DETERMINATIO
FR. JOANNIS
PARISIENSIS PRÆDICATORIS,

De modo Existendi Corpus Christi in Sacramento Altaris, alio quam sit ille quem tenet Ecclesia:

Nunc primùm edita ex MS. Codice S. Victoris Paris.

CUI PRÆFIXA EST

PRÆFATIO HISTORICA
DE DOGMATE
TRANSSUBSTANTIATIONIS.

LONDINI,

Excudebat B.G. impensis J. CAILLOÜE', juxta Mercatorium Exoniense, vulgò *Exeter-Exchange*, in vico nuncupato *The Strand.*

M. DC. LXXXVI.

IMPRIMATUR

Determinatio Joannis de Parisiis, de modo Existendi Corpus Christi in Sacramento Altaris: Unà cum Præfatione.

Hen. Maurice R. P. ac
D. Willielmo Archiepiscopo
Cant. à Sacris.

Maii. 12. 1686.

1686
J62
21864

REVERENDISSIMO PATRI, DOMINO D. WILLELMO ARCHIEPISCOPO CANTUARIENSI, TOTIUS ANGLIÆ PRIMATI.

PLurimos fore arbitror, REVERENDISSIME PATER, qui miraturi sint, quòd ad tantum Præsulem tam leve munus ausus sim deferre. Ipse tuis oculis illud haud dignum censeo, ni demùm aliquid ex argumenti, de quo agitur, momento ad hanc dissertationem ponderis accedat. Nec tamen diu hæsi Patronum operi meo quæsiturus, num illud Tibi esset nuncupandum. Ad quem enim magis pertinent hi nostræ quietis in hoc Regno primi fructus quàm ad Te, qui me in has oras Exulem actum tam excepisti humaniter, tantâque deinceps benevolentiâ dignatus es, ut quas passus sum ærumnarum in Te potissimum Deus mihi solatium parâsse videatur. Haud obstant quæ Te

tanto numero circumvallant Regni & Eccleſiæ negotia, quin Viros Eruditionis amantes excipias benigniſſimè : Haud obſtat dignitatis in qua conſtitutus es apex, quin Humanitatem erga viros, etiam in infimo gradu poſitos, profitearis miram ; ac ſi qui Te non ambientem ultro quæſivit, Honoris penitùs eſſes factus immemor, aut, quod magis verum eſt, celſiorem quem tenes gradum, non niſi ob id adeptum eſſe Te cenſeas, ut omnes etiam minimos adjuvare queas : Adeò feliciter in te coaluerunt res, quæ tam rarò conveniunt, præcipua Dignitas & ſumma Humanitas ac Miſericordia. Hæc ex veritatis ingenio apud omnes proferre licet ; nec enim aliquid me Tuis auribus tribuere ſatis omnes intelligent. Habe igitur, REVERENDISSIME PATER, quicquid eſt hujus Opellæ, quam dum tibi inſcribere auſus ſum, ſperavi fore ut illam, tum grati animi, tum debitæ venerationis teſtem, eo, quo Autorem complecti ſoles, favore ſis excepturus. Deus Amplitudinem tuam Regi, Regno, & Eccleſiæ in multos annos ſervet incolumem. Ita voveo ex animo,

Amplitudini tuæ addictiſſimus Cliens
P. A. E. A. P.

PRÆFATIO HISTORICA, DE DOGMATE TRANSUBSTANTIATIONIS.

CUM multæ sint adversus Romanensis Ecclesiæ fidem de Transubstantiatione in Eucharistiæ Sacramento legitimæ præscriptiones, quibus tam portentosi dogmatis novitas, ac eodem negotio falsitas, nullo penè negotio evincitur; Illa tamen non inter postremas est computanda, quod scilicet ante Tridentinum Concilium tam abnorme Dogma à nullo Concilio, quod vel in occiduis partibus, nullo reluctante, pro Generali habitum sit, pro dogmate fidei propositum fuisse comprobetur. Quis enim in rerum fidei usu tam parum versatus sit, qui non capiat illicò, rem esse supra omnem fidem, ut quod jam dogma Religionis Pontificiæ prora est & puppis, aut planè veteribus ignoratum sit, aut vix antè superius demùm sæculum, eo loco, quo jam exinde fieri solemne est, inter fidei Romanensis articulos fuerit aliquando collocatum? Id tamen, quod in hac causa capitale est, jam negare nemo ausit, nisi cui frons probè fuerit per-

fricta, aut qui tam vecors fuerit, ut quæ antè oculos omnium posita sunt, illa tantum non in meridiana luce positus, nequeat animadvertere.

Si quis rem apud se accuratè expendat, Transubstantiationem, quam post Tridentinum Concilium pro dogmate fidei Pontificii habent, nihil aliud esse comperiet quàm annihilationem substantiæ panis & vini, remanentibus panis & vini accidentibus; cui annihilationi succedit Corporis Christi & ipsius Sanguinis Præsentia, sub accidentibus panis & vini. Jam enim nec formam panis & vini, aut illius materiam in formam aut materiam Corporis ac Sanguinis Christi transire statuunt ad unum omnes Pontificiæ Scholæ Theologi, imò nihil panis post consecrationem remanere exertè pronuntiat Bellarminus de *Euch. l.* 3. *c.* 18. Quid autem notius quàm tale dogma veteri Ecclesiæ fuisse incognitum, ac cùm primùm in lucem emersit, pro dogmate quod ad Christianam fidem pertineret, habitum non fuisse?

Primum, ne Veterum libros excutiam, qui panis substantiam post consecrationem Mysteriorum integram permanere statuerunt benè multi, tres hic conficient qui sint omni exceptione majores, Joannes Chrysostomus in Epistola ad Cæsarium, Theodoretus Dial. 1. & Gelasius Romanus Pontifex in libro de Duabus Naturis.

Primus Eucharistiam Dominicum Corpus appellari meruisse prohunciat, *etsi natura panis remaneat.*

remaneat. Alter ait *signa mystica manere in priori sua substantia, forma & specie.* Tertius denique asserit *esse non desinere substantiam vel naturam panis ac vini.*

Posterius quod spectat id libenter fassi sunt, si qui superiori sæculo supra vulgus sapuisse ab omnibus agnoscuntur: Cur igitur, ut Hieronimi verbis utar, post tot annos nos docere nituntur quæ ante nescivimus? Cur proferunt in medium quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Usque in hunc diem Mundus Christianus fuit, & tamen dogma suum proponunt Tridentini Patres, ac si absque dogmatis illius fide salus nemini possit contingere. *Epist. 65.*

Huic quod tam stupendum est excutiendo suorum veterno operam nuper impendit vir Illustris Pontificius è Gallia, cujus de Transubstantiatione Scriptum Gallicum, quo statuit id dogma pro articulo fidei obtrudi non posse Protestantibus, prope diem ipsius jussu in lucem sumus edituri. Illi debemus copiam *determinationis Joannis Parisiensis* quam ad nos transmittere dignatus est; quæ Determinatio, cui Facultatis Parisiensis Judicium accessit, ad initium sæculi XIV. Transubstantiationem non esse dogma fidei pronunciantis, ad fidem veternum excutiendum maximè conducere cum visa sit, hic omnium oculis typorum beneficio fuit exponenda.

Hunc porrò libellum quem nunc edimus, ut aliquâ ratione illustremus, ne operi tot annos in forulis Bibliothecæ Sti. Victoris ad muros Lutetiæ latenti sua desit gratia; Hæc

tria paucis præstare lubet. 1°. Quidem referam quàm parùm faverint Transubstantiationis patronis quæ primæ editæ sunt Romanensium Conciliorum definitiones super Reali Præsentia; Et quas, à sancita per Nicolaum Secundum & Gregorium Septimum Præsentiæ Carnalis fide, formas id dogma induerit. 2°. Quid Innocentii Tertii valuerit in eo negotio authoritas, quo loco Joannis Parisiensis & Scholæ Theologorum Parisiensium sententia expendenda veniet. 3°. Denique quid à Joannis Parisiensis tempore super eo dogmate senserint Scholæ Pontificiæ Magistri. Priora Duo Capita, quæ cursim attingit Joannes Parisiensis in sua Determinatione, paulò latiùs edisserere operæ prætium esse arbitratus sum; quod ubi præstitero, haud ingratum fore Lectori putavi, si quæ à Joannis Parisiensis ævo super ea quæstione scripta sunt, paucis commemorem; quo demum pateat, nec Divinæ Legis authoritate, nec Catholicæ Ecclesiæ Traditione, Romanensem Fidem in eo Articulo esse communitam.

Primum Articulum exequar paucis. Non jam moror primos novi dogmatis & novæ vocis artifices. Fuerit Paschasius Radbertus primus novæ sententiæ Author, aut quod Sirmundo & Bellarmino magis placuit, primus Expositor accuratus. Certet Petrus Blesensis cum Stephano Eduensi de gloria novæ vocis in lucem editæ. Res non tanti est, ut illi insistere jam libeat ad alia properanti. Id nunc assero, non saviisse Transubstantiationi seu quæ

à

à Nicolao Secundo, seu, quæ à Gregorio VII. super eodem argumento definita sunt, ac Berengario tanquam de fide præscripta. Utramque formulam exscribere hic opus est, ut magis quæ in illarum præjudicium deinceps ad Innocentii III. tempora gesta sunt, intelligantur.

Prior formula quam Berengario præscripsit Nicolaus II. anno 1059. in Concilio Romano, dictante Humberto Sylvæ Candidæ Episcopo & Romanæ Ecclesiæ Cardinali, sic habet: *Ego Berengarius* &c. *Consentio autem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ & Apostolicæ sedi, & ore & corde profiteor, de Sacramentis Dominicæ mensæ eam fidem me tenere quam Dominus & venerabilis Papa Nicolaus, & hæc Sancta Synodus auctoritate Evangelicâ & Apostolicâ tenendam tradidit, mihique firmavit; scilicet, panem & vinum, quæ in altari ponuntur post consecrationem, non solum Sacramentum, sed etiam verum Corpus & Sanguinem Domini nostri Jesu Christi esse, & sensualiter, non solum Sacramento, sed in veritate manibus Sacerdotum tractari, frangi, & Fidelium dentibus atteri.*

Hanc formulam Lanfrancus refert Libro de Corp. & Sang. Quàm autem posterioris ævi Scriptorum hæc Formula exercuerit ingenia, infra videbimus, rem certiùs intellecturi, si præ manibus essent, quæ super eo capite *Ego Berengarius* in libro 72. quæstionum circa Sacramentum Eucharistiæ se scripsisse memorat Willelmus Wideford adversus Joannem Wiclefvum. *Fascicul. fol. 102. col. 2.*

Alteram à Gregorio Septimo præscriptam Anno 1078. his conceptam verbis ibidem sic repræsentat Lanfrancus.

Ego Berengarius Corde Credo & Confiteor panem & vinum quæ ponuntur in Altari per Mysterium Sacræ Orationis & Verba nostri Redemptoris substantialiter converti in veram ac propriam ac vivificam Carnem & Sanguinem Jesu Christi Domini nostri, & post consecrationem esse verum Corpus Christi, quod natum est de Virgine, & quod pro salute Mundi oblatum in Cruce pependit, & quod sedet ad dexteram Patris, & verum Sanguinem Christi qui de latere ejus effusus est, non tantùm per signum & virtutem Sacramenti, sed in proprietate Naturæ, & veritate Substantiæ, sicut in hoc brevi continetur, & Ego legi & vos intelligitis. Sic credo, nec contra hanc fidem ulterius docebo, sic me Deus adjuvet & hæc Sancta Dei Evangelia.

Hæc est secunda Formula, ad quam non jam noto quod habent plurimi, Engelbertus Trevir. Archiepiscopus & Sinodi Brixiensis Episcopi apud Urspergensem ad Ann. 1080. dubitasse admodum Gregorium Septimum super eamet fide quam Berengario præscripsit. Id jam seu verum sit, seu confictum ad invidiam Gregorio Septimo creandam, non moror: Unum est tamen quod illa formula satis luculenter probat, quicquid demùm adversus Berengarium sanxisset Nicolaus Secundus in suo Concilio, non omnes illicò lites super ea quæstione fuisse compositas. Possem laudare Sigebertum qui in Chronico refert

contra Berengarium & pro eo multum à multis & verbis & scriptis disputatum esse. Verùm haud alium jam testem laudare lubet, quàm Gregorium ipsum Septimum in opere *MS.* super Matthæum, quod ex Reverendissimi Archiepiscopi Cantuar. Bibliotheca mihi suppeditavit Rev. Doctor. Maurice Theologus Oxoniensis. Ex eo enim loco sat manifestum est, quàm bellè vel inter ipsos Transubstantiationis Assertores convenerit.

Cùm autem panis & vinum, inquit, *dicantur à cunctis Sanctis, & à Fidelibus creditur transire in substantiam Corporis & Sanguinis Christi, qui sit illa conversio, an formalis an substantialis quæri solet? Quòd autem formalis non sit, manifestum est; quòd forma panis & vini remanent. Utrum verò sit substantialis, perspicuum non est. Quidam autem dicunt hic substantiam in substantiam transire & converti, ut hæc fiat illa, nec tamen illa augeatur; nec concedunt quod hanc esse illam verè dici possit: Alii autem sic dicunt, hanc in illam transire & converti, quòd sub illis accidentibus sub quibus prius erat substantia panis & vini, post consecrationem est substantia Corporis & Sanguinis, quibus tamen non efficitur; Nos autem incerta relinquentes, quod ex authoritatibus certum est profitemur, scilicet substantiam panis & vini in substantiam Corporis & Sanguinis Christi converti, modum verò conversionis ignorare non erubescimus fateri.*

Hildebrandi esse hoc opus, Verba, quibus illud clauditur, demonstrant; *Explicit expositio Hildebrandi servi Jesu Christi super Matthæum,*

per Verba & Sensum horum Expositorum, & subtilitatem glossarum venerandorum Magistrorum. Adjuro te & ut librum hunc per presens exemplar corrigas &c.

Paulò post Gregorium VII. floruit magnâ famâ eruditionis Rupertus Tuitiensis Abbas, ex cujus scriptis quæ fuerit eorum qui defenderunt Definitiones Nicolai Secundi, & Gregorii VII. perplexitas in Berengarianis confutandis haud ægrè animadvertas. In omnes sese convolverunt partes, in omnia se abrupta dederunt præcipites, quò Realis Præsentiæ fidem tuerentur, & quæ inde absurda emergebant conglomerata possent effugere. Tentavit novam viam Rupertus, aut jam ante ipsum repertæ viæ insistere agressus est. Author est enim Guitmundus, Impanationem jam ante à Berengario fuisse suis suggestam. *Berengarius*, inquit, *aliquos docet nihil in cibo Altaris Domini, Corporis & Sanguinis Christi nostri umbram tantùm & figuram haberi, aliquibus verò tanquam subtilius quærentibus satisfaciens, ipsum ibi Corpus Christi esse respondet, sed impanatum latere.* Id per meram calumniam Berengario affictum fuisse, vel eo colligitur, quod Algerus hanc sententiam Ruperti Hæresim novam vocitet, quæ si fuisset Berengarii inventum, minimè iviſſet dissimulatum. Quicquid sit, in ea sententia fuisse Rupertum res erit extrà contraversiam, si hæc ipsius loca non oscitanter legantur.

Primus Locus est Libro 2. de *Divinis* Officiis cap. 2. *Quoniam prope est in ore tuo & in Corde tuo verbum Dei verbum Crucis, Christus Dominus; si hujus*

jus Verbi flamen super panem & vinum effuderis, & ordine qui ab ipso statutus est veritatem hujus verbi protuleris; Statim de Sancto Altari panem ipsum, & vinum in Corpus & Sanguinem suum transferendo suscipit eâdem virtute, eâdem potentiâ vel' gratiâ, quâ nostram de Mariâ Virgine carnem susciyere potuit, quomodo vôluit; nec duo corpora dicuntur aut sunt, hoc quod de Altari, & illud quod acceptum est de utero Virginis, quia videlicet unum idemque Verbum, unus idemque Dèus sursum est in carne, hic in pane. Unitas enim Verbi unitatem efficit Sacrificii; similiter enim unum Verbum & olim carnem de Maria Virgine sumsit, & nunc de Altari salutarem Hostiam accipit. Igitur unum corpus est, & quod de Mariâ genitum in Cruce pependit, & quod in Sancto Altari oblatum quotidie nobis ipsam innovat passionem Domini.

Secundus Locus est ejusdem libri cap. IX. *Quum diceret idem magnus Pontifex panem & vinum tenens, Hoc est Corpus meum, Hic est Sanguis meus, vox erat Verbi incarnati, vox Æterni Principii, Verbum antiqui Concilii, Verbum quod humanam acceperat naturam, idem in carne manens panis & vini accipiebat substantiam. Vitâ mediâ, panem cum suâ carne, vinum cum suo jungebat Sanguine: Quemadmodum in Corporeis sensibus, menti & corpulento aëri media lingua intervenit, & utrumque conjungens unum sermonem efficit, quo in aures dimisso, id quod audibile est citò absumitur & transit; Sensus autem sermonis, & in dicente & in eo qui audit, integrè permanet & inconsumptus: Sic Verbum*

Patris

Patris Carni & Sanguini quem de utero Virginis assumpserat, & pani ac vino quod de Altari assumpsit medium interveniens unum Sacrificium efficit, quod quum in ora Fidelium Sacerdos distribuit, panis & vinum assumitur & transit. Partus autem Virginis cum unito sibi Verbo Patris, & in Cœlo & in hominibus integer permanet & inconsumptus : Sed in illum in quo fides non est præter visibiles species panis & vini, nihil de Sacrificio pervenit.

Omnino si quæ supersit penés legentem intelligendi facultas, fieri non potest quin deprehendat, ut Ecclesia docet humanam Naturam à Verbo fuisse assumptam, absque ulla destructione aut mutatione naturæ humanæ; sic Rupertum voluisse Verbum assumpsisse panem, & id Dogma tanquam opportunum Præsentiæ Realis fidei statuminandæ proposuisse, quod quàm parùm cum Transubstantiationis fide conveniat, nemo non novit. Certè qui Verba Ruperti expenderit & illorum significationem nativam, haud in alium censebit scripsisse Algerum Ruperto æqualem quàm in Rupertum, cùm hæc habet, *Errantes quidam de quibusdam Sanctorum Verbis, dicunt ita personaliter in pane impanatum Christum, sicut in carne humana personaliter incarnatum Deum.* Ita quidem judicavit Thomas Waldensis, qui Valeramnum Naumburgensem Episcopum libri de Officiis, qui est revera Ruperti, Authorem putans, illum pro Impanationis Patrono habet & refellere quàm potuit accerrimè, Tom. 11. cap. 65. in se suscepit. Ita judi-

judicârunt Cardinalis Bellarminus & Vaſquez, Valerius Andreas in Bibliotheca ſua Belgica ad Rupertum, Poſſevinus in apparatu, Theophilus Raynaudus in Syntaxi I. partis opuſculorum Anſelmi, & recentiores Scholæ Pontificiæ Magiſtri.

Reclamat quidem Domnus Gerberon, & malè Ruperto illud impingi, quod ad Berengarianos unicè fuit referendum, pugnat, hoc potiſſimum argumento quod in Rupertum nemo Coætaneorum invectus fuiſſe memoretur ob hanc tam à fide alienam Sententiam. Id autem vel eò magis urget, quòd ſuis invidis ſuiſque adverſariis non caruit Rupertus. *Apol. pro Rup. p. 332. & ſeq.*

Verùm Æthiopem lavat Domnus Gerberon. Pateor haud ita ſolemne eſſe, ut qui hæreſin tam craſſam oriri advertunt viri Eccleſiaſtici, adeo patienter ferant. Verùm nec res eſt prorſus inaudita. Quis enim non novit Sti. Hilarii Dogma de Impatibilitate Corporis Chriſti non fuiſſe illicò confutatum? Ipſius tamen Illuſtriſſimi Scriptoris de quo Hieronymus Epiſt. 7 ad Lætam, *Hilarii libros in offenſo decurrat pede*, hunc errorem confutavit duobus poſt ſæculis Claudianus Mamertus lib. 2. de ſtat. anim. ad Sidonium Apollinarem. Nec res eſt in quo virorum eruditorum ſilentium aliquâ excuſatione careat, ubi potiſſimum, quod de Ruperto fatemur, aliis benè multis in locis communem ſententiam ſequi videtur.

Haud magis validum intorquet Domnus Gerberon telum à ſilentio Joannis Pariſienſis petitum. *pag. 337.*

petitum. *Huic argumento*, inquit, *accedat quod Joannes Parisiensis ordinis Prædicatorum in citata determinatione, eas Scriptorum Ecclesiasticorum sententias Colligens, quibus utcumque probari possit modus existendi Corpus Christi in Altaris Sacramento, per unionem Hypostaticam panis & vini cum Verbo, mediante Christi Corpore, nihil de Ruperti sententiâ, nullaque ex ipsius operibus Verba protulit, quæ sanè non siluissent; si Hypostaticam hujusmodi unionem panis cum Verbo in ipsis aperte doceri intellexisset.* Meræ nugæ. Eo vixit tempore Joannes Parisiensis, quo de veterum scriptis vivebant parùm solliciti Scholasticæ Theologiæ Magistri. Hinc apud illos, si quosdam antiquiores excipias, quos ex Lombardo & Gratiano laudabant, nullos ferè reperias, præter Damascenum & Maximum, quorum nonnulla in Latinam Linguam fuerant translata.

Quid quod haud aliâ ratione judicari possit, si oculos conjiciamus in alia loca ejusdem authoris, quæ eandem sententiam planè exprimunt. Eorum unus habetur in Exodum libro 2°. cap. 10. ubi operatione Spiritus Sancti panem Corpus, vinum fieri Sanguinem Christi statuens, ait, *Totum attribuetis operationi Spiritus Sancti, cujus effectus non est destruere vel corrumpere substantiam, quamcunque suos in usus assumit; sed substantiæ bono permanenti quod erat invisibiliter adjicere quod non erat, sicut naturam humanam non destruxit, quum illam operatione suâ ex utero virginis Deus Verbo in unitatem Personæ conjunxit; sic substantiam*

panis & vini ſecundum exteriorem ſpeciem quinque ſenſibus ſubjectam non mutat, aut deſtruit, quum eidem Verbo in unitatem Corporis ejuſdem quod in cruce pependit, & Sanguinis ejuſdem quem de latere ſuo fudit, iſta conjungit. Item *quomodo verbum à ſummo demiſſum Caro factum eſt, non mutatum in Carnem, ſed aſſumendo Carnem; ſic panis & vinum, utcunque ab imo ſublevatum, fit Corpus Chriſti & Sanguis, non mutatum in Carnis ſaporem, ſive in Sanguinis horrorem, ſed aſſumendo inviſibiliter utriuſque Divinæ ſcilicet & Humanæ quæ in Chriſto eſt immortalis ſubſtantiæ veritatem. Proinde ſicut hominem qui de Virgine ſumptus in Cruce pependit, rectè & Catholicè Deum confitemur; ſic veraciter hoc quod ſumimus de ſancto Altari Chriſtum dicimus & agnum Dei prædicamus.*

Hic locus Commentario non egèt, adeò clarè Tranſubſtantiationis Dogmati adverſatur, Panis æquè ac Carnis Aſſumptionem Verbo tribuendo.

Alter locus Ruperti habetur lib. 6. in Joannem his Verbis memorabilibus.

Quod ſi quis, ait ille, *à nobis quærat quomodo panis, qui hoc anno de Terra creatur, Corpus Chriſti fit quod in Cruce pependit, & vinum quod præſentibus expreſſum eſt acinis ille Sanguis ejus fit, quem de latere ſuo fudit? Interrogemus eum quomodò Filius Hominis, qui utique de fœmina conceptus & de Terrâ natus eſt, de Cœlo deſcenderit? Vel quomodò antequam in Cœlum aſcenderet, jam in Cœlo eſſe potuerit, juxta veritatem ipſius dicentis, Et nemo aſcendit in Cœlum niſi qui deſcendit de Cœlo, Filius Hominis qui eſt in Cœlo?*

Hoc

Hæc profectò si quis sapit, respondere poterit quod propter unitatem Dei & Hominis Christi illud rectissimè dictum sit; quia videlicet unus est Christus, Filius Hominis, cum filio Dei qui de Cælo descendit; quique cum esset in Terra, nihilominus & in Cælo & ubique erat. Quippe quem locus nullus concludit; quia incircumscripta est natura Divinitatis. Ergo verbis paululum de mutatis dicam ei; Nemo te sublevat in Cælum, nisi hic panis qui descendit de Cælo; hoc Corpus Domini quod pependit in ligno, & hic Sanguis ejus qui effusus est pro omni Mundo. Nempe si priorem sententiam vidit, de ista non video quid dubitet. Unitas enim Verbi unum efficit Corpus Christi, ut illud quod tunc in cruce pependit, & istud quod tunc Ecclesiæ fides ore Sacro conficit, unum Corpus sit, una inquam Caro, & unus Sanguis sit.

Tertius Locus habetur eodem libro 6. in Joannem cap. 6. *Sicut Verbum Caro factum est non mutatum in Carnem, sed assumendo, & in unitatem Personæ suæ transferendo panem, proinde sicut de Carne nostra, ejusdem videlicet speciei cum nostra quam Virgo Maria peperit verè fatemur propter unitatem personæ, quia Deus est; sic nihilominus de pane isto visibili, quem ejusdem Verbi invisibilis Divinitas assumens, in Carnem suam transfert, verè & Catholicè confitemur, quia Corpus Christi est.*

Quartus denique Locus habetur lib. 7. in Joann. his Verbis. *Non ita consenuit fides nostra*, ait Rupertus, *ut non videat se frangere panem Dei & integrum servare Filium Dei;* Quo-

Quomodo Senex Abraham videre potuit, ut & arietem percuteret & filium aræ ſuppoſitum non læderet. Licèt panis iſte viſibilis cum inviſibili Filio Dei unum factus ſit, aries autem ille cum Iſaac pro quo eidem aræ impoſitus eſt, unum eſſe vel fieri non potuerit; nam Dei Filius, id eſt Deus & Homo, habet in ſe virtutem effectivam, quâ ſibi uniat panem iſtum viſibilem, Iſaac autem illum ſibi corporare ſalvâ utrâque ſubſtantiâ non poterat arietem. Quia revera ſicut Deus & Homo unus eſt Chriſtus; ſic & ipſe panis viſibilis conſecratus, cum illa carne quæ pependit in cruce, una Caro eſt, unum eſt Chriſti Corpus. Et quia in vera Carnis morte Divinitas nihil paſſa eſt; ſic ubi in Altari verum Chriſti Corpus immolatur, frangitur & manducatur, eadem Chriſti Humanitas, quæ ſemel paſſa eſt & reſurrexit, nihil patitur, nec enim jam moritur.

Cornicum igitur oculos confixit Gabriel Gerberon Benedictinus, cùm Ruperto aliam ex aliis ipſius operum locis mentem affingere laboravit. Atque hæc paucis de Ruperto dicenda habui, quæ ſat demonſtrant quàm parum ille pro Dogmate fidei habuerit eam de Tranſubſtantiatione Sententiam, qualis jam à Scholaſticis Theologis dedolata nobis ut fidei Dogma ſolet obtrudi.

Nec modo Rupertus àliam inivit viam, ut Præſentiæ Realis defenderet Dogma, hoc ipſo ævo poſt ipſum non multis annis ſat impetita eſt à variis Nicolai II. definitio. Id ex Abbaudo Abbate ſat patet, qui in libello de Fractione Corporis *L. 3. Anat. Mabill.*

Corporis Christi hæc habet; *Urgendus est igitur qui negat Corpus Christi frangi, utrum illud quod in Altari sacramus & frangimus credat esse Corpus Christi. Si concesserit, fractioni Corporis Christi non contradicit; si negaverit, judicet quisque fidelis, si ille fidelis judicandus sit; videat ipse cui credere velit, qui nec authoritati Evangelicæ nec propriis oculis credit. Nos verò cum discipulis cognoscamus Dominum in fractione panis. Cogitaveram & illis aliqua respondere qui dicunt ipsum Corpus non frangi, sed in albedine ejus & rotunditate aliquid factitari, sed recogitans inceptum esse in Evangelio Christi de albedine & rotunditate disputare, amaturis talia auribus dimovens, dialecticis aut certè pueris talia permisi; præsertim cum quivis facile videat albedinem seu rotunditatem ab ipso Corpore quod vel album vel rotundum est seperari non posse, ita ut ab ipso non facto hæc per se singulariter non frangantur.*

Videmus non posse acriùs arietari definitionem Nicolai II. quam factum est illis quos Abbaudus tum floruisse notat, & quos nonnisi per transennam impugnat. Verùm vel ipse Abbaudus eam viam in illis confutandis sequitur, quæ nurperis adversatur plurimum, ut infra patebit. Unum est quod iste profert quod maximâ consideratione dignum, scil. haud ille aliter pronuntiat, ac si quæcunque de accidentibus sine subjecto feruntur, aut nondum fuissent inventa aut pro puerilibus ludis à Viris gravibus essent habenda.

Hoc ipsum abundè colligas ex iis quæ adversus

versus Abaillardum disputat Gualterus Prior Sti. Victoris ad muros Parisienses à Mabillonio editus in Notis ad Abbaudum Analect. T. 3. p. 450. *Demum venit ad Berengarium; hic enim hæreticus asserebat in figura & in Sacramento totum fieri, nihil in veritate. Postea verò convictus coram Nicolao Papa & pluribus Episcopis confessus est, etiam & juravit panem scilicet & vinum post consecrationem non solum Sacramentum sed etiam verum Corpus & Sanguinem esse, & sensualiter non solùm Sacramento, sed etiam veritate, manibus Sacerdotum tractari & frangi, & Fidelium dentibus atteri. Ecce Catholica fides. Iste autem Scholasticus* (Abaillardus) *sic exponit: Verè quidem,* ait, *est; sed in Sacramento tantùm. Item ait: Sanè dici potest fractio illa & partitio, non in Substantia Corporis, sed in ipsa forma panis Sacramentali fieri; ut vera fractio & partitio sit ibi, quæ fit non in Substantia, sed in Sacramento, id est, in specie. Item, Est ibi vera fractio & partitio quæ fit in pane, id est, in forma panis. Item, fractio, & partes illæ, quæ ibi videntur fieri, in Sacramento fiunt, id est, in specie visibili. Ideòque illa Berengarii Verba ita distinguenda sunt, ut sensualiter, non modo Sacramento, sed in veritate dicatur Corpus Christi tractari manibus Sacerdotum, frangi quoque, & atteri dentibus; Verè quidem, sed in Sacramento tantùm. Vera est igitur ibi attritio, & partitio. Ecce dum Catholicam fidem, nullâ prorsus distinctione indigentem, solitis sibi argumentationibus distinguit, alterum se probat Berengarium.* Perspicit vel me non monente Lector, in quos

 scopulos

scopulos impulerit suos Sectatores definitio Nicolai II. adeo ut ne quidem nuperis sat placitura sint, quæ ab antiquioribus super ea quæstione prolata sunt Magistris, illa etiam aut saltem nonnulla quæ ab antiquioribus improbata sunt, jam fere communi consensu recipiantur. Ita id Sententiis evenit Scholasticorum, quod Horatius de Vocabulis pronuntiavit,

Multa renascentur quæ nunc cecidere, cadentq;
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus.

Sed jam ad Magistrum Sententiarum venio, ut ex illius scriptis, quàm anxii, quàmque varii in isto de Præsentia Reali articulo fuerint ipsius Defensores, patefaciam.

Certè cùm Nicolaus jussisset Berengarium professionem in hæc Verba edere, *Panem & vinum quæ in Altari ponuntur post consecrationem, non solùm Sacramentum, sed etiam verum Corpus & Sanguinem Domini nostri Jesu Christi esse, & sensualiter, non solùm Sacramento sed in veritate, manibus Sacerdotum tractari, frangi & Fidelium dentibus atteri*; hinc quidem Petrus quærens, in quo subjecto fundentur quæ remanent accidentia, responsione hâc tantùm utitur: *Potiùs mihi videtur fatendum existere sine subjecto quàm esse in subjecto, quia ibi non est substantia, nisi Corporis & Sanguinis Dominici, quæ non afficitur illis accidentibus.* Sic ille modestè, nam noverat alios Magistros aliter sensisse, imprimis Abælardum, qui vo-

luit

luit accidentia in aëre fundari, ut Bernardus habet Epistolâ 290. Vides existentiam accidentium absque subjecto, sine qua Transubstantiationis totum quantum est corruit Dogma, illi proponi ut privatam sententiam, *potius*, inquit ille, *mihi videtur dicendum.*

Illinc verò num Corpus Christi frangatur quærens, num verò nihil ibi frangatur, sat clarè formulam Nicolai Secundi valere jubet, his verbis: *Fractio & partes quæ ibi videntur fieri, in Sacramento fiunt, id est, specie visibili, ideòque illa Berengarii verba ita distinguenda sunt, ut sensualiter non modò in Sacramento sed in veritate dicatur Corpus Christi tractari manibus Sacerdotum, frangi verò & atteri dentibus, verè quidem, sed in Sacramento tantùm. Vera ergo est ibi attritio & partitio, sed in singulis partibus totus est Christus. Unde Hieronymus, singuli accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se præbet singulis.*

Negari porrò nequit, quin existimaverit substantiam panis in Corpus, vinique substantiam in Sanguinem converti; verùm de modo hujus Conversionis quid demùm statuat audiamus illum. *Si autem quæritur qualis sit illa conversio, an formalis, an substantialis, vel alterius generis, definire non sufficio.* Vides quàm aqua hæreat Magistro dicenti: sed pergat; *Formalem tamen*, inquit, *non esse cognosco, quia species rerum quæ ante fuerant remanent & sapor & pondus.* Jam audi quot super eo Dogmate in partes itum sit. *Quibusdam*, inquit,

esse videtur substantialis dicentibus, sic substantiam converti in substantiam, ut hæc essentialiter fiat illa. Cui sensui præmissæ authoritates consentire videntur. Sed huic sententiæ sic opponitur ab aliis. Si substantia panis, inquiunt, vel vini convertitur substantialiter in Corpus vel Sanguinem Christi, quotidiè fit aliqua substantia Corpus vel Sanguis Christi quæ antè non erat, & hodie est aliquid Corpus Christi quod heri non erat, & quotidiè augetur Corpus Christi, atque formatur de materia de qua in conceptione non fuit factum. Gravissima difficultas, sed quæ viros ingenio pellentes non sistit. *Quidam verò sic dicunt conversionem illam esse intelligendam, ut sub illis accidentibus, sub quibus erat prius substantia panis & vini, post consecrationem fit substantia Corporis & Sanguinis, sic tamen ut ex eis non efficiatur, & sic asserunt dictum panem transire in Corpus Christi, quia ubi erat panis, nunc est Corpus Christi, quod si est, quid ergò fit de substantia panis & vini? Illi dicunt vel in præjacentem materiam resolvi vel in nihilum redigi: Alii verò putaverunt ibi substantiam panis & vini remanere, & ibidem Corpus Christi esse & Sanguinem, & hâc ratione dici illam substantiam fieri istam, quia ubi est hæc, est & illa.*

Vides, erudite Lector, in his variis Sententiis quàm parùm concordes fuerint Præsentiæ Realis Patroni, quàmque vias repugnantes invicem tentârint; singuli tamen se intra opinionum cancellos suarum continentes. Eandem sententiarum varietatem quam antea notaverat Hildebrandus, notavit in alio opere scilicet

ſcilicet in Epiſtolas Pauli, Lombardus, ſic enim ille. *Cùm autem panis & vinum à Sanctis dicatur & à cunctis Fidelibus credatur tranſire in ſubſtantiam Corporis & Sanguinis, quæ ſit illa converſio, an formalis, an ſubſtantialis quæri ſolet. Quòd autem formalis non ſit manifeſtum eſt, quia forma panis & vini remanet. Utrum verò ſit ſubſtantialis non perſpicuum eſt. Quidam enim dicunt ſic ſubſtantiam in ſubſtantiam tranſire vel converti, ut hæc fiat illa, nec illa augeatur, nec concedunt quòd hæc eſſe illa verè dici poſſit. Alii autem ſic dicunt, hanc in illam tranſire vel converti, quia ſub illis accidentibus ſub quibus priùs erat ſubſtantia panis & vini, poſt conſecrationem eſt ſubſtantia Corporis & Sanguinis, quibus tamen ipſum Corpus non afficitur. Nos autem incerta relinquentes, quòd ex authoritatibus certum eſt profitemur, ſcilicet, ſubſtantiam panis & vini in ſubſtantiam Corporis & Sanguinis Dominici converti, modum verò Converſionis ignorare non erubeſcimus fateri.* Quòd hic ſere Hildebrandum exſcripſerit verbatim Petrus Lombardus nemo eſt qui non videat, nec majorem illi affulſiſſe lucem ſat ex relatis manifeſtum eſt.

Haud alio res ſtetit loco poſt Magiſtri mortem, nec lites illæ aut opinationum varietates fuerunt compoſitæ. Teſtis eſt qui Petro Lombardo pænè fuit æqualis Petrus Pictavienſis, Pariſienſis Univerſitatis Cancellarius in Sententiarum opere, parte 5. cap. 12. his verbis. *Ideò dicunt quidam, hâc ratione panem converti in Corpus, quia ubi eſt panis ibi incipit eſſe Corpus, ut ſimul ſit hoc cum illo,*

& in pane illo sint accidentia illa. Alii dicunt ideò panem verti in Corpus, quia ubi priùs erat panis, modò est Corpus, & desinit ibi esse panis quòd redigitur in primordialem materiam vel in se consumitur. Alii verius dicunt, quòd panis essentialiter ex vi verborum fit Corpus Christi, nunquam tamen panis ille erit Corpus Christi, & sunt illa accidentia sine subjecto. Quomodò fit, penes illum est qui hoc potest, non enim sunt in Corpore Christi quod non habet talem formam imò potius humanam quæ non videtur ibi, licèt in ea forma sit ibi.

Pullus Cardinalis qui obiit anno 1143. eam rationem consecutus est de Fractione differendi, quæ quàm parùm tum placeret Nicolai II. formula apertè docet. Hæc habet ille sententiarum suarum parte 8. cap 5. *Corpus ergò Christi videtur frangi & non frangitur, videtur conteri dentibus & non conteritur, nimirùm contritio & fractura speciem comitantur, non etiam rem.* An potuit clarius in os Nicolai II. definitioni in Synodo Romana contradici, quam factum est à Magistro Sententiarum & à Petro Pictavensi?

Ipse Innocentius III. l. 4. de Mysteriis Missæ cap. 10. ad majorem expressionem hæc Nicolai Secundi Verba referre conatus est.

Illorum tamen ut patet vestigia secutus est Joannes Semeca, vir inferioris ævi, qui glossas scripsit in Jus Canonicum, quippe ad Canon. *Ego Berengarius*, hæc habet, *nisi sanè intelligas verba Berengarii, in Majorem incides Hæresim quam ipse habuit, & ideò omnia referas ad species ipsas; nam de Christi Corpore*

partes

partes non facimus. Sic & in cap. *utrum sub figura* 72. *Berengarius ibi Hyperbolicè locutus est & veritatem excessit*, quibus paria habet Herueus in 4. dist. quæst. 1. articul. 1. *ad illud Berengarii facilè respondet, quia quando Sancti loquuntur contra Hæreticos ad majorem expressionem veritatis declinant plus ad oppositam partem illius Hæresis : & tales locutiones non sunt extendendæ, sed potius restringendæ. Et quia Berengarius erat reprehensus, quòd dixerat Corpus Christi non esse realiter in Sacramento, sed tantùm in Signo ; ideò ut expressiùs confiteretur oppositum dicit, quòd non solùm est Realiter in Sacramento, sed etiam quòd dentibus teritur, quod quidem vocabulum, ut scilicet à dentibus teratur, non est extendendum, sed exponendum & restringendum, ut sit sensus, non, quòd Corpus verum Christi teratur dentibus, sed quòd illæ species, sub quibus realiter est, terantur dentibus.* Sic & Richardus de Media Villa in 4. dist. princip. 1. q. 1. *Berengarius fuerat infamatus quòd non credebat Corpus Christi Realiter contineri sub pane, ideò ad sui purgationem per Verba excessiva contrarium asseruit.* Sic loquuntur illi haud advertentes formulam fuisse à Nicolao Secundo Berengario præscriptam, & ab Humberto Sylvæ Candidæ Episcopo dictatam, quod etiam à Joanne Parisiensi scitè fuit annotatum, atque adeò non Berengarium, sed Concilium Romanum condemnare se, cùm hanc formulam exhibilant.

Mitto hîc quæ habent Petrus de Palude & Joannes Capreolus p. 4. dist. 11. q. 3. super ea quæstione ad quam hæsitant, ut bo-

bonum ſenſum ex hac Berengarii confeſſione eliciant. Quæ enim hactenus à me relata ſunt ſat demonſtrant, quantas in anguſtias ſeſe conjecerint Berengarii hoſtes, quámque varias formas induerit Realis Præſentiæ Dogma à duobus Pontificibus Nicolao II. & Gregorio VII. ſancitum.

Hîc tamen antequam de Innocentii Tertii ſuper eo articulo definitione dicam, adjicere lubet quàm exhorruerint definitionum ſupra relatarum defenſores conſequentiam ineluctabilem, quæ ex illa ſponte oriebatur. Non hîc jam exagito, quàm ſententiam Rabani exoſam habuerint, qui docuit partem quidem Sacramenti nutrire Communicantes, aliam verò, ciborum inſtar cæterorum, abire in ſeceſſum, quanquam id diſertè pronuntiâſſet Origenes. Willelmi Malmesburienſis ſuper ea ad hujus præfationis finem edam integram Epiſtolam, mecum à Reverendo Viro D. Batley communicatam, quâ id fiet manifeſtum. Hæc enim ibi habet; *Interea te admonitum volo, ut unum ex his qui de talibus diſputaverunt fugiendum ſcias, Rabanum nomine, qui in libris de Officiis Eccleſiaſticis dicit Sacramenta Altaris proficere ad ſaginam Corporis, ac per hoc corruptioni vel morbo vel ætate vel ſeceſſu vel poſtremo morte obnoxia quæ de Domini Corpore dicere, credere, ſcribere, quanti ſit periculi vides.* Videri poſſunt ſuper ea quæſtione Innocentius V. in 4. diſt. 9. art. 1. & Author Fortalitii Fidei l. 3. conſider. 6. Impoſſib. 23. ne jam cæteros memorem.

Non itidem refero in quam abſurdam ſenten-

ſententiam lapſi ſint qui negarunt ſpecies ire in ſeceſſum. Certè Guillelmus Goris docet illas per ſudores emitti, quomodo ipſius refert ſententiam Joannes Picardus in Theſauro Theologorum Scholaſticorum; & hanc ſententiam pro probabili habet Gloſſa ad Cap. tribus gradibus de Conſecr. Vides qui jam ſubdubitationes Amalario memoratæ, poſteriori ævo quæſtionibus ſtupendis anſam dederint. Dixerat ille ad Guntardum ſcribens Epiſt. 6. T. 7. ſpicit p. 172. *Ita verò ſumptum Corpus Domini bonâ intentione, non eſt mihi diſputandum utrum inviſibiliter aſſumatur in Cœlum, an reſervetur in corpore noſtro uſque in diem ſepulturæ, aut exhaletur in auras, aut exeat de Corpore cum Sanguine, aut per poros emittatur, dicente Domino,* Omne quod intrat in os in ventrem vadit & in ſeceſſum emittitur. (Matth. 15. 17.) *Hoc ſolùm cavendum eſt, ne Judæ corde ſumam illud, & nè contemptui habeatur, ſed diſcernatur ſaluberrimè à communibus cibis.* Ex his ſpeculationibus, quas tamen Amalarius ſemovet, quid ortum fuerit vides. Verùm his miſſis aliud nunc urgere lubet.

Omnino ſequebatur ex Dogmate de Reali Præſentia bruta animalia quæ in Hoſtiam conſecratam incidiſſent, & illam deglutiiſſent, ipſummet Chriſti Corpus deglutire, & illo non minùs quàm quemlibet ex Communicantibus veſci. Hanc conſequentiam non multùm incommodaſſe eis, qui Permanentiam panis in Sacramento tuebantur, docet Innocentius Tertius de Myſteriis Miſſæ lib. 4. cap. 9.

Hi facilè, inquit, *ſolvunt quæſtionem quâ quæritur quid à mure comeditur, cum Sacramentum comeditur.* At id horruerunt monſtri quicunque ante Innocentium Tertium ſcripſerunt.

Guitmundus initio lib. 2. hæc habet: *Mihi equidem Sacramenta hæc nequaquam à muribus vel aliquibus Brutis animalibus videntur poſſi comedi. Quòd ſi aliquando velut corroſa videantur, quod de Hortulano, de Peregrino, vel Leproſo diximus, reſponderi poſſet, id eſt, non eſſe corroſa, ſed vel ad puniendam ſeu corrigendam Miniſtrorum negligentiam, vel ad probandam eorum, qui hoc viderint, fidem, in tali ſpecie poſſe videri. Ad hoc verò quod à brutis animalibus conſumi poſſe dicuntur reſpondere poſſumus, eâ prædictas cauſas, id eſt, probandæ fidei, aut damnandæ, ſeu corrigendæ cuſtodum negligentiæ, bruta animalia eatenus poſſe accedere quo uſque poteſt humanus viſus aſpicere, deinde aut mox inviſibiliter Angelorum ibi ſemper aſſiſtentium miniſterio, vel ſuâpte virtute raptum iri, in cœliſque conſtitui.*

Algerus in eadem prorſus fuit ſententia, ut videas libro 2. de Corpore & Sanguine Chriſti. Guitmundum & Algerum ſecuti ſunt Hugo Victorinus, lib. 1. de Sacram. part. 1. c. 13. Et Sententiarum *Magiſter lib. 4. diſtinct. 13.*

Nec abiit à Magiſtro Petrus Pictavienſis Sententiarum parte 5. cap. 12.

Quid quod Innocentius Tertius in libro quarto de Myſteriis Miſſæ eandem ſententiam habet cap. 11. *Si quæritur quid à mure comeditur quum Sacramentum corroditur, vel*

quid

quid incineratur cum Sacramentum crematur, respondetur, quòd sicut miraculosè substantia panis convertitur, quum Corpus Dominicum incipit esse sub Sacramento, sic quodam modo miraculosè revertitur, cùm ipsum ibi desinit esse: non quòd illa panis substantia revertatur quæ transivit in carnem, sed quòd ejus loco aliquid miraculosè creatur, quamvis hujus accidentia sine subjecto possunt sic corrodi sicut edi. Quàm parum hæc posterioribus seculis Innocentii sententia arriserit, & quomodo ut Hæresis damnata sit à Gregorio Papa XI. & à Clemente VI. videbimus infra. Id saltem animadvertet Lector. 1°. Quidem si pro Hæreticis habiti sunt qui panem pro solo Corporis Christi signo habuerunt, ut ait Innocentius Tertius de Mysteriis Missæ l. 4. c. 7. nihil circa modum Præsentiæ Carnalis fuisse tum positum tanquam de fide. 2°. Variè æstuasse Doctores, dum hanc aut illam consequuntur viam defendendi Gregorii VII. & Nicolai II. definitiones contra Berengarium. Id docet sententia Ruperti Tuitiensis Abbatis. 3°. Omnibus fere displicuisse formulam à Nicolao Secundo præscriptam Berengario, adeò ut ad σόφον φάρμακον confugere necesse habuerint, referendo ad species Sacramenti, quod de Corpore Christi pronunciaverat Nicolaus. Σόφον φάρμακον voco, quippe tam benè id staret absente Christi Corpore quàm præsente sub speciebus; cùm haud magis præsens frangatur, quàm si foret absens. Qui de re tota accuratè censere volet lustret Abbaudi Abbatis, qui Gregorio VII. fuisse penè suppar videtur, Tractatum

ctatum *de Fractione Corporis Christi*, cujus scopus est, ut tueatur veraciter Corpus Christi manibus frangi Sacerdotis, & illum conferre dignetur cum iis quæ ad formulam à Nicolao II. Berengario præscriptam retulimus. 4°. Demum Dogma de Permanentia panis haud minùs suos defensores habuisse, quàm Dogma de illius Annihilatione, aut Dogma de conversione substantiæ panis in Corpus & vini in Sanguinem suos habuit Astipulatores inter Scholæ Magistros. Videtur quidem Innocentius Tertius de Mysteriis Missæ lib. 4. cap. 9. referens, fuisse olim qui statuissent panis substantiam cum Corpore Christi permanere, ita loqui ac si supponeret suo ævo amplius non fuisse qui ita sentirent; sed alius est longè hujus loci sensus, ut ex iis quæ postea dicenda sunt cuivis intelligenti patebit.

Ad Innocentium Tertium venio qui ann. 1215. earum viarum quas hactenus indiscriminatim secuti erant superioris ævi scriptores, unam viam cæteris prætulit, Transubstantiationis Verbo, quod XII. seculo ortum habuit, etiam adoptato. Canon sic se habet; *Verum Christi Corpus & Sanguis in Sacramento Altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur, Transubstantiatis pane in Corpus, & vino in Sanguinem potestate Divinâ*, &c. Non memorabo hîc quis vir fuerit Innocentius ille. De illo hæc paucis habet Matthæus Paris Anglus; *Super omnes mortales ambitiosus & superbus pecuniæque sititor insatiabilis, & ad omnia scelera pro præmiis datis vel promissis cereus & proclivis.*

Haud

Haud item referam quî Imperatorem Othonem imperio dejecerit, quâ ratione Angliæ Regem Joannem eò tandem impulerit, ut servandi sui regni causâ, quo ipsum dejecerat Innocentius, illi vectigal annuum soluturum se spondere fuerit coactus. Haud denique commemorabo quâ ratione in hoc ipso Lateranensi Concilio sibi arrogaverit Jus regnorum & principatuum legitimis Dominis sub Hæreseos prætextu auferendorum, & in alios conferendorum, ut illi fuisset visum. Talem virum, si non fuit veritatis amans & studiosus, mirabitur quicumque illum tam æqui amantem esse pro comperto habet, ex iis quæ coram orbe universo ab eo attentata sunt.

Quicquid sit, primus ille & solus in Lateranensi Concilio Transubstantiationem sub anathematis pæna in Dissentientes definire molitus est: Quippe contra morem in Conciliis ab omni ævo receptum, nil deliberationi Patrum aut illorum Judicio permissum est: Omnia ille pro imperio, digesta in Canones, ad Concilii Patres haud expendenda detulit; ac ne sua molimina carerent sperato successu, Dominicum, Ordinis, qui ab illius nomine Dominicani dicuntur, Monachorum Institutorem sub tutelam suam suscepit. Quantam porrò ille stragem ediderit reluctantium ipsius placitis, quantam in adversarios carnificinam exercuerit eorum Dominicanorum operâ referre nemo potest, nisi qui bella quæ in Waldenses commovit, & Inquisitionis immanem quâ patuit Occidens in omne genus ac sexum hominum rabiem possit ex Historiis illius ac sequentis ævi commemorare. Verùm

Verùm quidcumque super eo negotio definierit Innocentius, id longè infra authoritatem definitionis à Concilio factæ subsistit. Qui fuerit definiendi modus ita refert Matthæus Paris in Historia. *His omnibus congregatis in suo loco præfato, & juxta morem Conciliorum generalium in suis ordinibus singulis collocatis, facta prius ab ipso Papa exhortationis sermone, recitata sunt in pleno Concilio Capitula* LXX. *quæ alia placabilia, aliis videbantur onerosa.*

Tam parùm servato modo in Conciliis servando, haud mirum est si Transubstantiationem, instar abortivi Fœtus, Innocentius ediderit in Lucem, non nisi lapsu temporis inter fidei Romanæ articulos computandam. Id quidem haud alio fuisse loco varia probant momenta, quæ paucis hîc referre lubet.

Ac primò quidem cum tam evidenti, ut quæ maximè, consequentia colligatur ex fide Transubstantiationis Corpus Christi à Brutis comedi cùm Hostiam consecratam comedunt, adeò ut Gregorius XI. & Clemens VI. contrariam damnaverint Bullis super eo editis; cum etiam magno consensu, tum ante Gregorium XI. tum post illius tempora à plerisque Scholæ Theologis propugnata sit ut consequentia, quam si quis negaverit eo impugnet Transubstantiationis fidem; tamen nec ante Gregorium XI. nec post illum unquam defuerunt, qui aliter longè de ea Quæstione statuerent.

Ac Bonaventura quidem, cujus Exequias celebravit Concilium Lugdunense, an. 1274. insistit vestigiis Innocentii. III. in ea quæstione

ne ; En quæ habet in 4. dist. 13. art. 2. q. 1. *Quantumcumque hæc opinio muniatur, nunquam tamen adeò munitur, quin aures piæ hoc abhorreant, quòd in ventre muris vel cloaca sit Corpus Christi, quamdiu species ibi subsistunt*, &c. Et quæst. 2. *Videtur opinio, quæ dicit quod defertur Corpus quousque species deferuntur, nimis ampla ; quia tunc & in ventrem trajiceret & in cloacam descenderet, quod aures piæ, & si diceremus, Hæretici & Infideles deriderent nos & irriderent.* Hæc omnia authoritate Hugonis Victorini, supra à nobis laudatâ confirmat.

Petrus de Tarentasia, qui postea Innocentius Papa Quintus dictus est, memorat in 4. dist. 13. art. 6. duas sententias quarum prior negabat brutum sumere Corpus Christi, licèt sumeret speciem Sacramenti.

Alanus Magnus qui anno 1294. obiit, hæc habet ut Waldensium solvat objectionem cap. 58. de Mure accedente ad Pixidem, *Dicimus quòd non comedit Corpus Christi, sed formam illam panis quæ miraculosè cedit in ejus nutrimentum, ac si esset panis substantia. Nec mirum cùm in naturalibus contingat quòd aliquis inebriatur solo odore vini. Legimus quòd quidam populi pascuntur solo odore pomorum, sunt tamen qui dicunt quòd nihil comedit, sed videtur quòd comedat, & sic miraculosè saturatur ac si ederet.*

Memorat Eymericus in Directorio p. 1. n. 15. & p. 2. q. 10. in Tarraconensi & Cæsar-Augustana Diœcesibus à Religiosis (Bonaventuræ ut patet sequacibus) hos tres articulos fuisse prædicatos. 1°. Quòd si Hostia consecrata

ſecrata cadat, ſeu projiciatur in Cloacam, Lutum, ſeu aliquem turpem locum, quòd ſpeciebus remanentibus ſub eis eſſe deſinit Corpus Chriſti, & redit ſubſtantia panis 2°. Quòd ſi Hoſtia conſecrata à mure corrodatur, ſeu à bruto ſumitur, quòd remanentibus dictis ſpeciebus, ſub eis deſinit eſſe Corpus Chriſti, & redit ſubſtantia panis. 3°. Quòd ſi Hoſtia conſecrata à Juſto vel à Peccatore ſumatur, quòd dum ſpecies dentibus teritur, Chriſtus ad cœlum rapitur, & in ventrem hominis non trajicitur.

Tum refert qui hos articulos Gregorius Undecimus ſub excommunicationis pœna inhibuerit prædicari. Litteræ ſcriptæ ſunt anno 1371. datæ juſſu Pontificis. Eadem poſtea condemnatio à Clemente Sexto repetita eſt, ut habet Eymericus. Verùm non tantam habuerunt authoritatem hæc judicia, ut aliter ſentientes illis acquieſcerent, tantum horrorem qui ex ea Doctrina ſequebatur ſuſtinere non valentes. Patet id ex Thoma Waldenſi Tom. 2. cap. 60. qui hæc habet. *Eccleſia Chriſti docet, quòd beſtiæ brutæ nèc ſpiritualiter nec corporaliter comedunt Sacramentum illud ſolemne ſacræ Euchariſtiæ, quod ſolùm pro ſuo Sacramento Fideles adorant.* Jam autem notare operæ prætium eſt opus Waldenſis à Martino V. Romano Pontifice poſt diuturnum examen probatum, ut ex præfixa illius operibus Epiſtola Pontificis patet.

Id ipſum videre eſt Bonaventuræ Dogma apud authorem *Fortalitii fidei* qui ſcribebat in Hiſpania

Hiſpania circa annum 1450. lib. 3. conſ. 6. Impoſſ. 23. Cum enim hanc objectionem Judæorum retuliſſet, *Vos Chriſtiani ſumitis hoc Sacramentum & comeditis eum, oportet ergo quòd deſcendat ad ſtomachum & ad locum digeſtionis & inteſtina &cætera*; Omnino authoritatem ſequitur Hugonis Victorini de Sacramentis, parte 8. cap. 13. ſtatuens quòd *poſtquam corporalis ſenſus in percipiendo deficit, deinceps Corporalis Præſentia quærenda non eſt, ſed ſpiritualis retinenda.*

Fatèor paulò poſt Stephanum Bruleſer in 4. diſt. 13. q. 5. de Opinione Bonaventuræ dixiſſe, illam modò non teneri, cum oppoſita modo teneatur & ſit ſecurior, unde ſuperiori ſæculo Dominicus Soto in 4. diſt. 12. q. 1. art. 3. ait Hugonem Victorinum & Innocentium III. *ſtupenda de hac re dixiſſe, & ſi quis eadem nunc diceret, ab Eccleſia fore condemnandum*; ſic nimirum error, inſtar fluvii, vires acquirit eundo. Verùm hæc dixerunt uterque, dum paſſim veritatem triumpharet Dogma de Tranſſubſtantiatione in Scholis ferè ubique ſummo plauſu receptum.

Verùm non omnes illico Magiſtri Sententiarum ejurârunt ſententiam, unde qui Catalogum texuerunt articulorum in quibus Magiſter Sententiarum non tenetur communiter ab omnibus, hæc habent ad librum 4. *Nono, quòd brutum non ſumit verum Corpus Chriſti etſi videatur.* diſt. 13. cap. *Illud etiam ſanè*, ſat docentes ſuo tempore non omnibus fuiſſe hanc ſententiam ingratam, quantumlibet

contraria jam communiùs obtineret.

Nec tamen eò minus id probat quàm reluctata sit natura huic stupendo Dogmati, & quàm verum fuerit, quicquid demum in Scholis ex Innocentii Tertii placitis argutarentur Theologi, *paucis admodum persuasum fuisse Corpus Christi esse Realiter in Sacramento Altaris, sub speciebus panis & vini*; ut agnoscit Robertus Holkot in 4. q. 3. aut si quis id possit demùm Dogma concoquere, non posse tamen, nisi post benè longum tempus, portentosas consequentias ex illo enascentes admitti.

Hoc primum fuit momentum, quo Innocentii definitionem non tantam habuisse authoritatem patet, quanquam illam Anathematis pœna communivisset.

Hoc sit alterum momentum. Tam incerta fuit annihilatio substantiæ panis ante Innocentium Tertium, quantumlibet tum solas remanere species fuisset à Gregorio Septimo definitum, ut ipse Innocentius Tertius lib. 4. de Mysteriis Missæ cap. 7. statuerit *non solum accidentales, sed etiam naturales proprietates videri remanere, paneitatem quæ saturando famem expellit, & vineitatem quæ satiando sitim expellit.*

Post illius definitionem hæc quam innuit sententia haud est abolita, imò, ut sunt hominum ingenia varia, duas sententias efformavit, quæ utraque omninò sententiæ de annihilatione panis contrariæ fuerunt.

Priorem, quæ ponebat formam substantialem panis permanere, refellens Thomas Aqui-

Aquinas ferè quinquaginta annis post Innocentianam definitionem, illam tum suos habuisse astipulatores notat. Sic enim parte 3. q. 75. art. 6. *Utrum facta consecratione remaneat in hoc Sacramento forma substantialis panis? Respondeo, dicendum quod quidam posuerunt, quòd facta consecratione non solùm remanent accidentia panis, sed etiam forma substantialis ejus. Sed hoc esse non potest. Primò quidem, quia si forma substantialis panis remaneret, nihil de pane converteretur in Corpus Christi, nisi sola materia: Et ita sequeretur quòd non converteretur in Corpus Christi totum, sed in ejus materiam, quod repugnat formæ Sacramenti quâ dicitur*, Hoc est Corpus meum. *Secundò, quia si forma substantialis panis remaneret, aut remaneret in materia, aut à materia separata. Primum autem esse non potest, quia si remaneret in materia panis, tunc tota substantia panis remaneret: quod est contra prædicta. In alia autem materia remanere non posset, quia propria forma non est, nisi in propria materia. Si autem remaneret à materia separata, jam esset forma intelligibilis actu, & etiam intelligens: nam omnes formæ à materia separatæ sunt tales. Tertiò esset inconveniens huic Sacramento. Nam accidentia panis in hoc Sacramento remanent, ut sub eis videatur Corpus Christi, non autem sub propria specie, sicut supradictum est. Et ideo dicendum est, quòd forma substantialis panis non remanet.* Nemo est qui non videat acumen Thomæ, verùm vel ex eo intelligere est, quàm istiusmodi panis & vini annihilationem exhorruerint illi, quos confutare in se suscipit, Theologi.

Alteram sententiam de Materia panis & vini absque suis formis permanente, defendit vir magni nominis Durandus, in 4. dist. 11. q. 9. his verbis. *Quid ergò dicendum ad quæstionem propositam de conversione substantiæ panis in Corpus Christi? Salvo meliori judicio, potest æstimari quòd si in isto Sacramento fiat conversio substantiæ panis in Corpus Christi, quòd ipsa fit per hoc, quòd corrupta forma panis materia ejus sit sub forma Corporis Christi, subitò & virtute Divinâ, sicut materia alimenti fit sub formâ nutriti virtute naturæ. Et hoc tangit Damasc. lib. 4. cap. 5. quòd quemadmodum naturaliter, per comestionem panis, & vinum & aqua per potum, in Corpus & Sanguinem comedentis transmutatur, ita proportionabiliter, panis, vinum & aqua, per invocationem & adventum Spiritus Sancti, supernaturaliter transit in Corpus Domini & Sanguinem: Non tamen oportet, propter hoc Corpus Domini in aliquo mutari substantialiter, quia nec per adventum alimenti mutatur Corpus nutriti substantialiter in aliquo; ut visum est. lib. 2. dist. 30. Et si videatur alicui mirum quòd materia de novo adveniat corpori saltem glorioso, attendat hanc esse intentionem August. 13. de Civitat. Dei, ubi dicit,* non potestas, sed egestas edendi Corporibus resurgentium auferetur. *Et Beda dicit,* quòd Christus post resurrectionem manducavit potestate non egestate: *ita quod alimentum verè fuit in Corpus Christi conversum, aliàs non fuisset vera commestio quam fecit post Resurrectionem cum discipulis suis, nec verum argumentum identitatis carnis: potest ergo secundum hanc*

hanc viam probabiliter teneri, quòd conversio substantiæ panis in Corpus Christi est miraculosa, quantum ad modum faciendi, sed non quantum ad substantiam facti. Quia per virtutem naturæ fit similis conversio alimenti in naturam animalis, sed non eodem modo, & eadem est potentia materiæ quâ potest uno modo vel alio converti, seu fieri sub forma alterius. Sed illa potentia dicitur naturalis per comparationem ad agens naturale, prout ab ipso est transmutabilis, secundùm determinatas leges naturæ. Supernaturalis verò dicitur per comparationem ad agens Divinum, cujus est in eam inducere quantumcumque formam possibilem in ea recipi modo quo voluerit absque legibus naturæ, & sic est idem factum quantum ad substantiam facti, sed diversum quantum ad modum faciendi. Prædictus autem modus conversionis substantiæ panis in Corpus Christi constat, quòd est possibilis. Alius autem modus qui communiùs tenetur, est imintelligibilis, nec unus istorum est magis per Ecclesiam approbatus, vel reprobatus quam alius. Nec oportet difficultates fidei difficultatibus superaddere, quin potiùs juxta documentum scripturæ conandum est obscuritates elucidare. Et ideò ex quo unus modus est clarè possibilis & intelligibilis; Alius autem non est intelligibilis, videretur probabiliter quòd ille qui est possibilis & intelligibilis esset eligendus & tenendus.

Vides quàm se in sua sententia authoritate veterum munire satagat, quàm vulgarem Transsubstantiationis explicandæ viam ab Aquinate propositam naso suspendat adunco, illàm

tantummodò communiorem modum designans, quæ sit autem communis sententia infra referam; quam denique incunctanter suum modum haud magis per Ecclesiam reprobatum esse pronuntiet, quàm alium qui communiùs à Scholæ Magistris proponebatur.

Haud multum abluderent ab earum sententiarum, quas modò retuli, postrema Henricus Quodlibet. 9. q. 9. & Quodlib. 11. q. 4. Ricardus de Media-Villa in 4. dist. 11. art. 14. Et Waldensis Tom. 2. cap. 40. & 60. & 69. Et Cajetanus in 3. q. 75. art. 8. quibus vulgò tribuunt recentiores Pontificii post Sotum quòd voluerint entitatem in specie infimâ panis manentem fieri Corpus Christi per Transsubstantiationem. Verùm cùm pugnet Gabriel Vasquez in 3. dist. 181. cap. 10. id per injuriam illis tribui à recentioribus, ab eo examine libens abstineo. Non possum tamen quin hic memorem sententiam Dominici Bannes, qui in 1. q. 4. in prima editione nonnihil substantiale, nimirum existentiam substantiarum panis & vini, supersesse post consecrationem absolutè docuit. Quam quidem sententiam ita ille refractavit, ut tamen illam voluerit esse probabilem, quantumvis illam ab Innocentio VIII. damnatam observet Albertinus Coroll. de quantit. dub. 5 n. 11. Quicquid sit, patet quam merito hic duo præstem: Ac quidem Corollarii in modum colligo, annihilationem substantiæ panis visam fuisse tam absurdam in eo negotio, ut acutissima ingenia illam penitus exhorruerint, quanquam admodum

modùm clarè Innocentius Tertius ſolam accidentium poſt conſecrationem exiſtentiam de fide eſſe pronunciâſſet. 2°. Verò noto in quam abſurdam ſententiam ſe conjecerint qui mordicùs Innocentii III. definitionem tutari voluerunt. Teſtis ſit Franc. de Sylveſtris cognomento Ferrarienſis ad 4. contra gent. Tenet ille quando ex ſpeciebus Sacramentalibus putrefactis generantur vermes manere quantitatem ſpecierum cum ſola ſubſtantiali forma vermis adveniente; nullam autem ibi materiam primam reperiri. Atque adeo exiſtimat vermes illos differre ſpecie à cæteris vermibus, quod putat ſe habere ex Thoma Aquin. ibi & ex 3. p. q. 77. art. 5. & in 4. diſt. 12. q. 4. 1. art. 2. Poteſtne quidpiam magis conſequens afferri, & tamen magis abſurdum? Hoc ſit ſecundum ſuper ea controverſia momentum, quod quàm advertendum ſit in ea cauſa nemo non intelligit.

En aliud pondus ex quo patet ferè eadem ſententiarum diſcrimina, quæ ante Innocentium recepta erant, per multos annos ſuperfuiſſe. Vide qui de Tranſſubſtantiatione philoſophetur Guillelmus Epiſcopus Antiſiodorenſis, Sum. lib. 4. q. 2. *Dicunt quidam, quòd nihil aliud eſt dictum, panis tranſit in Corpus, quàm quòd ſub eiſdem accidentibus, ſub quibus erat panis, modò eſt corpus Chriſti; Sed hoc nihil eſt, quia eâdem ratione tranſiret magiſter in magiſtrum, quando aliquis magiſter cedit alii magiſtro advenienti, & dimittit ei locum ſuum. In eodem enim loco, in quo priùs erat ille ſe-*

dens, est ille cui cedit. Alii verò dicunt quòd idem est, Panis transit in Corpus Christi, quòd Corpus Christi incipit esse ubi panis est, unde dicunt quòd panis manet. Sed ex hoc sequitur, quòd transitus ille non est miraculosus, quia Corpus glorificatum naturaliter potest esse cum Corpore non glorificato in eodem loco. Dicunt autem Sancti quòd transitus ille miraculosus est. Item *dicit Joannes Damascenus, quòd sicut panis & vinum transit per nutrimentum in Corpus Hominis, & non aliud corpus, scilicet in ipsum prius corpus, sic panis propositionis, id est, qui prònonitur in Altari, & aqua transit in Corpus Christi & Sanguinem. qui prius erat. Sed in nutrimento est verus transitus, ergo verus transitus est panis in Corpus Christi: Et sic authoritas Damasceni est contra primam opinionem: Subjungit autem postea Damascenus, At hæc duo panis & vinum non duo sunt, sed unum Corpus Christi, & hoc est contra secundam opinionem, quæ ponit Corpus Christi esse cum pane, & panem esse aliud quàm Corpus Christi.*

Propter hoc dicimus quòd illæ duæ opiniones minus Fideles sunt, dicimus ergo, sicut dicunt Sancti, quòd panis verè transit in Corpus Christi, unde omnes locutiones quæ significant transitum concedendæ sunt sicut hæc, Panis transit in Corpus Christi vel transfertur, videlicet transubstantiatur vel mutatur, vel panis fit Corpus Christi; Et omnes illæ negandæ sunt, in quibus non significatur transitus, sicut iste panis est Corpus Christi, panis erit Corpus Christi, panis potest esse Corpus Christi.

Vides

Vide'n ut Guillelmus æstuet in Transsubstantiationis natura assignanda, cùm revera nihil aliud connotet quàm Annihilationem substantiæ panis, & Successionem substantiæ Corporis Christi; & qui permanentiam panis cum Corpore Christi, tantum pro minùs fideli sententia habeat, unde quàm parum Thomisticum Dogma audierit de fide, animadvertere est.

Alexander Alensis Thomæ & Bonaventuræ Præceptor qui obiit ann. 1245. Summæ Theolog. parte 4. quæst. 10. de Eucharistia. art. 3. Errorem quidem esse definivit sententiam, secundùm quam panis substantia manet, sed suam sententiam ad fidem pertinere non asserit: Hic Titulus articuli; *Respond. sicut dicit magister, quorundam errantium positio fuit, quòd in Sacramento non est aliqua conversio, sed ad prolationem verborum sine conversione aliqua fit Divinâ virtute ut Corpus Christi sit ibi; sed hæc positio est contraria Sanctorum authoritati, tollit etiam congruitatem Sacramenti, & minuit utilitatem Meriti.*

Bernardus Presbyter Compostellanus Innocentii Quarti Capellanus, Cardinalis Ostiensis, Alexandro Quarto Papæ charus, Gaufridus Cardinalis Romanus, & Bartholomæus, Juris Canonici Illustratores, hanc quæ antea obtinebat varietatem sententiarum super Reali Præsentia, suo etiam, id est, per totum XIII. seculum, obtinuisse docent. Testis est Durandus in 4. dist. 10. q. 1. *Ostiensis etiam & Gaufridus & Bernardus super decretalibus* firmiter credimus, & cum Martha, *notant tres opiniones*

niones circa existendi modum Corporis Christi in Altari, quarum una ponit quòd panis fit Corpus Christi, de Consecratione dist. 2. *panis & quia Corpus. Alia ponit panem non remanere sed converti, & sola accidentia remanere, quæ videtur approbari per illam* firmiter. *Tertia ponit substantiam panis remanere & esse cum Corpore Christi.* De Consecrat. dist. 2. Ego Berengarius, *Et quælibet istarum ponit verum Corpus esse in Altari, & idem dicit Bartholomæus* de Consecrat. dist. 2. Sacramentorum, *Ecce*, inquit Durandus, *quòd panis substantiam remanere dicunt esse opinionem, nec reprobatam dicunt, imo potius referunt ad confessionem Berengarii, quæ fuit per Concilium approbata.*

Albertus Magnus qui obiit anno M. CC. LXXX. de Transubstantiatione agit, ac si quæstio adhuc esset problematica in 4. dist. 31. art. 7. & 8. Ait tres opiniones à Magistro in litera tangi, quarum *una sit, quòd panis non manet, neque annihilatur, sed fit Transsubstantiatio à tota substantia panis in totam substantiam Christi; secunda velit panem, aut annihilari, aut in præjacentem materiam resolvi.* Ac Albertus quidem addit, *dicendum videtur, quòd substantia panis non annihilatur, & tamen nec in se manet, nec in aliquo sui in Christo. Hæc autem opinio videtur esse consona Verbis Sanctorum; unde quamvis sit minus intelligibilis, tamen eligenda mihi videtur propter Sanctos Patres, quorum Inspirata Revelatio præjudicat argumentis, quæ possunt fieri contra hanc materiam. Tertia opinio est, quòd cum Corpore Christi maneat substantia panis.*

panis. Illa verò opinio probabilior videtur inter omnes, quia de natura & ratione Corporis dictum est, quum sit glorioſum, quod poteſt eſſe cum quolibet alio corpore & in eodem loco; Ergò etiam cum pane poteſt eſſe ſub iiſdem accidentibus, & ſub eodem loco. Quum ergò maneat effectus panis qui eſt cibare corporaliter, videtur quòd nihil probabilius poſſit dici, quàm quòd Corpus Chriſti ſit cum pane & in eodem loco. Solutio, *dicendum quòd iſta opinio his rationibus & multis ferè omnibus falſa videtur, ſicut & ſecunda de Annihilatione, tamen quum prima de Tranſſubſtantiatione ſit ferè omnium & totius Eccleſiæ, ſecunda habet adhuc aliquos defenſores: Tertia autem de Perſeverantia panis, ut puto, nullum, dicendum ergò,* ait ille, *quòd non manet ſubſtantia panis.*

Duo ſunt quæ ad hunc Alberti locum animadvertenda habeo. Unum eſt quod minus intelligibilem ille ſententiam præferre non dubitet, ac ſi demum Sanctis Patribus Revelatio quæpiam contigiſſet ſuper ea quæſtione, quæ Revelatio debuerit argumentis præjudicare. Lepidum ſanè fundamentum: Quàm ſapientiùs Bellarminus de Verbo Dei lib. 4. c. 9. *nihil eſt de fide niſi quod Deus per Apoſtolos aut Prophetas revelavit, aut quod evidenter inde deducitur, non enim novis revelationibus nunc regitur Eccleſia, ſed in iis permanet quæ tradiderunt illi qui Miniſtri fuerunt ſermonis.*

Alterum eſt quod minùs fidelem præſtat Hiſtoricum, quum ait ſententiam de Permanentia panis nullum habere jam Defenſorem.

Certè

Certè quî id sentirent varios non tàm animadvertit, quàm quod ex illius præjudicio sentire deberent.

Tertium lubet hic adjicere, scilicet cùm ait, Transsubstantiationis viam esse ferè omnium & totius Ecclesiæ, minùs accuratè fuisse locutum. Quid enim si fuit sententia Ecclesiæ, quidni omnium? Cur ait illam esse ferè omnium? Quid quòd sententiam de Permanentia panis licèt incautam & Hæresi valdè vicinam pronunciet, tamen non judicarí Hæreticam asserit; verùm quàm in eo lapsus sit, aut ex præjudicio imponat videbimus infrâ.

Thomas Alberti discipulus summæ part 3. q. 72. art. 11. vestigiis Alberti insistit quidem, sed ultrà progreditur; *Non potest*, inquit, *aliquid esse ubi prius non erat, nisi vel per loci mutationem, vel per alterius conversionem in ipsum; manifestum est autem quòd Corpus Christi non incipit esse in hoc Sacramento per motum localem, undè relinquitur quòd, salvâ veritate hujus Sacramenti, substantia panis post consecrationem remanere non possit. Tertiò quia contrariatur veneration hujus Sacramenti, si aliqua substantia creata esset ibi, quæ non posset adoratione latriæ adorari. Quartò quia contrariatur ritui Ecclesiæ, secundum quem post corporalem cibum non licet sumere Corpus Christi: quum tamen post unam Hostiam consecratam liceat sumere aliam; unde hæc positio vitanda est tanquam Hæretica.*

Rationes hic omnes non attuli quibus Thomas utitur, à Scholasticis exsibilatas, ut nec

alia

alia Thomæ loca quæ operosè ad idem argumentum collegit Capreolus in. 4. dist. 11. q. 1. art. 1. Nonnulla tamen hìc annotare libet. Ac 1°. quidem quantum ultra Innocentium III. progrediatur Thomas, Innocentius Tertius lib. 4. de Mysteriis Missæ cap. 16. hæc habet, *Si verò quæratur utrum Christus Localiter descendat de Cælo, vel ascendat in Cœlum quum exhibetur, substrahit Præsentiam Corporalem, an aliter incipiat vel desinat esse sub specie Sacramenti, Respondeo non oportere nos in talibus curiosis existere.* Tum *ego nescio quomodo Christus accedit, sed & quomodo recedit ignoro, novit ille qui nihil ignorat.* 2°. Quòd manifestum arbitratus est Thomas, Christum non per localem motum è Cœlo adduci, aliis exagitatum est. Notum est quid senserit Scotistarum Schola, & quantoperè reproductionis Thomisticæ commentum derideant. 3°. Denique quòd ut panis Permanentiam impugnet, affert argumentum ab adoratione Eucharistiæ petitum, omnino expendendum est. Mirum certè tale quod hactenus à Defensoribus Transsubstantiationis minimè fuisse ad Permanentiam panis explodendum objectum. Non jam dicam non objectum id fuisse, à Paschasio Radberto & à cœteris ad Thomam usque, adversus Ratramni & Berengarii sententiam, quæ Eucharistiam solum Signum, non verò ipsummet Christi Corpus esse pronuntiat; quod tamen, si Eucharistiæ adoratio jam fuisset ubique usu recepta à primis usque seculis, instar monstri sit. Verùm noto id tum ausum fuisse

Thomam

Thomam quo primum tempore, ex aliquot annis nimirum, hic cultus usitatus esse cæperat. Ex eo tam facilè illi Hæretica pronunciatur sententia de Permanentia panis. Certè ab eo tempore, quod antea factum non legas, minimè destiterunt Judæi Christianis in Occidente crassam Idololatriam objicere. Unum nunc laudo Lyranum, plures aliquando id objicientes allaturus. Sic autem ille in Tractatu contra Judæos; *Sunt etiam Idololatræ pessimi adorantes Jesum hominem tanquam Deum, et quod pejus est Hostiam de frumento ab iis formatam et coctam adorant sicut Deum, quod est derisibile, et postea comedunt, quod est horribile.* In alio Tractatu contra Judæos ad finem hæc scripserat idem; *In ipso etiam Sacramento Eucharistiæ reputant nos pessimos Idolatras, sicut per experientiam cognoverunt illi qui frequenter de istis cum illis contulerunt, & ideo à fide Catholica pro talibus avertuntur, & plures jam Baptizati ad vomitum revertuntur.* Quicquid est de hac ratione Thomæ pro Transsubstantiatione ab Eucharistiæ adoratione ducta, an omnibus æque ac illi placuerit infra videbimus. Certè ut quartam ipsius rationem refellit Joannes Parisiensis ad Determinationis suæ finem, sic tertiam iterum refellere agressi sunt Joannes Parisiensis & alii inter Scholasticos nominatissimi.

Guillelmi Durandi, qui Speculator vulgò dictus, hæc fertur sententia de Sacramentaria quæstione: *Verbum audimus, motum sentimus, modum nescimus, præsentiam credimus.*

Verùm ex ipsius Rationali quam super eo hæreret

hæreret, quanquam videtur communiorem sententiam sequi, sat intelligere est. Ibi enim duo habet quæ accuratè annotanda sunt. Primò enim sententiam de Permanentia panis non habet pro Hæretica. Secundò ad illud confugit remedium, quod Innocentius Tertius in difficili admodum ac salebrosa quæstione adhibuerat. Hæc sunt illius verba. lib. 4. cap. 4.

Sequitur fregit : *quæri solet quid Christus tunc in mensa fregit, & quid Sacerdos nunc in Altari frangit, & fuerunt qui dixerunt quòd sicut post consecrationem, vera panis remanent accidentia, sic & vera panis substantia ; quia sicut subjectum non potest subsistere sine accidentibus, sic accidentia non possunt subsistere sine subjecto, quoniam accidentis esse non est aliud quàm inesse : Sed panis & vini substantiis permanentibus ad prolationem verborum illorum Corpus & Sanguis Christi veraciter incipiunt esse sub illis : ita quòd sub eisdem accidentibus utrumque verè suscipitur. Sunt panis & caro, vinum & Sanguis, quorum alterum probat sensus, reliquum credit fides. Hi dicunt quòd substantia panis frangitur ac atteritur : inducentes ad hoc illud Apostoli*, panis quem frangimus. *Et Lucas* una Sabbati cùm venissemus ad frangendum panes, &c. *Et secundùm eos dum Sacramentum à mure corroditur, etiam ipsa panis substantia comeditur sub qua Corpus Christi mox esse desinit cùm corrodi incipit. De Consec. dist.* 11. *qui benè, super verbo, hoc est Corpus. Innocentius Tertius dixit in speculo Ecclesiæ, quòd forma panis frangitur & atteritur, sed Corpus Christi*

Christi sumitur & comeditur, ea quæ notant corruptionem referens ad formam panis, ea verò quæ notant acceptionem ad Corpus Christi. Berengarius quippe qui suspectus habebatur de Hæresi coram Nicolao Papa confessus est, panem & vinum quæ in Altari ponuntur, post consecrationem non solùm Sacramentum, sed etiam in veritate verum Corpus & Sanguinem Christi esse, & sensualiter non solum Sacramentum, sed etiam in veritate manibus Sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri; non autem Corpus Christi vel in partes dividitur vel dentibus laceratur, cùm sit immortale & impassibile. Sed in qua re fiat fractio vel attritio, Beatus Aug. de Consecr. dist. 11. qui manducat, ostendit, dicens. Quando Christus manducatur, reficit non deficit, nec quando manducamus partem de illo facimus. Et quidem in Sacramento sic fit, nam & Christus Carnalem sensum discipulorum redarguit, qui putabant carnem ejus, sicut aliam carnem, dividendam in partes, & morsibus lacerandam. Dicitur autem forma panis, non quod sit sed quod fuit, sicut dicebatur Simo Leprosus non quòd talis existeret, sed quod Talis extiterat. Si verò quæratur quid à mure comeditur dum Sacramentum corroditur, vel quid incineratur cùm Sacramentum crematur, respondet, ipse Innocentius quod sicut miraculosè substantia panis convertitur in Corpus Dominicum & incipit esse sub Sacramento; sic quodammodo miraculosè revertitur, cùm ipsum ibi desinit esse, non quòd illa panis substantia revertatur quæ transivit in carnem, sed ejus loco aliud miraculosè creatur, quamvis hujusmodi accidentia sine subjecto possent sic esse, sic eâ.

Quam

Quàm parum in his Thomæ assensum præbuerint plurimi, docent quæ mox retuli: Idipsum quæ mox referam monstrabunt. Illa habent Alanus Magnus qui anno 1294. obiit, & Joannes Duns Scotus qui cùm ad annum 1308. vixerit, ad hujus XIII. seculi exitum maximè floruisse intelligitur.

Ac Alanus quidem libro contra Waldenses & Albigenses cap. 79. quærens, *Utrum sit articulus fidei panem transsubstantiari in Corpus Christi, cùm de hoc non fiat mentio in aliquo Symbolo*, hæc habet. *Quærunt etiam Hæretici utrum sit articulus Christianæ fidei panem transsubstantiari in Corpus Christi, cùm de hoc non fiat mentio in aliquo Symbolo? non enim in Symbolo Apostolico; scilicet credo in Deum, vel in Nicæno, credo in unum &c. vel in Symbolo Athanasii, Quicumque vult, &c. Cùm in his Symbolis de omnibus articulis fidei Christianæ fiat mentio, cur non fit mentio de illo ineffabili Sacramento, cui magis videtur obviare humana ratio. Ad hoc dicunt quidam, quòd in Primitiva Ecclesia ita omnibus patebat transsubstantiari panem in Corpus Christi, quod nulli dubium erat, cùm Christus hoc esset in Evangelio testatus. Nec super hoc in primitiva Ecclesia ulla Hæresis pullulavit, ad quam reprimendam opus esset mentionem fieri de hoc in aliquo Symboli articulo...Dici tamen potest, quòd in Apostolico Symbolo fiat mentio de Eucharistia cùm dicitur, Sanctorum Communionem. In hoc enim Spiritualiter Communicant Sancti, dum recipiunt Corpus Christi, non solum Sacramentaliter, sed etiam spiritualiter.*

Ad Scotum quod spectat, en quâ ratione in

4. dist. 11. q. 3. adversus Thomam rationes instituat. *Si dicas, sicut dicit unus Doctor, quòd Christus dicendo hoc est Corpus meum, expresè instruat panem non remanere, quia tunc esset propositio falsa, hoc non cogit, quia dato quòd substantia panis maneret, non demonstratur substantia panis, sed contentum sub pane; sicut modo monstrantur accidentia; quia tunc esset propositio falsa, sed est sensus, Hoc quod erit contentum sub signo sensibili est Corpus meum. Rursus illud de hoc vel hic nihil est verum, est enim quòd hoc est Corpus meum, & hic est Corpus meum, sed non hoc accidens, sed contentum sub accidente, eodem modo si esset panis, non hoc quod est substantia panis esset Corpus, sed hoc quod est contentum sub pane est Corpus. Maluit autem Salvator uti vocabulo hoc quàm hîc, quia magis exprimitur veritas, licèt utrumque dictum esset verum.* Denique si rationem ab illo petas ob quam Transubstantiatio admittenda, *principaliter*, respondet, *videtur movere quod de Sacramentis tenendum est, sicut tenet Sancta Romana Ecclesia, sicut habetur extra. de Hæreticis, &* ad abolendam. *Nunc autem ipsa tenet panem transubstantiari in Corpus & vinum in Sanguinem, sicut manifestè habetur de summa Trinitate & fide Cap. firmiter.* Sic omnino pendere se à definitione Innocentii Tertii & Concilii Lateranensis inquit, *ponitur veritas aliquorum credendorum magis explicitè quàm habeatur in Symbolo Apostolorum, vel Athanasii, vel Nicæno, & breviter quicquid ibi dicitur esse credendum, tenendum est esse de substantia fidei, & hoc post illam declara-*

declarationem ſolemnem factum ab Eccleſia. Et ſi quæras quare voluit Eccleſia eligere iſtum intellectum ita difficilem hujus articuli, quum verba ſcripturæ poſſent ſalvari ſecundùm intellectum facilem & veriorem, ſecundùm apparentiam dico, quòd eo ſpiritu expoſitæ ſunt ſcripturæ quo conditæ, & ita ſupponendum eſt quòd Eccleſia Catholica eo ſpiritu expoſuit quo tradita eſt nobis fides; ſpiritu ſcilicet veritatis edocta, non enim in poteſtate Eccleſiæ fuit facere iſtud verum vel non verum, ſed Dei Inſtituentis, ſed intellectum à Deo traditum Eccleſia explicuit, directa in hoc ut creditur ſpiritu veritatis.

Vides hic Joannem Scotum qui omnia Thomæ argumenta exſufflat ad definitionem Innocentii oculos intendere, ut eam de Fide eſſe comprobet. Interim notare operæ pretium eſt, quàm abeat à pleriſque Scotus in ſententia Innocentii defendenda. Ac primò quidem Corpus Chriſti duplici ratione exiſtere ait: In Cœlo, ſuo modo naturali; in Euchariſtia autem, modo Sacramentali, in 4. diſt. 10. q. 4. Secundò; Ibidem docet quòd licèt Corpus Chriſti abſolutè poſſit poni ſine anima & proprietatibus, tamen poſita ejus exiſtentia alibi (nimirum in Cœlo) non poteſt hic (ſcil. in Euchariſtia) eſſe ſine illis, propter contradictionem de affirmatione & negatione abſoluti ſub duobus reſpectibus. 3°. Paulò poſt addit; Etiam poſſe dici, quod non eſt neceſſe, poſita exiſtentia Corporis Chriſti hic & ibi, quòd illa quæ inſunt Corpori ſub una exiſtentia inſint ſibi ſub alia, loquendo etiam de

formis absolutis. Nec tamen sequitur contradictio, siquidem sit quantum & non quantum. Imò est quantum hîc, sed non quantitate quæ sit hîc, sed quantitate quæ sit in Cœlo. 4°. Denique quærens de Corpore Christi, ut est in Eucharistia, quas contineat partes, sic respondet: Corpus Christi ut est primum signatum speciei panis, & contentum, non includit animam, nec accidentia nec Sanguinem. Tum ponit duas conclusiones de absoluta necessitate Concomitantiæ. Ac primò quidem, non est necesse, inquit, ut si Corpus Christi sub modo naturali habeat partes & proprietates, etiam sub modo Sacramentali habeat easdem. 2°. Nec vice versâ si quas habet sub modo Sacramentali, ut easdem sub modo naturali habeat. Vi'n absurditatum cumulum addat. Faciet vir acutissimus. Addit quippe duo Corollaria seriò expendenda. 1°. Enim statuit ante Incarnationem potuisse æquè Eucharistiam fuisse sicut & nunc, & hoc quantum ad significationem & quantum ad rem signatam & contentam. 2°. Pronunciat etiam post Incarnationem posse desinere Corpus Christi sub esse naturali, & tamen Eucharistiam verè manere, & quantum ad veritatem signi, & quantum ad veritatem signati & contenti. Hæc sanè tam absurda sunt posito Dogmate Realis Præsentiæ, quomodo ab Innocentio III. sancitum est, ut nesciam quâ ratione illa vir tam acutus defendere fuerit aggressus. Ea saltem Joannes Maldonatus exhorruit eâ oratione quam an. 1574. Lutetiæ habuit de Instituendis Theologiæ Disputationibus. *Quapro-*

propter, inquit, *nolim* equidem eas quæstiones in Theologicis Scholis unquam audiri, an Corpus Christi potuerit esse in Eucharistia ante incarnationem eodem modo quo nunc est.

Quicquid sit num in eo nihil non passus sit humani Scotus dum authoritatem majorem quam par fuit tribuit Innocentianæ definitioni, ex iis quæ in causa Joannis Parisiensis, cujus determinationem edimus, nunc est videndum?

Quantus vir fuerit hic Joannes Parisiensis, vel ex ipsius scriptis quæ varia commemorantur, ab aliis qui de Scriptoribus Ecclesiasticis egerunt, patet; illius enim plura recensent opera, nec tamen omnia illius scripta recensent, cùm extent duo illius scripta in Lincolniensi Bibliotheca Oxonii ab iis non commemorata. Unum est quod quam illustris fuerit ponit extra dubitationis aleam; nimirum in dissidio quod Philippo pulchro & Bonifacio VIII. intercessit, delectus fuisse videtur qui Jura regia adversus Pontificis Romani ausus defenderet. Scriptum quod priùs in lucem editum est à Parisiensibus, à Simone Shardo recusum est an. 1566. & inter varia ejusdem generis scripta Maximiliano Secundo dicatum.

Hic igitur Declarationem edit suæ sententiæ super Carnalis Christi in Eucharistia Præsentiæ modo; alium hujus Præsentiæ Realis statuminandæ modum proponit, quàm quem teneret Ecclesia Romana. Hunc modum qui MS um. codicem scripsit novum, & ab Ecclesiæ sensu alienum vocitat ex præjudicio. Sat

enim, ut demonſtravi, probari poteſt alios ante & poſt Innocentii III. definitionem idem docuiſſe, idem ſenſiſſe. Inſurgunt nonnulli quos Thomæ placitis in ea quæſtione addictos eſſe oportuit; at definiunt Magiſtri Pariſienſes, ut habetur ad declarationis quam nunc edimus finem, haud eſſe de fide Tranſſubſtantiationis modum quem ille in ſua declaratione confutaverat.

Fateor cùm eadem Quæſtio ad ſecunda Comitia eſſet delata, ut ſunt belli vices admodum incertæ, eoſdem, quos tam æquos expertus fuerat Judices, Joannem noſtrum paſſum fuiſſe iniquos: Ægidii enim Romani, qui tum Bituricenſis fuit Archiepiſcopus, & Thomæ Diſcipulum in omnibus præſtare ſe gloriabatur, ac aliorum, Thomiſtarum ut videtur, operâ, lectione, id eſt, profeſſione publicâ, & Prædicandi jure illi interdictum fuit. Verùm nec ceſſit adverſariis Joannes ille, vir tùm animo tùm eruditione pollens. Curiam Romanam appellavit, Romam iter aggreſſus eſt, & illic qui judicium Pariſienſium ad incudem revocarent deſignari curavit. Hanc litem mors illius abrupit, quam Romæ poſt ejus eò acceſſum contigiſſe ferunt. Hæc maximam partem refert primus Continuator Chronici Guillelmi de Nangis, qui continuator vixit ad an. 1340. ſic enim ille ad annum 1304. *Frater Joannes de Pariſius ordinis Fratrum Prædicatorum Magiſter in Theologia, vir admodum literatus & ingenio clarus, circà veram exiſtentiam Corporis Chriſti in Sacramento Altaris novum*

vum ponendi modum introducere conatur, dicit videlicet non tantùm hoc esse possibile commutatione substantiæ panis in Corpus Christi Verbo adesse suppositi ipsius mediante Corpore, quod est pars humanæ naturæ, verumetiam hoc esse possibile per assumptionem substantiæ panis vel paneitatis in Verbo; nec credebat primum modum ponendi quem communis doctorum opinio tenet, esse ità necessariò tenendum, seu ab Ecclesia destinatum (leg. determinatum.) *quin etiam secundus possit teneri tanquam populis* (leg. popularis) *& fortassis ut dicebat magis* (ter) *rationabilis, & congruus veritati Sacramenti, & per quem magis salvatur apparentia circa species sensibiles remanentes. Cæteris Theologiæ Doctoribus contrarium astruentibus, primum modum tanquam ab Ecclesia destinatum* (leg. determinatum) *præsertim per decretalem Papæ, de summa Trinitate & fide Catholica, firmiter credimus. necessariò tenendum; & secundum tanquam veritati fidei & etiam Sacramenti dissonum meritò reprobandum. Examinatâ itaque opinione prædictâ, cùm ea quæ dixerat retractare nollet, sed magis videretur pertinaciter sustinere, à Guillelmo Parisiensi Episcopo, de consilio Fratris Ægidii Bituricensis Archiepiscopi provecti Theologi, ac Magistri Bertrandi de Sancto Dionysio præcellentis Doctoris, & Aurelianensis Episcopi, ac Guillelmi Albianensis Episcopi, nec non & Doctoris de Jure canonico pariter, & Dominorum ad hoc specialiter vocatorum, perpetuum super hoc silentium dicto Fratri sub pœna excommunicationis impositum, à lectura pariter & prædicatione privatur. Verùm cùm ob hæc ad sedem Apostoli-*

cam appellasset, auditoribus sibi datis in curia, sed infecto negotio de medio sublatus est.

His paria habet Author Memorialis Historiarum à Spondano laudatus ad an. 1304. § 14. Et à Bulæo Tomo. IV. Historiæ Universitatis Parisiensis, his verbis. *Ad hunc annum legitur in memoriali Historiarum Magistrum Joannem Parisiensem ordinis Dominicani subtilem hominem, actu regentem in Scholis Theologicis, propter novam quandam propositionem de Corpore Christi in Sacramento Altaris publicè Scholasticis traditam & propugnatam à Magistro Guillelmo Baufeti Episcopo Parisiensi, & Magistris in Theologia pluries auditum, demum ab Ægidio Romano Archiepiscopo Bituricensi, Guillelmo Albianensi Episcopo, advocatis Doctoribus Theologicis, examinatâ diligentius Thesi, prohibitum fuisse legere & disputare Parisiis deinceps. A quorum sententia cùm ille Pontificium forum appellasset, & ad Curiam Romanam profectus fuisset, ibi decessit. Is est Joannes qui contra Bonifacium Philippi Regis susceperat defensionem, quique promotionem Bonifacii ad Pontificatum, & Cœlestini abrogationem irritas fuisse propugnârat. Eum autem tam acrem tamque vehementem ajunt fuisse in disputationibus, ut pungens Asinum cognominatus fuerit.*

Si quis quæ in ea causa gesta sunt expendat accuratiùs, omnino animadvertet tùm apud Joannem Parisiensem, tùm apud Magistros Parisienses, in decreto Facultatis, quod est ad finem determinationis quæ nunc editur, non admodum valuisse authoritatem Innocentii III. in Concilio Lateranensi definientis.

tis. *Intendo defendere veram exiſtentiam & Realem Corporis Chriſti in Sacramento Altaris, & quòd non eſt ibi ſolum ſicut in ſigno; Et licèt teneam & approbem illam ſolemnem opinionem, quòd Corpus Chriſti eſt in Sacramento Altaris per converſionem ſubſtantiæ panis in ipſum, & quòd ibi maneant accidentia ſine ſubjecto; non tamen audeo dicere quòd hoc cadat ſub fide mea, ſed poteſt aliter ſalvari vera & realis exiſtentia Corporis Chriſti in Sacramento Altaris: Proteſtor tamen quòd ſi oſtendatur dictus modus determinatus eſſe per ſacrum Canonem, aut per Eccleſiam, aut per generale Concilium, aut per Papam, qui virtute continet totam Eccleſiam, quicquid dicam, volo haberi pro non dicto, & ſtatim paratus ſum revocare: Quòd ſi non ſit determinatus, contingat tamen ipſum determinari, ſtatim paratus ſum aſſentiri, probabiliter tamen poteſt aliter ſalvari vera & Realis Exiſtentia Corporis Chriſti in Sacramento Altaris; & ſi quis alium modum inveniat, paratus ſum juvare ipſum ad ſuſtinendum eum, ut ſic fides noſtra de verâ exiſtentiâ Corporis Chriſti in Sacramento Altaris poſſit pluribus modis ſalvari & defendi.*

Sic ſe habet prœmium determinationis Joannis Pariſienſis. Primò vocat tantùm Doctrinam de Subſtantiali Converſione manentibus accidentibus Solemnem Opinionem.

2°. Non audet dicere cadere ſub fide ſua.

3°. Non videtur Concilii Lateranenſis aut Innocentii Tertii definitionem habere pro authentica. Dubitat num ſit modus determinatus.

4°. Præ-

4°. Præponit Concilium generale Papæ, licèt honorificè de Papa dicat illum virtute continere totum Concilium.

Ad Judicium facultatis Parisiensis quod spectat, his concipitur verbis, quæ sanè memoranda sunt. *In præsentia Collegii Magistrorum in Theologia dictum est utrumque modum ponendi Corpus Christi esse in Altari, tenet pro opinione probabili, & approbat utrumque per..... & per dicta Sanctorum: dicit tamen quòd nullus est determinatus per Ecclesiam, & idcirco nullus cadit sub fide, & si aliter dixisset, minùs bene dixisset, & qui aliter dicunt minùs bene dicunt, & qui determinatè assereret alterum præcisè cadere sub fide, incurreret sententiam Canonis vel Anathematis.*

Quid si in posterioribus comitiis Facultatis Parisiensis rem alium habuit successum, id demum Thomistarum operâ effectum fuisse & artibus patet, quorum scilicet intererat, ut Innocentiana definitio, quam Thomas defendendam susceperat, pro definitione Concilii Universalis haberetur.

Id nobis longè certiùs fuisset notum, si Bullæus in Historia Universitatis Parisiensis integram causam recensuisset, quod in negotio Joannis de Montesono factum est à Petro Alliacensi; tum enim certiùs pronunciare licuisset Joannis Parisiensis Judices fuisse *non partiales, non seductos, non factiosos, non invidos, non seculari Potestati, vel Spirituali plus faventes quàm veritati, cùm tolerabilius sit nullos Doctores habere quàm pati*, ut ait Gerson tractatu de Examine Doctrinarum.

Omnino

Omnino si quid conjicere est, haud absurdè conjicere videar Thomistas superâsse in comitiis, allatâ authoritate Innocentii Tertii in Lateranensi Concilio, ac si demum fuisset Conciliaris definitio, quod antea plerisque post Thomam fuisse persuâsum videmus, & quod ipse visus est admittere Joannes Parisiensis, sat lubricâ ad id solvendum responsione utendo.

Definitionem Innocentii, non ipsius Concilii dixi. Primò enim patet res ab Innocentio propositas, non à Concilio Lateranensi expensas & ad trutinam revocatas; id passim testantur Historici, Mathæus Paris, Gothofridus supplementi Chronicorum Author, Platina in vita Innocentii Tertii, & Nauclerus ad annum 1215.

2°. Patet hos Canones non habitos pro Concilii Generalis Canonibus ab iis qui post Lateranense illud Concilium floruerunt, & Juris Canonici deprompserunt Regulas compilationibus Papalium Decretorum editis. In ea tantùm compilatione hi Canones additi sunt Gregorii IX. authoritate factâ, quam accuravit Raymundus à penna forti. Imò dum notat Gregorius IX. in Epistola ad Studium Bononiense se Decretales Prædecessorum colligi curâsse, nil habet de Concilio Lateranensi. Hanc Epistolam videas in Augustini Tarraconensis volumine quo compilationes edidit, Bertrandi Papiensis, Joannis Vallensis, Bernardi Compostelani & Petri Beneventani.

3°. Patet Gregorium IX. non alio laudâsse

titulo

titulo in Decretalium libris, nisi *Innocentius Tertius in Concilio Generali*, cùm aliter longè sermo fiat de Conciliorum Decretis.

Si qui sint quorum hanc in Lateranensi Synodo procedendi rationem ab Innocentio Tertio servatam improbare interfit maximè, id Pontificios Moderatiores spectat. Age enim si hujus definitionis Innocentianæ tanquam Conciliariter factæ in Transsubstantiationis negotio authoritatem Concilio Lateranensi tribuant, quid demum illis fiet, quid illis possunt reponere, quum jus deponendi Reges Papæ Conciliis obsistentes, tam solemniter, in iisdem Innocentii Tertii Canonibus Romano Pontifici vindicatum, nusquam in Generali Concilio illi tributum tuentur? Quid fiet Gallicano Clero qui tam solemni ratione in suo Cætu Generali anni 1682. hanc Doctrinam de Jure deponendorum Regum ab Innocentio Tertio in Lateranensi Concilio definitam, suæ Communionis homines tanquam errorem Regio Statui planè exitialem ejurare coegit? Viderint ipsi; quippe eorum res agitur, non nostra. Si qui sint inter nos qui illud Concilium tanquam Generale opponant Pontificiis, id ad hominem agendo facere solent. Si qui sunt inter Pontificios qui illud negent fuisse Generale, & tamen illius definitionem circa Transsubstantiationis argumentum valere ut legitimam clamitent; quod à plerisque, ut notum est, factum, videant an non agant veteratoriè, qui illud negant esse generale, ne definitionem de jure Regum deponendorum plerisque

risque Hæresibus longè pejorem, à Concilio generali assertam fateri cogantur, quo tempore tamen ipsius authoritatem, in alio, scilicet Transsubstantiationis articulo, firmam esse volunt atque inconcussam.

Si quid his momentis adjicere lubet, quæ apud Joannem Parisiensem & Facultatem Parisiensem nutasse authoritatem Innocentii III. in Concilio Lateranensi, probant, haud difficilè est divinare, quo tempore Bonifacius Octavus tanto molimine aggressus est Innocentii III. in Synodo Lateranensi, vel Gregorii VII. de abjiciendorum Regum sub hæreseos prætextu, Romanisque Pontificibus jussu ivit assertum, eò magis reluctatos fuisse Parisienses, ut ex scripto Joannis Parisiensis contra hanc Romani Pontificis audaciam videre est.

4°. Patet quicquid demum de hac definitione statuatur, ac si à Concilio Lateranensi facta fuisset, ipsum Lateranense Concilium non habitum pro Universali. Ac 1°. quidem Florentina Synodus in prima editione, Octava Synodus inscribitur. 2°. In Privilegio quod Clemens IV. editioni concessit, Octava Synodus appellatur. 3°. Nulla alia Synodus post septimam in Actis Florentinæ Synodi laudatur, cùm tamen sæpiùs id occasio suaderet.

Porrò cùm Illustris Anglus Pontificius, Prestonus nomine, sub Widringtoni titulo, hujus Concilii Lateranensis discussserit authoritatem, & nullam fuisse apud ipsos Pontificios demonstraverit, non est quod in eo consumam operam. Videat Lector per otium *discussionem discussionis* adversus

adversus Lessium à Prestono scriptam.

Fateor hanc Innocentii definitionem ac si Concilii Generalis definitio fuisset, apud Thomistas lapsu temporis authoritatem fuisse adeptam; ab eo potissimum tempore quo Inquisitores facti sunt Dominicani, & Romani Pontificis authoritas exercitibus, & Cruce signatorum abusa est opera ad sua decreta statuminanda. Quid quòd illi additum est pondus, ubi semel Gregorius Nonus, avunculi sui Innocentii Tertii definitiones in Concilio Lateranensi, Decretalium corpori inseruit, ac demum cùm in Directorio Inquisitorum suum locum obtinuit: Quis enim postea reluctari tutò potuisse videtur? Verùm patet ex provocatione Joannis Parisiensis ad Romanum Pontificem, illi fuisse persuasissimum, quod etiam in declaratione sua profitetur, nihil adhuc Concilia super modo Præsentiæ Carnalis constituisse. Quæ ante Joannem Parisiensem scripta sunt à definitionis Innocentianæ tempore, id abundè docent, quæ post gesta sunt illius provocationem non ex temerario impetu, sed ex suæ causæ penitiori cognitione planè profectam demonstrant.

Certè exertè docet Joannes Parisiensis in determinatione sua, alios sibi magni nominis viros consentisse. Nominatim designat Guydonem Cluniacensem, qui assumptionem panis æquè ac ille determinâsset, in quodlibetis suis, & qui professus fuerit se, si Papa foret, illam viam determinaturum; adeò tum constabat, eam, quæ ab Innocentio III. facta

fuerat

fuerat ſuper annihilatione Panis, & ſucceſſione Corporis Chriſti, non fuiſſe determinationem Juridicam, cuique adeo abſque alia fuerit ab omnibus acquieſcendum. Id ipſum ex Judicio Facultatis Pariſienſis probè colligas, cujus (ut arbitror) fundamentum haud aliud tum eſſe potuit, quàm quod à Joanne Gerſon poſtea prolatum eſt ex Scholæ Pariſienſis, in qua Cancellarium egit, genio & placitis, & ex definitione Conſtantienſis Concilii, in Tractatu, *quomodo & an liceat in cauſis fidei à ſummo Pontifice appellari, ſive ejus Judicium declinare.*

Atque equidem paulò poſt Joannis Pariſienſis mortem Herveus in 4. diſt. 10. art. 1. quantumvis Joannes Pariſienſis, & illi conſentientium Doctrinam reprobet ut erroneam, tamen viam contrariam quam ſequitur, tanquam communiorem ſolummodo proponit. *Quantum ad primum ſciendum quòd quidam dicunt, quòd Corpus Chriſti, non eſt in Altari per converſionem panis in ipſum. Sed magis per aſſumptionem paneitatis ad ſuppoſitum Divinum, ita quòd ſicut Filius Dei aſſumpſit humanam naturam, ita aſſumpſit paneitatem; & propter unitatem ſuppoſiti, ſicut verum eſt quòd Deus eſt homo, & Homo eſt Deus, ita verum eſt tunc, quòd Deus eſt panis, & panis eſt Deus. Et ulteriùs etiam propter communionem duarum naturarum in eodem ſuppoſito, ſcilicet Divinæ, ſcilicet naturæ humanæ & paneitatis, verum eſt dicere quòd homo eſt panis, & panis eſt homo. Et dicitur Corpus Chriſti eſſe ibi,*

ibi, quia corpus stat pro supposito habente Corporeitatem, & quia suppositum habens humanitatem Christi & Corporeitatem dictæ humanitatis; & suppositum habens paneitatem existentem ibi, ideo dicitur Corpus Christi esse ibi. Et hoc probatur per Concilium Generale in quo Berengarius revocavit dictum suum. Ibi enim dicit, quòd Corpus Christi, quod est ibi, dentibus atteritur Sacerdotis, *& ex hoc arguitur sic. Si Corpus ibi staret pro natura humana Christi, sequeretur, quòd natura humana Christi dentibus attereretur. Sed hoc est impossibile. Ergo oportet quòd Corpus stet ibi pro supposito habente paneitatem quæ atteritur, sed ista positio mihi videtur falsa & erronea. .... Et ideò est alia opinio communior & verior, scilicet, quòd Corpus Christi est ibi per conversionem substantiæ panis in ipsum, cujus ratio assignatur.* Vides illum Transsubstantiationem quidem præponere viæ Impanationis, sed tantum ut opinionem magis communem & quam arbitratur esse veriorem.

In Enchirid. cap. 27. num. 189.

Quæ sit porrò communis sententia sic differit Navarrus. *Non videtur,* inquit, *una opinio appellanda communis ad effectum præjudicandi alteri, eo solo quòd plures eam sequantur, tanquam oves aliæ alias, quæ precedunt sine judicio sequentes, velut aves quæ unam volantem aliæ omnes sequuntur. Communiorem enim ad hoc existimarem illam quam sex vel septem authores classici rem ex professo tractantes, assererent, quam probatam à quinquaginta, solâ ferè authoritate aliorum ductis. Opinio enim communis, non ex numero opinantium, sed ex pondere authoritatis fit. Quin & arbitror utramque ad hoc dici posse commu-*

communem, quando utraque habet octo vel decem assertores graves, & cum judicio eam deligentes.

Navarro consentiunt Melchior Canus in Locis Theolog. & Vasquez in 1. 2. disp. 62. c. 4.

Durandus licèt Joannem Parisiensem confutet, tamen, haud minus Thomæ rationes confutans, ait, *satis durum est & derogare videtur immensitati divinæ potentiæ dicere, quòd Deus non possit facere Corpus suum esse in Sacramento per alium modum, quàm per Conversionem Substantiæ panis in ipsum, maximè cùm ponendo Conversionem fieri difficillimum sit videre qualiter ipsa fiat aliquid ad hoc quòd Corpus Christi sit in Sacramento; nam Conversio in aliquid præ-existens magis videtur facere, quod Conversum sit in illo in quod convertitur, quàm è converso; sicut alimentum est in alito. Et secundùm hoc Conversio panis in Corpus Christi magis videtur facere, quòd panis esset ubi est Corpus Christi, quàm quòd Corpus Christi esset ubi fuit Substantia panis; patet ergo quod temerarium est dicere, quòd Corpus Christi divinâ virtute non possit esse in Sacramento, nisi per Conversionem panis in ipsum.* Ad Argumentum à verbis Domini petitum respondet, *propter hoc similiter non oportet dicere, quòd Substantia panis non remaneat, quia ex quo ponitur Corpus Christi esse realiter in hoc Sacramento, eo ipso potest reddi vera locutio, ut non solùm dicatur Corpus Christi est hoc; sed dicatur hoc, id est, contentum sub hoc, est Corpus meum; quia indefinita verificatur pro uno solo, nec oportet quòd demonstraretur Substantia panis; dato quod esset ibi, sicut non oportet quod fiat demonstratio specierum ibidem existentium; si autem*

iſte modus eſſet verus de facto, multæ dubitationes quæ occurrunt circa hoc Sacramentum, tenendo quòd ſubſtantia panis non remaneat, eſſent ſolutæ. Sed hic modus non debet teneri de facto, quum Eccleſia determinaverit oppoſitum, quæ non præſumitur errare in talibus. Hæc Durandus in 4. diſt. 11. ar. 1. molliter admodum loquens de Infallibilitate Eccleſiæ.

Petrus Aureolus Romanæ Eccleſiæ Cardinalis hoc profitetur; *propter ſolas authoritates Sanctorum teneo, quòd Tranſubſtantiatio eſt verus tranſitus & converſio totius panis in totum corpus Domini.* in 4. diſt. 11. q. 1. a. 2.

Petrus Paludanus ſic loquitur ſuper eodem argumento, *Bene verum eſt*, inquit, *quòd ſi corpus Domini eſſet ibi, poſſet dici* hoc eſt Corpus meum, *manente ſubſtantiâ panis, ſicut ſi eſſet ibi localiter utrumque Corpus, utrumque poſſet demonſtrari, & ad utrumque demonſtratio fieri ad ſenſum, ſi ſenſibiliter; ad intellectum, ſi ſolùm ſacramentaliter, & ſic poſſet demonſtrari non obſtante ſubſtantiâ, ſicut nunc non obſtante quantitate: Quia quicquid ibi cum Corpore Chriſti, ſive ſubſtantia, ſive accidens, ſive utrumque, Sacerdos non intendit præſentare ad adorandum, nec Populus intendit adorare, niſi Corpus Chriſti.* in 4. diſt. 11. q. 2. ar. 1.

Occamus Sectæ Nominalium Princeps, qui floruit ad An. 1330. hæc habet acceſſu ad tractatum de Sacramento Altaris Cap. 5. *Eſt advertendum, quòd quamvis in novo Teſtamento reperiatur expreſſum quòd Corpus Chriſti ſub ſpecie panis eſt ſumendum à fidelibus, in memoriam paſſionis*

sionis dominicæ & suorum remissionem peccaminum; tamen quòd substantia panis non manet ibi non exprimitur, unde & de hoc antiquitùs fuerunt diversæ opiniones. Ac de illa quidem sententiâ, quæ panis annihilationem statuit, ait ille *sine præjudicio alicujus mihi videtur probabilior.*

Paria habet in 4. q. 6. ar. 1. Cùm enim quatuor modos Præsentiæ Realis proposuisset ait: *Primus modus potest teneri, quia non repugnat rationi, nec alicui authoritati Bibliæ, & est rationabilior & facilior ad tenendum inter omnes modos, quia pauciora inconvenientia sequuntur ex eo quàm ex aliquo alio modo, quod patet, quia inter omnia inconvenientia quæ ponuntur sequi ex isto Sacramento, majus est, quòd accidens sit sine subjecto. Sed ponendo primum modum, non oportet illud ponere igitur, &c. Si dicis quòd majus est duas corporeas substantias esse simul, contra, non est majus inconveniens, nec magis mirabile, duas substantias Corporeas esse simul, quàm substantiam & quantitatem; quia non plus compatitur illa species hostiæ secum aliam hostiam, quàm substantia cum speciebus aliam substantiam, quia videmus quòd illa species expellit aliam hostiam non consecratam, sicut si esset ibi substantia panis, & hoc non convenit sibi ratione Corporis Christi; quia Corpori Christi non repugnat alia quantitas, sicut nec ista, ita videtur quòd nullum inconveniens sequitur ex primo modo ponendi, quod non sequatur ex secundo modo; quia tamen determinatio Ecclesiæ in contrarium existit, sicut patet, extra de summa Trinitate & fide, & communiter omnes Doctores teneant quòd non remanet ibi substantia panis, ideo etiam*

teneo quòd non remanet ibi ſubſtantia panis, ſed illa ſpecies, & quod illi coexiſtat Corpus Chriſti. Hæc ille. Quoniam autem jam apud multos receptum fuerat ex vi vocis Tranſubſtantiationis, quæ mutationem panis materiæ in aliam deſignaret, quod in Sacramento Euchariſtiæ locum habere negant Scholaſtici, ſubſtantiam panis verè annihilari negantes, quod ad illius definitionem ſub accidentibus panis Chriſti Corpus eſſe incipiat; hinc ille ingenuè, Tranſubſtantiationem meram eſſe Panis Annihilationem ſtatuit.

Idem habet Quodlibeto 4°. quæſt. XXXV. ait, Antiquitùs fuiſſe tres opiniones, quarum prima quòd ſubſtantia panis præfuit, & poſteà eſſet Corpus Chriſti. Secunda, quòd ſubſtantia panis & vini deſinit eſſe, & manent accidentia tantùm, & ſub illis incipit eſſe Corpus Chriſti. Tertia, quòd remanet ibi ſubſtantia panis & vini in eodem loco, cum illa ſubſtantia manet Corpus Chriſti. *Prima*, inquit, *eſt irrationalis, quia omnis propoſitio in qua prædicatur Corpus Chriſti de pane, eſt impoſſibilis; ſecunda eſt communis opinio, quam teneo propter determinationem Eccleſiæ, & non propter aliquam rationem.* Tum laudat decretum Innocentii III. in Lateranenſi Concilio. *Tertia eſſet multum rationalis, niſi eſſet determinatio Eccleſiæ in contrarium, quia illa ſalvat & vitat omnes difficultates quæ ſequuntur ex ſeparatione accidentium à Subjecto. Nec contrarium habetur in Canone Bibliæ, nec plus includit aliquam contradictionem Corpus Chriſti coexiſtere ſubſtantiæ panis, quàm ejus accidentibus*

cidentibus, nec repugnat rationi. Tum quia tantum repugnat quantitas quantitati, quantum substantia substantiæ, sed duæ quantitates possunt simul existere in eodem loco, sicut patet de corporibus in eodem loco existentibus : Tum quia substantia Christi potest esse in eodem loco cum quantitate hostiæ, ergo eadem ratione cum substantia ejusdem; tum præpositum modo quo Permanentia panis statuitur, modum qui illius docet annihilationem, *per revelationem* addit, *hoc*, inquit, *constat Ecclesiæ per aliquam revelationem ut suppono, & ideo sic determinavit.*

Joannes Baconus in 4. d. 3. q. 1. art. 2. probat sub fide contineri, quòd panis convertitur in Corpus Christi, quia oportet declarationem fidei tenere, quam Romanus Pontifex tenendam declaravit, ac laudat Innocentii III. decretum. Tum articulo 3. hæc habet, *Iste modus est ponendus in his quæ sunt fidei, per quem magis veraciter salvatur Evangelium & difficultates vitantur, secundùm declarationem Vicarii Dei in Terris Romani Pontificis*; *maximè quando articulus ponitur & modus credendi articulum in Evangelio non exprimitur*; *quia si exprimeretur non posset Papa contrarium ponere vel exponere, sed quòd dicitur hoc est Corpus meum, ejus modus quo hoc fit per conversionem panis in Corpus Christi, declaratur per Romanum Pontificem*; *ergo ille modus est tenendus.* Vides omnino illum ad Innocentii Tertii decretum, tanquam ad Sacram Anchoram in eo negotio confugere, cujus tamen non tantam fuisse authoritatem apud Parisienses sat manifestum fuit.

Thomas de Argentina in 4. dist. 8. q. 1. art. 2. ait se Transsubstantiationem tenere *non propter aliquam rationem cogentem, sed propter sanctorum authoritatem & sanctæ matris Ecclesiæ determinationem,* scil. Innocentii III definitionem.

Cæterum, quod valdè notandum est, Thomæ Aquinatis argumenta quibus Permanentiam panis impugnaverat, & inter illa hoc eximium, nempè quod sit Sacramento propter occasionem Idololatriæ incompetens & impóssibilis & hæretica solvens Occam ait *Salvâ istius magni Doctoris sanctitate & reverentiâ, non videtur mihi quòd suæ rationes convincant ista quæ imponit huic opinioni :* Ac denique subjicit, *unde semper salvo meliori judicio non videtur mihi, quòd ante determinationem sanctæ matris Ecclesiæ,* Innocentii III decretum designat, *ista opinio fuerit hæretica reputanda.*

Ex his quæ à me relata sunt patet omnino plurimos fuisse, potissimùm à Thomæ ævo & ex ipsius disciplina perpolitos homines qui Transsubstantiationis dogma, quâ ratione illud à Thoma Aquinate explicatum est, pro fidei dogmate non haberent, nisi eam propter rationem quòd scilicet à Concilio œcumenico fuisset definitum.

Verùm haud minùs patet alios de hac definitione longè aliter sensisse, qui inter paucos essent nominatissimi, sub Transsubstantiationis voce Permanentium panis æquè intelligentes, ac alii ipsius Annihilationem, & nihil tum ab Ecclesia definitum super eodem articulo statuentes.

Rem

Rem ita paucis aperit Mathias Aquarius Controv. ad Capreolum in 4. dist. his verbis; Nota hic esse quatuor opiniones; prima, Durandi affirmantis panem converti in Corpus Christi, ut in nutritione cibus convertitur in Substantiam aliti, & ut in nutritione materia cibi formâ aliti informatur; ita hic materia panis animâ rationali Christi informatur, quibus verbis videtur tollere Transsubstantiationem.

2a. Est opinio Henrici volentis terminum ad quem hujus conversionis non esse Corpus Christi absolutè, sed hoc scilicet quod erat panis est de novo Corpus Christi, unde hæc opinio videtur concedere rem, quæ erat panis manere, & esse Corpus Christi. 3a. Est opinio Scoti ponentis panem annihilari. 4a. Est opinio Sti Thomæ, expressa in conclusione & definita in Concilio Tridentino, ubi Ecclesia Catholica aptissimè Transsubstantiationem appellat, ut ait Sanctus Thomas hic, quòd hæc conversio non est formalis, sed substantialis, nec continetur inter species motus naturalis, sed proprio nomine potest dici Transsubstantiatio.

Nec postea defuit vir magnus Petrus ab Alliaco Episcopus Cameracensis, & Ecclesiæ Romanæ Cardinalis, qui idem sentiret exertè; certè ille in 4. q. 6. art. 2. de Perseverantia panis in Sacramento pronuntiat quòd sit possibilis, nec repugnat rationi nec authoritati Bibliæ.

De Conversione autem docet non sequi evidenter ex scriptura, nec etiam, inquit, vi-

dere meo, ex determinatione Ecclesiæ. Vides quo loco habeat Innocentii III decretum.

Res quidem ætate Petri Alliacensis in Concilio Constantiensi videtur fuisse definita, An. 1415. Id saltem habemus in articulis adversus Wiclefum constitutis. Verùm præterquam quod illius perpetuò Concilii nutavit authoritas, Italis repugnantibus, quod patet ex libro Cardinalis de Turre-cremata, de summi Pontificis & generalis Concilii potestate, num. 2°. quod probant Bellarminus & Romano Pontifici addictorum longa cohors, illi Concilio solemni quâpiam ratione œcumenici titulus, ut & cæteris quæ ab an. 787. ad an. 1348. habita sunt, Romæ abrogatus est ut supra dixi. Etenim cùm ibi Concilium Florentinum ederetur, Concilium Octavum inscriptum est.

Dixeris, at res à Florentino Concilio ipso definita est: Ita quidem plerique Pontificii arbitrantur scriptores, sed aut ignorantiâ crassâ, aut malâ fide; quippe Eugenii instructio ad Armenos, in qua hæc habetur definitio, quam Concilio Florentino tribuere perperam solent, scripta est die 22. mensis Nov. An. 1438 cùm Concilium Florentinum finem habuisset 21. die Julii, ut patet ex actis ipsius Concilii. Atque equidem licèt non id animadverterent plures, quod tamen in ea causa fuit præcipuum, acriter inter Gallos & Italos super Constantiensis & Florentini Conciliorum authoritate in concilio Tridentino certatum est; his Constantiense & Basilienſe exsibilantibus tanquam Conciliabula nullius ponderis, illis verò Florentino Concilio Generalis titulum

tulum præfractè abrogantibus, quod videas apud Paulum Sarpium Histor. Concil. Trid. Lib. 7.

Res eo fit manifesta quod qui post Constantiense & Florentinum Concilium scripserunt Scholastici, aut illud Transsubstantiationis dogma ad traditionem unicè referunt; aut non aliam in eâ causa laudarint definitionem quam Innocentianam.

Ad Traditionem hoc dogma videtur unicè referre Author Fortalitii fidei lib. 4. consid. 6. Impossib. 10. Objectionem sane memorandam referant, *Dicunt Judæi, Vos Christiani dicitis in illo Sacramento esse realiter Corpus & sanguinem Christi, hoc est impossibile, quia cùm dixit vester Christus demonstrato pane, hoc est Corpus meum, significativè locutus est & non realiter, ac si diceret, hoc est Signum corporis mei, secundùm quem modum Paulus dixit, 1 ad Corinth 10. Petra autem erat Christus, id est Christi figura; & patet clarissimè, quòd ista fuerat intentio Christi vestri, quia cum de sui Corporis comestione & sanguinis potatione loqueretur, ut discipulorum scandalum quod obortum fuerat sopiretur, quasi seipsum exponens dicit, Verba quæ locutus sum vobis spiritus & vita sunt, quasi ea quæ dixerat non ad literam, sed secundùm spiritualem sensum intelligenda essent. Et cùm Christus dixit hoc est Corpus meum, tenens panem in manibus intellexit, quòd ille panis erat Corpus suum in potentia propinqua, scilicet postquam comedisset illud, quia tunc converteretur in Corpus suum, sive in carnem suam; & similiter de vino. Et isto modo nos Judæi facimus illa die Azymorum, quia accipimus panem azymum*

in

in memoriam illius temporis quando educti sunt patres nostri de terrâ Ægypti, & non sunt permissi ibidem permanere per tantum tempus quod possit panis fermentari, qui pascatus erat, & dicimus iste est panis quem comederunt patres nostri, licèt ille panis præsens non sit, cùm fuerit præteritus; & sic ut iste panis azymus rememorat panem Ægypti & iste panis non est ille, sic iste panis de quo fit istud sacrificium in altari. Dicere sufficeret Christianis, quòd esset in memoriam illius panis Christi, licèt iste panis non sit ille. Et quoniam est impossibile, quòd servaretur unum frustum carnis ad sui memoriam, mandavit quod fieret ille panis & illud vinum qui erat caro & sanguis in potentia propinqua ad exeundum in actu, sicut nos Judæi facimus in Pascate de azymo pane sicut dictum est. Cùm ergo Christus vester in mensa accepit panem & calicem & dedit discipulis suis, non mandavit eis credere panem & vinum in Corpus suum transmutari; sed quòd quotiescumque hoc facerent in memoriam suam, facerent scilicet in memoriam illius panis præteriti, & nunc si vos Christiani intelligeretis nullum sequeretur impossibile, sed dicere oppositum sicut asseritis, dicitis rem impossibilem & contra mentem Christi vestri ut patuit.

Quid ad hæc respondit author? *Respondetur quòd traditio Ecclesiæ Catholicæ de hoc Sacramento vera est, scilicet quòd in hoc Sacramento est realiter & non significativè verum Corpus & verus sanguis Christi.*

Sic ille ad traditionem hanc fidem de Reali Præsentia & Transubstantiatione refert. Alii

propius

propiùs à definitione Innocentii III arceſſunt. Ita Scotellus, ſeu Petrus de Aquila, Minoritanus in 4. diſt. 12. q. 1. ubi tres opiniones Scholaſticorum recenſet, & primam quæ eſt de Permanentia panis refellens, ſtandum eſſe pronunciat Eccleſiæ Romanæ Placitis, *de Sacramentis*, inquit, *tenendum quod tenet ſacro-Sancta Romana Eccleſia.* Sed Romanam Eccleſiam in ſententia contraria Permanentiæ panis probat per Innocentii Tertii definitionem. Cæterùm hîc notare eſt tandem aliquando vel ipſos Minoritas in ſententiam Thomæ decidiſſe, quòd Idololatricus ſit cultus Euchariſtiæ ſi ſubſtantia panis remaneat.

Haud alio fundamento quàm Innocentii Tertii decreto nixus eſt Gabriel Biel, Lect. 40. in Canonem Miſſæ, quo loco Innocentii Tertii definitionem laudat his verbis, quæ ſanè memorabilis fuit, *ordinatio autem hæc fortaſſe innotuit Eccleſiæ longo tempore poſt Sacramenti inſtitutionem & creditur primum ſanctis Patribus revelata.* Quid de hoc commento ſtatuendum ſit ſupra vidimus.

Idem habet Nicolaus Deniſe ſuper ſententias in reſolutione Theologorum tr. 6. p. 3. de Euch. q. 6. quippe ubi retulit ex Innocentio Tertio tres olim fuiſſe opiniones: Primam de Permanentia panis, Alteram de illius Annihilatione, Tertiam de Tranſſubſtantiatione, quam tamen qui diſtinguant ab annihilatione vix cernere quis poſſit, ait, *ſed nunc tenet ſancta Mater Eccleſia Tertiam opinionem, & laudat* Innocentii decretum quo id à Romana Eccleſia teneri doceat.

Verùm

Verùm his extremis temporibus haud penitùs abrogata est Joannis Parisiensis sententia, unde Joannes de Wessalia Inquisitori interroganti *an credat quòd in venerabili Sacramento Eucharistiæ contineatur Christus realiter, modo Sacramentali, aut solùm ut Deus communiter est ubique per essentialem præsentiam & potestatem, & an credat manere substantiam aut ejus formam substantialem. Credit. Item. credit, quòd Corpus Christi possit esse sub specie panis, manente substantiâ panis.* Hæc gesta sunt an. 1480. ut ferunt Acta fascicul rer. expet. fol. 165.

Vides Innocentium Tertium quicquid de ipsius decreto senserint Scholæ Magistri, non potuisse authoritate suâ litibus super hoc modo Præsentiæ Realis finem imponere, nec etiam inter eos qui illius definitionem amplectebantur.

Mitto jam quòd plerique sat clarè dicant Innocentii modum, ut minus rationi consentaneum quàm esset ille modus qui à Joanne Parisiensi fuerat propugnatus. Ita liberè Durandus in 4. dist. 10. q. 1. Ita Petrus ab Alliaco & alii plures. Id ipsum sensit Tonstallus Anglus, Dunelm. Episcopus, qui sæpe dixit Innocentium Tertium in definienda Transsubstantiatione, ut fidei articulo, temerè & inconsideratè egisse, quum antea liberum esset opinionem illam amplecti vel respuere, & quod si Concilio illi interfuisset ipsimet Pontifici persuadere potuisset ut ab illa definitione abstineret. Hæc refert Bernardus Hilginus Tonstalli cognatus, in vita Tonstalli. p. 33. & alibi. Quàm hæc proximè accedunt ad sententiam

am Guidonis Cluniacensis, à Joanne Parisiensi memoratam in declaratione suâ nemo non intelligit.

Verùm omittere nequeo quòd cùm hæc Innocentiana definitio Substantialem Conversionem panis & vini in Corpus & Sanguinem Christi præscribat esse de fide, neutiquam tamen integra potuit obtinere, imo ex disputandi, ut videtur, æstu, quo ferebantur qui Joannis Parisiensis impetebant sententiam de panis Subsistentia, illius Annihilatio defensa est à plurimis, cui successura fuit Christi Corporis è Cœlis deductio in locum substantiæ panis & vini.

Res eò provecta est, ut cùm Concilium Tridentinum super ea quæstione vellet pronunciare, penè Schisma factum sit, quanquam utrique Transsubstantiationis nomen æquè reciperent. Rem narrat Paulus Sarpius, Historiæ Concilii Tridentini lib. 4. ubi Dominicanorum cum Franciscanis lites infinitas super modo Realis Præsentiæ refert.

Interea dum de his Romæ consultatur, Patres Tridentini in dogmatis explicandis pergunt, eâdem facilitate quâ prius in articulis discutiendis. Verùm ubi ad exprimendum existentiæ modum ventum est, videlicet quo modo Christus sit in Sacramento, & ad Transsubstantiationem, id est, quem ad modum panis fiat Corpus Christi, & vinum Sanguis, tum inter Dominicanorum & Franciscanorum sodalitia acriter dimicatum: Eaque concertatio subtilis magis quàm fructuosa, Patribus admodum fuit ingrata, Theologis ipsis, quid sibi vellent, vix satis expedientibus. Sed huc redibat

summa

ſumma rei: Volebant ſcilicet Dominicani, Chriſtum dici eſſe in Euchariſtia, non quòd ex alio loco, ubi antea fuerat, in Euchariſtiam veniat; ſed quòd ſubſtantia panis convertatur in Corpus Chriſti, quod fit eo in loco, ubi panis erat, abſque in eum locum profectione, tum quòd tota ſubſtantia panis tranſmutetur in totam Corporis ſubſtantiam, materia panis in materiam Corporis, & forma in formam, idque propriè dici Tranſſubſtantiationem. Duplicem itaque modum ſtatuendum eſſendi Chriſti Domini noſtri, & utrumque realem, verum, & ſubſtantialem. Unum, quo eſt in Cœlo in quòd aſcendit, relictâ terrâ ubi prius verſabatur: Alterum, quo eſt in Sacramento, in quo reperitur, ut in loco, ubi ſubſtantiæ panis & vini in ipſum converſæ prius erant. Priorem modum dici naturalem, quòd omnibus corporibus conveniat: Alterum, quia ſit ſingularis, non poſſe exprimi nomine, quod alteri competat. Primò Sacramentalem dici non poſſe, nè credatur non eſſe realiter, ſed veluti in ſigno, cum Sacramentum aliud non ſit, quàm ſacrum ſignum: Niſi fortè per Sacramentalem intelligatur modus realis, ſoli huic Sacramento proprius, nec aliis competens Sacramentis. At Franciſcani hoc volebant, Corpus per omnipotentiam Dei poſſe verè & ſubſtantialiter eſſe in pluribus locis, & quando novum aliquem poſſidet locum, in eo eſſe, quod eum adeat, ſed ſine mutatione ſucceſſiva, quaſi priorem relinquat ad ſecundum occupandum, verùm mutatione in inſtanti factâ per quam ſecundum occupat, priore non omiſſo. Atque Deum ita ſtatuiſſe, ut ubi Corpus Chriſti eſt, alterius rei ſubſtantia non permaneat,

ſed

ſed ea eſſe deſinat, non tamen evadat in nihilum, quia in ejus vicem Chriſti ſubſtantia ſuccedat ; eoque verè vocari Tranſſubſtantiationem, non quòd hæc ex illa fiat, quod aſſerunt Dominicani, ſed quia hæc illi ſuccedit. Modum enim quo Chriſtus eſt in Cælo, non differre à modo quo eſt in Sacramento, quoad Subſtantiam, ſed ſolùm quoad Quantitatem. Dum eſt in Cælo, magnitudinem Corporis ſui occupare tantum ſpatii, quantum Corpori proportione reſpondeat : At in Sacramento eſſe ſubſtantialiter & nullum occupare ſpatium. Utrumque ergo modum eſſe verum, realem & ſubſtantialem, & quoad ſubſtantiam etiam naturalem : Sed ratione habitâ quantitatis, modum eſſendi in Cælo eſſe naturalem, eſſendi in Sacramento miraculoſum. Atque hoc ſolo differre, quòd in Cælo quantitas effectum ſortiatur quantitatis, in Sacramento verò conditionem induat ſubſtantiæ. Utrique certè in ſua ſibi ſententia ita blandiebantur, ut eam planam, perſpicuam, & cunctis perceptibilem aſſererent, contrariam abſurditatum myriade onerantes. Elector verò Colonienſis, qui cum Joanne Groppero aſſiduus erat harum diſceptationum auditor, fertur dixiſſe, quæ à partibus invicem objicerentur, ea niti ratione aliquâ, ſed in his quæ poſitivè affirmarent, ſibi parum probabile videri eos rem, de qua tam confidenter loquantur, ſatis intelligere, quin potius formam & conſuetudinem Scholarum ſequi. Confectæ ſtatim Schedulæ, quibus myſteria hæc ab utraque parte prodita conſcribuntur ; & poſt alteræ nonnihil ab utriſque deſcriptum complexæ. Sed harum nulla placuit Patribus, ac potiſſimum Nuncio, qui Veronæ

ronæ Episcopus, & præcipuus in litibus his dijudicandis arbiter. In Congregatione mox generali statutum, in dogmate conficiendo verbis uti quàm pauciſſimis, iisque adeò univerſalibus, ut utriſque queant ſatisfacere, & ad utriuſque partis ſenſum commodè aptari. Ea cura Patrum ac Theologorum nonnullis commiſſa, ſummâ animadverſione, ei quem nunc diximus, Nuncio, relicta.

Viderit jam Lector eruditus an rectè pronuntiaverit Bartholomæus Spina Dominicanus in præfatione ad opus Cardin. de Turre-cremata de Conceptione, dum ait, *In Concilio Tridentino non fuerunt Docti Theologi, ſed homines audaces & vani,* cùm potiſſimum in judicio ſecutus ſit Pauli Papæ IV ſententiam de Patribus Tridentinis à Paulo Sarpio Seruita lib. 5. Hiſt. Concilii Tridentini relatam.

Infinitus ſim ſi quàm parum hoc dogma, vel poſt Tridentinum Concilium, Pontificiis ſanioribus placuerit explicem. Si quis plura velit, adeat Conſiderationes prædictas viri illuſtriſſimi Guill. Forbeſii de dogmate Tranſſubſtantiationis, in quibus ſuperioris ſæculi virorum inter Pontificios Illuſtrium ſententias ſuper ea Innocentii definitione laudat.

Notum eſt quàm in eo Petrus de Marca illos ſit ſecutus: Joannes Barnes Benedictinus ſcripſit ne quidem Tranſſubſtantiationem eſſe jam de fide. Denique id qui nobis hunc librum Joannis Pariſienſis tranſmiſit Pontificius licet, id ipſum ſat longâ diſſertatione gallicâ eſt palam orbi facturus.

Atque hæc diſſidia, ut benè perſpicit Lector

ctor, doctrinæ de Præsentiâ carnali in Eucharistia fructus fuerunt uberrimi, quos si benè perpendat quis apud se, quàm miserum sit à veritate in devia aberrare, cùm errandi finis sit nullus, nec insaniendi modus.

Porrò hæc paulò fusiùs differere libuit, ut judicet Lector, cujus fuerit momenti, hoc Joannis Parisiensis quod nunc edimus scriptum in lucem mittere.

De Copiâ quæ ad nos ab erudito Pontificio, qui in Gallia agit, transmissa est, illa extracta est fideliter ex M S. Sti. Victoris ad muros Parisienses. Hunc M S. codicem vidit Mathæus Larrocanus cùm Historiam Eucharisticam ederet, hanc ipsam sententiam Joannis Parisiensis & Decretum Facultatis Theologicæ super ea causa referens.

Hoc ipsum est exemplar M S. Sti. Victoris, quod vidisse videtur Domnus Gabriel Gerberon in Apologia pro Ruperto, ubi hunc à se lectum fuisse librum Joannis Parisiensis testatur in Synopsi Apolog. & part. 2. p. 337. nè jam Scholasticos laudem, qui ut Joannem Parisiensem refellant, illius determinationem qualis extat in codice Victorino verbatim in suis scriptis describunt, quod præsertim à Capreolo factum est in 4. dist. 11. q. 1. art. 2.

Excerptum ex Abbreviatione Amalarii per Willelmum Malmesburiensem, ex cod. MS. Bibliothecæ Lambethanæ num. 39. qui est in 4.

Incipit Præfatio Willelmi in Abbreviatione Amalarii.

IN Historicis nos narrationibus occupatos, detorsit à proposito tua, ROBERTE, amice, voluntas. Nuper enim cùm in Bibliothecâ nostrâ sederemus, & quisque pro suo studio Libros evolveret, impegisti in Amalarium de Ecclesiasticis Officiis. Cujus cùm materiam ex primâ statim tituli fronte cognoscens, amplexus es occasionem quâ rudimenta novæ professionis animares. Sed quia confestim animi tui alacritatem turbavit testimoniorum perplexitas, & sermonum asperitas, rogâsti me ut eum abbreviarem. Ego autem qui semel proposuerim deferre tibi ut homini dilectissimo, munus injunctum non aspernanter accepi. In quo experiare licebit, quantum propter faciliorem intellectum in dejiciendo sermone laboravi, qui cultiùs fortassis loqui potui. Est enim res de quâ tractatur perneccessaria, & cujus ignorantia sit cunctis Sacerdotibus pudenda. Interea te admonitum volo, ut unum ex his qui de talibus disputaverunt, fugiendum scias. Rabanum nomino, qui in Libris de Officiis Ecclesiasticis dicit, Sacramenta Altaris proficere ad saginam corporis, ac per hoc corruptioni, vel morbo, vel ætate, vel

ſeceſſu, vel poſtremò morte obnoxia: quæ de Domini corpore dicere, credere, ſcribere, quanti ſit periculi, vides. Præterea Libri ejus per ſe parùm conferunt ſcientiæ, minimum accommodant Doctrinæ; de aliorum quippe laboribus aut ad literam, aut ad ſententiam omninò uſurpati. Denique duo libri voluminis illius quod ſupradixi, ex Iſidoro, & tertius ex Auguſtino de Doctrinâ Chriſtianâ, & Paſtorali Gregorii ad verbum ſunt tranſcripti. In libro porrò de Naturâ rerum quid dicit aliud quàm Iſidorus Etymologiarum, vel in illo de Computo? Quid, niſi quod Beda de temporibus, præter quædam Allegoriarum commenta? Fuit enim vir ille huic vitio peculiariter aſſiduus, quaſi prorſus deſperaret Lectores ſuos memoriam non habere, quâ poſſent ejus furta deprehendere. Enimvero ſicut aliquanta verba diſſimulatâ prudentiâ à majoribus mutuari datur gloriæ; ita totas ſententias apertâ impudentiâ furari, deputatur audaciæ. Illo ergo repulſo, in Amalarium, qui Catholicè de talibus ſcripſit, animum intende.

(Finito primo abbreviationis Libro, Lectorem ita affatur)

Hucuſque quantâ potui brevitate, quantumque potui intelligere, Librum primum Amalarii defloravi; conjungens primo Libro quædam capitula ſecundi & tertii, ut totus primus liber de Varietatibus Miſſæ totius anni

absolveretur. Quare conveniens putavi ut tertium librum Amalarii hic secundum facerem, ut post varietatem officiorum totius anni, statim significationes sequerentur usus quotidiani. Tertium enim Librum posui quem ipse secundum: ut post explanationem Ministeriorum, diceretur de gradibus & vestibus Ministrorum.

(*In fine operis amicum iterùm alloquitur.*)

Videor mihi, Amice, satisfeciſſe jussioni tuæ, ut Amalarium breviarem. Si excidi voto per imperitiam, dabis veniam. Si quid commodè & appositè dixi, referes gratiam Patri luminum, à quo est largitio omnium bonorum. Sanè moneo ut si de Compendio vis scire significationes Missæ, legas versus Hildeberti prius Cenomanensis Episcopi, postea Turonensis Archiepiscopi. Si significationes sacrarum Vestium & cæterorum id genus, sermones Ivonis Carnotensis Episcopi: Hi enim viri talia videntur intellexisse perspicaciùs, & texuisse pulchriùs. Cæterum de varietatibus Officiorum, alium frustra desiderabis quàm Amalarium: Fuerit fortassis aliquis qui scripserit disertiùs, nemo certè peritiùs.

DE

DETERMINATIO

Fratris Joannis de Pariſius Prædicatoris, de modo Exiſtendi Corpus Chriſti in Sacramento Altaris, alio quam ſit ille quem tenet Eccleſia.

INtendo defendere veram Exiſtentiam & Realem Corporis Chriſti in Sacramento Altaris, & quòd non eſt ibi ſolum ſicut in ſigno : Et licèt teneam & approbem illam ſolemnem Opinionem, quòd Corpus Chriſti eſt in Sacramento Altaris per converſionem Subſtantiæ panis in ipſum, & quòd ibi maneant accidentia ſine ſubjecto ; non tamen audeo dicere quòd hoc cadat ſub fide meâ ; ſed poteſt aliter ſalvari vera & realis Exiſtentia Corporis Chriſti in Sacramento Altaris : Proteſtor tamen, quòd ſi oſtendatur dictus Modus determinatus eſſe per ſacrum Canonem, aut per Eccleſiam, aut per Generale Concilium, aut per Papam,

qui virtute continet totam Ecclesiam, quidquid dicam, volo haberi pro non dicto, & statim paratus sum revocare. Quod si non sit determinatus, contingat tamen ipsum determinari; statim paratus sum assentiri. Probabiliter tamen potest aliter salvari vera & realis Existentia Corporis Christi in Sacramento Altaris: Et si quis alium modum inveniat, paratus sum juvare ipsum ad sustinendum eum, ut sic fides nostra de verâ existentiâ Corporis Christi in Sacramento Altaris possit pluribus modis salvari & defendi.

Circa hoc igitur sex videnda sunt. 1°. Quòd substantiam panis manere sub suis accidentibus in Sacramento Altaris, dupliciter potest intelligi; uno modo sic, quòd substantia panis in Sacramento Altaris sub suis accidentibus maneat in proprio supposito, & istud esset falsum, quia non esset Communicatio Idiomatum, inter panem & Corpus Christi, nec esset verum dicere, panis est Corpus Christi, nec *Caro mea verè est Cibus*. Alio modo, ut substantia panis maneat sub accidentibus suis, non in proprio supposito, sed tracta ad esse & suppositum Christi, ut sic sit unum suppositum in duabus naturis: Et sic est verum substantiam panis manere

sub

sub suis accidentibus in Sacramento Altaris, & ista positio secunda differt à prima, quia ista positio ponit in Sacramento Altaris duas Corporeitates, scilicet Panis & Humanitatis, quia ibi ponit humanitatem & paneitatem; sed tantum ponit ibi unum Corpus, quia corpus non est corporeitas, sed habens corporeitatem: Ibi autem est unum habens corporeitatem, quia ibi est unum Suppositum tantùm: Suppositum autem per Damasc. lib. 3°. est habens naturam; quod patet in simili, quia sicut nunc album, & postea nigrum, est unum Coloratum, licèt sint ibi duo Colores, ponit etiam ista positio, panem alium esse, quàm prius, & esse mutatum; quia post consecrationem est panis increatus, ante consecrationem verò, est panis creatus, licèt autem sit alius panis, ante & post, tamen est eadem paneitas: Quod patet, quia Doctores solemnes, dicunt quòd, licèt in Corpore Christi vivo & mortuo sit alia & alia corporeitas (ecceitas) seu forma corporeitatis; est tamen idem corpus in numero, propter identitatem suppositi: Ita & licèt sit in hoc Sacramento duplex Corporeitas, est tamen idem corpus propter unitatem suppositi Christi, Sed prima positio ponit ibi duo corpora, sicut

ſicut & duas Corporeitates, ex quo ponit paneitatem manere in proprio Suppoſito.

Secundo videndum eſt quod aliud trahi ad eſſe alterius, dupliciter poteſt intelligi, vel mediatè, vel immediatè: Dico igitur quòd panis in Sacramento Altaris trahitur ad eſſe, vel ſuppoſitum verbi, non immediatè, ſed mediante Corporeitate, & non mediante corporeitate quæ eſt totum; quod patet ſic: Natura nempè panis aſſumpta à verbo eſt virtualiter aſſumpta ab aliquo, ratione aſſumentis habet naturam Accidentis: In accidentibus autem hoc videmus, quòd quædam aſſumuntur ad eſſe ſubjecti immediatè, ut qualitas; quædam verò mediatè ut Color mediante ſuperficie, accidentia verò tracta ad eſſe ejuſdem ſubjecti in concretione accepta communicant ſibi idiomata, & prædicantur de ſe invicem, ut ſuperficiatum eſt Coloratum, & è contrario: Conſimiliter ſi paneitas aſſumatur à ſuppoſito verbi, mediante corporeitate, Corporeitas & Paneitas ſi accipiantur in Concretione, communicabunt ſibi ſua Idiomata, & prædicabuntur de ſe invicem, ut panis eſt Corpus Chriſti, & è contrario. Et qualis eſt ordo inter accidentia tracta ad eſſe ejuſ-

dem

dem subjecti, uno mediante alio, talis est ordo inter paneitatem & corporeitatem, mediante quâ assumuntur ad suppositum verbi: Inter accidentia autem assumpta ad esse alicujus subjecti, sicut inter Quantitatem & Colorem est ordo accidentalis; nam color inest substantiæ mediante superficie essentialiter, sicut tunica mediante camisiâ vestit aut continet vestitum: Imò color quantum est de se, potest immediatè inesse substantiæ compositæ, unde tolle quantitatem à substantiâ compositâ, color inerit ei immediatè, & idcirco dicitur 4. Metaphys. quòd unum accidens non est subjectum alterius, nec causa ut insit subjecto. Quia tamen color nunquam invenit substantiam nisi sub quantitate, idcirco nunquam potest inesse substantiæ nisi mediante quantitate: Hoc accidit colori quod inveniat quantitatem illam, sicut si tu sis loricatus, non possum te percutere, nisi mediante loricâ; sed accidit quòd te percutiam mediante loricâ, unde tolle loricam, percutiam te sine medio valdè bene: Est igitur ordo accidentalis inter accidentia tracta ad esse ejusdem subjecti, uno mediante alio, & consimilis est ordo inter paneitatem & corporeitatem, mediante quâ paneitas assumitur

ad

ad ſuppoſitum verbi: Dato etiam quod eſſet ordo Eſſentialis inter duo accidentia tracta ad eſſe ejuſdem ſubjecti, ſicut inter quantitatem & qualitatem, tamen illum ordinem Deus poſſet ſuſpendere, ſaltem per Actum, licèt non forte per Aptitudinem; ſic etiam dato quòd Panis & Corporeitas per ſe nullum habeant ordinem, Deus tamen poteſt eis dare ordinem, quem per ſe non haberent: Igitur Paneitas & Corporeitas, vel habent accidentalem ordinem, vel ſi nullum habent ordinem, Deus eis poteſt dare ordinem, ſicut accidentibus poteſt auferre ordinem per Actum.

Tertio eſt videndum quomodo Paneitas ſit aſſumpta mediante corporeitate, circa quod ſciendum eſt per Avicen. 5. Metaph. cap. 3. quod Corpus dicitur dupliciter. Uno modo dicitur corpus quod eſt Pars, alio modo corpus quod eſt Genus. Corpus quod eſt pars dicitur Compoſitum ex materiâ & formâ, ut eſt ſubjectum trium dimenſionum cum præciſione perfectionum poſteriorum; & tale corpus non prædicatur de homine & dicitur corpus meum, vel Corpus Chriſti. Corpus verò quod eſt genus dicitur Compoſitum ex materiâ & forma, ut eſt ſubjectum trium dimenſionum: non cum præciſione perfectionum

fectionum posteriorum; & tale prædicatur de homine, & dicitur non corpus meum, sed corpus quod ego sum, vel quod est Christus; Unde est corpus, quod ego sum licet, corpus genus, & corpus, meum scilicet, corpus pars: Eodem modo potest dici caro pars, & dicitur caro mea; & caro totum, & dicitur caro quæ ego sum. Dico igitur quòd paneitas est assumpta à supposito verbi, mediante corpore aut carne parte, & non mediante carne aut corpore toto; & sic solùm fit Communicatio Idiomatum inter Corpus Christi partem, quod est Corpus meum, & paneitatem assumptam in Concreto; ut sit verum dicere, panis est Corpus meum, & Corpus meum est panis; & non inter panem assumptum & corpus genus, & suppositum verbi, ut non sit verum dicere, panis est homo vel Deus, nec è contrario, Deus aut homo est panis. Et quòd ita sit patet, quia per Aug. & quidem Joan. 6. cùm dixit, *Ego sum panis vitæ, vel ego sum panis vivus, qui de Cælo descendi*, dixit se Christus panem metaphoricè, sicut & priùs Joan. 4. dixit se Aquam vivam, ubi constat quòd dixit se aquam metaphoricè; & idcirco non est Communicatio Idiomatum inter panem assumptum

&

& Christum sive hominem, quia statim postea dixit *panis quem ego dabo vobis caro mea est pro mundi vitâ, & caro mea verè est cibus*, accipit carnem pro parte; quia caro sua pars verè est panis, & è contrariò per Communicationem Idiomatum: Et ibidem, *nisi manducaveris Carnem Filii Hominis, & biberitis ejus Sanguinem*, accipit carnem & sanguinem pro parte, & ideo patet quòd quia verbum assumit panem, mediante corpore, aut carne parte, est Communicatio Idiomatum inter panem & corpus, seu carnem partem, & prædicantur de se Invicem, dicendo, Corpus aut Caro mea est panis, aut è contrariò. Sed quia non assumit panem immediatè aut mediante corpore toto, aut humanitate totâ; ideò non est Communicatio Idiomatum inter panem assumptum & verbum, dicendo, Panis est Deus, aut Christus, aut è contrario: nec similiter panem & hominem; unde falsum est dicere; panis est homo, aut è contrario, quod patet: Cùm enim panitas assumpta habeat modum accidentis; in accidente autem hoc videmus, quòd cùm trahitur ad esse subjecti immediatè, sive non per partem, denotat totum, ut patet in albedine tractâ ad esse meum; cùm verò trahitur

hitur ad esse Æthiopis mediante dente, tunc non denotat totum sed partem; unde Æthiops non dicitur albus simpliciter, sed dens ejus solum: Consimiliter in proposito, quia panis assumitur ad suppositum Verbi non immediatè, nec mediante Corpore toto, panis non dicitur nec de homine, nec de supposito, sive de Christo; nec communicant sibi sua Idiomata; & quia assumitur mediante corpore, aut carne parte, prædicantur de se invicem, ut panis est caro aut Corpus Christi, & è contrario; & communicant sibi sua Idiomata, & etiam sua ubi, ut dicatur non solum panis esse in Altari, sed etiam Corpus aut Caro Christi: Et quòd suppositum verbi sic assumeret panem est necessitas non absolutè, sed exigentiæ: Quia enim nobis promisit carnem suam ad manducandum, & caro sua glorificata non est manducabilis, impassibilis existens; suæ promissionis veritas, & nostra utilitas exigebant vel exigunt, ut naturam manducabilem assumat; sicut quia promiserat humanum genus redimere per suam passionem, & verbum ipsum in natura propria est impassibile; omnino veritas suæ promissionis exigebat, ut naturam passibilem assumeret.

Quarto

Quarto videndum est quòd antiqui Sancti & Doctores moderni adhuc omnes huic opinioni attestantur, unde Dionysius 3. cap. Eccl. Hierarchiæ vocat hoc Sacramentum, *Sacramentum Assumptionis*, & Damasc. lib. 4. cap. 5. dicit panem assumi, dicens hic, *Et nunc interrogas qualiter panis Corpus Christi fit, & vinum & aqua Sanguis Christi, dico tibi & ego, Spiritus Sanctus supervenit, & hoc facit qui super rationem & intellectum; panis autem & vinum assumuntur*: Ecce apertè dicit panem & vinum assumi, & paulo post; *& quemadmodum in Baptismate, quia est consuetudo hominibus aquâ lavari, & oleo ungi; conjugavit oleo & aquæ gratiam Spiritus Sanctus, faciendo lavacrum Regenerationis*: *Ita quia est consuetudo hominibus panem comedere, & aquam & vinum bibere, conjugavit eis Deus hic ipsius divinitatem, & fecit ea corpus & sanguinem ejus, vel sui ipsius.* Ecce apertè dicit Deitatem uniri pani & vino, quod non potest esse aut intelligi nisi per Assumptionem & Communicationem. Statim facit mentionem de alia opinione communi, quam ego similiter teneo: Confirmata est etiam ista opinio per Roman. Concil. tempore Nicol. Papæ, in quo interfuerunt

Centum

Centum tredecim Episcopi, scilicet in Confessione Berengarii, & reperitur de Consecratione dist. 2. cap. *Ego Berengarius*; cui Berengario data fuit scedula in manu, ut eam legeret, examinata per totum Concilium & approbata; nec est ullus qui eam audeat debere exponere, in quo aperit Substantiam panis manere: Berengarius quippe infamabatur de Hæresi, quâ conabatur astruere panem & vinum quæ in Altari ponuntur per Consecrationem solummodo Sacramentum esse, & non verum Corpus & Sanguinem Domini nostri Jesu Christi, esse verò substantialiter non solùm Sacramentum, sed in veritate manibus Sacerdotum tractari, vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Ipse autem, ut insequitur, confessus est *panem & vinum quæ in Altari ponuntur post consecrationem, non solùm verè Sacramentum, sed etiam verum Corpus & Sanguinem Domini nostri Jesu Christi esse, & substantialiter, non solùm Sacramentum, sed in veritate manibus Sacerdotum tangi, & Fidelium dentibus atteri.* Si igitur Corpus Christi in veritate non potest manibus Sacerdotum frangi, & dentibus fidelium atteri in se ipso, cùm sit gloriosum, sed quòd hoc intelligatur in pane assumpto per

Com-

Communicationem Idiomatum ; unde & post consecrationem confitetur panem manere, sed non solùm Sacramentum esse, sed verum Corpus Christi, quod non videtur posse intelligi nisi per panis assumptionem, & Idiomatum Communicationem ; & Corpus Christi in veritate, & non solùm Sacramentum manibus Sacerdotis frangitur & fidelium manibus atteritur sensualiter per paneitatem, & manet integraliter secundùm humanitatem, sicut homo moriebatur per assumptam humanitatem, & vivebat per divinitatem ; sicut igitur Christus verè moriebatur per Communicationem Idiomatum, per humanitatem assumptam, sic Corpus Christi paris manducatur & atteritur per Communicationem Idiomatum per assumptam paneitatem, mediante ipso. Ista igitur confessio Berengarii paneitatem remanere & assumi confirmat. Nec potest dici quòd terminatur principalis fractio, & attritio referatur ad species, quia dicit sensualiter, non solùm sacramentaliter, sed inter dentes atteri : Confirmari potest ista opinio per Magist. in 4. sentent. dist. 12. cap. 20. & 30. Ibi talis opinio probabiliter ponit substantiam panis manere in Sacramento Altaris, nec tamen reprobatur, sed omnino

dicitur

dicitur esse probabilis, quæ opinio ad sui confirmationem inducit confessionem Berengarii. Confirmatur igitur per Dominos Hostiensem & .... qui super Corpus Juris Extr. de sum. Trin. & fid. Cathol. C. *firmiter credimus* & de Celebr. Missar. cap. *cum Marthæ*, notarunt ibi quantum oportet opiniones. De hoc quærunt autem, an ea vera sit quod Substantia panis manet in Sacramento Altaris, & dicunt esse probabilem & confirmatam per confessionem Berengarii; nec dicunt esse de fide, quòd substantia panis non maneat in Sacramento Altaris post consecrationem, nec etiam ego dico hoc esse de fide meâ.

Confirmatur etiam per Doctores modernos; quia Magister Guiedo de Cluvigny determinavit in quod libet. Corpus Christi esse in Altari per Assumptionem; & similiter panem esse Corpus Christi per Idiomatum Communicationem, & dixit quòd si esset Papa, quòd confirmaret eam. Qualiter autem ad hoc induxit Magistros Petrum de † Alumniâ, & Andream de Monte † Avernia Sancti Eligii, non bene convenimus. Ex iis apparet ista opinio esse probabilis, & non oportet quòd si alia opinio sit approbata, quod propter hoc ista sit reprobata.

Quinto videndum est; quòd ista opinio

evidentiùs ſalvat veritatem hujus propoſitionis, *hoc eſt Corpus meum*, & quod in Altari ſit Corpus Chriſti, quàm alia; quia artiſta bene capit, quod ſi Albedo trahitur ad eſſe ſubjecti, quod albedo in concreto accepta denominabit illud ſubjectum dicendo, Corpus eſt album, aut album eſt corpus; ſimiliter benè concedet, quod ſi natura aliqua trahatur ad eſſe & ſuppoſitum ålterius, quod communicabit ſibi ſua Idiomata; ſed nunquam concederet quod ſi aliud convertatur in aliud, ita quod nihil ejus quod convertitur remaneat, niſi in termino converſionis, quod hoc quod convertitur ſit illud in quod convertitur; ſed magis diceret hoc non eſſe idem, ſicut ſi aer convertatur in ignem, non dicet aerem eſſe ignem; propter quod ſi panis modo dicto aſſumatur, capiet magis & concedet hanc, *hoc eſt Corpus meum*, quàm ſi panis convertatur in ipſum: Ita magis propriè & minus per accidens ſalvat hîc eſſe Corpus Chriſti; quia hæc opinio ponit verum Corpus Chriſti eſſe in Sacramento; quia ibi eſt panis aſſumptus à Verbo mediante corpore, & ſic pono ipſum eſſe in Sacramento ſolùm per accidens. Qui autem ponit ipſum eſſe eſſentialiter, quia panis convertitur in ipſum, ponit quod eſt

ibi

ibi accidentaliter, quia accidens convenientissimè esse dicitur, quia ibi est quantitas quæ fuit panis conversi: Nam panis conversus est ibi per accidens, scilicet per quantitatem quæ fuit ejus; Corpus autem Christi non est ibi, quia est ibi panis in ipsum conversus, qui solùm est ibi per accidens, & per consequens ibi est Corpus solùm accidentaliter, per accidens, imo ut videtur, magis, quia Corpus Christi est modo in quod panis est conversus, debet dici esse modo panis †quoniam, Corpus Christi esse †ubi fuit panis, scilicet in Sacramento. Item tu ponis Corpus Christi esse ibi, per illud quod ibi non est, scilicet per panem conversum, imo qui nusquam est. Ego verò pono ipsum esse per id quod est ibi, scilicet per panem assumptum & tractum ad esse & suppositum verbi, mediante dicto Corpore Christi parte, & ideo illa opinio est mirabilior quàm ista. Et ideo licèt teneam panem converti in Corpus Christi, & accidentaliter in Sacramento manere in subjecto; & quod Corpus Christi est in Sacramento per conversionem panis in ipsum, dico tamen quod iste modus ponendi Corpus Christi in Sacramento non cadit sub fide meâ, nisi sit determinatus

leg. quam

leg. est

per Ecclesiam aut per Concilia, quod tamen non vidi, nec etiam legi hoc, imo & vidi plurima Concilia quæ protestantur assumi.

Sexto videndum est ad rationes aliquas contra me inductas, imo inducuntur contra me dicta *de Consecratione dist.* 3. *C*, Panis & Calix, & 2. *cap. sequent.* & *cap.* Panis in Altari, quæ dicunt, quod post consecrationem est ibi Corpus Christi & quod panis convertitur in Corpus Christi, & aliqua, quod non manet ibi substantia panis: Ad quæ omnia dicendum est, quod si dicant ibi esse Corpus Christi, dico quod verum est per Assumptionem. & Communicationem Idiomatum, ut dictum est: Ita dicendum; Quod ibi non manet substantia panis post Consecrationem, dico sicut exponit glossa, vel saltem hanc expositionem non reprobat ibidem de Consecratione *dist.* 2, *cap.* Panis, quod substantia panis fuit sola, sed modo post consecrationem non manet sola, quia ibi latet Corpus Christi: Cùm autem dicant Capitula, quod panis mutatur aut transsubstantiatur, aut convertitur in Corpus Christi, dicendum quod ibi panis verè mutatur; quia ante consecrationem est panis creatus, post consecratioem verò est panis increatus: Panis enim non est Paneitas,

sed

sed habens paneitatem, post consecrationem verò habens paneitatem est suppositum increatum: Panis etiam est transsubstantiatus, vel conversus in Corpus Christi, quia quod Aristoteles 5°. Metaph. ait de Substantiâ, subsstantia maximè dicitur de supposito; Suppositum autem panis non manet, sed transit in suppositum Verbi, in quantum panis trahitur ad esse & supposi-tum Verbi. Vel dicendum ad hæc & ad omnia Concilia, quòd sola Autoritas Ecclesiæ, vel Continentis Ecclesiam virtute, ut est Papa, & Sacrorum Conciliorum obligant ad tenendum, autoritas autem Scripturæ cujus memini 9°. præcedente nequam, quia hoc bene facit Ecclesiæ autoritas, ut dicens † per ipsam non possit de temeritate reprehendi: Ita dicit Augustinus & habetur Decreto dist. 10, cap. Noli Frater, ubi loquens de summâ Ecclesiæ autoritate, etiam dicit, hoc genus litterarum, ab autore determinationis præstitum est; non enim sic loqueretur, tanquam ex eis testimonium probaretur, ut non sequi eum liceat sicubi aliter sapuerit; quod etiam patet, quia Sancti alii sunt sibi invicem contrarii, & ideo non possunt semper sequi; ad quod Anselm. in Ep. de Sacramento Altaris, dicit quòd panis substantiam

† leg. post

ſtantiam ... poſt Corporis conſecrationem
ſupereſſe in Altari ſemper abhorruit pie-
tas Chriſtiana, nuperque damnavit in Be-
rengario Turonenſi ejuſq; ſequacibus; nam
ſi admitteretur adhuc eſſe, jam Verbum
non incarnatum tantùm, ſed etiam, ſi
dici poteſt, impanatum diceretur, ſicut ille
dicebat; ſic panis in Corpus Chriſti tranſi-
ret, ut tamen panis eſſe non deſineret,
& dicendum quod Anſelm. loquitur con-
tra quendam qui ponebat Suppoſitum pa-
nis remanere in Altari, & ſic ponebat ibi
duas Corporeitates, ſed etiam duo corpora
ſeu ſuppoſita, quod ſi ita eſſet, Verbum
diceretur Impanatum, id eſt, pane tectum,
& ſimiliter Corpus Chriſti; & non dice-
retur Corpus Chriſti impanatum, id eſt
panis factum, ſicut ſi Humanitas maneret
in proprio ſuppoſito in Chriſto diceretur
Verbum Incarnatum, id eſt, Carne tectum
aut velatum, & non diceretur Incarnatum,
id eſt, caro factum. Ego dico panem ibi
manere, non in proprio ſuppoſito, ſed
tractum ad eſſe & ſuppoſitum Verbi, me-
diante carne aut corpore parte, ut dictum
eſt: Propter quod, ut dictum eſt, poteſt
dici Corpus pars Impanatum, id eſt, †Calix
factum, & non pane tectum; ſed ho-
minem aut Chriſtum non poſſumus di-
cere

† panis

cere Impanatum, & ideo patet quod in confessione Berengarii damnatum est, panem manere in Sacramento Altaris post consecrationem in proprio supposito, & non in supposito Verbi: Sed magis confirmatur ut patet ex dictis.

Ad Tertium, per Generale Concilium Extra. de summâ Trinitat. & fide *firmiter credimus*, dicitur quod Corpus & Sanguis Christi in Sacramento Altaris, sub speciebus panis & vini veraciter continetur; transsubstantiatis pane in corpus & vino in sanguinem potestate Divinâ: Ergo per hoc Concilium est determinatum, quod panis transsubstantiatur in Corpus, & vinum in Sanguinem. Idem etiam habet Extra. de Celeb. Miss. *cum Marthæ* in principio, sed determinatum per Concilium cadit sub fide. Dico quod Concilium per omnia capitula determinata in ipso hoc facit quod dicens post ipsum non potest de Temeritate reprehendi, non tamen Concilium intendit ponere sub fide omnia contenta in Capitulis determinatis per ipsum, de quibus forte est panem transsubstantiari in Corpus Christi, cùm sit alius modus possibilis Existendi Corpus Christi in Sacramento Altaris, ut dicit Hostiensis & Innocent. Vel dicendum quod si Concilium hoc intendat sub fide

ponere

ponere, quod ſicut prius dictum eſt, panis tranſſubſtantiatur in Corpus Chriſti, in quantum ſuppoſitum Panis tranſit in ſuppoſitum Chriſti, quod ſuppoſitum maximè propriè dicitur de ſubſtantia per Ariſtotelem 5. Metaph. ut dictum eſt, & in prædicamentis dicit, quòd prima ſubſtantia propriè & principaliter & maximè dicitur ſubſtantia, quæ prima ſubſtantia eſt ſuppoſitum.

Ad Quartum, cùm dicitur, non oportet quod ſi aliqua aſſumantur à Divino ſuppoſito, quod prædicentur de ſe invicem, nec quod communicent ſibi Idiomata, nec etiam aſſumenti; nam Chriſtus inter duo aſſumpſit Corpus & Animam, & tamen non potuit dici quòd Anima eſt corpus, nec è contra; nec quòd Chriſtus eſt Corpus, aut Anima, nèc è contra: Ergo nec oportet quòd ſit Communicatio Idiomatum inter Corpus Chriſti & panem, quæ aſſumpta ſunt à Divino Suppoſito. Dico quòd iſtud eſt verum de iis quæ ſunt aſſumpta à ſuppoſito Verbi, non per ſe, ſed in ordine ad tertium, quod eſt aſſumptum per ſe, & illo, & in illo, & propter illud, ſicut ſunt Anima & Corpus, quæ ſunt aſſumpta in ordine ad totum cujus ſunt partes, unde talia non communicant Idiomata, nec

ſibi

sibi invicem, nec assumenti : Item hoc est verum inter assumens & assumptum mediatè, & ideò non dicitur Christus est panis, aut è contra : Item hoc est verum inter duo assumpta, quorum unum non assumitur mediante alio, ut sunt Corpus pars, & panis; unde non dicitur homo est panis, nec è contrario, nec ista communicant sibi Idiomata; sed istud non est verum inter duo assumpta propter se à Divino supposito, quorum unum assumitur mediante alio, ut sunt Corpus pars & panis, sicut est dictum, inter talia non est communicatio Idiomatum, sicut dictum est : Dicendum tamen quòd communicatio Idiomatum inter assumens & assumptum, vel inter assumpta ex parte Subjecti, & non ex parte Prædicati, unde bene sequitur, Christus est ubique, quia iste homo est ubique, sed non ex parte Prædicati; verùm non sequitur, Christus, vel iste Homo est ubique, ergo Christus est Homo : similiter in proposito, bene sequitur ex parte Subjecti; panis est in Altari, ergo Corpus Christi Glorioſum est in Altari, quia panis est Corpus Christi Glorioſum per Communicationem Idiomatum, ut dictum est, sed non est Communicatio Idiomatum ex parte Prædicati. Hujus autem diver-

diversitatis ratio est, quia terminus in subjecto stat pro supposito, in prædicato autem stat pro formâ aut pro naturâ: Communicatio autem Idiomatum, est ratione suppositi, & non ratione formæ aut naturæ.

Ad Quintum; si panis sic assumeretur, deberemus facere festum de Impanatione, sicut fecimus festum de Incarnatione, quod falsum est. Dico quod imo fit festum de Impanatione, sicut in die Cœnæ, & quotiescunque hoc Mysterium celebratur, & si dies Cœnæ esset tempore Paschali, posset cantari, Corpus panis factum est Alleluja, sicut cantatur Verbum Caro factum est Alleluja.

Ad Sextum; Corpus Christi corrumperetur quotidie, submergeretur, comburetur, & in ipso nutriremur, quod est absurdum: Dico quod verum est, si ista fierent in Corpore Glorioso, sed quod ista verificentur de Corpore Christi per panem assumptum, mediante ipso per communicationem Idiomatum, non est Inconveniens nec absurdum; quia cum hoc stat, quod Corpus Christi Glorioſum in se ipso, omnino maneat integrum & impassibile; sicut Christus per naturam Divinam erat omnino impassibilis, sed per naturam humanam

manam patiebatur & moriebatur.

Ad Septimum ; quòd Christus assumpsit nunquam dimisit, sed quotidie istum panem infinities dimitteret ; ergo ipsum nunquam assumit. Dico quod Christus nunquam dimisit quod immediatè assumpsit: Tamen quod mediatè assumpsit, ut famem, sitim, & partes materiæ quæ fluunt & refluunt, bene dimisit; & ideò quia panem assumit mediatè, ipsum bene potest dimittere : Vel dicendum quod Christus quantum est ex parte sui, nunquam dimisit quod assumpsit ; dimisit tamen quantum est ex parte assumpti, quod est corruptibile ; tamen quia ejus Corpus fuisset corruptum & incineratum, nisi preventum fuisset per accelerationem ... Ipsum dimisit non ex parte suâ, sed quia ejus Corpus fuisset corruptum : Sic in proposito panem assumptum dimitteret, quoniam corrumpitur.

Ad Octavum ; Prius natura habet esse quàm uniri, ergo aliud prius habet esse quàm uniri, ergo aliud prius habet esse hic quàm uniri alicui ; hic ergo prius natura habet Corpus Christi esse in Altari, quàm uniri pani in Altari, non igitur quia Corpus Christi est unitum pani in Altari, ideo habet esse hîc ; sed magis

quia

quia est hic in Altari ... Ideo unitum est, vel uniri potest in Altari, & dicendum ad primam propositionem, quòd aliqua sunt quibus competit esse per se, & suum esse communicent alteri, ut anima intellectiva, & de talibus verum est quòd prius habent esse ..... quàm uniri alicui. Alia verò sunt quibus non competit esse per se, quia habent esse per uniri alteri; sicut forma materialis non habet esse, nisi quia est pars Compositi & unita materiæ, unde habet esse per suum uniri, sive suum uniri est suum esse, & in talibus non est verum quòd prius habent esse quàm uniri, imo universaliter prius est esse. Similiter ad Minorem dicendum, quod in his quibus competit per se esse alicubi, prius natura habent esse hîc, quàm uniri alicui hîc. In his verò quæ non habent esse alicubi per se non est verum, imo natura prius habent uniri alicui hìc, quàm esse hîc; quia scilicet non habent esse hîc, nisi quia uniuntur alicui hìc, imo suum esse hîc, est suum uniri alicui hîc, sicut est in proposito: Corpus Christi enim non habet esse in Sacramento, nisi quia unitur pani in Sacramento, & suum esse hîc, est suum uniri huic.

Ad Nonum; Corpus Christi, non potest esse

esse in Sacramento nisi per sui aut alterius mutationem, sed si substantia panis maneret, nec mutaretur : Dico quod Corpus Christi est in Sacramento per panis mutationem, quia panis mutatur quantum ad esse & quantum ad Suppositum, in quantum esse & suppositum panis trahitur ad esse & suppositum Verbi.

Ad Decimum; Si substantia panis ibi maneret adoraretur latriâ, quod est Idolatriæ: Dico quod si substantia panis maneret in Sacramento in proprio supposito, & sic ut in proprio supposito adoraretur adoratione Latriæ, esset Idolatria; & idcirco dico quod non adoraretur latriâ in proprio supposito, quia si adoratur latriâ, ut est in Divino Supposito, non est Idolatria, sicut patet de Humanitate in Christo: Et idcirco bene concluditur, quod ibi non manet substantia panis in proprio supposito, sed non concluditur quod non maneat in Divino supposito. Dato etiam quod maneret in proprio supposito, non tamen adoraretur latriâ, quia nullus intenderet adorare substantiam panis, vel panem, sed Corpus Christi : quod patet, quia per Innocentium, & Anselmum, ubi prius, si substantia panis convertatur in Corpus Christi per opinionem quæ reputatur

quia est hic in Altari ... Ideo unitum est, vel uniri potest in Altari, & dicendum ad primam propositionem, quòd aliqua sunt quibus competit esse per se, & suum esse communicent alteri, ut anima intellectiva, & de talibus verum est quòd prius habent esse ..... quàm uniri alicui. Alia verò sunt quibus non competit esse per se, quia habent esse per uniri alteri; sicut forma materialis non habet esse, nisi quia est pars Compositi & unita materiæ, unde habet esse per suum uniri, sive suum uniri est suum esse, & in talibus non est verum quòd prius habent esse quàm uniri, imo universaliter prius est esse. Similiter ad Minorem dicendum, quod in his quibus competit per se esse alicubi, prius natura habent esse hîc, quàm uniri alicui hîc. In his verò quæ non habent esse alicubi per se non est verum, imo natura prius habent uniri alicui hîc, quàm esse hîc; quia scilicet non habent esse hîc, nisi quia uniuntur alicui hic, imo suum esse hîc, est suum uniri alicui hîc, sicut est in proposito; Corpus Christi enim non habet esse in Sacramento, nisi quia unitur pani in Sacramento, & suum esse hîc, est suum uniri huic.

Ad Nonum; Corpus Christi, non potest esse

esse in Sacramento nisi per sui aut alterius mutationem, sed si substantia panis maneret, nec mutaretur : Dico quod Corpus Christi est in Sacramento per panis mutationem, quia panis mutatur quantum ad esse & quantum ad Suppositum, in quantum esse & suppositum panis trahitur ad esse & suppositum Verbi.

Ad Decimum; Si substantia panis ibi maneret adoraretur latriâ, quod est Idolatriæ: Dico quod si substantia panis maneret in Sacramento in proprio supposito, & sic ut in proprio supposito adoraretur adoratione Latriæ, esset Idolatria; & idcirco dico quod non adoraretur latriâ in proprio supposito, quia si adoratur latriâ, ut est in Divino Supposito, non est Idolatria, sicut patet de Humanitate in Christo: Et idcirco bene concluditur, quod ibi non manet substantia panis in proprio supposito, sed non concluditur quod non maneat in Divino supposito. Dato etiam quod maneret in proprio supposito, non tamen adoraretur latriâ, quia nullus intenderet adorare substantiam panis, vel panem, sed Corpus Christi : quod patet, quia per Innocentium, & Anselmum, ubi prius, si substantia panis convertatur in Corpus Christi per opinionem quæ reputatur

tatur probabilis, ſpecies panis eſt in aere circumſtante, aut in aliquo alio ſubjecto; quod tamen non adoratur latriâ, aliter ſi illud ſubjectum, oporteret adorari latriâ, opinio non eſſet probabilis, dicens ſpeciem panis eſſe in aere, aut in alio ſubjecto: Conſimiliter in propoſito.

Ad Undecimum; Si ibi remaneret ſubſtantia panis, quod eſt ſi aſſumatur, tunc ſumptio Euchariſtiæ ſolveret Jejunium, & ſic nunquam liceret bis in die celebrare, cujus contrarium obſervat Eccleſia, ut habetur Extra. de Celebr. Miſſar, cap. *ex parte*: Dico quòd ſive maneat ſubſtantia panis in Sacramento, ſive non, nihil differt quantum ad ſolutionem Jejunii. Si quis enim ſumit ſpecies intentione alendi, dato quòd ibi non ſit ſubſtantia panis, ſolvetur Jejunium, & valde bene nutrirent, ſicut ſi Infidelis multas ſpecies conſecratas ſumeret: Eodem modo medicinæ aut cibi, ſi ſumantur per modum medicinæ, non ſolvunt Jejunium; ſecus autem eſt ſi ſumantur per modum cibi: Medicinæ enim non computantur inter alimenta, & digeſtis de pæn. lege. non eſſet & hoc dicitur primò in gloſſâ 7. q. 2. cap. *nihil*, & Extra. de Celebr. Miſſar. cap. *ex parte* in gloſſa: dicit tamen ibi gloſſa *quòd tutius*

eſt

eſt non celebrare poſt ſumptionem medicinæ propter abominationem, ſed ſi eſt tutius non celebrare, ergo licet. Ratio etiam quare non licet celebrare poſt Cibum, ſcilicet propter reverentiam Sacramenti, non ligat, niſi quia ita eſt ſtatutum; ſicut etiam ratio quare non licet celebrare in Calice Æneo, ſcilicet propter abominationem, non ligat; niſi quia ita eſt ſtatutum: & ſi non eſſet ſtatutum, liceret celebrare poſt Cibum, in Calice Æneo: propter ſtatutum tamen ratio Cibi non eſt mutata, non eſt autem prohibitum celebrare poſt ſumptionem Medicinæ aut Cibi per modum medicinæ: Unde Abbas Mathæus Sancti Dionyſii de manè bene ſumebat medicinam, & poſtea celebrabat, & ſimiliter aliqui alii quos vidi. Similiter ſi quis ſumat Cibum per modum ſigni, ut in die Cœnæ, non prohibetur celebrare, ut dicitur 9. D. c. 1. & ego vidi Abbatem cum ſuis Monachis ſic facientem. Prohibitum autem eſt celebrare poſt Cibum, & non poſt medicinam, quia medicina ſumitur certâ horâ, ſcilicet in manè, nec ejus ſumptio bene poteſt differri; ſumptio autem Cibi bene poteſt differri ſine periculo. Tamen dices quod ablutio digitorum de vino poſt ſumptionem Euchariſtiæ impedit puram

puram Celebrationem, quæ tamen non videtur ſumi per modum Cibi, ut habetur in cap. dicto, *ex parte*: Dico quod liceret, niſi eſſet expreſsè prohibitum per illam decretalem *ex parte*: Sed quia eſt expreſsè prohibitum, idcircò non licet.

In præſentiâ Collegii Magiſtrorum in Theologiâ dictum eſt utrumque modum ponendi Corpus Chriſti eſſe in Altari, tenet pro opinione probabili, & approbat utrumque, per..... & per dicta Sanctorum: Dicit tamen quod nullus eſt determinatus per Eccleſiam, & idcirco nullus cadit ſub fide; & ſi aliter dixiſſet, minus bene dixiſſet, & qui aliter dicunt, minus bene dicunt, & qui determinatè aſſereret alterum præcisè cadere ſub fide, incurreret Sententiam Canonis, vel Anathematis.

FINIS.

Pag. 8. l. 19. pro *noſtri* lege *niſi*.

DE ADORATIONE EUCHARISTIÆ LIBRI DUO.

QUIBUS ACCEDIT

DISQUISITIO THEOLOGICA

DE PRÆCEPTO DIVINO COMMUNIONIS
sub utraque specie.

Autore JACOBO BOILEAU, *Theologo Parisiensi, Ecclesiæ Metropolitanæ Senonensis Decano.*

LUTETIÆ PARISIORUM,
Apud Viduam EDMUNDI MARTINI, & JOANNEM BOUDOT, via Jacobea, sub Sole aureo, & Sacrificio Abelis.

M. DC. LXXXV.
CUM PRIVILEGIO REGIS.

S. Gregorius Nazianz. Orat. III. pag. 103.

Ἡμῖν γὰρ τὸ μὲν φαινομένου καὶ γραφομένου βραχὺς ὁ λόγος· ἡ πλείων δὲ περιεργασία περὶ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, καὶ μεθέλκειν τὸ θεατὸν ἐπὶ τὸ νοούμενον, ᾧ καὶ μᾶλλον τοὺς πολλοὺς ἐκπαιδεύομεν.

Nos enim externam quidem speciem, ac velut picturam parum admodum curamus: in interno autem homine multo plus operæ studiique ponimus; idque potissimum studemus, ut spectatorem ad ea, quæ animo cernuntur, retrahamus; qua etiam ratione vulgus magis erudimus.

CHRISTIANO ET ERUDITO LECTORI S.

VETUS *persuasio est jam usque a primis nascentis mundi ducta temporibus, eaque omnium gentium, ac maxime populi Christiani firmata consensu, versari debere inter homines supremi Numinis adorationem, quam Graeci* προσκύνησιν *appellant, id est, summi rerum omnium Praefecti ac Conditoris agnitionem, & clientelaris obedientiae ac summissionis professionem. Magnifica quidem res & salutaris, quaeque proxima ad Deum immortalem naturae mortali possit accedere. Cum igitur in religione Christiana constitutum sit, ipsum Deum humanam naturam induisse in similitudinem hominum factum,* θεὸν θεῷ *summo cultu, hoc est, adora-*

tione prosequi, tum divino afflatu, cum naturæ & rationis instinctu, Christiani nunquam dubitarunt. Cum vero apud eosdem continuis temporibus semper receptum fuerit, Hominem Deum singulari & mirabili agendi ratione corpus suum Discipulis manducandum porrexisse, & sanguinem bibendum propinasse: naturaliter conclusum est, mysterium corporis & sanguinis JESU CHRISTI eodem cultu soli Deo debito esse exornandum. Veruntamen, cum (ut inquit divinus Apostolus) hæreses esse oporteat, multæque res sint in religione, quæ quibusdam semper videbuntur nequaquam satis explicatæ, tum perobscura & perdifficilis sit quæstio de præsentia corporis Christi in Eucharistia: mirum non est, rationis humanæ sponte luxuriantis, dum caret lumine fidei, tam varias fuisse de tanti mysterii cultu discrepantesque sententias. Hoc vero satis abundanter declarant laboriosæ Lucubrationes Catholicorum virorum, & Calviniano-

1. Cor. XI. v. 19.

rum hominum refextæ ſententiis : ex quibus facilitèr dijudicatur, quam neceſſe ſit in ſummo errore homines opinioſos, atque in maximarum rerum ignoratione verſari. Hac de cauſa, proxime elapſo ſæculo, nobiliſſimus Theologus, Joannes Gropperus, Archidiaconus Colonienſis, Eccleſiæ Romanæ Cardinalis deſignatus, cauſæ veritatis defenſor fortiſſimus, Opuſculum de Chriſto in Euchariſtia adorando conſcripſit, à R. P. Laurentio Surio Cartuſiano de Germanicis Latine ſcriptum, & publici juris factum anno Chriſti MDLX. Claudius Eſpencæus, Theologus Pariſienſis, roſeo Pileo, ni prava conſilia obſtitiſſent, exornandus *, poſt Colloquium Piſſiacenum anno MDLXI. ad eandem materiam manum eruditam admovit, ſcripſitque libros V. de Adoratione Euchariſtiæ, quos Gilbertus Genebrardus, alter Theologus Pariſienſis, antiquo more Archiepiſcopus Aquenſis, quicum amicitia & ſtudiorum neceſſitudine conjunctus erat, publici juris fecit anno

* Thuanus Hiſt. lib. XVI. P. 489. Genebrardus Chronogr. l. IV. Sammarthanus Elog. l. I. Launoius Hiſtoriæ Collegii Navarræ P. III. l. III. c. 50.

MDLXXIII. *tertio scilicet post mortem Espencæi, quæ contigerat* III. *Nonas Octobres anni* MDLXXI. *Denique Claudius Sanctesius, Ebroïcensis Episcopus e Theologica Facultate Parisiensi assumptus, cum etiam Colloquio Pissiaceno interfuisset, perlecto Opere Espencæi, nondum exhaustam esse hanc materiam sibi persuasit; adeoque* * *cæpto consilio publicandi Operis amplissimi de rebus Eucharistiæ controversis, anno* MDLXXV. *librum* IX. *ad causam Adorationis Eucharistiæ tuendam integrum destinavit. Plures alii Controversiarum Scriptores generaliter eandem causam intactam non reliquerunt: inter quos honoris causa nomino Cardinales illustrissimos, Bellarminum, & Perronium, cujus, ut arbitror, cineribus qui in Ecclesia nostra Senonensi requiescunt, & spiritu ædium quas incolo, instigatus, ad hoc scribendi genus animum traduxi, in quibus olim tela fabricatus est, quibus Gigantæos furores hæresis Calvinianæ debellavit. At vero*

* Idem Launoius ejusdem Histor. p. III. l. III. cap. 83.

cum eminentissimi Theologi adorationem corporis Christi, & ejusdem præsentiam ac transsubstantiationem promiscue tractaverint, aut adorationem ex eadem præsentia consecutione naturali consistere comprobaverint: non alienum existimavi ab institutis meis, ad novum Tractatum animum appellere, quo, velati arte historica, simplicem Adorationem, aliis quæstionibus de præsentia & transsubstantiatione emergentibus liberam, tuendam reciperem, &, postpositis ratiocinationibus arte mentis humanæ efformandis, ostenderem per manus a majoribus nostris traditam veritatem, per ea quæ sunt tempore immenso ab ortu rerum Christianarum observata, & in cultu sanctissimæ Eucharistiæ animadversa & notata. Ipso enim rectæ rationis ac veræ religionis instinctu perspicimus, nihil esse in Theologia, quod non longinquitas temporum excipiente memoria prodendisque veris antiquitatis Ecclesiasticæ monumentis efficere atque assequi possit. Insuper etiam

cum fere omnes Theologi ad demonstrandum ritum & cultum externum sanctissimi Sacramenti laboraverint, in interno, scilicet mentis & cordis, in spiritu & veritate, substitit, relicto exteriori ad religionis appurationem & magnificentiam instituto, quem Doctissimi Protestantium hominum liberum & arbitrarium esse libenter fatentur. Ad id vero Lucubrationis genus præsertim incitavit, quod ex nonnullis & ritibus externis circa Sacramentum observatis, Calviniana puritis Defensores in Gallia nostra, cum Anglicana communionis Fratribus scindendæ unitatis causam non habeant, uti potissimum intelligimus ex Voto pro pace Christiana, nuper impresso Oxonii in Theatro Sheldoniano anno MDCLXXVIII. Andreæ Sall, sacræ Theologiæ Doctoris, & olim Professoris, nunc serenissimo Regi Magnæ Britanniæ a domesticis, cap. XXIV. quo postquam genuflexiones ac demissiones Principum, Præsulum, ac plebis ad recipiendam Eu-

charistiam in omnibus Ecclesiis Imperii Anglicani expasuit, sic fatur numero VI. Tantam magnorum Præsulum demissionem, tam eximiam Principum & populi reverentiam in sacra Eucharistia administranda & recipienda nusquam ego vidi apud Romanenses, qui tamen se unos Sacramenti istius cultores jactant. *Ego vero ejusmodi oratione persuasus, cum animadverterem exterioris cultus cærimonias nihil officere resarciendæ paci inter Protestantes & Catholicos; interni cultus, seu synceræ & intimæ adorationis Eucharistiæ in hoc Libro defensor extiti: in quo non solum argumentis ex monumentis antiquitatis Ecclesiasticæ selectis, ineunte & adulta ætate Ecclesiæ, perfectam fuisse demonstravi; verum etiam nova objecta Calviniani Athletæ Joannis Dallæi, Charentonii templi Ministri, (quem Matthæus Scriverius* partium Protestantium Scriptor doctissimus, cum alite comparat Indica*

* Apologia pro SS. Ecclesiæ Pa-

tribus, lib. 11. Responſ. particularis cap. 11. p. 185. Londini 1672.

quæ non alio pabulo veſcitur, quam ſtercore quod a cæteris avibus excernitur) majoribus noſtris inaudita & ignota dilui. Præterea cum doctiſſimorum Virorum, qui de hac cauſa ampliſſima volumina ſcripſerunt, laborem fruſtrari noluerim; aut eorum fata corradere, hominis otio & literis temperanter utentis eſſe non reputaverim: neceſſariam voluminis tenuitatem acceſſione Diſquiſitionis de Præcepto divino Communionis ſub utraque ſpecie cumulandam exiſtimavi, quam ſcripſeram ad confutationem opinionis Miniſtri Calviniani, in ea nominati, inſtigatione, cui abnuere non poteram, unici & amiciſſimi fratris mei, viri e Gallis Academici, apud Homines literatos, ut mihi perſuadeo, cogniti ſſimi, tum juſtis laudibus egregii Principis Ludovici Magni, cum ſalibus ſatyricis, quibus noſtræ ætatis Chærilos condivit, & negotioſas otioſorum hominum mentes ad fructuoſum laborem in vinea Domini, & ſyncerum Dei cultum accendit. Hoc igitur

munus amiciore manu excipe, LECTOR CARISSIME, *quo tibi tantulum annuæ villicationis literariæ ratiocinium reddo. Neque enim majus aut amplius hac vice postum est in potestate hominis curis ac negotiis Capituli distenti, & perfectis, Deus scit! severioris residentiæ legibus in Officiis Ecclesiæ diurnis & nocturnis constricti. Ergo vale, & pro conversione errantium fratrum Protestantium comprecare. Agendici Senonum ipsis Kalend. Januarii anni* MDCLXXXV.

S. Augustinus Enarrat. in Psalm. XCVIII.

Nemo illam carnem manducat, nisi prius adoraverit.

INDEX CAPITUM.

LIBER I.

CAPUT I. EXPLICATA *significatione* adorationis, *quæstio seu status controversiæ inter Catholicos & Protestantes de adoratione Eucharistiæ subjicitur, & instituti operis ratio redditur.* pag. 1.

CAP. II. *Veteres primi sæculi Christianos adorasse Eucharistiam, assumpto ex genuinis S. Ignatii Epistolis testimonio, ostenditur.* 5

CAP. III. *Argumentum adorationis Eucharistiæ assumptum ex Origene, qui obiit anno Christi* CCLIV. *& ex Eusebio Cæsariensi, demortuo anno* CCCXL. 9

CAP. IV. *Comprobatur adoratio Eucharistiæ argumento ex S. Cyrillo Hierosolymitano assumpto, qui obiit die* XVIII. *Martii, anno Christi* CCCLXXXVI. 15

CAP. V. *Argumentum ex S. Gregorio Nazianzeno assumptum, demortuo* IX. *Maii anno Christi* CCCLXXXIX. 27

CAP. VI. *Argumentum assumptum ex S. Ambrosio, Archiepiscopo Mediolanensi, demortuo* IV. *April. an. Christi* CCCXCVII. 31

CAP. VII. *Probatur sanctissimi Sacramenti adoratio, ex S. Joanne Chrysostomo, defun-*

cto XIV. Nov. anno Christi CCCCVII. 34
CAP. VIII. Argumentum ex Homilia Joannis Episcopi Hierosolymitani assumptum, de mortui anno Christi CCCCXVI. 42
CAP. IX. S. Nilus, S. Chrysostomi discipulus, Asceta deserti Sinaï, qui vixit ad annum Christi circiter CCCCLI. adorationem Eucharistiæ comprobat. 45
CAP. X. Argumentum invictissimum adorationis Eucharistiæ ex S. Augustino, Episcopo Hipponensi, assumptum, defuncto anno Christi CCCCXXX. XXVIII. Augusti. 49
CAP. XI. Argumentum assumptum ex Epistola S. Cyrilli, Archiepiscopi Alexandrini, & Synodi Ægypti, ad hæreticum Nestorium, Archiepiscopum Constantinopolitanum. 57
CAP. XII. Isidorus Pelusiota defunctus IV. Februarii anno CCCCXL. confirmat adorationem Eucharistiæ. 60
CAP. XIII. Eucharistiæ adorationem comprobant, Theodoretus Episcopus Cyri anno CCCCLXX. S. Dionysius, vulgo dictus Arcopagita, & S. Cæsarius, defunctus anno DXLII. XXVII. Augusti. 63
CAP. XIV. Argumentum assumptum ex Liturgia annis II. Archiepiscopi Constantinopolitani, defuncti anno Christi DXCVI. & ex S. Joanne Climaco, qui obiit anno

DCV. *die Martii* XXX. 72

CAP. XV. *Argumentum ex Operibus Leontii Constantinopolitani assumptum, qui floruit ab anno Christi* DXCI. *ad* DCVIII. *ex Chronico Alexandrino, Anastasio Sinaita, S. Germano Constantinopolitano, & S. Ioanne Damasceno.* 77

CAP. XVI. *Argumentum ex Concilio Nicæno II. assumptum, celebrato anno* DCCLXXXVII. *B. Alcuino, & ex Concilio Cabilonensi, anno* DCCCXCIV. 85

CAP. XVII. *Adorationem Eucharistiæ per manus a majoribus sibi traditam defendunt B. Lucas Asceta, decimo seculo; Algerus, & Petrus Venerabilis, qui duodecimo floruerunt.* 89

LIBER II.

CAPUT I. *Diluuntur objectiones a Ioanne Dallæo Calviniſtica partis Miniſtro propoſita ex ſacra Scriptura adverſus adorationem Euchariſtiæ.* 95

CAP. II. *Diluitur objectio Dallæi, aſſumpta ex S. Iuſtino Martyre.* 104

CAP. III. *Diluitur objectio aſſumpta ex traditione trium priorum Eccleſiæ ſæculorum.* 107

CAP. IV. *Explicatur ſententia S. Baſilii*

Magni de ostensione Eucharistiæ, & S. Germani Constantinopolitani. Objectio assumpta ex novitate ostensionis Hostiæ inter solennia Missarum, diluitur. 109

CAP. V. *Argutiola quedam Dallæi ex Aula majori Palatii Parisiensis, & Historia Zelacristi Regis Æthiopum fratris, petita diluuntur: & alia argumenta adversus adorationem Eucharistiæ assumpta ex miraculis in gratiam adorationis, ut putat, confictis, monumentis antiquitatis Ecclesiasticæ certis & indubitatis solvuntur.* 118

CAP. VI. *Varia solvuntur argumenta Dallæi adversus adorationem Eucharistiæ, petita ex variis usibus, & piis exercitationibus Jesuitarum.* 137

CAP. VII. *Diluitur objectio Dallæi contra adorationem assumpta, ex eo quod veteres Christiani a sacro Eucharistiæ, non communicantes arcebant; hodie vero plerique non communicantes, solenniis Missarum intersint.* 141

CAP. VIII. *Diluuntur argumenta assumpta ex pompis adhibitis ad Sacramenti venerationem: cereis accensis, suffitu, floribus quibus altaria exornantur, & iconibus Eucharistiæ, a Iesuitis apud Indos fabricatis.* 147

CAP. IX. *Diluitur objectio assumpta ex solennitate Festi Corporis Christi, precibus ad Eucharistiam fusis, genuflexionibus, & aliis cultus exterioris notis.* 150

CAP. X. *Solvitur objectio assumpta ex vituperationibus & probris, quibus Gentiles afficere potuissent Christianos, si Eucharistiam esse adorandam existimassent.* 156

CAP. XI. *Diluitur argumentum Dallæi, assumptum ex objectionibus veterum Patrum, Origenis, Tatiani, & Minutii Felicis, adversus Gentiles, quas contendit videndas fuisse supervacaneas, & prorsus alienas a sensu communi, si adorandam esse Eucharistiam reputassent. Ratio disputandi S. Irenæi, & Tertulliani, adversus Docetas & Ebionæos, vindicatur.* 162

CAP. XII. *Diluuntur novæ objectiones Protestantium, assumptæ ex agendi ratione Iuliani Apostatæ adversus Christianos, & ex S. Augustino, Theodoreto, & Scriptoribus quibusdam, Philosophis, Iudæis, Mahumedanis, qui sæcul. X. & XII. religionis Christianæ hostes infensissimi extiterunt.* 166

DISQUISITIO *Theologica de Præcepto divino Communionis sub utraque specie.* 183

DE ADORATIONE EUCHARISTIÆ. LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

Explicata significatione adorationis, *quæstio seu status controversiæ inter Catholicos & Protestantes de adoratione Eucharistiæ subjicitur, & instituti operis ratio redditur.*

CUM Ecclesia Catholica fideles omnes sanctissimæ Eucharistiæ adorationem doceat, eisdem supremum cultum soli Deo debitum præci-

pere non dubitandum est, nulli creaturæ sine crimine deferendum. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Sed homines Protestantes non solum opus, verum etiam nobiscum fateri necesse est, divinum hunc cultum & adorationem, quam lege, a qua nullus eximitur, omnibus Christianis impositam hoc opere tuendam recipimus, non spectare substantiam panis aut vini, neque species aut accidentia quæ in oculos incurrunt, sed ipsum Christum Dominum: cujus animam, corpus & divinitatem in sanctissimo Sacramento revera præsentem existere credimus. Verumenimvero cùm Protestantes Christum Dominum verum esse Deum non difficeantur, Deumque solitarium cultu summo & adoratione dignum esse libenter recognoscant: satis esse videretur assumere argumenta, ex quibus in Eucharistia existere intelligitur, ad comprobandam adorationem, & eosdem erroris intolerabilis & absurdi crimine convincendos. Sed ejusmodi consecutio adorationis Christi ex præsentia necessario & naturaliter assumpta, quæ sensus communis aciem omnium hominum faciliter perstringit, Lutheranorum & Calvinianorum cerebrum penetrare non-

Deuter. c. 6. v. 13. Matth. 4. v. 10.

dum potuit. Notum enim est apud omnes & pervulgatum, Lutheranos statuere Domini JESU corpus in Eucharistiæ pane realiter esse, postposita adoratione: ipsos vero Calviniani dogmatis defensores ejusmodi persuasionem, dummodo cultus & adorationis expers consistat, nullo fœtore veneni inquinatam existimare, nec justam reputare causam scindendæ unitatis cum Lutheranis, uti docet Joannes Dallæus Apologiæ pro Ecclesiis reformatis cap. VII.

Cum igitur ad hanc materiam tractandam animum appulerim, consilium meum non fuit præsentiam realem constituere ad comprobandam adorationem, quamvis ex ea ratiocinatione ad normam accurate directa manifeste consectanea videatur: sed ex antiquis Ecclesiæ veteris monumentis diligenter hunc cultum conquirere, & ab memoria hominum propter vetustatem remotum, ex sacrarum Literarum traditione & historia repetere. Sed antequam in hanc causam ingrediar, subjicere necesse est, adorationem, non tam exteriorem, quam interiorem animi ac cordis humani actionem esse. Quicquid enim in adoratione ac cultu extrinsecum est & rituale, arbitrarium fuisse videtur, & ad libitum hominum

prudentium, variis ſæculis varios mores poſtulantibus, viciſſitudini ac mutationi obnoxium.

Hanc adorationem ritualem & extrinſecus perfectam jam non anquirimus, ſed interiorem ac ſpiritualem, ad quam integrum quæſtionis ac controverſiæ noſtræ caput devolvitur, quæ in cultu ac veneratione ſummi rerum omnium Domini ac Creatoris conſiſtit, & in obſequio ſincero, atque animi propenſione ac converſione ad perficienda mandata ejus ſicut in cælo & in terra. Igitur ad ſtabiliendam & tuendam hanc veritatem, ſeu adorationem Euchariſtiæ, hoc opuſculum bipartito dividam. Primo libro argumenta complectar, ex quibus adorationem colligere ac concludere neceſſe eſt: ſecundo vero objectiones hominum Proteſtantium, quibus argumenta noſtra conantur frangere, diluam. Et ne mea agendi ratio Calviniſtis ſuſpecta aut nimis infenſa videatur, nullum argumentum proponam quod ad præſentiam corporis Chriſti directe ſtatuendam conducibile ſit, nullamque objectionem diluam quæ ad eandem diruendam primo ſubſultu inſerviat, & quaſi ſecundo in adorationem reſiliat: adeoque cum plerique Orthodoxi

naturali consecutione ex præsentia corporis Christi, ejus adorationem confestim esse peragendam concludant; econtra ex adorationis dogmate firmissime constituto præsentiam realem necessaria conclusione colligendam relinquam.

CAPUT II.

Veteres primi sæculi Christianos adorasse Eucharistiam, assumpto ex genuinis S. Ignatii Epistolis testimonio, ostenditur.

MAGNA paucitas Scriptorum Ecclesiasticorum, qui hoc sæculo scholam Christi suis lucubrationibus illustrarunt, testimonia veritatis multitudine innumerabilia proferre vetat; verumtamen non desunt omni exceptione majora. Enimvero nemini homini sincere erudito dubium subolere potest, quin veræ ac genuinæ S. Ignatii, Episcopi Antiochensis, Martyris, Epistolæ ad hanc ætatem pervenerint, cura & industria Isaaci Vossii diversæ partis Scriptoris doctissimi, cujus obstetricante manu ex Bibliotheca Magni Ducis Florentiæ eductæ sunt anno Christi MDCXLVI.

Cum præsertim earum jus naturalitium intelligere facile sit ex argumentis a doctissimo Francisco Turriano Jesuita primulum exclusis ovo, & a Protestantibus Scriptoribus, eodem scilicet Isaaco Vossio, & Joanne *Pearson* Presbytero Anglicano, efformatis in Vindiciis Epistolarum S. Ignatii, typis impressis concinne & eleganter Cantabrigiæ anno MDCLXII.

I. At vero ex Epistola I. ad Smyrnæos hæc verba perspecta habemus, quæ singulari testificatione adorationem Eucharistiæ significant, continuo sermone post ea, quæ verum Christi corpus in hoc Sacramento præsens esse, & revera consistere attestantur, apud Theodoretum, Cyri Episcopum, relata, & eidem Ignatio nemine reluctante adscripta. Εὐχαριστίας καὶ προσευχῆς ἀπέχονται, διὰ τὸ μὴ ὁμολογεῖν τὴν εὐχαριστίαν σάρκα εἶναι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν παθοῦσαν, ἣν τῇ χρηστότητι ὁ Πατὴρ ἤγειρεν. οἱ οὖν ἀντιλέγοντες τῇ δωρεᾷ τοῦ Θεοῦ, συζητοῦντες ἀποθνήσκουσιν· συνέφερεν δὲ αὐτοῖς ἀγαπᾶν, ἵνα καὶ ἀναστῶσιν. *Ab Eucharistia & oratione recedunt propter non confiteri Eucharistiam carnem esse Salvatoris nostri* JESU CHRISTI *pro peccatis nostris passam, quam benignitate Pater resuscitavit.*

Dial. Impatibilis, *p.* 154.

Contradicentes ergo huic dono Dei, perfruantes moriuntur: conferens autem esset ipsis diligere, ut resurgant.

II. Ait S. Ignatius eis conferens esse, hoc est, conducibile, opportunum & accommodatum, hoc donum diligere. συμφέρει δὲ αὐτοῖς ἀγαπᾶν. At vero ipsemet nos docet, nihil nos diligere debere præter solum Deum, Epistola ad Ephesios: ὅτι κατ' ἄλλον βίον οὐδὲν ἀγαπᾶτε, εἰ μὴ μόνον τὸν Θεόν. *Quoniam secundum alium vitam nihil diligitis, nisi solum Deum.* Adeoque cum neutiquam dubitaverit, Eucharistiam esse carnem Salvatoris nostri JESU CHRISTI Dei, adorandam eam esse sibi persuaserit necesse est.

III. Ex subjectis verbis S. Ignatii consequentiam naturaliter illatam invictissime confirmat S. Clemens Alexandrinus libro VII. Stromatωv, pag. 504. quo de cultu & adoratione Deo debita, ab amore & caritate omni discrimine remoto, mentionem facit: Θεραπεία τοίνυν τοῦ Θεοῦ, ἡ σωτηρίας ἐπιμέλεια τῆς ψυχῆς τῆς γνωστικῆς, ἢ ἕξις τοῦ θείου ἀπὸ καθαρᾶς ἀδιαλείπτου ἀγάπης ἀσχολία. *Dei ergo cultus est continua animæ cura ei qui est traditus cognitione, & ejus perpetua cum Deo occupatio per caritatem quæ numquam*

intermittitur. Quemadmodum S. Augustinus Epistola XXIX. *Pietas cultus Dei est, & unde colitur, nisi amando?* Et Enchiridii cap. II. & III. *Desideras breviter aperiri, atque in sermonem brevem colligi quonam modo colendus sit Deus. Respondeo, fide, spe & caritate colendum.* Et in Psalmum LXXVII. *Hoc colitur quod diligitur.* Libro de Trinitate cap. XIV. *Quis est cultus Dei, nisi amor ejus?* Libro X. de Civitate Dei cap. 4. *Hic est Dei cultus, hæc vera religio, hæc recta pietas, hæc tantum Deo debita servitus.* Sermone II. inter Homil. L. *Hoc enim colitur quod diligitur. Vnde quia Deus rebus omnibus major est, plus omnibus diligendus est ut colatur.* Itaque cum S. Ignatius dicat utile seu conferens esse Smyrnæis donum Eucharistiæ diligere & amare: non solum opus, verum etiam necesse est, cultum seu adorationem ejus utilem, conferentem, hoc est, opportunam, accommodatam, adeoque piam & religiosam existimasse, & ab adoratione ac cultu divino non differre, aut dissimilitudinem habere.

CAPUT III.

Argumentum adorationis Eucharistiæ assumptum ex Origene, qui obiit anno Christi CCLIV. *& ex Eusebio Cæsariensi, demortuo anno* CCCXL.

I. REPUGNANTIA Patrum secundi sæculi, aut ineuntis tertii, adversus adorationem Eucharistiæ, non mihi causa erit, cur hic testimonia silentio prætermittam, S. Justini Martyris, Theophili Antiocheni, Tatiani, S. Irenæi, Clementis Alexandrini, Minutii Felicis, Tertulliani, & S. Cypriani, quos ab hominibus Protestantibus valde propitios, aut saltem non contradicentes summo cultui seu adorationi sanctissimi Sacramenti intellectum iri non dubitem, ex responsionibus ad objecta Joannis Dallæi, Calvinistarum doctissimi, quæ hujus opusculi libro II. enucleabimus. Enimvero cum hac priori parte animo decreverim argumenta invictissima concludere, nulli oblocutioni aut infirmationi obnoxia; alienum esse ab institutis meis existimavi, ullum in medium addu-

cere Patrem, aut Scriptorem Eccleſiaſticum, quin veritati quam tuendam in hoc opere recepi, conceptis verbis propitium, aut ſaltem adeo accommodatum, ut nullum ex eo patrocinium adverſariorum ſententiæ quæri aut comparari poſſit.

II. Primus igitur locus exſcribitur ex Homilia XIII. & ultima Origenis in caput XXV. Exodi, quam Eraſmus, Sixtus Senenſis, Poſſevinus, Rivetus, Scultetus, atque omnes Critici Proteſtantium & Catholicarum partium doctiſſimi, Origeni non abjudicant, nec in ſuſpicione ponunt. Porro ſic fatur pag. 3. editionis Baſileenſis Frobenii anno MDLVII. *Volo vos admonere religionis veſtræ exemplis: noſtis qui divinis myſteriis intereſſe conſueſtis, quo modo cum ſuſcipitis corpus Domini, cum omni cautela & veneratione ſervatis, ne ex eo parum quid decidat, ne conſecrati muneris aliquid dilabatur. Reos enim vos creditis, & rectè creditis, ſiquid inde per negligentiam decidat. Quod ſi circa corpus ejus conſervandum tanta utimini cautela, & merito utimini; quomodo putatis minoris eſſe piaculi, verbum Dei neglexiſſe, quam corpus ejus?*

III. Non dubito quin ex autographo Græco, ſi nobis ſuppeteret, legendum eſſet

adoratione pro *veneratione*: nec Proteſtantes ejuſmodi conjecturæ abnuere poſſunt; quippe cum cultus ſoli Deo debitus, ipſa ſit adoratio; & veneratio corpori Divinitati intime conjuncto, non niſi vocabulo *adorationis* poſſit ſignificari. Præterea cum ex cautela adhiberi a Sacerdotibus ſolita, ne particulæ Euchariſtiæ inter factorum myſteriorum ſolennia decidant, aut conculcentur, argumentum novitatis cultus & adorationis objectate paſſim non pertimeſcant Scriptores Proteſtantes: ex antiquitate ejuſdem cautelæ & curæ, quam abundanter teſtificatur Origenes ætate ſua adhibitam fuiſſe, colligere, ac jure merito vindicare poſſumus argumentum antiquitatis cultus & adorationis Euchariſtiæ, eo tempore a fidelibus uſu communi & conſuetudine receptæ.

IV. Hanc veritatem non leviter confirmat comparatio Euchariſtiæ hic inſtituta cum verbo divino: quippe cum infinitis locis ſancta & adoranda Scripturarum verba a Conciliis nuncupentur, & ab ipſo Auguſtino Homilia XXVI. ex L.

V. Secundus locus Origenis aſſumitur ex Homilia V. in diverſos Novi Teſtamenti locos, quam Eraſmus ſuſpectam non habet;

cum etiam ex iis Homiliis Viri docti, præter secundam, octavam, nonam, & decimam, nullam in falsi suspicione ponant. Porro hic locus sic se habet Tom. 11. pag. 518. ejusdem editionis. *Quando sanctum cibum, illudque incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane & poculo frueris, manducas & bibis corpus & sanguinem Domini; tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur: & tu ergo humilians temetipsum, imitare hunc Centurionem, & dicito: Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum; ubi enim indigne ingreditur, ibi ad judicium ingreditur accipienti.* Quis vero dubitet Centurionem hac occasione data Christum adorasse? Cum igitur accepta Eucharistia idem prospere ac feliciter nobis accidat, Christusque revera sub tectum nostrum intret; dubitandi locus non relinquitur, quin ex mente Origenis, Centurionem imitatione consequi teneamur: adeoque Christum Dominum in sanctissimo Sacramento adorationis summæ cultu prosequi debeamus. Verumenimvero cum ex libro 1. Origenis contra Celsum pag. 10. intelligamus, ipsum existimasse nihil præter Deum esse adoratione dignum: jure merito concludimus, Deum verum in Eucharistia percipi non dubitasse.

At vero mala fide objectaret nobis Calvinianæ partis defensor, aut Rodolphi Hospiniani sectator lib. v. Hist. Sacram. cap. 8. eodem modo secundum Origenem, Dominum intrare sub tectum nostrum per Sacramentum Eucharistiæ, quo per Antistites Deo acceptabiles; probaretque perperam his loci citati anterioribus verbis: *Intrat & nunc Dominus sub tectum credentium duplici figura vel more. Nunc enim, quando sancti & Deo acceptabiles Ecclesiarum Antistites sub tectum tuum intrant, tunc ibidem per eos Dominus ingreditur, & tu sic existimes tanquam Dominum suscipiens. Et aliud, quando sanctum cibum, &c.* Quippe cum conceptis verbis dicat, *duplici figura vel more* ejusmodi Domini ingressum sub tectum nostrum contingere, hoc est, diverso modo; uno scilicet per Antistites *quos sic existimes, tanquam Dominum suscipiens.* & alio, *quando sanctum cibum accipis:* non dicit, & tu sic existimes tamquam corpus Domini suscipiens; sed, *manducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur.*

Interim vero ad rationes Origenis adjungere non pertimescam Eusebium Cæsariensem, qui obiit anno Christi CCCXL.

& libro IV. Vitæ Imperatoris Constantini Magni, non abnuente Isaaco Casaubono Exercitatione XVI. contra Baronium cap. 57. comitia Christianorum ad percipiendam Eucharistiam, seu synaxes, κατ' ἐξοχὴν *adorationem* vocat, ὅτι τὴν λατρείαν τῷ Θεοῦ παρεῖναι, *ad adorationem Dei convenire*, pro *ad synaxim*. Et libro I. de Demonstratione Evangelica, cap. 16. dicitur ἀναιμος καὶ καθαρὰ λατρεία, *incruenta & pura adoratio*. Quis vero sibi persuadeat, ejusmodi comitiis ad Eucharistiæ celebrationem apud veteres Christianos religiose institutis, hoc nomen λατρείας, seu *adorationis & divini cultus* per eminentiam datum atque impositum fuisse, nisi propter adorationem in his vero Christi corpori reddi & rependi adsuetam? Hanc enim explicationem ex continua hujus operis serie, ac præsertim ex S. Chrysostomi, & S. Cyrilli Alexandrini locis infra discutiendis clarius facilusque intelligemus, qui eodem modo ac ratione dicendi usi sunt.

CAPUT IV.

Comprobatur adoratio Eucharistiæ argumento ex S. Cyrillo Hierosolymitano assumpto, qui obiit die XVIII. *Martii, anno Christi* CCCLXXXVI.

SINGULARI divinæ providentiæ consilio S. Cyrillus præ cæteris Patribus, Hierosolymis Eucharistiæ adorationem clare ac dilucide explicuit: ubi primulum institutam fuisse a Christo Domino, ex Evangelicis Scriptoribus intelligimus. Ibi enim creatus successor S. Maximi, S. Athanasii defensoris fortissimi, nondum ætate provecta, ut observat S. Hieronymus, catecheses ad Neophytos composuit; ut non solum Eucharistiæ mysterium explicaret, verumetiam eos ejusdem percipiendæ modum atque integram rationem doceret. Quis vero ex occasione ejusmodi feliciter data, paululum antiquitati adsuetus, non perspiciat faciliter, virum erudiendis Neophytis præfectum, omnibus sermonis ambagibus relictis, ac postpositis involucris, esse locutum. Itaque sic fatur Homilia v.

mystagogica pagg. 244. & 245. editionis Græco-Latinæ Paris. Claudii Morelli, anno MDCXXXI. cum versione Latina Joannis Grodecii, Decani Golgomiensis, viri doctissimi, Cardinalis Stanislai Hosii Episcopi Warmiensis contubernalis. Προσίων οὖν μὴ πεταμένοις τοῖς τῶν χειρῶν καρποῖς προσέρχου, μηδὲ διηρημένοις τοῖς δακτύλοις· ἀλλὰ τὴν ἀριστερὰν θρόνον ποιήσας τῇ δεξιᾷ, ὡς μέλλουσῃ βασιλέα ὑποδέχεσθαι. καὶ κοιλάνας τὴν παλάμην, λέγου τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὑπολέγων τὸ, Ἀμήν. μετ' ἀσφαλείας οὖν ἁγιάσας τοῖς ὀφθαλμοῖς τῇ ἁφῇ τοῦ ἁγίου σώματος, μεταλάμβανε, προσέχων μὴ καταπολέσῃς τι ἐκ τούτου αὐτοῦ· ὅπερ γὰρ ἐὰν ἀπολέσῃς, τοῦτο ὡς ἀπὸ οἰκείου μέλους ἐζημιώθης. εἰπὲ γάρ μοι, εἴ τίς σοι ἔδωκε ψήγματα χρυσίου, οὐκ ἂν μετὰ πάσης ἀσφαλείας ἐκαίτεις, φυλαττόμενος μή τι αὐτῶν καταπολέσῃς ἐζημίαν ὑποσχῇς; οὐ πολλῷ οὖν μᾶλλον ἀσφαλέστερον τοῦ χρυσίου καὶ λίθων τιμίων τιμιώτερον καθαρωτέρας ὀφείλεις τοῦ μὴ ψίχαν σοι ἐκπεσεῖν; εἶτα μετὰ τὸ κοινωνῆσαί σε τοῦ σώματος Χριστοῦ, προσέρχου καὶ τῷ ποτηρίῳ τοῦ αἵματος, μὴ ἀνατείνων τὰς χεῖρας, ἀλλὰ κύπτων καὶ ξόπῳ προσκυνήσεως καὶ σεβάσματος λέγων τὸ, Ἀμήν. ἁγιάζου καὶ τοῦ αἵματος μεταλαμβάνων Χριστοῦ. *Accedens autem ad communionem, non expansis manibus volis accede, neque*

neque cum disjunctis digitis; sed siniſtram veluti ſedem quamdam ſubjicias dextræ, quæ tantum Regem ſuſceptura eſt: & concava manu ſuſcipe corpus Chriſti, dicens, Amen. Sanctificatis ergo diligenter oculis tam ſancti corporis contactu, communica. Cave autem ne quid inde excidat tibi: quod enim amittas, hoc tamquam ex proprio membro amiſeris. Nam ſi quis tibi ramenta aurea daret, nonne cum magna diligentia illa teneres, cavens ne quid ex illis periret, damnumque ſuſtineres? Et non multo magis & diligentius de hoc quod auro gemmiſque pretioſius eſt, ne mica aliqua ex illo cadat, providebis? Tum vero poſt communionem corporis Chriſti accede ad calicem ſanguinis illius, non extendens manus, ſed pronus in modum ADORATIONIS ET VENERATIONIS, *dicens, Amen. Sanctificeris eo ſanguine quem aſſumis.*

I. Ex his perſpectum habemus integre ritum antiquum communionis corporis & ſanguinis Chriſti; variaſque viciſſitudines, quibus extrinſecus obnoxius fuit, intelligimus: ex quibus duo ſeſe potiſſimum offerunt, quæ nobis maxime Euchariſtiæ adorationem indigitant. 1. Cura ſeu cautela particularum Euchariſtiæ manu ſuſceptæ. 2. Forma externa adorationis, quæ veluti

πεμήκειον erat interni cultus Deo exhibiti. Αλλὰ κύπτων ἐπὶ πρόπω προσκυνήσεως καὶ σεβάσματος. *Sed pronus in modum adorationis & venerationis.* Supervacaneum esset dicere hanc vocem *venerationis* reddi debere voci Græcæ προσκυνήσεως. Constat enim S. Cyrillum *adorationem* & *venerationem* ibi non promiscue accepisse; sed accurate *adorationem venerationi* explicuisse & amplificasse, ἐπὶ πρόπω προσκυνήσεως καὶ σεβάσματος. Insuper ad Eucharistiam solummodo ejusmodi veneratio & adoratio referri possunt, sive Christum velo specierum obducto occultum. Nam ex contextu S. Cyrilli intelligere facile est; hanc adorationem & venerationem ad id esse deputatam ac directam, ad quod accedendi normam præscribit eo loci. Cum ergo ad calicem sanguinis sacri conceptis verbis accedendum esse præscribat, προσερχὸν τῷ ποτηρίῳ τοῦ αἵματος, μὴ ἀπτόμενον τὰς χεῖρας. *Accede ad calicem, non extendens manus:* hic locus recte assumitur ad concludendum, S. Cyrillum ibi adorationem calicis, seu potius sanguinis in calice contenti præscripsisse. Addam præterea, eam adorationem spectare rem ad quam tantam curationem habendam esse docet Cyrillus, ne

particulæ decidant & conculcentur, quas cum ramentis auri comparat, λύγματα χρυσίου· quæ quidem ad solam Eucharistiam pertinent.

III. Edmundus Albertinus, superstitionis Calvinianæ in templo Charentonio Minister, hujus effugii autor, quo voci Græcæ προσκύνησις, vox Latina *veneratio* redditur; alterum invenit non minus suo errori propitium, & neutiquam silentio prætermittendum. Quippe defendit hanc multis interpolationibus laborare Homiliam, probatque satis, ut videtur, nervose Codice MS. Græco Autoris anonymi, Bibliothecæ Regis Christianissimi, sub titulo περὶ θείων μυστηρίων· in quo quidem multa ex hac Homilia referuntur, sed magis contracta ac compendiaria, quam in vulgatis S. Cyrilli editionibus; ex quibus colligit amplificationes ejusmodi esse adscititias, certasque corruptionis & additionis notas. Sed cum ejusmodi effugia ingenio fabricaretur Albertinus, ut vires adversariorum averteret præsentiam veri ac proprii corporis Christi in Eucharistia urgentium; cultum & adorationem minime spectabat in hoc Codice MS. conceptis verbis expressam. Nam hæc verba in eo occurrunt,

ἀλλὰ τρόπῳ προσκυνήσεως λέγων τὸ Αμὼν. Adeoque intelligimus quam futiles & supervacanei fuerint in hoc negotio Albertini conatus; quippe cum ex certa & recepta adoratione corporis Christi in Sacramento Eucharistiæ, ejusdem vera & realis præsentia necessario consequatur.

III. Sed dato, non concesso, eo loci vocem προσκυνήσις significare *venerationem*, ut aliquando ita contingere revera fatentur Grammatici; altera vox σεβάσματος, cui redditur vox *venerationis*, expuncta particula ὡς, vel per hanc *perinde*, ut nonnumquam fieri solet, expressa, significare posset *numinis*: adeoque sensus S. Cyrilli esset, *in modum adorationis perinde ac numinis*. Ex quo perspectam haberemus ab hoc Patre vendicatam adorationem Deo, seu numini in Eucharistia præsenti. Quis enim tantisper Linguæ Græcæ Autoribus adsuetus, nescit hanc vocem σεβάσματα apud Scriptores Ecclesiasticos & prophanos sæpe sæpius significare *numina*, quemadmodum σέβας, & σέβασμος, *cultum divinum* & *adorationem*? Uti patet ex libro III. Epist. 364. Isidori Peluſiotæ, τοῖς θείοις τὸ σέβας φυλάττουσι, & observavit doctissimus e secta Protestantium Grammaticus, Casparus Suicerus

in Thesauro Ecclesiastico Patrum Græcorum. Quamobrem semper necesse erit recognoscere *venerationem* per vocem προσκυνήσεως a S. Cyrillo significatam, ipsam esse adorationem: quippe cum inter *Deum venerari* & *adorare* nihil differat.

IV. Denique valde probabile est, S. Cyrillum adjunxisse hanc vocem σεβάσματος ad vocem προσκυνήσεως, ut eam facilius explicaret, & intelligeremus Eucharistiam instar Dei esse vera adoratione colendam. Enimvero licet apud Scriptores Ecclesiasticos verbum προσκυνεῖν semper *adorare* significet, duplex genus adorationis apud Græcos receptum fuisse fateri necesse est: unum scilicet creaturis exhibitum, quod officiosum appellamus: alterum soli Deo debitum, vel rebus cum Deo intime conjunctis, veluti carni & sanguini Christi; quod religiosum nuncupamus. Utriusque exempla proferre non erit tædiosum. Verbi gratia, Regum II. cap. XVIII. v. 21. καὶ προσεκύνησε Χουσὶ τῷ Ιωαὲ, καὶ ἐξῆλθε, *Et adoravit Chusi Joab, & abiit.* Libro III. cap. I. v. 53. καὶ προσεκύνησε τῷ βασιλεῖ Σαλωμών, *Et adoravit regem Salomonem.* Apud Isidorum Peluſiotam lib. IV. Epist. XXVII. τὸν τῦ Χριστοῦ προσκυνούμενον χλωάζοντα πῶρον,

adorandum Christi sepulcrum cachinnis excipiunt. In Concilio Florentino sect. IV. cap. 4. καὶ ἕτεροι πολλοὶ προσεκύνησαν τὸν πατριάρχην, *Et alii multi Patriarcham adoraverunt.* Quis enim non intelligat ejusmodi adorationum species neutiquam spectare Deum, & ab ea quæ soli Deo rependitur, magnam dissimilitudinem habere? Quamobrem Anastasius Antiochenus, Sinaïtæ in Antiocheno Episcopatu successor, circa annum Christi DXCIX. de hujus verbi προσκυνεῖν significatione ait in Epistola ad scholasticos quosdam: Καὶ μηδεὶς προσκοπείτω τῇ τῆς προσκυνήσεως σημασίᾳ· προσκυνοῦμεν γὰρ καὶ ἀνθρώπους, καὶ ἀγγέλους, καὶ ἁγίους, ἃ μὴ λατρεύομεν αὐτοῖς· Κύριον γάρ, φησι Μωσῆς, τὸν Θεὸν προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. *Nemo offendatur significatione vocis* προσκύνησις, adoratio: *adoramus enim etiam homines, & Angelos, & Sanctos; illis vero non servimus. Dominum enim tuum, inquit Moses, adorabis, & illi soli servies.*

Verumtamen Scriptores Canonici Novi Testamenti hoc verbo προσκυνεῖν ad significandam adorationem soli Deo aut Christo debitam semper usi sunt. Matthæi cap. II. v. 11. de Magis, πεσόντες προσεκύνησαν αὐτῷ, *Et procidentes adoraverunt eum.* cap. VIII.

v. 2. καὶ ἰδοὺ, λεπρὸς ἐλθὼν προσεκύνει αὐτῷ, *Et ecce leprosus veniens adorabat eum.* cap. XV. v. 25. de Chananæa, ἡ δὲ ἐλθοῦσα προσεκύνει αὐτῷ, *Ecce veniens adorabat eum:* ibidem cap. XX. v. 20. mater filiorum Zebedæi vocatur προσκυνοῦσα, *adorans.* tum cap. XXVIII. v. 9. mulieres quibus post resurrectionem Christus apparuit, ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ, *tenuerunt pedes ejus, & adoraverunt eum.* & v. 17. Discipuli ἰδόντες αὐτὸν προσεκύνησαν αὐτῷ, *videntes adoraverunt eum.* Marci cap. v. v. 6. ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ μακρόθεν, ἔδραμε, καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ, *videns* JESUM *a longe, accurrit, & adoravit eum.* Lucæ cap. IV. v. 8. JESUS dixit diabolo, Πρὸς κύριον τὸν Θεόν σου, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Joannis cap. IV. v. 23. καὶ γὰρ ὁ πατὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν, *Etenim Pater tales quærit adorantes eum.* S. Paulus I. Corinth. cap. XIV. v. 25. καὶ οὕτω πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον προσκυνήσει τῷ Θεῷ, *Et ita cadens in faciem adorabit Deum.* Hebr. cap. I. v. 6. καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ, *Et adorent eum omnes Angeli Dei.* & cap. II. v. 21. mentione facta Jacobi extremum trahentis spiritum, hæc verba

refert ex Geneſis cap. XLIX. juxta verſionem LXX. καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου αὐτοῦ, *Et adoravit eum in ſummitate virgæ ejus.*

Hanc dicendi formulam adoptarunt ſancti Patres, eoque verbo ſæpiſſime uſi ſunt ad ſignificandam ſoli Deo debitam adorationem. Infinita exempla continuo ſermone hujuſce lucubrationis non deerunt; quædam vero referre jam ſatis erit, ut animo cœptum conſilium perficiam. S. Juſtinus Martyr, Apolog. II. pag. 64. ait, ὅθεν Θεὸν μὲ μόνον προσκυνεῖν, *Proinde Deum ſolum adoramus.* S. Clemens Alexandr. lib. III. Stromatωv, pag. 323. lit. A. hæc habet: Θεὸς σεμνὸς καὶ προσκυνητὸς, *Deus venerandus & adorandus.* S. Athanaſius hoc verbum cultum ſoli Deo debitum ſignificare abundanter docet Oratione III. contra Arianos tomo I. pag. 394. κτίσμα κτίσμα οὐ προσκυνεῖ, ἀλλὰ δοῦλος δεσπότην, καὶ κτίσμα Θεόν. *Creatura creaturam non adorat, ſed ſervus Dominum, & creatura Deum.* Quod continenti ſermone probat exemplo S. Petri ex Act. cap. X. v. 25. & Angeli, ex Apocalypſis cap. XIX. v. 10. & XXII. v. 9. Πέτρος μὲν οὖν ὁ Ἀπόστολος προσκυνῆσαι θέλοντα τὸν Κορνήλιον κωλύει λέγων, ὅτι κἀγὼ αὐ-

θεσπός εἰμι. ἄγγελος ἢ θέλοντα προσκυνῆσαι τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ Ἀποκαλύψει, κωλύει λέγων, ὅρα μὴ, σύνδουλός σου εἰμὶ, καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν προφητῶν, καὶ τηρούντων τοὺς λόγους τῆς βιβλίου τούτου· τῷ Θεῷ προσκύνησον. *Petrus quidem Apostolus adorare volentem Cornelium prohibuit, dicens, Quia ego homo sum. Angelus vero volentem adorare Joannem in Apocalypsi, inhibuit, dicens, Vide ne feceris, conservus tuus sum, & fratrum tuorum Prophetarum, & custodientium sermones libri hujus. Deum adora.* Ex quibus hanc consecutionem assumit: οὐκ οὖν Θεοῦ ἐστι μόνου τὸ προσκυνεῖσθαι; καὶ τοῦτο ἴσασι καὶ αὐτοὶ ἄγγελοι, ὅτι καὶν ἀλλήλους δόξαις ὑπερέχωσιν, ἀλλὰ κτίσματα πάντα εἰσὶ, καὶ ὧν εἰσὶ τῶν προσκυνουμένων, ἀλλὰ τῶν προσκυνούντων τὸν δεσπότην. *Nonne igitur solius est Dei adorari? Et hoc sciunt ipsi Angeli, qui quidem se invicem gloria transscendant; sed creaturæ omnes sunt, & non sunt ex iis quæ adorantur, sed quæ adorant Dominum.*

S. Gregorius Nazianzenus eadem vestigia ingeminat Oratione LII. pag. 746. qua Cledonium sic alloquitur: Καὶ οὐ δύο υἱοὺς ὀνομάζομεν, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἐν ἀδιαιρέτῳ θεότητι καὶ τιμῇ προσκυνοῦμεν. *Nec duos filios nominamus, sed unum & eumdem in indivisibili deitate & honore adoramus.*

S. Epiphanius in Ancorato, num. LI. pag. 54. lit. C. προσκυνεῖς τὸν σωτῆρα ἐν σώματι; ἢ οὐ προσκυνεῖς; πῶς οὖν μὴ προσκυνήσω; ἐὰν δὲ μὴ προσκυνήσω, οὐκ ἔχω ζῆλαι. *Num Salvatorem adoras in corpore? an non adoras? quo tandem pacto non adorem? nisi enim adoravero, vitam non habeo.*

S. Chrysostomus Homilia CVIII. tom. VI. προσκυνητὴ ὄντι σαρξ σὺν τῷ Θεῷ λόγῳ, καθὼς καὶ ἀποθέωσεν αὐτήν. *Adoranda est caro cum Deo Verbo, quemadmodum eam etiam deificavit.*

S. Cyrillus Alexandrinus in Actis Concilii Ephesini pag. 23. docet, Christum ὡς ἄνθρωπον οὐ προσκυνεῖσθαι, *tamquam hominem non adorari*; quoniam esset, inquit, τῇ κτίσει λατρεῦσαι, *adorare creaturam.* Ex quo intelligimus, προσκυνεῖν, &, λατρεύειν, esse verba synonyma, & idem significare; quippe pag. 138. ait: ὁμολογοῦμεν ὅλον προσκυνητὸν καὶ μὴ τὸ σῶμα ἀπάτης, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὸ σῶμα προσκυνητόν. *Fatemur totum esse adorandum, sed non secundum corpus esse adorandum.*

S. Joannes Damascenus lib. III. de Fide orthodoxa cap. 7. & lib. IV. cap. 3. Theophylactus in cap. XVII. S. Joannis; Joannes Jejunator in lib. Pœnitentiali, Euchologium Græcorum, & omnes Liturgiæ

Græcæ eodem verbo adorationem Deo debitam significarunt. Quamobrem hæc omnia assumere non pertimesco ad concludendum, S. Cyrillum viam communem non deflexisse, & hac voce προσκύνησις, Eucharistiæ adorationem Deo debitam significasse: adeoque non dubitasse, sanctissimum Sacramentum Christum verum Deum complexu suo revera præsentem continere.

CAPUT V.

Argumentum ex S. Gregorio Nazianzeno assumptum, demortuo IX. *Maii anno Christi* CCCLXXXIX.

I. NULLAM veritatem in controversiam adduxisse videntur homines Protestantes, quam non sustentaverit Gregorius Nazianzenus: revera enim perspicimus in Operibus ejus accensos in funeribus cereos [a], preces pro mortuis [b], invocationem Sanctorum [c], venerationem reliquiarum [d], sacrificium [e], altaria [f], verba Eucharistiæ [g], jejunia [h], confessionem peccatorum [i], monachos dis-

a *Orat.* 4. *pag.* 118. *Orat.*10. *p.* 169.
b *Orat.* 10.*p.*171 & 176.
c *Orat.* 19.*p.*288 *Orat.*20. *p.*335.
d *Orat.* 14.*p.*221 *Orat.* 18. *p.*285. *Orat.*20. *p.*337.
e *Orat.* 19.*p.*305 *Orat.*28. *p.* 484.
f *Orat.* 43.*p.*637
g *Orat.* 19.*p.*305
h *Orat.* 4. *p.*123.
i *Orat.* 15.*p.*236.

k Orat. 32. p. 191. l Orat. 33. p. 528 m Orat. 1. p. 11. Orat. 9. p. 158. Orat. 31. p. 505.

calceatos [k], preces Angelis oblatas [l], merita bonorum operum [m]; sed nihil manifestius & clarius ipsa JESU CHRISTI in Sacramento Altaris adoratione, scilicet Oratione XI. habita plenis comitiis, cum justa redderentur S. Gorgoniæ sorori, pagg. 186. & 187. in qua postquam observavit recuperationem bonæ valetudinis, non in medicorum scientia ac potestate positam fuisse, ait: Τῷ θυσιαστηρίῳ προσπίπτει μὴ τῆς πίστεως, καὶ τὸν ἐπ' αὐτῷ τιμώμενον ἀναπαλουμένη μεγάλη τῇ βοῇ, καὶ πάσας ταῖς κλήσεσι, καὶ πασῶν αὐτῶν τὴν πώποτε δυνάμεων ὑπομνήσασα. σοφὴ γὰρ ἐκείνη καὶ τὰ παλαιὰ & τὰ νέα· τὸ θεοσεβῆ τινα καὶ καλὴν ἀναισχυντίαν ἀναμιγνυτῆ. μιμεῖται τὴν τοῖς κρασπέδοις Χριστοῦ ξηρὰν ἅψασαν πηγὴν αἵματος. & τί ποιεῖ; τῷ θυσιαστηρίῳ τὴν κεφαλὴν ἑαυτῆς προσθεῖσα μὴ τῇ ἴσης βοῆς, καὶ δάκρυσι τούτοις πλυσίοις, ὥσπερ τις πάλαι τοὺς πόδας Χριστοῦ καταβρέκουσα, & μὴ πρότερον ἀνῆσεν, ἢ τῆς ὑγιείας τυχεῖν, ἀπειλοῦσα, εἶτα τῷ παρ' ἑαυτῆς φαρμάκῳ τούτῳ τὸ σῶμα πᾶν ἐπαλειφθῆσα, & εἴ πού τι τῆς ἀπτύπων τῷ τιμίῳ σώματος ἢ τῷ αἵματος ἡ χεὶρ ἐθησαύρισεν, τοῦτο καταμιγνῦσα τοῖς δάκρυσιν· ὦ τῆς θαύματος! ἀπῆλθεν οὐδὲς αἰθομένη τῆς σωτηρίας, κούφη & σῶμα, καὶ ψυχὴν, & ἀφάνειαν, μισθὸν ἐλπίδος λαβοῦσα τὸ ἐλπιζόμενον, καὶ τῇ τῆς φυ-

χῆς ἀθροίσας τοὺς τὸ σῶμα τοῦ. *Ad altare cum fide procumbit, eumque qui super ipso honoratur, cum ingenti clamore invocans, omnibusque nominibus appellans, atque omnia ea quæ umquam mirifice gesserat, velut in memoriam ei revocans; nam & veteres & novas historias callebat: tandem pia & præclara quadam impudentia effertur. Eam quæ Christi fimbria sanguinis profluvium compresserat, imitatur. Quidque fecerit, audite. Cum caput suum pari cum clamore lacrymisque quibus abundabat, (mulierculæ illius instar, quæ olim Christi pedes rigavit) altari admovisset, nec se prius illud dimissurum esse denuntiasset, quam sanitatem obtinuisset; ac deinde hoc suo pharmaco corpus totum perfudisset, & si quid uspiam antityporum pretiosi corporis aut sanguinis manus recondiderat, id lacrymis admiscuisset; o rem admirandam! statim liberatam se morbo sentit, atque & corpore & animo levis discedit, pro spei mercede id quod speraverat consecuta, per animæ robur corporis robur accipiens.*

II. Ex his verbis intelligimus, S. Gorgoniam eum invocasse qui super altari honoratur, καὶ τὸν ἐπ' αὐτῷ τιμώμενον ἀναβοωμένη· quod soli Christo competit in Eucharistia occulto. Præterea observat

Gregorius, Gorgoniam imitatam esse eam mulierem, quæ Christi fimbria profluvium sanguinis compressérat, μιμεῖται τὴν τοῖς κρασπέδοις χεισὶ ξηράνασαν πηγὴν αἵματος, quæ quidem Christum adoravit, in quo maximam rerum suarum fidem collocaverat. Quis præterea dubitet, eum qui super altari honorabatur ea ætate S. Gorgoniæ, ipsum fuisse corporis & sanguinis Christi Sacramentum? Quippe cum illud lacrymis suis admiscuerit: Ἐὰν εἴ που τὸ ἀνάτυπον τὸ τιμίου σώματος ἢ τὸ αἵματος ἡ χεὶρ ἐθησαύρισεν, τοῦτο καταμιγνῦσα τοῖς δάκρυσιν. Ex quo miraculum sanitatis recuperatæ consecutum est.

III. Insuper quid hoc significat, *super altari honorari*, nisi super altari adorari? Enimvero cum ait S. Joannes cap. v. v. 23. ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν υἱὸν, καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα· ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱὸν, οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτόν. *Ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem: qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem qui misit illum:* nonne significat Filium & Patrem æquabili ratione esse adorandos? Joannes Dallæus, Galliæ Protestantium Ministrorum doctissimus, eo loci S. Joannis debitum Christo divinæ adorationis

cultum comprobat verbis evangelicis præscriptum, libro II. de religioſi Cultus objecto cap. I. pag. 220. Et infra libro II. oſtenſuri ſumus cap. IV. S. Paulum ex hac voce τιμη ſoli Deo exhibitam adorationem intellexiſſe, cum S. Germanum Conſtantinopolitanum explicabimus. Adeoque incredibile eſt, S. Gregorium veram corporis Chriſti in Euchariſtia adorationem non ſpectaſſe Oratione XIX. pag. 292. dum laudibus effert maximis S. Nonnam matrem ſuam, eo quod ſilentio ſancta honoratit, & adorandæ menſæ numquam terga obverterit. Πάς κεν ἐ παρ' ἐκείνης, μέγα τὸ, σιωπῇ τιμᾶσθαι τὰ ἅγια, τὸ μή ποτε νᾶτα δοθῆναι τῇ σεβασμίῳ ζαπέζῃ;

CAPUT VI.

Argumentum aſſumptum ex S. Ambroſio, Archiepiſcopo Mediolanenſi, demortuo IV. *Aprilis, anno Chriſti* CCCXCVII.

I. CUM S. Ambroſius in ſchola Chriſti S. Auguſtini doctor ac præceptor fuerit, dubitandi locus non relinquitur, quin diſcipulus ab eo didicerit,

inter partes ac munera hominis Christiani esse cultum & adorationem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia: uti infra ex sententiæ S. Augustini explicatione cap. x. perspectum habebimus. Verumenimvero sic fatur S. Ambrosius libro III. de Spiritu Sancto, cap. XII. pag. 403. cujus ætate, Christi in carne adorationem repudiabant hæretici; uti Calvinistæ ætate nostra in Eucharistia adorationem Christi pernegant. *Neque adorandum quicquam præter Deum legimus: quia scriptum est, Deum tuum adorabis, & illi soli servies. Quomodo ergo adversus legem Propheta præciperet, sub lege nutritus, & eruditus in lege? Non mediocris igitur quæstio, & ideo diligentius consideremus quid sit scabellum. Legimus enim alibi: Cælum mihi thronus; terra autem scabellum pedum meorum. Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura est Dei. Videamus tamen ne terram illam dicat adorandam Propheta, quam Dominus* Jesus *in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligitur; per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysteriis adoramus, & quam Apostoli in Domino* Jesu, *ut supra diximus, adorarunt.*

II. Ex his abundanter patet, eandem carnem in mysteriis adorari, quam Apostoli

in

in Christo inter homines versante coluerunt. At vero nemini homini mentis compoti jam dubium subolere potest, quin Apostoli veram & propriam Christi carnem adoraverint. Ergo in mysteriis veram & propriam Christi carnem adoramus.

III. Quamvis ex mente S. Ambrosii nihil sit adorandum præter Deum, *neque adorandum quicquam præter Deum legimus*; certum est ex eodem, aliquo sensu adorandum esse scabellum pedum ejus, illudque scabellum debere Deo tam intime conjungi & uniri, ut Deus ipse sit. Quamobrem docet, non esse adorandam terram, quamvis sit scabellum pedum Dei; quippe cum cultus adorationis simplici creaturæ numquam exhiberi debeat: sed per scabellum de quo loquitur Propheta, intelligendam esse carnem Christi, quam Apostoli, dum in terris viveret, adoravere. At vero non adoraverunt Apostoli figuram carnis: non enim Verbum figura carnis factum est, sed vera caro. Quapropter cum ex S. Ambrosio, eandem carnem in Eucharistia adoremus: *Quam hodie in mysteriis adoramus:* hanc carnem revera mysteria suo complexu continent, non in figura; & ei cultum divinum, & veram adoratio-

nem soli Deo debitam rependimus, non simplicem venerationem & honorem.

CAPUT VII.

Probatur sanctissimi Sacramenti adoratio, ex S. Joanne Chrysostomo, defuncto XIV. *Novembris anno Christi* CCCCVII.

I. CUM nullus sanctorum Patrum magis conceptis verbis corporis Christi in Eucharistia præsentiam docuerit, quam S. Joannes Chrysostomus; nullus similiter in ejusdem adoratione commendanda magis commendatione dignus evasit. Quam ob causam Centuriatores Magdeburgenses rotunde fatentur Centuria IV. & V. hunc Patrem videri valde propitium transsubstantiationi. Porro sic fatur Homilia de beato Philogonio, scilicet XXXI. tomi I. pag. 357. in qua postquam Christum in altari descripsit, ac veluti in præsepi adumbravit adoratum a Magis; defendit non solum adorando debere nos imitatione consequi Magos, sed ipsum domum nostram transferre, eique pro muneribus vota ac preces nostras offerre. Οἱ μὲν οὖν μάγοι

προσεκύνησαν μόνον· σὺ δὲ εἰ μὴ καθαρὸς προσέλθῃς συνειδότος, καὶ λαβεῖν σοι αὐτὸ συγχωρήσομεν καὶ ἀπελθεῖν οἴκαδε· πρόσιθι πάντως καὶ σὺ, δῶρα προσάγων, μὴ τοιαῦτα οἷα ἐκεῖνοι, ἀλλὰ πολλῷ σεμνότερα. προσήνεγκαν ἐκεῖνοι χρυσόν· προσένεγκε σὺ σοφροσύνην καὶ ἀφειλίν. προσηνέγκαν ἐκεῖνοι λιβανωτόν· προσένεγκε σὺ δάκρυα καθαρὰ, τὰ θυμιάματα τὰ πνευματικά· προσήνεγκαν ἐκεῖνοι σμύρναν· προσένεγκε σὺ ταπεινοφροσύνην, καὶ τεταπεινωμένην καρδίαν, καὶ ἐλεημοσύνην. *Ac Magi quidem nihil aliud quam adorarunt: tibi vero, si cum pura acceſſeris conſcientia, permittemus ut ſumas, & ſumpto domum abeas. Accede igitur & tu quoque munera offerens, non qualia deferebant illi, ſed multo honeſtiora. Obtulerunt illi aurum; offer tu temperantiam & virtutem. Obtulerunt illi thus; offer tu puras preces, quæ ſunt odoramenta ſpiritualia. Obtulerunt illi myrrham; offer tu humilitatem, & cor ſubmiſſum, & eleemoſynam.*

II. Hanc veritatem mirabiliter confirmat Homilia VII. in Matthæum. Σπεῦσον ἐπὶ τὸν Βηθλεέμ, ὅπου ὁ οἶκος τοῦ ἄρτου τοῦ πνευματικοῦ· κἂν γὰρ ποιμὴν ᾖς, καὶ ἐνταῦθα ἔλθῃς, ὄψει τὸ παιδίον ἐν καταλύματι· κἂν βασιλεὺς ᾖς, καὶ μὴ θελήσῃς, οὐδέν σοι τῆς πορφυρίδος ὄφελος· κἂν μάγος ᾖς, οὐδέν σε κωλύσῃ,

τοῦτο μόνον αἰ ὅτι τῷ τιμῆσαι ἐλθῃς, & προσκυνῆσαι, καὶ μὴ καταπατῆσαι τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, αἰ μὴ βούλου καὶ χαρᾶς τοῦτο ποιῆς· ἔστι γὰρ ἅμα ὁμοῦ συνελθεῖν ἀμφότερα. ἀλλ' ὅρα μὴ κατὰ τὸν Ηρῴδην γένῃ, & εἴπῃς· ὅπως ἐλθὼν προσκυνήσω αὐτῷ, & ἐλθὼν ἀνελεῖν βουληθῇς. τούτῳ γὰρ ἐοίκασιν οἱ τῆς μυστηρίων ἀναξίως μετέχοντες. ἔνοχος γὰρ ὁ τοιοῦτος ἔσται, φησὶ, τοῦ σώματος & τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου. καὶ γὰρ ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς τὸν τυραννον ἀλλοιοῦντα τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ, τὸν ἐκείνου τοῦ Ηρῴδου φιλανομώτερον μαινῶν. ἔτος γὰρ βούλεται κρατεῖν, καὶ πέμπει τοὺς οἰκείους τοῖς ἑαυτῷ προσκυνήσοντας μὴ χήμασι, σφάττοντας δὲ ἐν τῷ προσκυνεῖν· φοβηθῶμεν τοίνυν μήποτε χῆμα μὴ ἱκετῆς & προσκυνητῆς ἔχωμεν, ἐν δὲ τῷ ἔργῳ τὰ ἐναντία δεικνύμεθα· καὶ πάντα ἀπὸ τῆς χειρῶν ῥίψωμεν, προσκυνεῖν μέλλοντες. *Festina in Bethlehem, ubi domus panis spiritualis: & si enim pastor fueris, eoque adveneris, in diversorio puerum videbis. Et si rex fueris, nec tamen devotus adveneris, nihil omnino proderit purpuræ fulgore circumdari. Si Magus forte sis, nihil te ad hunc Regem intrare prohibebit; modo ut honoraturus atque adoraturus Dei Filium, & non quasi conculcaturus advenias: modo ut honorem ipsum cum gaudio & tremore offeras: possunt enim utraque hæc pariter*

convenire. Sed cave ne Herodi efficiaris similis, & dicas, Ut ego veniens adorem eum: *cumque veneris, interimere coneris. Hujus etenim similes sunt qui indigne abutuntur communione mysterii.* Reus est *enim, inquit,* corporis & sanguinis Domini. *Qui enim ejusmodi sunt, habent in se tyrannum, & regno Christi jugiter invidentem, longe sane Herode illo nequiorem, mammonam scilicet. Hic enim in homines tenere imperium gestit, suosque cultores simulat, & mittit ad Christum, ut specie quidem adorare videantur; quantum vero ex ipsis est, interimunt eum quem adorare se simulant. Timeamus igitur, nequando speciem supplicum atque adorantium geramus, opere vero existamus inimici. Igitur adoraturi Christum cuncta projiciamus e manibus.* Matth. 2. 8. 1. Cor. 11. 27.

Ne quis vero sibi persuadeat, ejusmodi adorationem de qua loquitur S. Chrysostomus, solam Christi personam spectare, omni ad Eucharistiam postposito respectu: eandem comparationem Magorum cum accedentibus ad Eucharistiam hominibus, accuratius tornandam incudi reddit Homilia XXIV. in cap. X. Epistolæ I. ad Corinthios pag. 538. in qua veritatem tam plane & perspicue expedit, ut nulla res infirmare

possit. Μιμησώμεθα τοίνυν καὶ τοὺς βαρβάρους, οἱ τῆς ὑφανῶν πολῖται. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ & ὅπου φάτνης ἰδόντες, καὶ ἐν καλύβῃ, & ὑδὲν τοιοῦτον ἰδόντες οἷον σὺ νυνὶ, μετὰ πολλῆς τῆς φείκης προσήεσαν. σὺ δὲ οὐκ ἐν φάτνῃ ὁρᾷς, ἀλλ' ἐν θυσιαστηρίῳ· ὑ γυναῖκα κατέχουσαν, ἀλλ' ἱερέα παρεστῶτα, καὶ πνεῦμα μετὰ πολλῆς τῆς θαμβηλείας τοῖς προκειμένοις ἐφιπτάμενον. οὐχ ἁπλῶς αὐτὸ τοῦτο τὸ σῶμα ὁρᾷς, ὥσπερ ἐκεῖνοι· ἀλλ' οἶδα αὐτὸ & τὴν δύναμιν, & τὴν οἰκονομίαν ἅπασαν, & ὑδὲν ἀγνοεῖς τῆς δι' αὐτὸ τελεσθέντων, μετὰ ἀκριβείας μυσταγωγηθεὶς ἅπαντα. Μιμησώμεθα τοίνυν ἑαυτοὺς, καὶ φείξωμεν, καὶ πολλῷ τῆς βαρβάρων ἐκείνων πλείονα ὑπιδειξώμεθα τὴν εὐλάβειαν, ἵνα μὴ ἁπλῶς, μηδὲ ὡς ἔτυχε προσελθόντες, πῦρ ὑπὲρ τὴν ἑαυτῆς στοργύσωμεν κεφαλήν. Ταῦτα δὲ λέγω, ὑχ ἵνα μὴ προσιώμεν, ἀλλ' ἵνα μὴ ἁπλῶς προσιώμεν· ὥσπερ γὰρ τὸ ὡς ἔτυχε προσίναι, κίνδυνον, ὕτω τὸ μὴ κοινωνεῖν τῆς μυστικῆς δείπνου ἐκείνου, λιμὸς & θάνατος. *Imitemur ergo vel barbaros, scilicet Magos, nos calorum cives. Nam & illi quidem cum & in praesepi vidissent, & in tugurio, neque tale quidpiam vidissent quale tu nunc, cum magna reverentia accesserunt. Tu autem non in praesepi vides, sed in altari; non feminam eum tenentem, sed Sacerdotem adstantem, & spiritum*

cum magna copia ea quæ sunt proposita, supervolantem. Non solum hoc ipsum corpus vides sicut illi; sed nosti ejus virtutem & dispensationem, & nihil ignoras ex iis quæ per ipsum effecta sunt, ut qui in omnibus mysteriis sis exacte & accurate initiatus. Nos ergo ipsos excitemus, & formidemus, & longe majorem quam illi barbari, ostendamus reverentiam, ne si temere & inconsiderate accesserimus, in nostrum caput ignem congeramus. Hæc autem dico, non ut non accedamus, sed ne temere & inconsiderate accedamus. Nam sicut temere & citra discrimen accedere est periculum, ita mysticarum illarum cœnarum non esse participes, & fames & mors.

III. At vero numquam magis mentem explicat, quam Sermone XXXI. in diem natalem Domini, tomo V. pagg. 479. & 480. ibi enim postquam dixit, ἐνθυμήθητι ὃτι γῆ εἶ καὶ σποδὸς, αἷμα & σῶμα Χριστοῦ μεταλαμβάνεις. *Recogita quod cum terra sis & cinis, sanguinem & corpus Christi accipis;* & observavit, Cherubim & Seraphim cum timore & tremore his interesse mysteriis divinis, clamantes, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus, ac præparationem in Eucharistia percipienda adhibendam explicuit, adeoque caritatem, pacem, & animi tranquillitatem

præscripsit, his verbis concludit: Φείξωμεν τοίνυν προσιόντες, δάκρυσιήσωμεν, προπέσωμεν ἐξομολογούμενοι τὰ πλήσματα ἡμῶν, δακρύσωμεν τὰ οἰκεῖα πεπλημμελημότες κακὰ, ἐκτενεῖς δὲ τὰς ἀπαδώμεν τῷ Θεῷ· καὶ οὕτω διαναθέαντες ἑαυτοὺς ἱκέται, καὶ μὴ τῆς προσηκούσης διατάξιας, ὡς τῷ βασιλεῖ προσιόντες τῆς οὐρανῶν, οὕτω προσέλθωμεν, καὶ δεξάμενοι τὸ ἄμωμον καὶ ἁγίαν θυσίαν καταφιλήσωμεν, τοῖς ὀφθαλμοῖς περιπτύξώμεθα, διαθερμάνωμεν ἑαυτῶν τὸν διάνοιαν. *Cum horrore itaque accedamus, gratias agamus, procumbamus confitentes peccata nostra, lacrymemur mala nostra lugentes, intentas ac largas preces Deo fundamus: sicque nosipsos emendantes tacite & cum debita modestia, tamquam ad calorum regem adeuntes accedamus, sanctamque hanc & immaculatam hostiam recipientes, exosculemur, oculis eam complexi, mentemque & animum incendamus.* At vero, poterantne majora adorationis Eucharistiæ indicia posteris imprimi, quam ad sacram hostiam cum horrore accedere, eam exosculari, mentemque & animum igne caritatis accendere? cum præsertim antea probaverimus, veram adorationem Dei cum caritate Christi dissimilitudinem non habere. cap. 11.

IV. Denique quid jam vetat, aut remoram imponere potest adorationi Christi

in Eucharistia, quem ab Angelis adorari non dubitavit S. Chrysostomus? Homilia XIV. in Epist. ad Ephes. XLI. in 1. ad Corinth. libro III. de Sacerdotio cap. 4. sed potissime lib. VI. cap. 4. pag. 94. qua conceptis verbis sic mentem suam explicat: Ἐγὼ γοῦν καί τινος ἤκουσα διηγουμένου ποτὲ, ὅτι αὐτῷ τις πρεσβύτης θαυμασὸς ἀνὴρ, καὶ ἀποκαλύψεις ὁρᾶν εἰωθὼς, ἐλεγέν ὄψεως ἠξιῶσθαι τοιαύτης ποτὲ, καὶ κατ' ἐκεῖνον ἄφνω πλῆθος ἀγγέλων ἰδεῖν, ὡς αὐτῷ δοκεῖν λευκῶν ἀναβεβλημένων λαμπρὰς, καὶ τὸ θυσιαστήριον κυκλούντων, καὶ κάτω νενευκότων, ὡς ἂν εἴ τις βασιλέα παρόντος βασιλέως ἑστῶτα ἴδοι. καὶ ἐγωγε πείθομαι. *Ego vero commemorantem olim quemdam audivi, cum diceret senem quemdam virum admirabilem, ac cui revelationum mysteria multa divinitus fuissent detecta, sibi narrasse, se tali olim visione dignum habitum à Deo esse, ac per illud quidem tempus de repente Angelorum multitudinem conspexisse, quatenus aspectus humanus ferre poterat, candidis vestibus indutorum, altare ipsum circumdantium, denique sic capite inclinatorum, ut si quis milites praesenta rege stantes videat. Id quod facile mihi ipse persuadeo.* Jam vero non anquirimus, an vera vel falsa sit ejusmodi visio: satis enim est de ea non dubitasse S.

Chrysostomum, ut sibi persuaderet adorandam esse summo & divino cultu Eucharistiam, etiam ritu extrinseco; qualis esse solet militum cultus coram rege inclinato capite ac vultu demisso stantium.

CAPUT VIII.

Argumentum ex Homilia Joannis Episcopi Hierosolymitani assumptum, demortui anno Christi CCCCXVI.

I. Ille est Joannes magnus, Episcopus Hierosolymitanus, successor S. Cyrilli, anno Christi CCCLXXXVI. cujus nomen tot laudibus extollit S. Augustinus contra Petilianum Donatistam; ad quem Epistolam CLXXIX. inscripsit, sive in antiquis editionibus CCLII. qua mittit ei Librum de Natura & Gratia, adversus Pelagium hæreticum, eidem Joanni quadam familiaritate conjunctum, & ab eo apographum postulavit Actorum Concilii Diospolitani anno CCCCXV. celebrati, in quo sui criminis vim coluber Britannicus, elusis atque omni ratione jactatis Patribus, subterfugit.

II. R. P. Wastelius Carmelita, non le-

viter de republica literaria meritus est, vindicata Joannis Hierosolymitani memoria ab omni suspicione hæresis Origenianæ, qua apud S. Epiphanium & S. Hieronymum laborabat. Ab eodem P. Wastelio similiter accepimus, Sermonem XXXVIII. de Pœnitentia, relatum tomo V. Operum S. Chrysostomi, editionis docti Jesuitæ Frontonis-Ducæi, præferre debere titulum *de sacra mensa in Encæniis*, & esse Joanni Hierosolymitano, non Constantinopolitano adscribendum.

At vero nullum suppeditat nobis antiquitas Ecclesiastica testimonium adorationis Eucharistiæ luculentius, ac transsubstantiationi magis propitium eo, quod ex hac Homilia assumitur, tom. V. S. Chrysostomi pag. 569. Ἀλλ' ὥσπερ κηρὸς πυρὶ προσομιλήσας, ὑδὶν ἀπουσιάζει, ὑδὶν προσαύει· ὅτω δὴ ὧδὶ νόμιζε συναναλίσκεσθαι τὰ μυστήρια τῇ τοῦ σώματος ὑσίᾳ. διὸ δὴ προσερχόμενοι, μὴ ὡς ἐξ ἀνθρώπου νομίσητε μεταλαμβάνειν τοῦ θείου σώματος, ἀλλ' ὡς ἐξ ἄνθρακος τοῦ Σεραφὶμ τῇ λαβίδι τοῦ πυρὸς, ὃν ὁ Ησαΐας εἶδὶ, τοῦ θείου σώματος μεταλαμβάνειν νομίζετε. δὴ ὡς ἐν τῆς θείας ἐν ἀχράντοις πλοκαῖς ἐφαπτομένοι τοῖς χείλεσιν, ὅτω τοῦ σωτηρίου αἵματος μεταλάβωμεν. τοιγαροῦν, ἀδελφοὶ, τῆς ἐκκλησίων μὴ ἀπολει-

πώμεθα, μήτε πάλιν ἐν αὐταῖς σωτυχίαις ἑαυτοὺς ἀχολαίνωμεν· σῶμεν ἔμφοβοι & ἔντρομοι, κάτω νεύοντες τὸ ὄμμα, ἄνω δὲ τὸν ψυχὸν στενάζοντες ἀφώνως, ἀλαλάζωμεν τῇ καρδίᾳ. *Quemadmodum enim si cera igni adhibita illi assimilatur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit; sic & hic puta mysteria, scilicet panem & vinum, consumi substantia corporis. Propter quod & accedentes ne putetis quod accipiatis divinum corpus ex homine, sed ex ipsorum Seraphim forcipe ignem, quem scilicet Isaias vidit. Vos accipere reputate salutarem sanguinem, quasi e divino & impolluto latere affluere, & ita approximantes labiis puris accipite. Quocirca, fratres, oro vos & obsecro, ne absimus ab Ecclesiis, neque in ipsis colloquiis occupati simus; stemus trementes & timidi, demissis oculis, elevata autem anima, gementes sine voce, ejulantes corde.* Observandum etiam est hunc Patrem paulo antea de Eucharistia dixisse: μὴ ὅτι ἄρτος ὄζιν ὁρᾷς; μηδ' ὅτι οἶνός ὄζι νομίσῃς; ὃ γὰρ ὡς ἀλοιπὰ βρῶσις εἰς ἀφεδρῶνα χωρεῖ. ἄπαγε, μὴ τοῦτο νόει. *Num vides panem? num vinum? num sicut reliqui cibi in secessum vadunt? absit ne sic cogites.*

III. Sed hæc omnia amplificari explicatione non indigent: si quis enim ex his

verbis transſubſtantiationem, & ex ea conſectaneam Chriſti in Euchariſtia adorationem non intelligat, eam eloqui, aut literis & verbis conſequi non in hominum poteſtate poſitum eſt. Et ſi ex his, *Stemus trementes & timidi, demiſſis oculis, elevata autem anima, gementes ſine voce, & ejulantes corde*, non perſpectæ habeantur exterioris cultus & adorationis notæ; haud ſcio quibus coloribus eas effingere aut efformare neceſſe ſit, ut eas Calviniani homines internoſcant: qui Catholicis viris tot lœdoriis, genuflexiones, aliaque exterioris cultus indicia erga ſanctiſſimum Sacramentum exprobrant, & quaſi noſtræ adorationis, &, ut loquuntur, ἀρπλατρείας τεκμήρια ſuggillant.

CAPUT IX.

S. Nilus, S. Chryſoſtomi diſcipulus, Aſceta deſerti Sinaï, qui vixit ad annum Chriſti circiter CCCCLI. *adorationem Euchariſtiæ comprobat.*

I. ACCEPTAS referimus S. Nili Literas Græco idiomate conſcriptas,

eminentissimo Cardinali Francisco Barberino, quas cura & studio eruditissimi Leonis Allatii, Bibliothecæ Vaticanæ Præfecti, publici juris fecit anno MDCLXVIII. Romæ typis Barberinis, apud Fabium de Falco. Earumdem Literarum collectionem quandam, sed magis exiguam publicaverat antea anno MDCLVII. P. Possinus Jesuita doctissimus. Deinceps continuo tempore Josephus Maria Suaresius, olim Episcopus Vasionensis, alterum volumen Operum S. Nili Romæ in publicam lucem emisit anno MDCLXXIII. cum libro chronologico de Vita hujus sancti Ascetæ, opere singularium ac rarissimarum observationum refertissimo. Ex eo intelligimus, S. Nilum urbis Constantinopolitanæ fuisse Præfectum tempore persecutionis S. Chrysostomi, & hujus sanctissimi Archiepiscopi suasione, cum filio Theodulo, abdicato magistratu, in solitudinem Sinaï secessisse, in qua quatuor libros Literarum, & reliqua opuscula quæ in manibus hominum doctorum versantur, scripsit. Ex quibus eum S. Chrysostomi discipulum fuisse didicimus, sed præsertim ex conformatione doctrinæ & sententiæ in iis quæ sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum spectant: Epistolis XLIV. & XCIX.

libri I. quas hic exſcribere non neceſſe eſt, cum præſentiam corporis tantummodo, adorationem vero quam hoc opere tuendam recepi, directe non reſpiciant.

II. Sed ſilentio prætermittere nefas eſt Epiſtolam CCXCIV. libri II. ad Anaſtaſium Epiſcopum ſcriptam, in qua refert magiſtrum ſuum Chryſoſtomum inter ſolemnia ſacrificii incruenti vidiſſe multitudinem Angelorum Chriſtum in Euchariſtia adorantium; adeoque confirmat, ſe ab eodem accepiſſe, quod ipſe Chryſoſtomus palam & publice ſcripſit Sermone XXXI. in diem natalem Domini, tom. V. Homilia XIV. in Epiſtolam ad Epheſ. & XII. in I. ad Corinth. & lib. VI. de Sacerdotio cap. 4. Ἀρχομένου γάρ, φησιν, τοῦ ἱερέως τὴν ἁγίαν ποιεῖσθαι προσκομιδήν, πλείους ἐξαίφνης τῶν μακαρίων δυνάμεων ἐξ οὐρανοῦ καταβαίνειν, ὑπολαμπρους πάσας στολὰς περιβεβλημένας, γυμνῷ τῷ ποδὶ, σωτῆρι τῷ βλέμματι, κάτω ἑστῶντι τῷ προσώπῳ περιστοιχήσασθαι τὸ θυσιαστήριον μετὰ εὐλαβείας, καὶ πολλῆς ἡσυχίας, καὶ σιωπῆς, παιόντας μέχρι τῆς τελειώσεως τὸ φρικτὸν μυστήριον. *Incipiente enim, aiebat, Sacerdote facere ſanctam actionem, ſeu oblationem, pleraſque repente ex beatis poteſtatibus e cælo deſcendere, ſplendidis ſtolis circumamictas, nudo pede,*

humili aſpectu, demiſſa facie, circumeuntes altare cum reverentia & multa quiete & ſilentio, adſtantes uſque ad conſummationem tremendi myſterii. Non enim poſſunt adorationis externæ indicia magis aperta conſpici.

III. Sed interiorem mirabiliter confirmat Epiſtola CCLXXX. lib. III. homini cui nomen erat Origeni, ſcripta: Ἀδύνατον ἄλλως σωθῆναι τὸν πιστὸν, καὶ ἄφεσιν πλημμελημάτων λαβεῖν, καὶ βασιλείας ἐπουρανίου τυχεῖν, εἰ μὴ μεταλάβοι μετὰ φόβου, καὶ πόθου, τῆς μυστικῆς καὶ ἀχράντων σώματός τε, καὶ αἵματος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ. *Impoſſibile eſt fidelem ſalvari, remiſſionem delictorum accipere, & regnum cœleſte habere, niſi recipiat cum timore & amore, myſtica & incontaminata corpus & ſanguinem Chriſti Dei.* Ex nullo enim cultu magis intelligitur adoratio, quam ex amore & caritate: ut ex Patribus Græcis, & S. Auguſtino ſupra oſtendimus capite II.

CAPUT

CAPUT X.

Argumentum invictissimum adorationis Eucharistiæ ex S. Augustino, Episcopo Hipponensi, assumptum, defuncto anno Christi CCCCXXX. XXVIII. *Augusti.*

BENE ac sapienter exposito supra S. Ambrosii testimonio, incredibile videretur, S. Augustinum in contrariam iviſſe sententiam: cujus mentem faciliter perspectam ex multis sancti Doctoris locis habebimus.

I. Hæc verba legimus Epistola CXL. sive CCCCXX. ante editionem novam Benedictinorum Monachorum, quam scripsit ad Honoratum, ut ad multas quæstiones sibi propositas responderet, capite XXIV. numero 61. *Vota sua sacrificium vult intelligi corporis sui, quod est fidelium Sacramentum. Ideo cum dixisset, Vota mea reddam coram timentibus eum; continuo subjunxit, Edent pauperes, & saturabuntur pane qui de cælo descendit, qui ei cohærentes, & ejus patem, dilectionemque servantes, imitantur ejus humilitatem: ideo pauperes in hac paupertate & saturitate præcipue Apostoli claruerunt.* At vero

cum ex mente S. Augustini, verus Dei cultus in amore & caritate consistat: *Hoc colitur quod diligitur.* in Psal. LXXVII. *Et quis est Dei cultus, nisi amor ejus?* lib. XII. de Trinitate, cap. IV. & hic cohærentiam pani vitæ, & ejus pacem ac dilectionem commendet; dubitandi locus non relinquitur, quin Eucharistiam summo ac divino cultu adorandam reputaverit.

II. Hanc veritatem continenti sermone ejusdem Epist. cap. XXVII. comprobat, explicans abundanter hæc verba Psalmi XXI. *Edent pauperes, & saturabuntur; Manducaverunt & adoraverunt omnes divites terræ.* Ait enim; *Et ipsi quippe adducti sunt ad mensam Christi, & accipient de corpore & sanguine ejus: sed adorant tantum, non etiam saturantur, quoniam non imitantur.* Nemini enim homini, qui de potestate mentis non excesserit, dubium subolere potest ex tam conceptis verbis, quin divites & pauperes æquabiliter corpus & sanguinem Christi in sacra mensa sibi propinatum adorent: imposito discrimine solo, quod eo pauperes saturentur; divites vero *adorent tantum, non etiam saturentur, quia non imitantur.* Explicationem mentis continuo sermone paulo inferius amplificat. *Sed fama celsitudinis ejus*

excitati a mortuis, & gloria nominis ejus in Ecclesia usquequaque diffusa permoti, & ipsi ad mensam veniunt, manducant, & adorant; non tamen saturantur, quia non esuriunt & sitiunt justitiam.

III. Denique S. Augustinus omnem de hac causa redintegratam litem dirimit, magistri Ambrosii vestigia ingeminans, dum ejus explicationem adoprat in hæc verba: *Adorate scabellum pedum ejus.* Enarrat. in Psalmum XCVIII. pag. 452. litt. C. D. Constituto enim dogmate, quo ex Scriptura intelligimus, solum Deum esse adorandum, *Cum dicat aperte Scriptura, Dominum Deum tuum adorabis*, & ipsam terram esse scabellum pedum Dei. *Quæro quid sit scabellum pedum ejus; & dicit mihi Scriptura, Terra scabellum pedum meorum.* Hac arte duas, Dei scilicet & terræ, adorationes conciliat; & in unam redigit, utramque in Christum ex divina & humana natura compactum in Eucharistia revera existentem transferens. *Fluctuans*, inquit, *converto me ad Christum, quia ipsum quæro hic; & invenio quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum ejus. Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit; & quia*

in ipsa carne hic ambulavit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit: (nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit) inventum est quomodo adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando.

At inquit pag. 70. Ministeri superstitionis Calvinianæ, Autor anonymus Responsionis ad Librum vernaculo sermone scriptum, sub titulo Officii sanctissimi Sacramenti, publici juris factum Parisiis sumptibus Petri Parvi, anno Domini MDCLIX.

„ Non dicit Augustinus, adorandam esse car-
„ nem Christi in Eucharistia; & etiamsi di-
„ ceret, consecutus sententiam S. Ambrosii,
„ quid inde colligi posset?

Quid ergo sibi vult Augustinus, dum ait: *Nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit?* Caro enim Christi quæ manducatur, numquid non in Eucharistia sumitur? Insuper quæ potest dissimilitudo inveniri inter verba S. Ambrosii & verba S. Augustini? Quæ cum ita sint, consecutione manifesta colligitur, 1. adorandum esse Christum in Eucharistia: 2. eumdem in ea revera existere; & de hac veritate S. Ambrosium & S. Augustinum non dubitasse:

quippe cum ex Christi præsentia & existentia, ubicumque sit, summa & divina adoratio ad normam directa ratiocinatione consequatur.

At, inquit Minister, eadem consequentia colligetur faciliter ex baptismo: non enim dubitandum est, antiquos catechumenos adorasse Christum dum tingebantur.

Sed cum S. Ambrosius & S. Augustinus non dicant in baptismatis receptione manducari carnem Christi, sicut in Eucharistiæ communione: *Et quia in ipsa carne hic ambulavit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit*; supervacaneum & incogitabile videbitur semper homini mentis compoti, ejusmodi conclusionem ex baptismate colligere.

At instat Minister, Non in eo reprehendimus Ecclesiam Romanam, quod Christi carnem adoret extra Sacramenta, vel intra; sed quod adoret id quod Christus neutiquam est.

Sed obfirmato pectore respondent omnes Ecclesiæ Romanæ defensores & patroni, nec necesse, nec opus esse, præter Christum Dominum quicquam in Sacramento adorare, & grande peccatum committi, si non adoretur. *Inventum est quem-*

admodum adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Incogitabile est, dixisse aut credidisse Ecclesiam, adorandum esse panem aut vinum, quæ panem & vinum in Eucharistia numquam credidit permanere; species etiam visibiles numquam existimavit per se adoratione dignas.

At inquit Edmundus Albertinus, libro 11. de Eucharistia, pag. 432. edit. Daven-
» trienſis: Josephus [a] προσκύνημα templis
» tribuit, sive *adorationem*. Et post Jose-
» phum Clerus Ecclesiæ Apameensis [b];
» Constantius [c] προσκύνημα νομοῦ appellat,
» Isidorus Peluſiota [d] προσκυνητήριον Sal-
» vatoris sepulcrum, Leo II. [e] Romam,
» thronum apostolicum προσκυνητόν; Justi-
» nianus [f] denique baptismum, alterum reli-
» gionis Christianæ sacramentum, προσκυ-
» νητὸν indigetat. Adeoque mirandum non esse existimat, quosdam Patres aliquo sensu Eucharistiam adorandam reputasse; quippe cum ejusmodi adorationis species, quædam sit veneratio ac respectus, quem rebus sacris debitum esse inficiari nemo potest.

a *Lib. 13. Antiquit. c. 5. & 6.*
b *In Concil. VI. tom. 1 VI. pag. 107.*
c *Apud S. Athanasium de Synod. Arimin. & Seleucien.*
d *Lib. 4. Epist. 27.*
e *Concil. sub Menna act. 5.*
f *Novell. 6.*

Sed cum S. Ambrosius & S. Augustinus de adoratione Eucharistiæ mentionem faciunt, luce meridiana clarius patet, eos

ejusmodi adorationem officiosam rebus creatis sæpe relatam non spectare, sed religiosam & soli Deo debitam. Integra enim eorum ratiocinatio eo devolvitur, ut adorationem scabelli pedum Dei, in ipsammet Dei adorationem transferant; adeoque carnem Christi in Eucharistia existatam, propter unionem & intimam conjunctionem cum Divinitate, pari cultu & adoratione cum Deo ipso colendam esse demonstrent. Quæ cum ita sint, nihil magis a rectæ rationis & sensus communis institutis alienum esse potest, quam sibi fingere ejusmodi Patres non sibi persuasisse, revera proprium ac verum Christi corpus & sanguinem in Sacramento Eucharistiæ existere. Enimvero si mentem suam ad rationes Protestantium adjunxissent, nihil facilius erat ad explicandas Scripturas, & hæc effata, quæ specie quadam contraria videbantur, concilianda: *Dominum Deum tuum adorabis.* &, *Adorate scabellum pedum ejus.* quam duplex genus adorationis constituere; unum officiosum quod creaturis competit, & alterum religiosum quod soli Deo. Sed contra utramque adorationem nullatenus inter se differre ostendunt, & in unam eandemque solius Dei adorationem recidere do-

cent, & conceptis verbis demonſtrant. Enimvero ut probent adorationem ſcabelli pedum Domini, ad Incarnationis & Euchariſtiæ myſteria confugiunt; & bene conſtituta unione carnis cum Divinitate in Incarnatione, ac ejuſdem comeſtione in Euchariſtia, palam & aperte colligunt, eandem adorationem, quæ his verbis Scripturæ, *Dominum Deum tuum adorabis*, ſoli Deo debetur; his etiam aliis, ſcabello pedum ejus præſcribi: *Adorate ſcabellum pedum ejus.* Quamobrem ait S. Auguſtinus: *Et quia in ipſa carne hic ambulavit, & ipſam carnem nobis manducandam ad ſalutem dedit: (nemo autem illam carnem manducat, niſi prius adoraverit) inventum eſt quomodo adoretur tale ſcabellum pedum Domini, & non ſolum non peccemus adorando, ſed peccemus non adorando.*

CAPUT XI.

Argumentum assumptum ex Epistola S. Cyrilli, Archiepiscopi Alexandrini, & Synodi Ægypti, ad hæreticum Nestorium, Archiepiscopum Constantinopolitanum.

I. HÆc Epistola occurrit parte I. Actorum Concilii Ephesini celebrati anno Christi CCCCXXXI. pag. 151. partis II. tomi I. Conciliorum Binii, Coloniæ MDCXVIII. in qua hæc verba leguntur pag. 153. lit. E. Ἀναγκαίως ἢ κἀκεῖνο προσθήσομεν· καταγγέλλοντες γὰρ ἡμῶν σάρκα ζωοποιὸν τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τουτέστιν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν τε ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν, ᾧ τὸν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν ὁμολογοῦντες, τὸν ἀναίμακτον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τελοῦμεν λατρείαν· προσίμεν τε ὅπω ταῖς μυστικαῖς εὐλογίαις, καὶ ἁγιαζόμεθα, μέτοχοι γινόμενοι τῆς τε ἁγίας σαρκὸς, καὶ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ. καὶ οὐχ ὡς σάρκα κοινὸν ἐσθόμενοι· μὴ γένοιτο· οὔτε μὲν ὡς ἀνδρὸς ἡγιασμένου, καὶ συναφθέντος τῷ λόγῳ κατὰ τὸν ἑνότητα τῆς ἀξίας, ἤγουν ὡς θείαν ἐνοίκησιν ἐσχηκότος. ἀλλ' ὡς ζωοποιὸν ἀληθῶς, καὶ ἰδίαν αὐτοῦ τοῦ λό-

γου. ζωὴ γὰρ ὢν κατὰ φύσιν ὡς Θεὸς, ἐπειδὴ γέγονεν ἑνὶ τῶν ἐξ ἡμῶν τῷ ἰδίῳ σώματι, ζωοποιὸν ἀπέφηνεν αὐτό. ὥστε κἂν λέγῃ πρὸς ἡμᾶς· ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα· οὐκ ὡς ἀνθρώπου τοῦ καθ' ἡμᾶς ἑνὸς ἐξ ἡμῶν ἐφ' ἑαυτῷ λογιζόμεθα· πῶς γὰρ ἡ ἀνθρώπου σὰρξ ζωοποιὸς ἔσται κατὰ φύσιν τὴν ἑαυτῆς; ἀλλ' ὡς ἴδιον ἀληθῶς γνησίως τοῦ δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου γεγονότος τε καὶ χρηματίσαντος. *Necessario etiam hoc producemus; annuntiantes enim secundum carnem mortem unigeniti Filii Dei, hoc est* Jesu Christi, *& ex mortuis resurrectionem, & in cælos ascensionem consitentes, incruentam in Ecclesiis adorationem perficimus: accedimus sic ad mysticas benedictiones, & sanctificamur, participes effecti sanctæ carnis, & pretiosi sanguinis nostri Salvatoris omnium Christi. Nequaquam enim ut carnem communem possidemus: absit hoc: neque ut hominis sanctificati, aut consociati Verbo secundum æqualitatem dignitatis, aut sortiti divinam inhabitationem; sed tanquam vere vivificam & propriam carnem Verbi. Nam cum vita sit ut Deus, secundum naturam; simul atque unum quiddam cum ipsa sua carne effectum est, mox vivificam virtutem illi contulit. Quamvis ergo* Ioan. 6. v. 54. *ad nos dicat:* Amen, amen dico vobis, nisi

manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem: *neutiquam tamen illam communem, hoc est hominis cujuspiam nostræ conditionis carnem esse existimare debemus: quomodo enim hominis caro secundum suam ipsius naturam vivifica esse queat? sed vere illius propriam factam, qui nostri causa filius hominis effectus & appellatus est.*

II. Ex his intelligimus luce meridiana clarius, inter sacrorum solennia peractam fuisse adorationem incruentam, τὴν ἀναίμακτον λατρείαν, quæ non potuit aliud respicere objectum præter id quo sanctificamur; quod quidem ipsa est caro & pretiosus sanguis Christi Salvatoris, cujus participes efficimur in perceptione sanctissimi Sacramenti.

III. At objectabunt Protestantes, in hac Epistola S. Cyrilli & Synodi Ægypti, neutiquam legi ἀναίμακτον λατρείαν, sed θυσίαν: quod nomen *sacrificium incruentum*, non *adorationem* significat. Sed quis ignorate sibi persuadeat homines Protestantes, doctissimos e secta Calviniſtica viros, cum Claudio *de Saintes*, Episcopo Ebroicensi, Ecclesiæ Romanæ defensore perillustri, semper λατρείαν, numquam θυσίαν apud Cyrillum legisse? Uti perspectum habemus ex

Reperis. IX. de adorat. Euchar. pag. 317.

Isaaci Casauboni Exercitationibus contra Baronium, Exercit. xvi. cap. 57. & ex Thesauro Ecclesiastico Caspari Suiceri; tom. II. pag. 218. & antiquis codicibus MSS. quorum variæ lectiones in marginibus editæ Epistolæ S. Cyrilli leguntur.

IV. Denique quis sibi persuadeat hominem sapientem existimasse, & docuisse carnem in Eucharistia receptam, non esse communem; sed veram & propriam carnem Verbi: ἀλλ' ὡς ζωοποιὸν ἀληθῶς, καὶ ἰδίαν αὐτοῦ τοῦ λόγου, & eam non adorasse?

CAPUT XII.

Isidorus Peluſiota defunctus IV. *Februarii anno* CCCCXL. *confirmat adorationem Eucharistiæ.*

OMNES quotquot sunt literati homines fatentur libenter, S. Isidorum Ascetam, & illustrissimum S. Chrysostomi discipulum, de Eucharistia mentionem facere Epistola CCCLXIV. libri III. quam ad Diaconem, cui nomen erat Nilamoni, scripsit: qua quidem, postquam locutus est de iis qui suorum criminum horrore instigati a

sacris mysteriis recedunt, & aliis qui, vanis (ut putant) terroribus postpositis, ad ea sacrilegis manibus incredibili temeritate accedere non contremiscunt; ait haud valde primos diabolum aggredi; quippe cum rebus divinis (hoc est, Eucharistiæ) adorationem exhibere non desistant. διὸ δὴ τοῖς μὲν πρώτοις ὁ πάνυ ὑπεπτόηται ὁ διάβολος, εἰδὼς ὅτι ἐν πλημμέλειαν, ἀλλ' οὖν γε γινωσκόντες τοῖς θείοις τὸ σέβας φυλάξουσι. *Quamobrem etiam primos diabolus haud valde aggreditur; quod scilicet exploratum habeat, eos, quamvis peccent, tamen id agnoscentes, divinis rebus adorationem conservare.* Defendo enim hoc nomen, σέβας, *adorationem*, seu *cultum divinum* significare: uti intelligimus ex Fidei Expositione pag. 372. sub nomine S. Justini Martyris, tanti autoris fœtu non indigno. ἀλλ' ὁ κατ' ὀρθὸν ἔννοιαν τὸ σέβας προσαγορεύειν. *Sed non secundum rectam rationem cultum, sive adorationem præstantibus.* Et continenti sermone, ἕνα τοίνυν Θεὸν σέβειν ἡμᾶς αἱ τε θεῖαι γραφαὶ διδάσκουσιν, αἵ τε τῶν πατέρων διδασκαλίαι παιδεύουσι. *Unum quidem Deum adorare nos divinæ Scripturæ docent, & Patrum eruditiones.* Hoc Opus saltem antiqui Scriptoris Ecclesiastici esse, ab ætate S. Isidori Peluſiotæ non valde alieni, fa-

tentur viri docti; quod quidem Euthymius Zigabenus, Monachus Græcus, qui sub finem imperii Alexii Comneni vixit, & obiit XV. Augusti anno MCXVIII. & Leontius Hierosolymitanus, ipsi Justino adscribere non dubitaverint.

Utcumque res sit, ipsemet S. Justinus Apologia II. pro Christianis pag. 72. sic fatur de Antinoo: ὃν γὰρ πάντες ὡς Θεὸν διὰ φόβον σέβειν ὡρμῶντο. *quem omnes ut Deum propter timorem adorare cœperunt.* S. Chrysostomus in Expositione Psalmi VIII. pag. 108. tom. III. de Christo ait: Καὶ ὁ Θεὸς, Θεὸς εἶναι ἐβούλετο, καὶ τὸ τοῦ πατρὸς σέβας εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο. *Et cum Deus non esset, voluisset esse Deus, & Patris adorationem ad se ipsum attraxisset.* Eandem significationem huic vocabulo vendicat S. Clemens Alexandrinus, in Admonitione ad Gentes pag. 19. τὸν Διόνυσον τῆς ὕβρεως σεβάζοντες ἀρχηγόν. *Bacchum adorantes turpitudinis præfectum.* Et Stromatum libro VI. pag. 457. τοῦτον δὲ Θεὸν σέβεσθε, μὴ κατὰ τοὺς Ἕλληνας. *Hunc Deum adorate, non secundum Græcos.*

His autem sic constitutis, cui jam homini Græco idiomati tantulum adsueto dubium in mentem incurrere potest, quin S. Isidorus Peluſiota Eucharistiæ adorationem in-

tellexerit? qui insuper ait libro 1. Epist. CIX. pag. 34. Christum Dominum in mystica mensa communem panem, incarnationis proprium corpus reddidisse. Ἐπὶ τῆς θεοπρεπῆς τῆς μυστικῆς τὸν ἄρτον τὸν κοινὸν, σῶμα ἴδιον τῆς ἐκ σαρκὸς αὐτοῦ γενομένου. *In mystica mensa communem panem corpus proprium suæ incarnationis exhibens.*

CAPUT XIII.

Eucharistiæ adorationem comprobant, Theodoretus Episcopus Cyri anno CCCCLXX. *S. Dionysius, vulgo dictus Areopagita, & S. Cæsarius, defunctus anno* DXLII. 27. *Augusti.*

OMNES difficultates in causa adorationis Eucharistiæ, clara & perspicua dicendi ratione dirimit Theodoretus, Episcopus Cyri, quem ab institutis S. Chrysostomi, cujus discipulus fuerat, & S. Cyrilli Alexandrini, in cujus gratiam, dicto anathemate Nestorio, redierat, alienum fuisse incredibile videtur.

Verum cum in hoc Opere ad tuendam transsubstantiationem, aut, quam vocant,

realitatem corporis Christi in Eucharistia, animum directe non appulerim; ad comparandas solutiones objectionum, quas adversus utramque Calvinianismi defensores ex eo assumere solent, lectores cum bona venia remitto ad Opus divinum de Fidei Perpetuitate, nostra ætate vernaculo sermone conscriptum, tomo 11. Et tantummodo defendo, non solum opus, verum etiam necesse esse Theodoretum à fide Ecclesiæ Romanæ hodiernæ alienum non fuisse: quippe cum conceptis verbis adorandam esse Eucharistiam, aperta testificatione significet; ipsissimis opusculis ac lucubrationibus, ex quibus sibi comparant Protestantes objecta, quæ contra transsubstantiationem proferre solent; adeo ut revera viperæ in Theodoreto limam momorderint adsuetam omne ferrum conrodere.

I. Porro sic loquitur Dialogo sub titulo ἀσυγχύτῳ, hoc est, *Inconfusi*, pag. 86. editionis Jacobi Sirmondi, Jesuitæ doctissimi. Μένει γὰρ ὅπερ ἦν τῆς θεότητος οὐσίας, καὶ τοῦ χήματος, καὶ τῆς εἰδους· καὶ ὁρατά ἐστι, καὶ ἁπτὰ οἷα καὶ πρότερον ἦν· νοεῖται δὲ ἅπερ ἐγένετο, καὶ πιστεύεται, καὶ προσκυνεῖται, ὡς ἐκεῖνα ὄντα, ἅπερ πιστεύονται. *Manent enim in priore substantia & figura & forma, & videri tangique possunt, sicut & prius:*

prius: intelliguntur autem ea esse quæ facta sunt, & creduntur, & ADORANTUR, ut quæ illa sint quæ creduntur. Eccam videmus conceptis verbis expressam adorationem; & hæc verba, *manent in priore substantia*, μένει ὅτι τῆς προτέρας οὐσίας, remoram nobis imponere non debent: quippe cum rotunde fateantur doctissimi Protestantes, vocem *substantiæ*, & οὐσίας, apud Patres Græcos non significare propriedictam & veram substantiam, sed rei qualitatem: ut fuse probavit Autor Libri de Perpetuitate Fidei, tomo 11. & ex multis exemplis patet, quæ prodidit Minister Calvinista, Autor Responsionis Gallice scriptæ, ad Officium sanctissimi Sacramenti, pagg. 264. & 432. adeo ut ipsis jure merito non abnuentibus Ministris causæ Calvinisticæ patronis, hæc verba Theodoreti: μένει ὅτι τῆς προτέρας οὐσίας, ἐ τῦ σχήματος, κ τῦ εἴδους. de bonis Græcis possent non deterius scribi Latine, *Manent in priori qualitate & figura & forma.*

11. Sed, ut solent, obloqui non desistent Ministri, & subjicere, verbum προσκυνεῖται, non significare *adorantur*; sed, *in veneratione & reverentia habentur*: ut moris est apud Patres Græcos & Autores prophanos. Sed de hujus verbi significatione superius

dicta amplificare aut iterare non opus est. Videtur enim Theodoretus præsensisse, & jam antea animo prospexisse fore ut verbis suis ejusmodi sensum affingerent Protestantes: quippe cum Dialogo III. cui titulum scripsit ἀπαθὴς, *Impatibilis*, apertissime doceat, adorationem Eucharistiæ, seu typo corporis Christi exhibitam, non esse officiosam, ac creaturis rependi solitam venerationem; sed religiosam, quæ ad Deum solum referri solet. Hæc sunt enim verba Orthodoxi pag. 127. Οὐκ ἀνθρώπου σῶμα ψιλοῦ, ἀλλὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. εἰ δὲ τοῦτό σοι νομίζεται μικρόν τε, καὶ εὐτελὲς, πῶς τὸν τούτου τύπον σεβητὸν ἡγῇ καὶ σωτήριον; ἢ γὰρ ὁ τύπος προσκυνητὸς, καὶ σεβάσμιος, πῶς αὐτὸ τὸ ἀρχέτυπον ὑπερφρόνητον καὶ μικρόν; *Non nudi hominis corpus, sed Domini nostri* JESU CHRISTI, *unigeniti Filii Dei. Quod si parvum tibi ac vile videtur; quomodo ejus typum venerabilem & salutarem existimas? Cujus autem typus venerandus est & adorandus, qui potest archetypum despici & extenuari?* Enimvero quamvis Theodoretus hoc verbo, προσκυνεῖν, & προσκυνητὸς, semper utatur ad significandum cultum Deo soli exhibendum; uti intelligimus ex Sermone III. Curationum

Græcarum affectionum, pag. 521. in quo appellatur Christus, ὁ παρ' ἡμῶν προσκυνούμενος, καὶ παρ' ὑμῶν ἀγνοούμενος. *qui a nobis adoratur, & a vobis ignoratur.* & ait de Angelis Cherubinis & Seraphinis pag. 522. lit. B. ἀλλὰ μερίζομεν εἰς τὸν ὄντα Θεὸν, καὶ τούτες τὴν θείαν προσκύνησιν· *nec in Deum & istos divinam adorationem partimur:* hoc nomen, σεβάσμιον, eo loci addere voluit, quod numquam significat aliud quam cultum & adorationem ad solum Deum relatam, ut jam supra ostendimus; & quo ipse Theodoretus utitur, ut speciatim & nominatim ejusmodi adorationem designet, ac veluti digito monstret, Sermone 11. Curationum affectionum Græcarum, pag. 495. καὶ μὴ μερίσαι τὸ σέβας, ἀλλὰ τῷ ὄντι μόνῳ προσκυνῆσαι. *& non partiri adorationem, sed soli existenti tribuere.* Et infra eadem pag. lit. D. οὐκ ὄντων ἢ θεῶν ἀπαγορεύει τιμᾶν, μόνῳ ἢ τὸ σέβας τῷ τῶν ἁπάντων κελεύει προσφέρειν δημιουργῷ. *Non existentium Deorum honorem prohibuit, soli vero rerum omnium conditori adorationem deferre præcipit.*

Denique confido libenter, a nobis non inventum iri Viros doctos inter homines Calvinistas, qui hoc vocabulo σέβας, præter adorationem divinam quicquam significari

defendant; postquam sententiam nostram tuendam recepit doctissimus, & in investiganda antiquitate incredibiliter laboriosus, Casparus Suicerus, Calvinista Grammaticus, in suo Thesauro Ecclesiastico e Patribus Græcis, tomo II. pag. 942.

III. Ad Theodoretum, habita ratione ætatis qua floruit, adjungere possum Dionysium, Areopagitam vulgo dictum. Enimvero cum ejus Opera citata occurrant in Collatione Severianorum & Catholicorum, tempore Imperatoris Justiniani habita anno Christi DXXXII. cujus acta habentur II. tomo Conciliorum Binii anni MDCXVIII. ea ætate scripta jure merito videntur: cum præsertim antea nullibi eorum facta mentio in manus Hominum eruditorum incurrat. At vero ex iis sanctissimum Sacramentum invocatum a fidelibus, adeoque adoratum intelligimus, Ecclesiasticæ Hierarchiæ cap. III. pag. 286. editionis Antuerp. anni Christi MDCXXXIV. Ἀλλὰ ὦ θειοτάτη ἐν ἱεραῖς τελεταῖς, τὰ περικείμενά σοι συμβολικῶς ἀμφιέσματα τῶν ἀγνισμάτων ἀποκαλυφθήτω, πλαυτῶς ἡμῖν ἀναδείχθητι, καὶ τὰς νοεραὰς ἡμῶν ὄψεις ἐνιαίως καὶ ἀπερικαλύπτως φωτὸς ἀποπλήρωσον. *Sed tu, o divinissimum & sacrosanctum Sacramentum, circumposita tibi symbolice*

ænigmatum operimenta revelans, liquido nobis manifesteris, mentalesque nostros obiutus singulari & aperta luce adimpleto. Eo tempore jam usu receptam extrinsecus adorationem cognoscimus, & consecratæ hostiæ ostensionem, eodem cap. pag. 296. ὅτω τοῖς θείοις ὁ ἱεραρχὴς ἑνοῦται, καὶ τὰς ἱερὰς θεωρίας ὑμνήσας, ἱεουργεῖ τὰ θειότατα, καὶ ὑπ' ὄψιν ἄγει τὰ ὑμνημένα. *Pontifex divinis conjungitur, sanctisque Dei operibus laudatis, divinissima consecrat mysteria, & in aspectum ducit quæ celebravit.*

Denique cognitissimam habemus apud Græcos in hac adoratione Eucharistiæ perseverantiam usque ad ætatem Michaëlis Palæologi, scilicet annum Christi MCCCXI. quo vixit Georgius Pachymeres, autor Paraphrasis Operum S. Dionysii, qua explicans hæc verba cap. III. de Hierarchia: Ἀλλ' ὦ θειοτάτη καὶ ἱερὰ τελετή· sic fatur: ὡς ἐμψύχῳ γὰρ αὐτῇ προσλέγεται, καὶ εἰκότως, καθὰ καὶ ὁ θεολόγος μέγας Γρηγόριος, Ἀλλ' ὦ πάσχα τὸ μέγα καὶ ἱερόν· τὸ ἡμέτερον γὰρ πάσχα, καὶ ἡ τοιαύτη ἱερὰ τελετὴ, αὐτός ἐστιν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὃς ὃν ποιεῖται τὸν λόγον ὁ ἅγιος, ἵνα ἀποκαλύψῃ τὰ ἀμφίσημα, καὶ ἀποπλήσῃ τὸ ἐνιαῖον φωτός. *Ipsum enim tanquam animatum alloquitur; idque merito, cum*

Orat. XLII. pag. 696. *etiam Theologus magnus ille Gregorius dicat: Sed o Pascha magnum & sanctum; nostrum enim Pascha, uti & hoc Sacramentum, ipsemet Dominus noster* Jesus Christus *est, ad quem hic Sanctus sermonem habet, ut revelet involucra, unicoque lumine mentem impleat.*

Sed, inquit Larroquius superstitionis Calvinianæ Minister libri III. Historiæ » Eucharistiæ cap. IV. pag. 548. satis patet, » Pachymerem non existimare hæc verba S. » Gregorii ad Christum præsentem spectasse, » quem sic interpretatur Nicetas numero » LXIX. in suis ad Orationem XLII. S. Gre- » gorii Commentariis: *Hæc verba, O Pascha* » *magnum, ad festum ipsum perinde ac vita præ-* » *ditum refert.* Sed perperam ejusmodi locum Nicetæ truncum ac mutilum profert Minister, qui ex continuo sermone ejusdem Commentarii faciliter intellexit, continentia verba S. Gregorii ad Christum verum & præsentem dirigi: *Illa autem, O Verbum Dei, quæ deinceps sequuntur, ad Christum spiritale Pascha per acclamationem dirigit.* Igitur luce meridiana clarius constat, & Pachymerem interpretem Dionysii, & Nicetam Gregorii, non dubitasse quin eo loci S. Gregorius spiritale Pascha allocutus sit, sive Christum Dominum, verum Dei Verbum; adeoque

quin ipsummet Dominum Dionysius in Eucharistia invocaverit, rogaverit.

IV. Conformationem Occidentis cum Oriente nobis demonstrat Homilia VII. de Pascha, relata tomo V. Bibliothecæ Patrum, parte III. pag. 751. editionis MDCXVIII. S. Cæsarius, Arelatensis Episcopus, his verbis: *Et ita cum reverendum altare cibis satiandus ascendis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honore mirare, mente continge, cordis manu suscipe, & maxime haustu interiori assume.* Hanc Homiliam Eusebio Emisseno adscripserunt Gagnæus, Theologus Parisiensis, Universitatis ejusdem Cancellarius, in editione Operum Eusebii, anno MDXLVII. Claudius Espencæus, Theologus etiam Parisiensis, libro I. Operis posthumi de Adoratione Eucharistiæ, pag. 1070. post Gratianum, Decreti part. III. dist. II. can. 35. *Quia corpus.* At vero quid significat verbum, *adorare*, nisi sacrum Dei corpus & sanguinem honore mirari; & quidem in Eucharistia, cum reverendum altare cibis satiandi ascendimus?

CAPUT XIV.

Argumentum assumptum ex Liturgia Joannis II. Archiepiscopi Constantinopolitani, defuncti anno Christi DXCVI. *& ex S. Joanne Climaco, qui obiit anno* DCV. *die Martii* XXX.

I. JOANNI II. ducentis post S. Chrysostomum annis demortuo adscribere non pertimesco Liturgiam inter Opera S. Chrysostomi relatam, & ex antiquis Codicibus MSS. sub ejus nomine sæpius expressam. Nam etiamsi ab eo primam originem ducat, fateri necesse est, eo quo habemus modo a Joanne II. efformatam fuisse: quippe cum Trisagium in ea habeatur, XL. annis post mortem Chrysostomi institutum, anno Christi scilicet CCCCXLVI. & Oratio *pro patre nostro spirituali, qui Sacerdos & Monachus est, ἱερομονάζοντος*: quod quidem solitario Joanni II. competere posse videtur; neutiquam vero S. Chrysostomo, qui numquam vitam monasticam duxerat; sed ex Presbytero & Concionatore Ecclesiæ Antiochenæ, Constantinopolitanæ Pontifex creatus fuerat.

Porro doctiores Calviniſtæ de hujus Liturgiæ antiquitate, eo capite quo præſertim ſpectat conſecrationem, numquam dubitarunt. Hugo Grotius *in Voto pro Pace*, pag. 88. de Miſſa, in quo ſic ait: *Conſenſus Liturgiarum per omnia loca ac tempora in precibus illis, ut Deus dona per Spiritum ſuum ſanctificet, eaque faciat corpus & ſanguinem Chriſti, me dubitare non ſinit venire hoc a prima Apoſtolorum inſtitutione. In novis autem Liturgiis*, ſcilicet Calviniſtarum, *eas non invenio: unde & quorſum hæc mutatio?* Et Perronius, Ferrerius, & Milleterius, ejuſmodi Liturgiarum antiquitate convicti, ad fidem Catholicam reverſi: quæ quidem in hoc capite conſecrationis & adorationis, per omnes univerſi orbis partes congruebant, temporibus S. Cyrilli Hieroſolymitani, S. Auguſtini, S. Chryſoſtomi, S. Baſilii Magni, Joannis II. Conſtantinopolitani, ac S. Gregorii Magni; & quas eſſe antiquiſſimas exiſtimant Eraſmus, & omnes fere partium Proteſtantium & Catholicarum Critici.

II. Prima fronte ſeſe offert Oratio Sacerdotalis ad Chriſtum in Euchariſtia exiſtentem, quæ quidem divinæ adorationis expers reputari non poteſt. Pag. 103. edi-

tionis Græcæ Guillelmi Morelli, Parisiis anno MDLX. καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ ἁγιάσαι ἡμᾶς, ὁ ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὶ συγκαθήμενος, καὶ ὧδε ἡμῖν ἀοράτως συνών. *Et veni sanctificare nos, qui supra cum Patre sedes, & hic nobiscum invisibiliter ades.* Rogat enim tam vere nobiscum existentem, quam cum Patre in cælis sedentem. Quamobrem cum fide divina planissime constet Christum Dominum sedere ad dexteram Patris, nullus dubitandi locus relinquitur, quin vere, licet *invisibiliter*, nobiscum in Eucharistia adsit.

III. Adeo verum est tunc temporis adoratam fuisse Eucharistiam, ut ex ritu Liturgiæ præscriptum sit tempus quo Sacerdos, Diaconus, & universa plebs adorare debebant. Pag. eadem, in qua post prædictam Orationem scriptum legimus: εἶτα προσκυνεῖ ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ Διάκονος ὁ ἐν ᾧ ἂν τόπῳ, λέγοντες μυστικῶς τρίς, ὁ Θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. *Deinde* ADORAT *Sacerdos & Diaconus qui est in loco, dicens mystice ter: Deus, propitius esto mihi peccatori.* καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως πάντες μετ' εὐλαβείας προσκυνοῦσιν. *& populus similiter omnes cum religiosa reverentia adorant.* Fere eadem occurrunt in Liturgia S. Basilii, pag. 58. ὁ Διάκονος ἀποτίθησι τὸ ῥιπίδιον ὅταν ἐκφάτνῃ, ἢ κάλυμμα, καὶ ἔρχεται

ἐξιὼν τὸν, καὶ προσκυνοῦσιν ἀμφοτέροι τρὶς ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας τραπέζης, καὶ δὶς κύψαντες καθ' ἑαυτούς τό. *Diaconus apponit flabellum quod tenebat, seu velamen, & accedit propius, & adorant ambo ter coram sancta mensa, & orantes simul hæc:* ὁ Θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. *Deus, propitius esto mihi peccatori.* Similiter & in antiqua Liturgia sub nomine S. Jacobi.

IV. His ritibus adorationis Eucharistiæ ab universa Ecclesia sua ætate receptis, S. Joannes Climacus ex adoratione probat, cogitationes blasphemiæ, quibus aliquando fideles vehementer conflictantur, dum sacra mysteria celebrantur, instigante diabolo exsurgere. At vero divini cultus Eucharistiæ testis omni exceptione major inveniri non potest ipso S. Joanne, summo in regimine animarum, & ascetica vitæ magistro, qui peractis in solitudine Sinaï annis sexaginta, vitam ad annum quintum & octuagesimum perduxit pœnitentiæ vepribus ac salebris hispidam. Porro sic mentem suam explicat Scalæ Paradisi gradu XXIII. *de inexplicabilibus blasphemiæ cogitationibus,* pag. 298 edit. Paris. perfectæ curâ & studio P. Matthæi Raderi, Jesuitæ doctissimi. ὅθεν μάλιστα καὶ μανθάνομεν σαφῶς μὴ ἔσται τὸν

ἡμετέραν ψυχὴν τὴν ἁγίασμα, καὶ ἀκατάληπτα ἐκεῖνα, καὶ ἄῤῥητα λόγια ἐνδοθεν φθεγξαμένην· ἀλλὰ τὸν μισόθεον δαίμονα τὸν ἐκ τῆς ὑπερκοσμίου ἁρπεπτύσαντα, ὅθεν τὸ κακὸν τὴν Κύριον βλασφημίας τῆς ἄνωθεν βαλεῖν. εἰ γὰρ ἐμοὶ οἱ ἀσεμνοι ἐκεῖνοι καὶ ἀῤῥητοὶ λόγοι, πῶς τὸ δῶρον δεξάμενος προσκυνῶ; πῶς λοιδορεῖν καὶ εὐλογεῖν δύναμαι; *unde plane intelligimus illa infanda & incomprehensa & impia cogitationum maledicta in Deum, non ab anima nostra, sed ab hoste Dei dæmone e cælo profugo, ubi quoque Deum diris execrationibus visus est incessisse, proficisci. Si enim fœda & indecora mentis verba mea sunt, quomodo dum cæleste illud donum sumo,* SUPPLEX ADORO? *quomodo simul possum eidem & male & bene dicere?* Quis jam neget Christum in Eucharistia adorari? quid ergo significant hæc verba, πῶς τὸ δῶρον δεξάμενος προσκυνῶ;

CAPUT XV.

Argumentum ex Operibus Leontii Constantinopolitani assumptum, qui floruit ab anno Christi DXCI. *ad* DCVIII. *ex Chronico Alexandrino, Anastasio Sinaita, S. Germano Constantinopolitano, & S. Joanne Damasceno.*

I. ACCEPTA referre debemus Opera Leontii Scholastici, doctissimo Jurisconsulto Henrico Canisio; quæ quidem ex codicibus MSS. antiquissimis Francisci Turriani Jesuitæ cum cura & studio primus expressit, & memoriam Leontii ab accusatione criminis Origenismi invictissime vindicavit. Præterea intelligimus ex Compendio Vitæ hujus Patris quam scripsit, Scholasticum significare Advocatum, juxta sententiam Leunclavii: hanc enim professionem coluerat, antequam animum a negotiis sevocaret, & in novam Lauram S. Sabæ in Palæstina secederet. Porro de variis Hæreticorum sectis, ac Concilio Calchedonensi decem capita scripsit, quæ *actiones* appellavit. Cum vero actione v. referat

catalogum Episcoporum Alexandrinorum, quem usque ad S. Eulogium protraxit, qui floruit ab anno DLXXXI. usque ad DCVIII. Leontium circa finem sexti sæculi scripsisse arbitramur. Ejus Opera occurrunt tom. VI. Bibliothecæ Patrum anni MDCXVIII.

II. Sic fatur libro III. contra Nestorium & Eutychetem pag. 484. *Atque hæc quidem impius Theodorus rabie in magnum Deum & Salvatorem nostrum* JESUM CHRISTUM *percitus blasphemare scripsit, dicens alium esse Deum Verbum, & alium* JESUM CHRISTUM; *illum beneficio afficientem, hunc beneficio affectum; illum salvum facientem, hunc salvum factum. Qui autem hæc dicit, manifesto negat salutem per Christum allatam. Qui enim ab alio beneficium accipit, id est, qui factus est salvus; quomodo poterit alios salvos facere? Qui hæc sentiunt, cujus corpus & sanguinem se putant in communione sumere, ejus qui beneficium contulit, an qui beneficium accepit? Si Dei Verbi beneficium conferentis, quomodo hoc dicunt, & non confitentur eum incarnatum esse? Si vero beneficium accipientis, inanis est eorum spes; anthropolatriam profitentes, & qui in homine spem collocant, maledicti sunt: qui coluerunt & servierunt creaturæ præter Creatorem qui*

est benedictus in sæcula. Amen.

At revera ejusmodi ratiocinatio Leontii supervacanea est, & penitus corruit, nisi tunc temporis constans ac fide certum fuerit apud omnes, carnem & sanguinem Christi cum divinitate in Eucharistia percipi, & debere adorari. Enimvero si sibi persuasissent fideles in eo Sacramento panem tantummodo percipi, aut figuram ac signum Christi carne ac sanguine vacuum, facile erat respondere, *nec carnem benefacti, neque benefacientis* percipi, sed solitarium panem; adeoque in eo Sacramento nihil adorari, & hac arte accusationem criminis anthropolatriæ amoliri. Sed econtra valde credibile est, ejusmodi argumenti vi convictum Theodorum Mopsuestenum totum ordinem Liturgiæ invertisse, atque expunctis precibus Deo offerri solitis, blasphemiis suis impudenter expleviſse. Hoc enim opus Antichristi, quod quidem congruentius in Calviniſtas transferri necesse est, qui non solum ordinem Missæ immutarunt, sed integrum sustulerunt, intelligimus ex lib. II. contra Nestorium & Eutychetem numero XVIII. pag. 477. *Aliam etiam Missam effutivit*, scilicet Theodorus Mopsuestenus, *præter illam Apostolorum, atque illam magni Basilii*

in eodem spiritu conscriptam; in qua Missa blasphemiis, non precationibus, τῷ τελετῷ, *id est, mysterium Eucharistiæ, opplevit. An ut alius Antichristus adhuc expectetur par est, qui sic Christum oderit, & quæ Christi sunt, mutare nitatur?*

III. Autor Chronici Alexandrini, quem anno DCXL. floruisse putat Gerardus Joannes Vossius libri II. de Historicis Græcis cap. XXIII. pag. 277. propitium fert adorationi Eucharistiæ testimonium, mentione facta Liturgiæ Præsanctificatorum, Olympiade CCCXLVIII. anno V. cum ait quod sub Sergio Patriarcha Constantinopolitano, a prima hebdomade Quadragesimæ, Indictione IV. dum præsanctificata dona e sacrario ad altare inferuntur, & Sacerdos dicit, καὶ τῷ δωρεᾷ τοῦ Χριστοῦ, *juxta donum Christi*, cœptum est psalli à populo: νῦν αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σὺν ἡμῖν ἀοράτως λατρεύουσι. ἰδοὺ γὰρ εἰσπορεύεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης, ἰδοὺ θυσία μυστικὴ τετελειωμένη δωροφορεῖται. πίστει καὶ φόβῳ προσέλθωμεν, ἵνα μέτοχοι ζωῆς αἰωνίου γενώμεθα. ἀλληλεία. *Nunc Virtutes cælorum nobiscum invisibiliter adorant Deum. Ecce enim ingreditur Rex gloriæ, ecce sacrificium mysticum offertur. Cum fide & tremore accedamus, ut vitæ simus participes*

participes æternæ. Alleluia.

IV. Ante Chronicon Alexandrinum eadem fere testificatus erat Anastasius Sinaïta tempore Justiniani Imperatoris anno Christi DXL. Oratione *de sacra Synaxi*, quam ex codicibus MSS. Regis Christianissimi expressit R. P. Franciscus Combefis, Ordinis S. Dominici doctissimus Theologus, tomo I. Novi Auctarii Bibliothecæ Patrum Græcorum pag. 895. litt. C. D. τί ποιεῖς, ἄνθρωπε; ἀγγέλων λειτουργούντων· ἐξαπερύγων τὴν μυστικὴν τράπεζαν καλυπτόντων· τῶν Χερουβὶμ περιεστώτων· καὶ τὸν ἁγιασμὸν ὕμνον λαμπρᾷ τῇ φωνῇ κεκραγότων τῶν Σεραφίμ· μετὰ εὐλαβείας κεκυφότος τοῦ ἱερέως, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἱλεουμένου· πάντων φόβῳ καὶ τρόμῳ λαοκουμένων, &c. *Quid agis, o homo? Dum Angeli ministerio defunguntur: senis illi alis præditi mysticam mensam obvelant: dum Cherubim circumstant: ac Seraphim Trisagium hymnum clara voce clamant: dum Sacerdos reverenter inclinat, ac Dei tibi misericordiam conciliat: omnibus interea timore ac tremore ministrantibus.*

V. S. Germanus propter virtutis sublimitatem ab Archiepiscopatu Cyziceno ad Constantinopolitanum translatus anno Christi DCCXV. quo se sponte abdicavit, ætatis centesimo, vestigia veterum Patrum

Græcorum de adoratione Eucharistiæ insecutus, ait in Theoria mystica: τὸ δὲ ὑψῶσαι τὸν ἱερέα τὸν θεῖον ἄρτον, καὶ τύπον σταυροῦ τρὶς ποιῆσαι ἐν τῷ ἀέρι μετὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ζωοποιοῦ ἄρτου, τοῦτο αἰνίττεται. *Quod autem Sacerdos panem attollit, & signum crucis ter facit in aëre cum adorando & vivifico pane, hoc significat.* Sic enim verti de Græcis, & Latine scribi debere defendo hæc verba, μετὰ τοῦ πνεύματος καὶ ζωοποιοῦ ἄρτου: ut jam supra observavimus capite v. & infra ostensuri sumus libri II. capite IV. repagula intercluſuri, quibus hujus loci vim conatur subterfugere Dallæus Charentonii templi Minister, lib. II. de religiosi Cultus objecto.

VI. Sequitur S. Joannes Damascenus, in Syria Monachus & Presbyter, qui suum nomen mirabiliter illustravit in tuenda traditione Ecclesiæ pro sacris imaginibus adversus Imperatorem Leonem Isaurum, anno præsertim DCCXXVII. & deinceps adversus Constantinum Copronymum anno DCCLIV. qui coactis sibi addictis Episcopis aulicis, eidem sub nomine Joannis *Mansur*, hoc est, *Saraceni*, S. Germano Constantinopolitano, & Georgio Cyprio Antiochiæ Pisidiæ Archiepiscopo pœnam bruti anathematis imposuit.

Hic vero Joannes Damascenus tam conceptis verbis sua ætate factam Eucharistiæ adorationem attestatur, ut a nemine homine explanatius aut uberius significari possit. Libro IV. de Fide orthodoxa, cap. XIV. *de sanctis & immaculatis Christi mysteriis*, pagg. 459. & 460. litt. D. & A. *Nec vero panis & vinum corporis Christi figura sunt, (absit enim hoc) verum ipsummet Domini corpus divinitate affectum: quippe cum Dominus ipse dixerit, Hoc est, non, corporis signum, sed, corpus; nec, sanguinis signum, sed, sanguis. Et prius adhuc, ad Judæos sermonem habens, Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Caro enim mea verus est cibus, & sanguis meus verus est potus. Ac rursus, Qui manducat me, vivet.* Ex his vero ita subjectis etiam conclusionem assumpsit, quæ internam & externam adorationem corpori Christi in Eucharistia eo tempore exhibitam demonstrat. *Ac proinde summo cum metu, & pura conscientia, fideque haudquaquam dubia accedamus: ac profecto sic nobis fiet, quemadmodum firme & constanter credimus. Ipsum porro omni puritate colamus, hoc est, & spirituali & corporea: siquidem duplex ipse est. Ardenti cupiditate ad eum adeamus, manibusque in crucis*

Joan. VI. v. 54.

formam compositis crucifixi corpus suscipiamus, atque & oculis & labiis, & frontibus impositis, divini carbonis participes efficiamur, ut ignis desiderii in nobis insiti, assumpta ea, quæ ex carbone oritur, inflammatione, peccata nostra exurat, ac pectora nostra collustret: demusque operam, ut per divini ignis perceptionem inardescamus.

VII. Ad Joannis Damasceni sententiam aggregare possum Scriptorem Vitæ S. Stephani Junioris, cum Operibus ejus compactæ studio doctiss. Jacobi Billii Abbatis S. Michaëlis in Eremo, pag. 805. lit. C. in qua Stephani ori hunc sermonem Autor inducit adversus Constantinum Copronymum: *Quid? an tu quoque corporis & sanguinis Christi antitypa ab Ecclesia proscribes, ut quæ imaginem ac veram illorum figuram teneant? quæ & adoramus & osculamur, & eorum perceptione sanctitatem consequimur.* Supervacaneum esset respondere, spectatam intelligi eo loci adorationem tantummodo relativam: quippe cum ea ætate S. Joannes Damascenus adorationem relativam imaginum ex adoratione absoluta Verbi divini concludat, eamque nervose defendat Orat. III. de Imaginibus pag. 763. lit. A. *Si non adoras imaginem, ne Filium quidem adora, qui est imago viva Dei invisibilis.*

CAPUT XVI.

Argumentum ex Concilio Nicæno II. assumptum, celebrato anno DCCLXXXVII. *B. Alcuino, & ex Concilio Cabilonensi, anno* DCCCXCIV.

I. EX Concilii Nicæni actione VI. intelligimus, Iconomachos in eo condemnatos sub Imperio Constantini & matris Irenes, de adoratione Eucharistiæ non dubitasse: idque potissime ex verbis Episcoporum pseudo-synodi Constantinopolitanæ, tribus & triginta annis antea celebratæ sub Constantino Copronymo, quæ Gregorius Episcopus legit. Εὐφραίνονται, καὶ ἀγαλλιάσωσαν, καὶ παῤῥησιάζέσθωσαν οἱ τὴν ἀληθῆ τοῦ Χριστοῦ εἰκόνα εἰλικρινεστάτῃ ψυχῇ ποιοῦντες καὶ πανσθενῶτες, καὶ σεβάσμιοι, καὶ εἰς σωτηρίαν ψυχῆς καὶ σώματος θεοφρόνιμοι. *Lætentur & exultent, & fiducialiter agant hi qui veram Christi imaginem sinceriſſima anima faciunt, & deſideranti, &* ADORANT, *& in ſalutem animæ & corporis offerunt.* Ex relatione continenti, cum Epiphanius Diaconus ejusmodi verborum refutationem legit, perspectum habemus, in hoc adorationis Eucharistiæ capite cum

Iconomachis conveniſſe univerſam Eccleſiam; quippe cum non dubitet eam ſuo complexu continere revera corpus Chriſti, nec vocari ſimplicem imaginem toleranter ferat, quam typum Veteres quidam ſolummodo ante panis & vini conſecrationem appellarunt. ὅπου δέδαμεν ὅτι ὁ Κύριος, ἢ οἱ ἀπόστολοι, ἢ πατέρες εἰκόνα εἶπον τὸν ἁγιασθέντα τῷ ἱερέως προσφερόμενον ἀναίμακτον θυσίαν, ἀλλὰ αὐτὸ σῶμα καὶ αὐτὸ αἷμα. *Quod nuſquam Dominus vel Apoſtoli vel Patres imaginem dixerunt ſacrificium ſine ſanguine, quod per Sacerdotem offertur, ſed ipſum corpus, & ipſum ſanguinem.* καὶ πρὸ μὲν τῆς τοῦ ἁγιασμοῦ τελειώσεως, ἀντίτυπα τινὰ τῶν ἁγίων πατέρων εὐσεβῶς ἔδοξεν ὀνομάζεσθαι. *Et ante ſanctificationis perfectionem, antitypa quibuſdam ſanctorum Patrum pie viſum eſt appellare.* Et paulo inferius pag. 643. tom. IV. Concil. Binii, anni MDCXVIII. ὡς πρὸ τοῦ ἁγιασθῆναι, ἐκλήθη ἀντίτυπα· μετὰ δὲ τὸν ἁγιασμὸν σῶμα κυρίως καὶ αἷμα Χριστοῦ λέγονται, καὶ εἰσὶ, καὶ πιστεύονται. *Antequam ſanctificata fuerint, vocantur antitypa: poſt ſanctificationem autem, corpus proprie & ſanguis Chriſti dicuntur, ſunt & creduntur.*

II. B. Alcuinus Diaconus, & Abbas S. Martini Turonenſis, non minori confi-

deratione reputandum in gratiam adorationis Eucharistiæ testimonium profert Epistola VI. ad Carolum Magnum. *Vidimus*, inquit, *aliquibus in locis altaria Dei absque tecto, avium stercoribus, vel canum mictu fœdata. Quod facile vestra veneranda in Deum voluntas per Episcopos emendare valet, ut cum honore condigno maneat mensa Domini in loco suo, vel portetur in Ecclesiam majorem secundum Sacerdotum providentiam, & honorifice tractetur, seu altare Christi, seu consecratio corporis & sanguinis illius, & præcipuum nostræ salutis Sacramentum omni veneratione conscoretur, habeatur & custodiatur.* Quid est enim, præcipuum nostræ salutis Sacramentum consecrari, haberi & custodiri, nisi, adorari? Eandem veritatem confirmat in Confessione Fidei parte IV. (quam ipsi invictissime vindicavit R. P. Joannes Mabillonius, Congregationis S. Mauri Monachus literatissimus, Analectorum sacrorum tom. I.) in qua sic ait pag. 119. edit. R. P. Francisci Chiffletii Jesuitæ, anni MDCLVI. *Accede reverenter, & cum tremore, quia non aliud, sed Christus datur ad manducandum.* Quis enim dubitet tremorem & reverentiam Christo debitam, esse ipsam adorationem?

III. Luculentum adhuc in fine hujus

sæculi nobis suppetit testimonium, tempore Formosi Papæ, anno 11. Regni Caroli Simplicis Franciæ Regis, ex Concilio Cabilonensi, in quo Monachus, nomine Gerfredus, Abbatiæ Flaviniacensis, accusatus crimine sublati veneno Adalgarii Episcopi Æduensis, ad purgationem criminis per corpus Christi ex consuetudine ea ætate recepta admissus fuit. Intelligimus enim ex Relatione de hac probatione conscripta, cui tres Episcopi, scilicet Cabilonensis, Matisconensis, & Æduensis, subscripserunt, prædictum Monachum invocatione speciali Deum quem in Eucharistia recepturus erat, testem ac judicem adhibuisse: quod sine adoratione factum fuisse incogitabile videtur. *Inde igitur pastor piissimus*, scilicet Gualo, *misericordia motus, illius causa apud Flaviniacum cœnobium & castrum publicum sanctam Synodum propriæ Ecclesiæ colligens, juxta statuta prædictorum Antistitum, Missarum solemniis deductis, omnibus qui adfuere in primore Ecclesia S. Petri collectis, jam supra fatum præmonuit virum, ut sicut sibi ipsi conscientia dictaret, ad sacra sumenda, aut etiam refugienda, quoquo vellet modo seipsum prafigeret. Quique in nullo hæsitans, Deum sibi, & ipsum quod percepturus erat, redemptionis pretium*

in testimonium & judicium invocans, fidissime, omnibus in prospectu positis, quæ supra fuerant præfixa, votis omnibus peregit. Actum authenticum hujusce Relationis habemus tom. III. Concil. Galliæ, R. P. Jacobi Sirmondi Jesuitæ, pag. 533. cujus fidem Protestantes eruditi, grati ac memores editi Facundi Hermianensis, in suspicione non ponunt.

CAPUT XVII.

Adorationem Eucharistiæ per manus a majoribus sibi traditam defendunt B. Lucas Asceta, decimo sæculo; Algerus, & Petrus Venerabilis, qui duodecimo floruerunt.

I. VITAM B. Lucæ Ascetæ, qui sæculo X. floruit, publici juris fecit R. P. Franciscus Combefis, Ordinis S. Dominici magnum decus & ornamentum, ad calcem Historiæ Monothelitarum: ex qua intelligimus omnibus numeris absolutum percipiendæ Eucharistiæ ritum eo tempore in Ecclesia Corinthiorum extrinsecus peractum. Cum enim ab Archiepiscopo Corinthi beatus Asceta consilium petiisset de

ratione percipiendæ Eucharistiæ in solitudine, hoc responsum accepit relatum pag. 986. litt. D. & E. δεῖ τοιγαροῦν προθυμίως μὲν παρεῖναι τὸν ἱερέα. ἐκεῖνο δὲ κἂν πᾶσαν ἀναγκαίως ἀπόντος, ὅτι τῆς ἁγίας τραπέζης τὸν ἑαυτοῦ τὸν προθησομένων τὸ σκεῦος, ἐὰν εὐκτήριον ᾖ· εἰ δὲ κελλίον, ἐπὶ σκάμνου τοῦ καθαρωτάτου. εἶτα καλυμμάτιον ἐφαπλώσας, ἐν αὐτῷ προθήσεις τὰς ἁγίας μερίδας· καὶ θυμιάσας καύσας, τοῖς τοῦ τυπικοῦ ψαλμοῖς, καὶ τὸ τρισάγιον ἐπάσεις, μετὰ τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως· καὶ τρὶς τὸ γόνυ κλίνας· τὰς μὲν χεῖρας συστελεῖς· μεθέξῃς δὲ σώματι τοῦ τιμίου σώματος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, λέγων τό, ἀμὴν· αὐτὴ δὲ ἀνάπλασις, ποτήριον οἴνου πᾶν. τὸ μὲν τοι ποτήριον εἰς χρείαν ἑτέρου τὸ μετὰ ταῦτα, ἃ κοινωθήσεται. οὗτος δὲ τοῦ καλυμματίου τὰς ὀπτίλλους συστελεῖς μερίδας ἐν τῷ σκεύει, πᾶσαν εἰσφέρων ἀσφάλειαν, ὥστε μὴ σκορπισθῆναι μηδαμοῦ, καὶ καταπατηθῆναι. *Oportet itaque præcipue adesse Sacerdotem, illo vero ex omni necessitate absente, apponere super sancta mensa præsanctificatorum vasculum; siquidem est oratorium: si vero cella, super scamno purissimo. Deinde velum explicans, in eo appones sanctas particulas, & thus accendens, cantabis Psalmos Typicorum, & Trisagium cum Symbolo Fidei, & ter genua flectens: manus involves, percipies vero ore pretiosum corpus Christi Dei nostri,*

dicens, Amen: pro liquore vero calicem vini bibes: quo calice ad alios usus communes non uteris. Rursum vero reliquas particulas velo colliges in vase, omnem adferens diligentiam, ut margarita non decidat, neque conculcetur.

II. Quis vero jam dubitare possit, hoc thymiama accensum, Trisagium & Psalmos decantatos, trinam genuflexionem in conspectu Eucharistiæ, singularem curam ac diligentiam in servandis sacri panis particulis, esse notas sensibus subjectas, & argumenta invictissima adorationis corporis Christi? Libro II. ostensuri sumus, Dallæum Ministrum superstitionis Calvinianæ sofertissimum, ex ætate nostra peragi adsuetis genuflexionibus argumentum assumpsisse ad comprobandam novitatem cultus divini & adorationis Eucharistiæ exhibitæ. Quamobrem cum ejusmodi genuflexiones sæculo decimo confestim peractas videamus, & consulto ab Archiepiscopo Corinthi explicatas; nullus dubitandi locus relinquitur Protestantibus, quin ea ætate Fideles adorationem Eucharistiæ per manus a majoribus sibi traditam peregerint, nondum nato Berengario, aut audito illius nomine.

III. Porro nihil magis ab institutis ejus-

modi hominis opinioſi alienum eſſe poterat conſtanti & recepta in Oriente traditione, quam intelligimus ex verſione Latina libri de Vitis Patrum, ad quam incubuerat anno Chriſti DXXXV. Pelagius Papa, cum adhuc Pontificum Agapeti, Silverii, & Vigilii, Nuncii vices in minoribus conſtitutus Conſtantinopoli explerer. Hunc librum recenſet Photius in ſua Bibliotheca, & Autographum Græcum publici juris fecit doctiſſimus Socius Sorbonicus Joannes Baptiſta Cotelerius, tomo I. Monumentorum Eccleſiæ Græcæ, ſub titulo ἀποφθέγματα τῶν ἁγίων γερόντων, *Apophthegmatum ſanctorum Senum*: ex quo perſpectam habemus ſtupendam venerandi Senis hiſtoriam infra libri II. capite V. integre deſcriptam, qui horribili miraculo perculſus, ad meliorem frugem reverſus, hanc opinionem qua cerebrum turbaverat, reliquit: οὐκ ἔστι φύσει ὁ ἄρτος ὃν λαμβάνομεν, σῶμα Χριστοῦ, ἀλλ' αὐτύπον. *quod non eſt revera panis quem ſumimus, corpus Chriſti, ſed figura.* Verumenimvero cum non ſolum incredibile, verumetiam incogitabile videatur, Opere Paſchaſii Ratberti Abbatis Corbeienſis, hominis in Oriente ignoti, jam inclinato nono ſæculo, anno ſcilicet DCCCLI. die Aprilis XXVI.

demortui, mutatam fuisse Orientalium de Eucharistia fidem ac doctrinam: eandem mutationem sensim sine sensu in Occidente contigisse, opinioni hominis atque imaginosi cerebri figmentum esse valde credibile est. Quamobrem his argumentis adorationis finem imponere non pertimescam duobus testimoniis Virorum illustrium, qui sæculo duodecimo virtutis ac scientiæ sublimitate floruerunt. Primus est B. Algerus Scholasticus Leodiensis, postea Monachus Cluniacensis, tractatu ab Erasmo laudato, de Sacramento corporis & sanguinis Domini, lib. I. cap. XIV. *Frustra enim immolationis suæ tempore diceremus, Qui sedes ad dexteram Patris, miserere nobis: si quem* ADORAMUS *in Sacramento, mentiremur esse in cælo.* Alter est Venerabilis Petrus, Abbas Cluniacensis, qui obiit anno MCLVII. Epistola contra Petrobrussianos, cap. *Contra id quod dicit Missam nihil esse, nec celebrari debere*, circa finem pag. 238. lit. F. tom. XII. Bibliothecæ Patrum, II. parte edit. MDCXVIII. *Claret, inquam, ratio, cur non tantum ad honorandum, non tantum ad* ADORANDUM, *sed insuper ad manducandum carnem suam, & bibendum sanguinem suum Christus Christianis, Dominus servis, Deus hominibus dare voluit.*

Hæc autem abundanter ſufficiunt ad vindicandam uſque ad duodecimum ſæculum in Oriente & Occidente Euchariſtiæ adorationem. Jam ergo ad diluendas objectiones procedamus & ſolutiones explicandas, quæ noſtris argumentis & probationibus nec inferiores, nec deteriores eſſe videantur.

DE ADORATIONE EUCHARISTIÆ. LIBER II.

CAPUT I.

Diluuntur objectiones a Joanne Dallæo Calvinisticæ partis Ministro propositæ ex sacra Scriptura adversus adorationem Eucharistiæ.

I. ARGUMENTUM quod vocant in Schola negativum assumit Minister, ex eo quod Christus Dominus in ipsa Sacramenti sanctissimi institutione suis discipulis adorationem conceptis verbis non præcepit: quod non solum conducibile, verumetiam necessarium esse videbatur ad

persuadendam veram & realem sui corporis in Eucharistia præsentiam. Insuper addit, ex nullo Scripturæ loco delatam Eucharistiæ adorationem intelligi; ipsi Christo Salvatori infinitis locis exhibitam, Hebræorum cap. 1. v. 6. *Adorent eum omnes Angeli Dei.* Joannis cap. v. v. 22. & 23. *Pater omne judicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium sicut honorificant Patrem.* Et ipsi Apostoli, inquit Dallæus libro 11. de Cultus religiosi objecto, cap. 1. pag. 220. id esse Filii nomen nos docent, in quo omne genu flectitur, cælestium, terrestrium, & inferorum. Ac ut exemplis doctrinam hanc firmarent, non tacuerunt Jesum, cum primum esset natus, Magos procidentes adoravisse, eundemque cultum ei ab aliis non paucis exhibitum fuisse adhuc in terris versanti; ut a leproso quodam pio ac religioso homine, & ab alio quodam fideli Principe, & a multis discipulis a tempestate navim in qua jactabantur, exagitante servatis, & a muliere Chananæa, & ab uxore Zebedæi, & a mulieribus quæ eum a mortuis resuscitatum salutaverunt, & ab Apostolis: quo & illud Lucæ pertinet, qui invocatum a Stephano Martyre Jesum narrat. *Et infra:* Quæ

Matth. 11. v. 11.
VIII. v. 2
IX. v. 18.
XIV. v. 33
XV. v. 25.
XX. v. 20.
XXVIII. v. 9. & 17.
Act. VII. v. 58.

ergo

ergo Scriptura JESUM, tametsi docuisset eum Dei Filium, Deumque vere esse, nihilosecius adorandum, immo & adoratum fuisse, disertissime, & quidem non semel nos admonuit: eadem profecto Sacramentum, etiamsi (quod falso supponunt adversarii) corpus Christi vere ac substantialiter esse verbis illis Dominicis [*Hoc est corpus meum*] docuisset; non ideo tamen supersedisset ejus adorationem nobis diserte præcipere.

RESPONS. Prætermissa discussione locorum, quæ in gratiam summæ adorationis Christi in terris versati protulit Minister, (& quidem adversus sententiam Rudolphi Hospiniani lib. v. Histor. Sacram. cap. VIII.) quem a discipulis suis infinitis vicibus adoratum summo & divino cultu fuisse non dubito: constat planissime, nullo ex iis loco conceptis verbis præscriptam fuisse adorationem: adeoque licet nullum ejusmodi præceptum adorandæ Eucharistiæ occurrat, ex ejusmodi argumento negativo conclusionem assumi supervacaneam & absurdam contra adorationem Eucharistiæ, abundanter patet. Verum insuper si ex omissa mentione peractæ adorationis Eucharistiæ recte colligitur non esse adorandam; legem omnibus

fidelibus impositam non fuisse adorandi Spiritus sancti, concludere facile erit: quippe cum licet divinitatem ejus ex pluribus Scripturæ locis perspectam habere non difficile sit, nullibi tamen præceptam ejus adorationem, aut confestim peractam conceptis verbis intelligamus. Jam ergo Protestantium hominum est anquirere qua ratione retibus suis se expediant, & argumentum negativum tot conatibus efformatum, in se retortum diluant.

II. Secundam objectionem similiter in forma negativa proponit Minister, quam assumit ex eo quod in prima cœna quam cum discipulis discumbentibus fecit Christus Dominus, in qua sanctissimum Sacramentum instituit, neutiquam scriptum sit, adorationem ab Apostolis ei exhibitam fuisse. Instatque vehementius Minister, & subjiciens inter Catholicos & Protestantes totam controversiam ac quæstionem esse de cultu extrinseco Eucharistiæ, seu genuflexionibus, aut aliis oris ac corporis habitibus; ejusmodi ritus incredibiliter fuisse a Scriptoribus Evangelicis omissos, firmiter contendit: atque hæc omnia assumit ad concludendum, adorationem Eucharistiæ esse Dei ac Christi Domini voluntati ino-

bedientiam atque imperii detrectationem manifestam.

RESPONS. Hominis est opinioſi ac tenacis ſibi fingere, integram quæſtionem & controverſiam inter Catholicos & Proteſtantes de cultu externo Euchariſtiæ, ſeu genuflexionibus, conſtitutam eſſe, quem arbitrarium, & in hominum libertate poſitum eſſe fatemur perlibenter. Immo vero de cultu & adoratione interiori, in ſpiritu & veritate, potiſſimum diſputamus, de adoratione cordis & mentis: cujus genuflexiones aliique ritus externi, quos Rudolphus Hoſpinianus, Zuinglianæ partis Scriptor celebris, *liberas cærimonias* vocat lib. v. Hiſt. Sacram. cap. VIII. ſigna ſunt, ſed non neceſſaria, ſeu quæ Græci vocant τεκμήρια: alias enim Angli, qui Regi ſuo flexis genibus miniſtrare ſolent, & *æternum adorandam Majeſtatem*, in ſuorum librorum dedicationibus nuncupant, Regibus adorationem deferre viderentur, quamvis nulla gens aut natio minus ſuſpecta jure merito eſſe poſſit idololatriæ regiæ, quam Britannica. Igitur varii ſunt pro gentium & populorum varietate, externi adorationis & venerationis ritus; interior vero ſimplex & unica eſt, totaque intra cordis ſepta peragitur, nec

Epiſt. dedic. Rob. Creyghton. S. Buriana. Decan. ad Carol. II. Magn. Britann. Reg. pro vera Hiſtor. Conc. Flor.

ulli mutationi aut vicissitudini obnoxia est: neque enim aliud est, quam creaturæ erga suum Creatorem professio clientelaris, qua eum rerum omnium supremum Dominum recognoscit, & in ejus obsequio & submissione perpetuo se permansuram esse profitetur. Cum ex Evangelicis Scriptoribus intelligamus, leprosum adorasse Jesum, & similiter Principem cujus filia defuncta erat, & Chananæam, & matrem filiorum Zebedæi, & mulieres post resurrectionem, & discipulos, omni genuflexionis mentione postposita: ejusmodi ritus externos probare, a nostri instituti ratione longissime alienum esse videtur. Jam ergo restat respondere, cur ipsam adorationem internam Eucharistiæ exhibitam in hac prima cœna silentio prætermiserint Evangelistæ. Sed quid necesse est ejusmodi silentii intus latitantes causas penetrare, cum eodem silentio prætermissam videam adorationem ipsi personæ Christi dubio procul aspectabili in hac cœnæ institutione ac præsenti exhibitam, & similiter cruci affixæ Veritati? Nam si est unquam adoranda Veritas, cruci affixa maxime adoranda est. Quid mirum igitur, mentionem adorationis Christo in Eucharistia existenti oblatæ omissam fuisse,

quam Christo cœnam instituenti, & pro salute omnium hominum cruci affixo delatam, alto silentio prætermissam cognoscimus? Igitur scisitantibus Calvinistis causas ejusmodi silentii, respondere possumus, quod importune quærentibus Arianis causas omissæ adorationis Spiritus sancti in Scripturis, dixit S. Augustinus contra Maximinum libro III. capite III. *Da, inquis, testimonia ubi adoratur Spiritus sanctus? Quasi non ex iis quæ legimus, aliqua etiam quæ non legimus, intelligamus.* Ex lecta in Scripturis divinitate sancti Spiritus, colligit Augustinus ejus adorationem. Quid vetat igitur ex præsentia Christi in Eucharistia tot conceptis Evangelistarum & Apostolorum verbis significata, ejusdem adorationem intelligere? Hac agendi ratione, Spiritus sancti adorationem, deductis ex Scripturæ verbis consecutionibus, defendit S. Gregorius Nazianzenus, & respondit hæreticis verba concepta Scriptorum Canonicorum aut veterum Ecclesiasticorum scitantibus, ac doctrinam Catholicam ejusmodi argumento negativo pulsantibus, Oratione XXXVII. pag. 599. lit. C. Ἀλλὰ τίς προσεκύνησε τῷ πνεύματι; φησὶ· τίς ἢ τῷ παλαιᾷ, ἢ τῷ νέῳ; τίς ὃ προσηύξατο; ποῦ δὲ καὶ τὸ χρῆναι προσκυ-

νεῖν ἢ προσεύχεσθαι γέγραπται; καὶ πόθεν τοῦτο λαβὼν ἔγραψε; τὰ μὲν πεφωτέραν αἰτίαν ὑποδώσομεν ὕστερον, ἰδίᾳ αὐτοῦ δεῖ τὰ ἀγράφως ἀναλεγώμεθα. νῦν δὲ τοσοῦτον εἰπεῖν ἐξαρκεῖ· τὸ πνεῦμά ἐστιν, ἐν ᾧ προσκυνοῦμεν, καὶ δι' οὗ προσευχόμεθα. πνεῦμα γάρ, φησιν, ὁ Θεὸς, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. Καὶ πάλιν. τὸ γὰρ, τί προσευξόμεθα, καθ' ὃ δεῖ, οὐκ οἴδαμεν. ἀλλ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις. καὶ, προσεύξομαι τῷ πνεύματι· προσεύξομαι δὲ καὶ τῷ νοΐ· τοῦτ' ἔστιν ἐν νοῒ καὶ πνεύματι. τὸ οὖν προσκυνεῖν τῷ πνεύματι, ἢ προσεύχεσθαι, οὐδὲν ἄλλο εἶναί μοι φαίνεται, ἢ αὐτὸ, ἑαυτῷ τὸν ὀχλοῦντα προσάγειν διὰ τὸν προσκύνησιν. *Sed quis, inquies, Spiritum adoravit? quis vel veterum vel recentium? quis eum oravit? quo Scripturæ loco eum adorandum aut orandum esse proditum est? unde hoc hausisti? Nos hujus rei posthæa pleniorem causam reddemus, cum de non scriptis dogmatibus disseremus. Nunc vero hoc dicere sufficiet: Spiritus est in quo adoramus, & per quem oramus. Spiritus enim, inquit, est Deus: atque eos qui ipsum adorant, in spiritu & veritate oportet adorare. Ac rursus. Quid enim oremus, quemadmodum oportet, nescimus: sed Spiritus ipse interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Et alio loco, Orabo spiritu,*

orabo & mente, id est, in mente & spiritu. Ergo spiritu adorare vel orare, mihi nihil aliud esse videtur, quam ipsam sibiipsi orationem vel adorationem offerre.

III. Eandem objectionem tertio argumento negativo amplificat Dallæus, quod assumit ex capite XI. Epistolæ I. ad Corinthios, in qua mentione facta adhibendæ reverentiæ & venerationis ad celebrationem Cœnæ Dominicæ, adorationem prætermittit. At ejusmodi effugium intercludere facile est: non minus enim opportunum ac necesse esse videbatur ibi mentionem facere adorationis Christi præsentis, & ob oculos incurrentis, quam in Eucharistia delitescentis. Sed econtra ex conditionibus a S. Paulo præscriptis ad perceptionem Eucharistiæ, descriptam adorationem perspicimus. Quid enim est esse in reatu corporis & sanguinis Domini, nisi Deo debitam observantiam omittere? Quid crimen non dijudicati corporis Domini, nisi Deo creaturam anteponere? Quid denique seipsum probare ante comestum panem & epotum calicem, nisi Dei mandatis diligenter obtemperare, eumque super omnia diligere? hoc est, Christum in perceptione Eucharistiæ vero ac sincero cultu

adorare? Igitur tantum abest ut S. Paulus adorationem non præscripserit, quam econtra nativis coloribus descripsit.

CAPUT II.

Diluitur objectio Dallæi, assumpta ex S. Justino Martyre.

I. CONTENDIT Minister, S. Justinum Apologia II. pro Christianis, integrum retulisse ritum, quo Christiani sua ætate sacram Eucharistiam celebrare solebant: & cum ex conceptis verbis ejusdem, adorationem non animadvertat, nemini impositam fuisse necessitatem adorationis firmiter defendit. Hæc verba S. Justini, quæ suæ fictioni putat conducibilia, refert: *Panis, & vinum, & aqua offertur, & Præpositus itidem quantum pro virili sua potest, preces & gratiarum actiones fundit, & populus fauste acclamat, dicens, Amen. Et distributio communicatioque fit eorum, in quibus gratiæ sunt actæ, cuique præsenti; absentibus autem per Diaconos mittitur.*

RESPONS. Non dicit S. Justinus con-

ceptis verbis, in his precibus veteres Christianos Deum adorasse. Quis tamen ex his concludat, Deum non fuisse adoratum? Enimvero cum primi Christiani Deum esse ubique existimaverint, ubique adorandum existimasse non dubitandum est. At vero si ubique adorandum, ubique existentem crediderunt: dubitandi locus non relinquitur, quin corpus & sanguinem Christi in Eucharistia adoratione dignum reputaverint; siquidem in ea esse & revera existere sibi persuaserint. Quamobrem cum hanc fuisse Justini, adeoque primitivæ Ecclesiæ, fidem ex continuo Apologiæ II. sermone intelligere necesse sit, eundem in Eucharistia Christum adorandum existimasse, luce meridiana clarius est. Hæc sunt verba pag. 98. οὐ γὰρ ὡς κοινὸν ἄρτον, οὐδὲ κοινὸν πόμα ταῦτα λαμβάνομεν· ἀλλ' ὃν τρόπον διὰ λόγου Θεοῦ σαρκοποιηθεὶς Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν καὶ σάρκα καὶ αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ἔσχεν· οὕτως καὶ τὴν διὰ εὐχῆς λόγου τὸ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστηθεῖσαν τροφὴν, ἐξ ἧς αἷμα καὶ σάρκες κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν, ἐκείνης τῆς σαρκοποιηθέντος Ἰησοῦ καὶ σάρκα καὶ αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι. *Non enim ut communem panem, neque communem potum ista sumimus. Sed quemadmodum per Verbum Dei caro factus* JESUS CHRISTUS

Servator noster & carnem & sanguinem salutis nostræ causa habuit; ad eundem modum etiam eam, in qua per preces Verbi ejus ab ipso profecti gratiæ sunt actæ, alimoniam, unde sanguis & caro nostra per mutationem aluntur, incarnati illius Jesu *carnem & sanguinem esse docti sumus.* Quis enim ex his non intelligat, ipsummet sanguinem & carnem in Eucharistia ab hominibus percipi, quam Verbum divinum in ipsa incarnatione assumpsit? atque ex his non concludat naturaliter, carnem in incarnatione assumptam adoratione dignam, eadem adoratione in Eucharistia indignam non evadere?

II. At vero si fateri velint homines Protestantes, S. Justinum eo loci integrum & perfectum retulisse Eucharistiæ ritum sua ætate usu Christianorum & consuetudine receptum; eosdem recognoscere necesse est, quantum a majorum institutis recesserint, & antiquæ Ecclesiæ alescentis mores disturbaverint: quippe cum ritum deferendi Eucharistiam ad absentes, in Gallia præsertim penitus abrogaverint. Eos etiam fateri opus est, Christum Dominum in prima institutione Cœnæ eandem plebi Christianæ sub utraque specie non administrasse: quippe cum observet S. Justinus, Domi-

num solis Apostolis eam tradidisse, & μόνοις ἀυτοῖς μεταδοῦναι.

Porro cum S. Justinus inter Eucharistiæ ritus, aquæ mixtionem cum vino recenseat, de qua in Evangelicis & Canonicis Scriptoribus nulla mentio est: argumenta negativa, quæ ex silentio Scripturæ Dallæus assumpsit, quæque supra hujus lib. II. cap. I. expendimus, supervacanea omnino esse, ipsum non diffiteri necesse est.

CAPUT III.

Diluitur objectio assumpta ex traditione trium priorum Ecclesiæ saculorum.

I. IN magna paucitate Scriptorum Ecclesiasticorum, qui tribus primis sæculis Ecclesiam illustrarunt, non mirum est infinita testimonia adorationi Eucharistiæ conducibilia a nobis non inventum iri. Nullum eidem adorationi contrarium conceptis verbis proferre potuit Dallæus, adeoque semper se maxime argumentorum negativorum aggere cinxit, & obfirmato pectore defendit, S. Justinum, S. Irenæum, S. Clementem Alexandrinum, Origenem,

Tertullianum, & S. Cyprianum de adoratione Eucharistiæ nihil dixisse.

II. Sed libri I. capp. II. & III. abundanter demonstravimus, S. Ignatium Martyrem, & Origenem suam voluntatem aggregasse ad tuendam adorationem: & capite quod antecessit, S. Justinum contrarium non fuisse, immo vero naturaliter propitium ostendimus. Quod vero spectat S. Cyprianum, non est difficile probare, tantum Virum inter adversarios adorationis ab hominibus opinionis incredibiliter recenseri: quippe cum dicat libro de Oratione Dominica, pag. 224. edit. clariss. Nicol. Rigaltii, Eucharistiam esse *panem nostrum*, quemadmodum Christus est *pater noster*, quoniam panis vitæ Christus ipse est. *Nam panis vita Christus est, & panis hic omnium non est, sed noster est: & quomodo dicimus, pater noster, quia intelligentium & credentium pater est; sic & panem nostrum vocamus, quia Christus, noster (qui corpus ejus contingimus) panis est.* At vero cum dicitur Christo, *Pater noster*, ei cultum adorationis exhiberi non dubium est: adeoque cum ex S. Cypriano panis vitæ, scilicet Eucharistiæ, Christus sit, & sit panis noster, sicut Christus pater noster est; incredibile & improbabile est, S. Cyprianum

non existimasse panem vitæ esse adorandum, rogandum, & invocandum. Hanc veritatem mirifice confirmat continuo sermone: *Et ideo panem nostrum, id est, Christum, dari nobis quotidie petimus, ut qui in Christo manemus & vivimus, a sanctificatione ejus & corpore non recedamus.* Constat igitur ab institutis veritatis nihil magis alienum sibi fingere potuisse Dallæum, eo silentio de adoratione Eucharistiæ apud Patres trium priorum sæculorum: inter quos S. Ignatium, Origenem, & S. Cyprianum ei patrocinari non dubium est; & ex S. Irenæo, Clemente Alexandrino, & Tertulliano quidquam adversum aut contrarium proferre non potis est.

CAPUT IV.

Explicatur sententia S. Basilii Magni de ostensione Eucharistiæ, & S. Germani Constantinopolitani. Objectio assumpta ex novitate ostensionis Hostiæ inter solennia Missarum, diluitur.

I. CUM ostensio seu elatio Hostiæ sanctissimæ sit tantummodo cultus

exterioris effectus, neminem hominem dubitare existimo quin ritus ejusmodi, cum pluribus aliis cærimoniis, ab Ecclesia, non ab ipso Christo proxime institutus sit. Quamobrem plerique Scriptores Ecclesiastici, qui res antiquas accurate scire student, rotunde fatentur, ejusmodi ostensionem ad recordationem elationis crucis Christi apud Græcos peractam & institutam fuisse, & in Ecclesiam Latinam non nisi inclinato tempore ad cultum & adorationem translatam fuisse. Quæ cum ita sint, Dallæum perperam laborasse satis intelligimus, ut comprobaret ejusmodi Eucharistiæ ostensionem olim fuisse ad recordationem elationis crucis Christi stabilitam. Id enim ante eum doctissimus Hugo Menardus, Ordinis S. Benedicti, Congregationis S. Mauri Monachus, invictissime præstiterat, in suis ad Sacramentale S. Gregorii Notis. Sed utcumque res sit ejusmodi, prorsus nihil attinet ad probandum, Græcos aut Latinos Eucharistiæ adorationem neutiquam exhibuisse: quippe hujusce veritatis allata priori libro argumenta adeo nota sunt & perspicua, ut nullis argumentis negativis infirmari, nullis mæandris ac effugiis declinari possint.

II. Interea tamen Scriptores Catholici, qui antiquitatem hujus oſtenſionis ſeu elationis Hoſtiæ adverſus Calvinianos tuendam receperunt, ut adorationi extrinſecus peractæ patrocinentur, duos Patrum Græcorum locos proferunt, quibus ſe hæreticæ vulpes extricare non poſſunt. Primus exſcribitur ex S. Baſilio Magno, Cæſareæ in Cappadocia Archiepiſcopo, lib. de Spiritu ſancto cap. XXVII. pag. 210. tom. II. edit. Pariſ. MDCXVIII. quo ut oſtendat non opus eſſe omnia dogmata in Scripturis conceptis verbis expreſſa reperiri, hoc exemplum profert veritati quam defendimus valde conducibile: Τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς εὐχαριστίας, καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας, τίς τῶν ἁγίων ἐγγράφως ἡμῖν κατέλεψεν; *Invocationis verba in oſtenſione panis Euchariſtiæ, & poculi benedictionis, quis Sanctorum ſcripto nobis reliquit?* Ejuſmodi verborum vi perculſus Miniſter, ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου, quæ oſtenſionem Hoſtiæ aperta teſtificatione ſignificant, contendit, Bellarminum imperite ac pene puerilitèr erraſſe, poſtpoſita verſione Latina Eraſmi, qui hæc verba, ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου, *dum conficitur panis*, non, *in oſtenſione panis*, de Græcis Latine traduxit: &

insuper defendit, omnes Doctos ex hac voce ἀναδείξις, *confectionem*, non, *ostensionem*, intelligere.

III. Non desunt apud Veteres exempla, ex quibus intelligimus *confici Sacramentum corporis*, &, *corpus Christi*: ejusmodi enim locutio trita est apud S. Augustinum, S. Hieronymum, S. Ambrosium, & Tertullianum. Sed inventum difficiliorem habent ea quibus dicitur *confici panis Eucharistiæ*: & fortasse præter S. Justinum Martyrem in Dialogo cum Tryphone Judæo, nullus Græcorum dixit, ἄρτον ποιεῖν, *panem facere*, ad significandum *consecrare*. Sed postpositis ejusmodi submorosæ critices lasciviis, contendo verbum ἀναδείκνυμι, proprio & nativo sensu semper significare, *ostendo, manifesto, exhibeo*, nec ad alium sensum nisi figurate extendi. Verbi gratia, hæc verba S. Chrysostomi in Oratione de S. Stephano Protomartyre, mentione facta Josephi, μετὰ τὴν δουλείαν κύριος καὶ σοφὸς ἀνεδείχθη, *Post servitutem dominus & sapiens visus fuit*, vel *apparuit*, possent verbo non reddito verbo, verti, *factus est*: quemadmodum cum ait in 1. ad Corinth. Homil. XXIV. pag. 538. πλείονα ἐπιδείκνυται τὴν εὐλάβειαν, Gentianus Hervetus doctissimus Canonicus Remensis traduxit,

duxit, *Majorem reverentiam ostendamus*; quæ possent verti, *faciamus*, pro, *ostendamus*. Similiter eodem Sermone, ὁ Ἰακὼβ δώδεκα πατριάρχων πατὴρ ἀνεδείχθη, *Jacob duodecim Patriarcharum pater apparuit*; possent non absurde verti, *factus est*, pro, *apparuit*. Sic apud ipsum Basilium, Homilia XIV. in ebrietatem & luxum, pag. 490. lit. D. οἷς μὲν γὰρ αἷμα ἐμποιήσας τοῖς προσώποις ἐπιφάνειαν ἐνέφηνε, φαιδροὺς καὶ ἱλαροὺς καὶ μεγαλοψύχους αὐτοὺς ἀποδείκνυσιν. *Eos enim, quibus sanguinem ad superficiem usque suffundit*, vinum scilicet, *lætos & hilares animo exhibet*; traduxit Interpres, *reddit*: quamvis verbum ἀποδείκνυμι nunquam significet, *reddo*. Hæc oratio Liturgiæ S. Basilii; ὅπως τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ εὐλογήσαι αὐτὰ, καὶ ἁγιάσαι καὶ ἀναδείξαι· sic verti debet, *In proposita dona hæc, & illa benedicas, sanctifices, atque ostendas*: quod enim hoc verbo ἀναδείξαι significat S. Basilius, hoc isto, ἀναφανδὸν ποιῆσαι explicant alii Patres, quod semper significat *ostendi* & *demonstrari*: uti patet apud S. Hippolytum Martyrem anno Christi CCXXX. de Consummatione mundi, ex quo perspectam habemus ostensionem & cultum corporis & sanguinis Domini. Τὸ τίμιον σῶμα, καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἐν ταῖς ἡμέραις οὐκ ἀναφανήσεται. *Honc-*

randum corpus & sanguis Christi his diebus non ostendetur.

Quamobrem Græci, S. Joannes Damascenus, S. Maximus Monachus, Anastasius Sinaïta, hunc ritum κουφισμὸν, ὕψωσιν & ἀνύψωσιν, appellant; quæ voces ostensionem & elationem significant. S. Cyrillus Alexandrinus hac voce, ἀναδήξις, significare voluit *apparitionem*, cum ait lib. VI. Glaphyrorum in Genesim, pag. 188. ἡ τῦ σωτῆρος ἀναδήξις, ἡ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ μετὰ σαρκὸς, *Salvatoris nostri apparitio, quæ in mundo, & cum carne.* Et S. Gregorius Nazianzenus Orat. XLIII. pag. 699. εἰ δ' τελευταῖος ὁ ἄνθρωπος ἀνεδείχθη, & ἅδρα, χειρὶ Θεοῦ, καὶ εἰκόνι τετιμημένος, θαυμαστὸν οὐδέν. *Quod si postremus homo apparuit, idque, cum Dei manu & imagine ornatus sit, mirum nihil est.* Etsi Abbas Billius, qui non semper literæ adhæret, traduxerit, *creatus est*, pro, *apparuit.* Et Oratione XX. pag. 319. lit. B. Διωγμὸς ἦν, καὶ διωγμὸς ὁ φερωδέστατος, καὶ βαρύτατος· εἰδόσι λέγω τὸν Μαξιμίνου, ὃς πολλοῖς τοῖς ἐγγύθεν γνωριμίοις ἐπέφυεις, πάντας φιλανθρώπους ἀπέδήξε. *Persecutio erat, & persecutionum atrocissima & gravissima; scientibus persecutionem Maximini dico, qui multis antea existentibus adnatus, omnes hominum amicos esse ostendit.*

Hanc dicendi rationem SS. Patres acceperunt à Scriptoribus Novi Testamenti: v. g. Lucæ cap. I. versu ultimo. Καὶ ἦν ἐν ταῖς ἐρήμοις ἕως ἡμέρας ἀναδείξεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Ισραήλ. *Et erat in desertis usque in dies ostensionis suæ in Israël.* Et cap. X. v. I. μετὰ δὲ ταῦτα ἀνέδειξεν ὁ Κύριος καὶ ἑτέρους ἑβδομήκοντα. *Postea designavit Dominus & alios septuaginta.* Igitur planissime constat, tempore S. Basilii factam fuisse ostensionem Eucharistiæ, & bene ac sapienter Bellarminum vertisse locum capitis XXVII. S. Basilii de Spiritu Sancto; & immerito Dallæum famam ejus traduxisse, & ei errorem puerilem, & hominis imperiti exprobrasse. Isaacus Casaubonus partium Protestantium Scriptor celebris, & qui intelligentia Linguæ Græcæ Dallæo longe præstitit, de hoc loco S. Basilii citato a Bellarmino lib. IV. de Sacramento Eucharistiæ cap. XIV. non adeo intemperanter carpit; sed recognoscit, & *quidem* ἀναδείκνυειν, *non male posse exponi*, ostendere, *vel etiam* attollendo ostendere: Exercit. XVI. ad Annales Baronii n. XXXIII. pag. 458. columna inter. edit. Genevensis anni MDCLV. secutus sententiam Rudolphi Hospiniani, lib. V. Hist. Sacrament. cap. VII. pag. 406.

IV. Secundus locus assumitur ex S. Germano, Patriarcha Constantinopolitano, qui sæculo VIII. scripsit, in Theoria mystica, tom. II. Biblioth. Patrum, pag. 163. lit. D. τὸ δὲ ὑψῶσαι τὸν ἱερέα τὸν θεῖον ἄρτον, καὶ τύπον σταυροῦ τρὶς ποιῆσαι ἐν τῷ ἀέρι μετὰ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ ἄρτου, τοῦτο αἰνίττεται. *Quod autem Sacerdos divinum panem attollit, & signum crucis ter facit in aëre cum venerando & vivificante pane, hoc significat.* τὸ ὅτι τῇ σταυροῦ ὑψώσει, καὶ τῷ ἐν αὐτῷ θανάτῳ, καὶ ἀυτοῦ τοῦ ἀναστάσει. *In cruce elationem, in ipsa mortem, & ipsam resurrectionem.* Contendit Dallæus, ex hac elatione & ostensione Hostiæ nullam intelligi posse adorationem. Sed non animadvertit, hunc panem appellari, τίμιον καὶ ζωοποιὸν ἄρτον, *honorandum & vivificum panem.* Enimvero si assentiatur Dallæus de pane Eucharistiæ HONORANDO, non potest dissentire de eodem ADORANDO: quippe cum Christum Dominum in terris versantem cum Discipulis adorandum fuisse comprobaverit his verbis cap. v. Evangelii S. Joannis, v. 23. libro II. de religiosi Cultus objecto, cap. I. pag. 220. linea 29. ut jam observavimus lib. I. cap. v. pag. 30. ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν υἱὸν, καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα· ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱὸν, οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα τὸν

πάντα τὸν. *Ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem: qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem qui misit illum.* Et quidem bene ac sapienter; ea enim voce τιμὴ usus est S. Paulus, ad significandam soli Deo debitam adorationem, Epist. 1. ad Timotheum cap. 1. v. 17. τῷ δὲ βασιλεῖ τῶν αἰώνων ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ σοφῷ Θεῷ τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. *Regi saculorum immortali, invisibili, soli sapienti Deo honor & gloria in sæcula sæculorum.* Quem secutus est S. Gregorius Nazianzenus, ut supra lib. 1. cap. v. ostendimus. Jam ergo non solum credibile, verumetiam probabile est, eo loci S. Germanum adorationem Eucharistiæ significare & testificari voluisse, ipsumque Dallæum inconsulto ac temere sic scripsisse pag. 236. lib. 11. de religiosi Cultus objecto: Hinc patet, quod Germanus, Patriarcha Constantinopolitanus, vir, ut notum est, octavi sæculi, ubi in rerum Ecclesiasticarum Theoria ad hunc locum venit, elevari quidem sacrum panem testatur; de adoratione nullum verbum facit.

CAPUT V.

Argutiola quædam Dallæi ex Aula majori Palatii Parisiensis, & Historia Zelacristi Regis Æthiopum fratris, petita diluuntur: & alia argumenta adversus adorationem Eucharistiæ assumpta ex miraculis in gratiam adorationis, ut putat, conflictis, monumentis antiquitatis Ecclesiasticæ certis & indubitatis solvuntur.

I. POSTQUAM usum & consuetudinem Parisiis receptam tædiosa narratione exaggeravit Dallæus, qua non solum in Aula majore, sed in omnibus angulis & mæandris Palatii Parisiensis, omnes homines circa horam undecimam matutinam, audito pulsu campanulæ, quæ Sacerdotem in sacello quodam vicino celebrantem, ad consecrationem Hostiæ procedere significat, genua flectunt; & impositio confestim silentio, mugitus litigantium conquiescunt, & motus hominum inter se repugnantium statim componuntur: attonitus observat, similem ascesim primis Ecclesiæ sæculis penitus ignotam fuisse; adeoque

concludit, prætermissam omnino fuisse adorationem Eucharistiæ. Ejusmodi ratiocinationem confirmat, ut sibi persuadet, invictissime exemplo Zelacristi Regis Æthiopum fratris, qui, ut referunt Jesuitæ in Annalibus Æthiopum ad annum MDCXXVI. tanto fervore accensus erat ad procurandam adorationem Eucharistiæ, ut Missam in castris suis celebrari jusserit, & elationem seu ostensionem Hostiæ tympano indici, ut hunc cultum copiæ suæ corpori Christi exhiberent. Et postquam animadvertit Minister, Eusebium Cæsariensem, in Vita Constantini Magni Imperatoris Christianissimi, nihil ejusmodi retulisse, & de adoratione Eucharistiæ mentionem nullam feciſſe; quærit, qui in hac re tam fuit accuratus Historicus, cur de adoratione Eucharistiæ tacuisset, si quid ei curæ in exercitu impendisset Constantinus. Eo enim recidunt vires hujusce argumenti Dallæi, adversus adorationem corporis Christi in Eucharistia.

RESPONS. Revera fatemur, generalem ejusmodi genuflexionem ad pulsum campanulæ in antiquis Scriptoribus non reperiri; & ante annum MDCXXVIII. quo Rupella capta est, tam generaliter in Palatio Parisiensi peractam non fuisse. Sed cum hoc

anno inermem ac nudam senserit hæresim populus Christianus, coactis ad hanc genuflexionem ipsis Hugonotis, injuriam sibi factam fervore submoroso religionis accensus retaliavit, qua Protestantes in Anglia, Batavia, & aliis regionibus, in quibus dominantur, Mahumedanis truciores, Presbyteros & Monachos syrmate laicali indutos, & quasi larvatos, per urbes incedere cogunt, imposita carceris & sæpius capitis pœna. Fatemur enim, Constantinum non statuisse instar Zelactisti tympano indici consecrationem aut ostensionem Hostiæ in suis castris factam: sed obfirmato pectore contendimus, perperam assumi ex ejusmodi omissione conclusionem adversus adorationem Eucharistiæ, quippe quam ex Vita Constantini ab Eusebio Cæsariensi scripta perspectam habemus libro IV. quo synaxim ad celebrationem Eucharistiæ, *adorationem κατ' ἐξοχὴν*, per excellentiam vocat; ἐπὶ τὴν λατρείαν τὴν Θεοῦ παρεῖναι, *ad adorationem Dei convenire*, hoc est, *ad synaxim & Eucharistiam*. S. Epiphanius paulo post Eusebium, eadem dicendi ratione usus est in Epitome fini Operis adjecta: ἐν ποσὶ δὲ τόποις λατρεία οἰκονομίας ἐν τῇ πέμπτῃ γίνεται, ὥρα ἐστὶν τῆ. *In quibusdam locis adoratio dispensationis tele-*

bratur Feria quinta, horâ nonâ. Et S. Cyrillus Alexandrinus, Epist. ad Nestorium, relata inter Acta Concilii Ephesini, lib. I. cap. II. a nobis laudata: τὸν ἀναίμακτον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τελοῦμεν λατρείαν. *Incruentam in Ecclesiis adorationem perficimus.* Quis vero ex his jam non intelligat, adorationem Eucharistiæ tempore Eusebii fuisse cognitissimam, solumque ritum cultus & adorationis externum fuisse mutationibus & amplificationibus obnoxium? De veritate tam perspicua abnuere nobis non possunt Protestantes: sciunt enim, primis Ecclesiæ saeculis, majores nostros repudiasse templa pagano ritu polluta, non secus ac idola, eaque Gentilibus æquabiliter exprobrasse intelligunt ex libris Origenis contra Cellum [a], ex S. Cypriano [b], ex Lactantio Firmiano [c] & Minutio Felice [d]. Non utebantur etiam campanis ad indicendas verbi divini conciones, aut synaxes suas, quarum usum receperunt ipsi Protestantes: quibus si jam uti licet ad regendam superstitionis suæ multitudinem, & convocandam plebem ad preces & synaxes suas, quas pias & religiosas existimant; quid vetabit, Christianos de veritate corporis & sanguinis Christi convictos & non dubitantes, ejusmodi cam-

a *Lib. V. I.*
b *Pag. 373.*
b *De vanit. Idol.*
c *Instit. lib. I. & III.*
d *Dialog.* Octavius

panulis indicere ostensionem & consecrationem sanctissimæ Hostiæ, aut etiam tympano, uti Zelacristus Æthiopiæ Princeps in suis castris fieri præceperat?

II. Argutiolas ejusmodi cumulat Dallæus accessionibus objectionis novæ, quam assumit ex miraculis, quæ ficta & dedita opera inventa fuisse sibi persuadet, ad tuendum & sustentandum dogma præsentiæ realis & transsubstantiationis in mentibus populi ejusmodi prodigiorum semper avidi. Inter cætera exscribit miraculum ex Historia Societatis JESU, lib. 11. §. 27. in qua narrat Orlandinus, asellos animadvertentes a Presbytero quodam Eucharistiam deferri omni pompa & ritu postpositis, genua flexisse: & ex Chronico S. Antonini, parte III. tit. XXIV. cap. III. §. 2. qui refert, mulum hæretici, Tolosani, triduana fame irritatum, sibi oblatam Eucharistiam, mergite fœni posthabita, coluisse: & ex piis Hilaribus Angelini Gazæi Jesuitæ, pag. 35. qui refert S. Franciscum tam castigate oviculam curasse, ut audito pulsu nolæ confestim genua flecteret. Cum vero sibi persuadeat, ejusmodi miracula apud vetustissimos Scriptores inventum nullum habere; hæc omnia post receptam in Ecclesia adorationem

Eucharistiæ, ad ludificandas mentes hominum, & ad ejus cultum incendendas, anno circiter MCCXX. inventa & fabricata fuisse, defendit.

RESPONS. Equidem vadari nollem ejusmodi miraculorum Scriptores, Orlandinum, & Angelinum Gazæum, & alios, quorum præsidio ac scribendi libertate fides Ecclesiæ non tegitur, nec sustentatur. *Hi enim vehementer Ecclesiæ Christi incommodant*, inquit Melchior Canus, Episcopus Canariensis, unus e Concilii Tridentini Patribus, lib. XI. de Locis Theologicis cap. VI. pag. 537. *qui res Divinitus præclare gestas non se putant egregie exposituros, nisi eas fictis revelationibus & miraculis adornarint.* Tam imbecillis fulcris non sustentatur veritas. At vero cum miracula adeo certa sunt, & extra omnem dubitationis aleam posita, ut ipsi Protestantes ea Autoribus illa referentibus abjudicare non audeant: nihil magis institutis rationis & æquitatis congruum est, quam ea assumere ad confirmandam Christianæ religionis veritatem. Ejusmodi autem nobis non desunt, in rem adorationis Eucharistiæ comprobandam, apud veteres Scriptores, quorum fidem ac synceritatem homines Protestantes in falsi suspicione non ponunt.

S. Cyprianus, Episcopus Carthaginensis, & Martyr, anno Christi CCLVIII. inter vetustissimos Scriptores jure merito recensendus, lib. de Lapsis, quatuor miracula de Eucharistia narrat magis stupenda & percellentia iis quæ Orlandinus & Angelinus Gazæus referunt, & quæ Dallæus nobis immeritis exprobrat: quæ tamen Minister superstitionis Calvinianæ, Autor non indoctus Responsionis ad librum vernaculum, sub titulo Officii sanctiss. Sacramenti, in dubium non revocat, pag. 108. in examine secundi Officii.

Porro conceptis verbis hæc miracula refert S. Cyprianus pag. 201. edit. Rigaltii, & propriis oculis hæc se vidisse attestatur: *Præsente ac teste meipso, accipite quid evenerit. Parentes forte fugientes dum trepidi minus sibi consulunt sub nutricis alimento parvulam filiam reliquerunt, relictam nutrix detulit ad Magistratus. Illi ei apud idolum quo populus confluebat, quod carnem necdum posset edere per ætatem, panem mero mixtum, quod tamen & ipsum de immolatione percuntium supererat, tradiderunt. Recepit filiam postmodum mater. Sed facinus puella commissum tam loqui & indicare non potuit, quam nec intelligere prius potuit, nec arcere. Ignoratione igitur obreptum*

est, ut sacrificantibus nobis eam secum mater inferret. Sed enim puella mixta cum sanctis, precis nostræ & orationis impatiens, nunc ploratu concuti, nunc mentis æstu cæpit fluctuabunda jactari, & velut tortore cogente, quibus poterat indiciis conscientiam facti in simplicibus adhuc annis rudis anima fatebatur. Ubi vero solennibus adimpletis, calicem Diaconus offerre præsentibus cæpit, & accipientibus cæteris locus ejus advenit; faciem suam parvula instinctu divinæ majestatis avertere, os labiis obturantibus premere, calicem recusare. Perstitit tamen Diaconus, & reluctanti licet, de Sacramento calicis infudit. Tunc sequitur singultus & vomitus. In corpore atque ore violato Eucharistia permanere non potuit. Sanctificatus in Domini sanguine potus, de pollutis visceribus erupit; tanta est potestas Domini, tanta majestas. Secreta tenebrarum sub ejus luce detecta sunt, Sacerdotem Dei nec occulta crimina fefellerunt. Hoc circa infantem, quæ ad eloquendum alienum erga se crimen necdum habuit ætatem.

Secundum miraculum non minus percellit, quam primum: sic autem continenti sermone narrat S. Cyprianus: *At vero ea, quæ ætate provecta, & in annis adultioribus constituta sacrificantibus nobis latenter obre-*

pſit, non cibum, ſed gladium ſibi ſumens, & velut quædam venena lethalia inter fauces & pectus ſanguinem admittens, angi & anima exæſtuante concludi poſtmodum cœpit. Et preſſuram non jam perſecutionis, ſed delicti ſui paſſa, palpitans & tremens & concidit. Impunitum din non fuit nec occultum diſſimulatæ conſcientiæ crimen; quæ fefellerat hominem, Deum ſenſit ultorem.

Tertium reverentiam in perceptione Euchariſtiæ adhibendam cum terrore demonſtrat. *Et cum quædam*, inquit Cyprianus eodem loci, *arcam ſuam, in qua Domini ſanctum fuit, manibus indignis tentaſſet aperire; igne inde ſurgente deterrita eſt, ne auderet attingere.*

Quartum vero non minorem ſtuporem concitat. *Et alius quia & ipſe maculatus, ſacrificio a Sacerdote celebrato, partem cum cæteris auſus eſt latenter accipere; ſanctum Domini edere, & contrectare non potuit; cinerem ferre ſe apertis manibus invenit. Documento unius oſtenſum eſt, Dominum recedere, cum negatur; nec immerentibus ad ſalutem prodeſſe quod ſumitur, quando gratia ſalutaris in cinerem, ſanctitate fugiente mutetur.*

Si ejuſmodi miracula à Scriptoribus ſæculi XIII. referrentur, quaſi falſa & ſuppo-

sititia Ministri dubio procul repudiarent, & ad stabiliendam observantiam & adorationem Eucharistiæ inventa suggillarent. Verum non solitario S. Cypriano relationem ejusmodi miraculorum acceptam referre debemus: sed & S. Gregorio Nazianzeno, qui Orat. XI. narrat historiam suæ sororis S. Gorgoniæ, quæ beneficio Eucharistiæ cum lacrymis admixtæ, bonam valetudinem corporis & animæ recuperavit: quam priori libro cap. v. laudatam, hic iterum exscribere tædio esset. Non absimile miraculum refert Orat. XIX. de patre suo, qui mala valetudine debilitatus, vires & robur ab Eucharistia sola recipiebat. ἐκ μόνης ἐῤῥώννυτο τῆς λῃτουργίας, καὶ ὑπεχώρει τὸ πάθος, ὥσπερ ἐξ ἐντολῆς συγκαδόμιδυον. *Ex sola Liturgia robur accipiebat, ac morbus tamquam ex edicto & imperio fugatus se subducebat.*

Denique, non possunt nobis respondere Ministri Protestantes, post annum MCCXX. in Vitis Patrum scriptum fuisse & insertum, quod Pelagius, Diaconus Ecclesiæ Romanæ, qui anno Christi DIV. Vigilio Papæ suffectus est, de Græcis Latine vertit, & cujus mentionem facit Photius, Codice XCVIII. suæ Bibliothecæ, qui sæculo IX.

vixit: & cujus autographum Græcum publici juris fecit paucis abhinc annis doctissimus Socius Sorbonicus, Joann. Bapt. Cotelerius, ex codicibus MSS. Regiis, tomo 1. Monumentorum Ecclesiæ Græcæ, pag. 421. Ex quo manifeste intelligimus, mille annis ante ortum hæresis Calvinianæ, veritatem Eucharistiæ quam defendit Ecclesia Romana, miraculis singularibus & terrificis Deum confirmasse, & ab opinionum hominum figmentis vindicasse. Porro ita miraculi minutissima & adjuncta prosequitur Autor, ut dubitandi locum nemini homini relinquat, & hic plene ac cumulate illud exscribere tædio esse non possit.

Διηγήσατο ὁ Ἀββᾶς Δανιὴλ ὁ Φαρανίτης, ὅτι εἶπεν ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀββᾶς Ἀρσένιος (is fuerat Præceptor liberorum Imperatoris Theodosii) περὶ τινὸς Σκηπώτου, ὅτι ἦν προκοπικὸς μέγας, ὠφελῆς ἦ εἰς τὴν πίστιν· καὶ ἐσφάλλετο ἀφ' ἑαυτοῦ ἰδιωτείαν· καὶ ἔλεγεν· οὐκ ἔστι φύσει ὁ ἄρτος ὃν λαμβάνομεν, σῶμα Χριστοῦ, ἀλλ' ἀντίτυπον. καὶ ἤκουσαν δύο γέροντες ὅτι λέγει τὸν λόγον τοῦτον. καὶ γινώσκοντες μέγαν αὐτὸν ὄντα τῷ βίῳ, ἐλογίσαντο ὅτι ἐν ἀκακίᾳ καὶ ἀφελότητι λέγει. καὶ ἦλθον πρὸς αὐτὸν, καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ἀββᾶ, λόγον ἠκούσαμεν περί τινος ἄπιστον, ὅτι λέγει ὅτι ὁ ἄρτος ὃν μεταλαμβάνομεν, οὐκ ἔστι φύσει σῶμα Χριστοῦ,

Χριστοῦ, ἀλλ' ἀντίτυπον τοῦ σώματος Χριστοῦ. λέγει ὁ ἱερεύς· ἐγώ εἰμι ὁ ταῦτα λέγων. οἱ δὲ παρεκάλουν αὐτὸν λέγοντες· μὴ οὕτως κρατήσῃς ἄβαλε, ἀλλ' ὡς παρέδωκεν ἡ καθολικὴ ἐκκλησία. ἡμεῖς γὰρ πιστεύομεν, ὅτι αὐτὸς ὁ ἄρτος, σῶμά ἐστι τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ ποτήριον, αὐτό ἐστι τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀλήθειαν, καὶ οὐ κατ' ἀντίτυπον. ἀλλ' ὥσπερ ἐν ἀρχῇ λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἔστιν εἰκὼν Θεοῦ, εἰ μὴ ἀκατάληπτος· οὕτως ὁ ἄρτος ἐν εἶπεν ὅτι σῶμά μού ἐστιν, οὕτως πιστεύομεν ὅτι καὶ ἀληθείαν σῶμά ἐστι Χριστοῦ. ὁ δὲ ἱερεὺς ἔφη· ἐὰν μὴ πεισθῶ ἀπὸ φαντάσματος, οὐ πλεροφορήσομαι. οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτόν· δεηθῶμεν τοῦ Θεοῦ τῶν ἑβδομάδα ταύτῃ πρὸ τοῦ μυστηρίου τούτου, καὶ πιστεύομεν ὅτι ὁ Θεὸς ἀποκαλύψει ἡμῖν. ὁ δὲ ἱερεὺς μὴ χαίρων ἐδέξατο τὸν λόγον· καὶ ἐστὰς τοῦ Θεοῦ, λέγων· Κύριε, σὺ γινώσκεις ὅτι οὐ κακίαν ἀπέχω· ἀλλ' ὅπως μὴ ἐν ἀγνοίᾳ πλανηθῶ, ἀποκάλυψόν μοι Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ. ἀπελθόντες δὲ οἱ ἱερεῖς εἰς τὰ κελλία ἑαυτῶν, παρεκάλουν τὸν Θεὸν καὶ αὐτοὶ, λέγοντες· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, ἀποκάλυψον τῷ ἱερεῖ τὸ μυστήριον τοῦτο, ἵνα πιστεύσῃ, καὶ μὴ ἀπολέσῃ τὸν κόπον αὐτοῦ. καὶ εἰσήκουσεν ὁ Θεὸς ἀμφοτέρων. καὶ πληροφορήσας τὴν ἑβδομάδος, ἦλθον τῇ κυριακῇ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἔσησαν ὅπου τὸ αὐτὸ οἱ πρεῖς μόνοι εἰς ἓν ἐμβεβήκειν, μέσος δὲ ὢν ὁ ἱερεύς.

αὐτῷ οἱ ὀφθαλμοί. ☩ ὅτε ἐτέθη ὁ ἄρτος εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν, ἐφαίνετο τοῖς πᾶσι μόνοις ὡς παιδίον. καὶ ὡς ἐξέτεινεν ὁ πρεσβύτερος τὴν χεῖρα κλάσαι τὸν ἄρτον, ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου κατῆλθεν ἐξ οὐρανοῦ ἔχων μάχαιραν, ☩ ἔθυσε τὸ παιδίον, καὶ ἐκένωσε τὸ αἷμα αὐτοῦ εἰς τὸ ποτήριον. ὡς δὲ ἔκλασεν ὁ πρεσβύτερος εἰς μικρὰ μέρη τὸν ἄρτον, ☩ ὁ ἄγγελος ἔκοπτεν ἐν τῷ παιδίῳ μικρὰ μέρη. ☩ ὡς προσῆλθον λαβεῖν ἐκ τῆς ἁγίων, ἐδόθη τοῖς γέρουσι μόνῳ κρέας ἡματωμένον· καὶ ἰδών, ἐφοβήθη. ☩ ἔκραξε, λέγων· πιστεύω κύριε, ὅτι ὁ ἄρτος σῶμά σου ἐστὶ, καὶ τὸ ποτήριον αἷμά σου ἐστί. ☩ εὐθέως ἐγένετο τὸ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ κρέας, ἄρτος καὶ τὸ μυστήριον. ☩ μετέλαβεν εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ. ☩ λέγουσιν· αὐτοῦ οἱ γέροντες· ὁ Θεὸς οἶδε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὅτι οὐ δύναται φαγεῖν κρέα ὠμά, ☩ διὰ τοῦτο μετεποίησε τὸ σῶμα εἰς ἄρτον, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ εἰς οἶνον, τοῖς πίστει προσερχομένοις. εὐχαρίστησαν τῷ Θεῷ οἵ τε γέροντος, ὅτι οὐκ ἀφῆκεν ἀπολέσθαι τοὺς κόπους αὐτῶν. ☩ ἀπῆλθον οἱ τρεῖς μὴ χαρᾶς εἰς τὰ κελλία αὐτῶν.

Abbas Daniel Pharanita narravit haec; Dixit pater noster Abbas Arsenius de quodam Scetiota, quod magnus esset in agendo, in fide vero simplex: unde quia erat idiota, fallebatur, ac dicebat; Non est revera corpus Christi, panis quem sumimus, sed antitypum, seu figura.

Et audierunt duo Senes, quod talem proferret sermonem. Scientes autem magnum eum esse vitæ moribus, reputaverunt, ita loqui ex simplicitate, absque malitia. Unde ad eum profecti dixerunt; Abba, sermonem fidei contrarium audivimus de quodam, quod putet non esse vere & natura corpus Christi quem sumimus panem, sed esse antitypum. Respondit Senex; Ego sum qui ita sentio. Illi vero monuerunt eum hisce verbis; Abba, noli sic tenere, sed quemadmodum tradit Ecclesia Catholica. Nos enim credimus, quod ipse panis, corpus sit Christi, & calix, ipse sit sanguis Christi, secundum veritatem, non secundum figuram. Sed sicut in mundi principio Deus pulverem de terra accipiens, hominem formavit ad imaginem suam, nec quisquam dicere potest, non esse imaginem Dei, quamvis incomprehensa sit imago: ita etiam de pane de quo dixit; Corpus meum est; sic credimus, quod juxta veritatem corpus sit Christi. Tum Senex infit; Nisi res ipsa persuaserit, non plene mihi erit satisfactum. Illi ad eum; Deum deprecemur per hanc hebdomadam circa mysterium hoc, confidimus, cum nobis revelaturum. Senex vero cum lætitia admisit sermonem; Deumque orabat, dicens; Domine, tu scis, me non propter malitiam esse incredulum; sed ne per ignorantiam aberrem,

mihi revela, Domine Jesu Christe. *Senes quoque regressi ad suas cellas, obsecrabant Deum, ac dicebant; Domine* Jesu Christe, *mysterium istud revela Seni, ut credat, nec perdat labores suos. Et exaudivit Deus utrosque. Completa ergo hebdomada, venerunt Dominico die ad ecclesiam, steteruntque una tres soli in uno embrimio;* (sive, sedili) *medius autem erat Senex. Tunc aperti sunt oculi eorum. Nam cum panis ad sacram mensam positus fuisset, tribus solis apparebat velut puerulus. Et ubi manum extendit Presbyter ad frangendum panem, ecce Angelus Domini descendit de cælo, habens cultrum, & puerulum mactavit, ac sanguinem ejus infudit in calicem. Tum quando Presbyter in particulas fregit panem, etiam Angelus e puerulo particulas incidebat. Ut porro accesserunt ad sumendum e sanctis, soli Seni data est caro cruenta. Quod intuitus, timuit, & clamavit, dicens; Credo, Domine, quod panis corpus tuum sit, necnon calix sanguis tuus. Atque illico caro quam præ manibus gerebat, evasit in panem, juxta mysterium. Et communionem sumpsit, gratias agens Deo. Aiunt ei Senes; Novit Deus humanam naturam, quod carnibus crudis vesci nequeat; ideo corpus suum transformavit in panem, & suum sanguinem in vinum, iis qui fide suscipiunt. Et*

gratias egerunt Deo de Sene, quod non permisisset perire labores illius. Tunc abierant tres illi in cellas suas ingenti cum gaudio.

III. His addere possumus solutionem objectionis novæ, quam assumit Dallæus ex Sinarum Historia, quam scripsit Trigaltius, qui libri v. cap. VII. refert de quodam neophyto octuagenario, cui nomen erat Fabio, ad extremas vitæ angustias redacto, & gravi morbo laborante, quem sine viatico corporis Christi in mortis paroxysmo relinquendum Jesuitæ decreverant: quippe cum sæviente tunc temporis persecutione, cum pompa & cærimoniis adsuetis deferre non liceret. Sed tandem ad ædes Jesuitarum delatum refert Historicus, Eucharistiam extensis aulæis, & accensis cereis honorificentissime recepisse.

Ex his concludit Minister, dissimilem esse hodiernæ Ecclesiæ & antiquæ effigiem: primis enim sæculis ejusmodi pompas & cærimonias, temporibus præsertim persecutionum, incognitas esse cognitissimum est. Citat in hanc rem S. Justinum Martyrem, qui Apologia II. testificatur, Eucharistiam ad absentes postpositis pompis ac cærimoniis deferri; & Eusebium Cæsariensem, qui libro VI. capite XLIV. ex S. Dionysio

Alexandrino refert, puerum à Presbytero missum, Serapioni seni morienti eandem ministrasse; & Martyrologia Adonis, Bedæ, & Baronii, quæ attestantur, Tharsitium Acolythum, sævientibus persecutionibus Valeriani & Gallieni, corpus Christi ad fideles attulisse: sicque instituta antiqui & moderni ritus dissimilitudine, novitatem adorationis Eucharistiæ se constituisse non dubitat.

Respons. Jam non examino, an Trigaltius ea conditione Historiam Sinarum scripserit, ut nihil veri dicere timuerit, nihil falsi dicere ausus sit. Utcumque res sit, Melchior Canus de Historicis ejusmodi sic scripsit lib. 11. de Locis Theologicis cap. vi. pag. 536. *Ejusmodi ante hos paucos dies quædam fabulæ prodiere, quarum & autores & loca adeo longo intervallo distant, ut an mentiantur illi non possit inveniri, an hæc sint addubitari etiam possit. Sed bene habet, quod totum narrationis corpus commentitium apparet: ut quod Hispanorum sermone teritur, id quoque in hac re facile probes:* De luengas vias, luengas mentiras. Et libenter dicere non pertimesco, Jesuitas tempore persecutionis potuisse, relictis cærimoniis & aliis cultus exterioris pompis, Fabio ægrotanti vici-

cum corporis Christi deferre, non violato jure Ecclesiæ Catholicæ: cujus Ministri clam, & omni ritu extrinseco postposito, Eucharistiam deferunt in Anglia & Batavia, ac in omnibus locis, in quibus hæretici Principes his ritibus uti vetant.

Scrupuli Jesuitarum Ecclesiæ Catholicæ in religionem non veniunt, eosque pro legibus non habet. Immo vero in ipsa Gallia Christianissima, solenniores ritus in Eucharistia deferenda cum umbella, & funalibus accensis, majoribus tantum in urbibus observantur. Presbyteri vicani, moribus agrestibus qui legibus Ecclesiæ non officiunt, sæpe equites aut pedites, habita ratione tempestatis, hyemis, aut longitudinis itineris, ad ægrotos pagorum, corpus Christi in pyxide collo pendula inclusum, deferunt, sine umbella, & sæpe amictu lineo madefacto, cereo inundante pluvia extincto. Nunquam Christus magis adorandus mihi visus est, quam in hoc triumpho paupertatis. Nihil igitur magis absurdum aut supervacaneum est, quam ex carentia rituum ejusmodi & cærimoniarum exteriorum in primitiva Ecclesia, persecutionum temporibus suspicionissimis, adorationis carentiam aut defectionem arguere. Ex carentia tem-

plorum, quæ Deorum simulacris inquinata, velut idola ipsa, primi Christiani explodere videbantur, & quæ jam libertas Christiana in officina pietatis ac veræ religionis amplissima fabricavit; colligere licebit adorandi Dei legem non fuisse primis Christianis impositam: quod incogitabile semper visum est homini, cui tenacitas opinionum sensum communem non abstulit. Sed econtra, ex anxietate, solicitudine, & ingenti primorum Christianorum cura in deferenda ad ægrotos & absentes Eucharistia, omnibus cultus externi ritibus spoliata, aut nondum exornata, & jam a Calvinianæ superstitionis sectatoribus impie & inhumaniter abrogata, verum Eucharistiæ cultum & synceram adorationem intelligere necesse est. Quam rationem enim tam sanctæ quam antiquæ consuetudinis abrogandæ afferre possunt, præter defectionem suam ab adoratione Eucharistiæ, & Ecclesiæ Catholicæ fide?

IV. Addit Dallæus, olim ætate S. Irenæi, sive secundo Ecclesiæ sæculo, Episcopos invicem misisse Eucharistiam communicationis signum, & quasi tesseram in domo Dei hospitalem. Sed absurdum est, ex ejusmodi consuetudine colligere denega-

tam Eucharistiæ adorationem: immo vero ex ea patet, veteres Episcopos & Christianos nihil magis in pretio habuisse, ipsumque Christum fuisse communionis inter fideles sacrum & inexplicabile vinculum.

CAPUT VI.

Varia solvuntur argumenta Dallæi adversus adorationem Eucharistiæ, petita ex variis usibus, & piis exercitationibus Jesuitarum.

I. PRIMUM argumentum assumitur ex consuetudine recepta apud Jesuitas, diebus solennitatis & lætitiæ, exponendi cultui fidelium sacram Eucharistiam; verbi gratia, ipso die fundatæ & ortæ Societatis: similiter & diebus mœroris & afflictionis. Secundum ex usu recepto exponendi sanctissimi Sacramenti, ut se extricent anxietate negotiorum ac rerum difficilium. Tertium denique ex eo quod, postpositis legibus & institutis antiquitatis Ecclesiasticæ, eorum neophyti ac pœnitentes Eucharistiæ præsenti se sistant. Eaque de causa Dallæus, quem, ut S. Augustini verbis utar, vereor ne in re tanta joculariter

Lib. IV. de orig. Animæ.

atque irridenter, non serio graviterque agere credatur, prodidit exemplum singulare adolescentis Japonici, qui cum datam fidem seu sponsionem non ludendi alea neglexisset, impositam crudelis flagri pœnam sustinuit, & jussu P. Organtini Jesuitæ, coram sanctissimo Sacramento vapulavit toto tempore, quo inter horrendum flagrorum crepitaculum suavi modulatione canebatur Psalmus CXXIX. *De profundis*. Ejusmodi exemplum aliorum accessionibus cumulat, ex quibus intelligimus, si fides adhibenda est Dallæo, sanguinolentis flagellis ac scuticis sæpe Jesuitas de corio lusisse pœnitentium. Hæc omnia ineunte ætate Ecclesiæ non solum inusitata, verum etiam prorsus incognita & inaudita fuisse affirmat: adeoque probare se posse invictissime existimat, Eucharistiæ adorationem tribus primis Ecclesiæ sæculis, hisce exercitationibus plagosis non minus inauditam & inusitatam fuisse.

Respons. Ego vero, postpositis exercitationibus Jesuitarum, & flagellationibus pœnitentium, illas, an bene vel male factitatæ sint, eorum prudentiæ examinandas, ac, si opus sit, tuendas relinquo: eas enim defendere, Ecclesiæ Catholicæ nihil interest.

Certe procurationem ejusmodi flagellationum imitandarum aut tuendarum ergo nuncupatam non receperat doctiss. Cardinalis Perronius, & ego quoque non habeo: sed respondeo generatim, ejusmodi cultus exterioris notas esse prudenter ac sapienter arbitrarias, adeoque a fidelibus inventas, ac continuis temporibus factitatas & amplificatas fervore pietatis nonnunquam heteroclitæ, & naturali quo ab hominibus Protestantibus dissident viri Catholici dissidio, qui adeo profuse & extra modum prodierunt suæ virtutis ac pietatis exuperantia, ut sæpe Concilia & Pontifices asperitatem & studium flagrans defendendæ & exornandæ veritatis condire ac temperare oportuerit. Sicut in causa cultus & expositionis sanctissimi Sacramenti contigisse plene demonstravit doctissimus Joannes *Thiers*, in investiganda antiquitate laboriosus, Pastor Ecclesiæ *de Chamrond* in diœcesi Carnotensi, Theologus Parisiensis, libro vernacule scripto de Expositione S. Sacramenti, Parisiis impresso anno MDCLXXIII. Utcumque res sit, ex inusitatis ejusmodi exercitationibus, prætermissam fuisse adorationem Eucharistiæ contendere supervacaneum est: quam priori libro confestim

Replica cap. XII. observ. 2. pag. 174.

peractam fuisse, testimoniis omni exceptione majoribus, S. Ignatii, Origenis, Eusebii Cæsariensis, Cyrilli Hierosolymitani, Gregorii Nazianzeni, Chrysostomi, Augustini, & infinitis aliis tam perspicue comprobavimus, ut nulla res infirmare possit.

III. Duplex igitur adorationis genus singulari consideratione reputandum est: unum exterius, quod ad disciplinam pertinet, & est mutationibus & amplificationibus obnoxium: alterum interius, quod in corde, in spiritu & veritate perficitur, ad fidem spectat, & est religionis Christianæ articulus capitalis. Possunt cerei non accendi, Sacramentum non exponi, floribusque altaria non sterni, & supplicationes quotannis ad deferendam per vicos Eucharistiam cum pompa & extensis aulæis prætermitti, non violata fide Ecclesiæ Catholicæ. Sed cultus interioris, cordis & animi, debet esse in Ecclesia constans & perpetua permansio: certum enim hoc esse probavimus; scilicet veteres Eucharistiam semper pro præsente numine habuisse, atque latriæ cultu adorasse.

CAPUT VII.

Diluitur objectio Dallæi contra adorationem assumpta, ex eo quod veteres Christiani a sacro Eucharistiæ, non communicantes arcebant; hodie vero plerique non communicantes, solenniis Missarum interſint.

DIFFICILE est nexum naturalem consecutionis hujus argumenti cum præmissis intelligere. Enimvero ex eo quod omnes qui sacris intererant, Eucharistiam participarent, colligere adorationem prætermissam fuisse, tam absurdum videtur, quam si quis hodie Presbyteros Eucharistiæ adorationem postponere concluderet, ex eo quod singulis Missis quas celebrant, ipsi communicent semper, & Eucharistiam participent. Verumtamen cum placuerit Dallæo ejusmodi ratiocinationem cudere, castigate & accurate retaliare non pigebit.

I. Non gravioris ponderis esse videntur argumenta, quibus probat semper Eucharistiæ communicasse, qui sacræ Liturgiæ celebrationi intererant: quibus annuere non recusamus.

Primum assumit ex Apologia II. S. Justini Martyris, supra laudata, in qua hæc habentur: οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι δίδοσιν ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου, καὶ οἴνου, καὶ ὕδατος. *Qui apud nos vocantur Diaconi, unicuique præsentium dant vel porrigunt, ut participent panem & vinum & aquam, super quibus gratiæ actæ sunt.* Enimvero cum eo tempore Christiani omnes singulari sanctitate florerent, nihil prohibebat quominus a singulis Sancta Sanctis participarentur. Lib. I. ostendimus, ea ætate adoratam fuisse Eucharistiam, nihilque divino ejus cultui saltem repugnans aut contrarium apud S. Justinum reperiri. Nihil igitur officit adorationi, libenter fateri, olim omnes qui sacræ Liturgiæ intererant, communicasse, seu Eucharistiam excepisse.

Eandem consuetudinem perseverantiam retinuisse tempore Tertulliani non inficiamur, idque manifeste intelligi ex libro de Oratione cap. XIV. *Similiter & stationum diebus non putant plerique sacrificiorum orationibus interveniendum, quod statio solvenda sit accepto corpore Domini.* Sed perperam Dallæus sese ab adoratione confutanda deduxit, ut ostenderet Tertullianum eo

loci transſubſtantiationi repugnare. Unde, « ut obiter id dicam, (inquit pag. 255. libri « II. de objecto Cultus religioſi) id quoque « tum temporis a pleriſque Chriſtianis credi- « tum, & pro certo atque indubitato habi- « tum fuiſſe conſtat, Euchariſtiæ eſu ſolvi « jejunium; quod quomodo cuiquam in men- « tem venire potuerit, qui Euchariſtiam non « panem, ſed ipſam corporis Domini cæle- « ſtem ſubſtantiam eſſe crediderit, dicat qui « poteſt; ego quidem non capio. Vehemen- « ter deluſus eſt Dallæus, eo quod ſibi per- ſuaſerit, Tertullianum hac voce *ſtationis* tantummodo jejunium ſignificare: quod fa- ciliter poterat dediſcere ex doctiſſima ad hanc vocem obſervatione illuſtriſſimi Sor- bonæ Socii, Gabrielis Albaſpinæi, Epiſcopi Aurelianenſis, lib. I. cap. XVI. & intelli- gere, ſtationem non eſſe jejunium, nec orationem; ſed longam & diuturnam in Eccleſia permanſionem, qua quidem du- rante & orabant & jejunabant Chriſtiani. Arguit vero eos Tertullianus, qui in his permanſionibus a corpore Chriſti abſtine- bant: quia receptione Euchariſtiæ tempus mœroris, luctus, orationis & jejunii claudi ac finiri debere ſibi perſuadebant; non quia jejunium ipſum ſolvi ac frangi reputabant.

Quem ad modum post Concilium Carthaginense III. omnes fideles non nisi jejuni communicare debent, & revera Eucharistia percepta claudit ac finit tempus jejunii, licet jejunium non nisi carnibus aut aliis comestis esculentis solvatur; sic communio Paschalis solvit tempus jejunii Quadragesimalis, non jejunium Quadragesimæ: alias Eucharistiam recipere toto tempore dierum esurialium vetitum fuisset.

II. Sed instat firmiter Dallæus ex S. Joanne Chrysostomo, Homilia III. in Epist. ad Ephesios, pag. 1051. edit. Hier. Commelini, anno MDXCVI. in qua sic ait: Πᾶς γὰρ ὁ μὴ μετέχων τῶν μυστηρίων ἀναιδῶπως καὶ ἰταμῶς ἕστηκως. *Omnis enim qui non est particeps mysteriorum, impudenter & audacter stat.* Et infra, de iis qui sacræ Liturgiæ, postposita communione, intersunt: ἆρ' οὐ βέλτιον τὸν τοιοῦτον μηδὲ ὅλως παρεῖναι; *Nonne melius esset ejusmodi nequaquam adfuisse?* Verum nihil hic dicit Chrysostomus, quod non ori concionatoris Christiani hodie possit induci. Duos abusus sibi invicem contrarios & repugnantes carpit, qui sua ætate populum Christianum deformabant: quidam enim bene ac syncere parati communionem corporis Christi percipere negligebant; alii vero,

vero, quamvis criminibus inquinati, occasione data festi Paschalis, aut Pentecostes, ad sacram mensam temere accedere non pertimescebant. Sic eos arguit S. Chrysostomus: Πολλὴν ὁρῶ τὴν ἀνωμαλίαν· ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις καιροῖς καὶ, καθαροὶ πολλάκις ὄντες, προσέρχεσθε· ἐν δὲ τῷ πάσχα, κἂν ἤ τι τετολμημένον ὑμῖν, προσέρχεσθε. ὦ τῆς συνηθείας! ὦ τῆς προσλήψεως! *Multam video rei inæqualitatem: in aliis quidem temporibus, quum mundi quidem sæpe sitis, non accedetis: in Paschate autem, etiamsi aliquod scelus a vobis sit admissum, accedetis. O consuetudinem! o præsumptionem!*

Sed tantum abest ut ex his consequatur, omnes qui sacræ Liturgiæ intererant, communicasse: ut econtra planissime constet, multas Liturgias absque communicantibus quotidie celebratas fuisse. Hoc enim ex conceptis verbis S. Chrysostomi intelligimus eadem Homilia: Εἰκῇ θυσία καθημερινὴ, εἰκῇ παρεστήκαμεν τῷ θυσιαστηρίῳ· οὐδεὶς ὁ μετέχων. Ταῦτα, οὐχ ἵνα ἁπλῶς μετέχητε, λέγω, ἀλλ' ἵνα ἀξίους ἑαυτοὺς κατασκευάζητε. *Frustra est quotidianum sacrificium, frustra adstamus altari: nemo est qui participet. Hæc dico, non ut solum participetis, sed ut vos dignos reddatis.* Igitur bona fide fatemur, ineunte ætate

Ecclesiæ Catholicæ, omnes qui intererant Liturgiis fideles singulatim communicasse. Sed adulta ætate, & continenti tempore S. Chrysostomi, quadam negligentia pietatis succum vorante, multæ Liturgiæ absque communicantibus celebrari cœperunt, usu pristino tabescente aut senescente. At ex his neutiquam consequitur, prætermissam fuisse adorationem Eucharistiæ, quam perspicuis verbis docet S. Chrysostomus, ut lib. 1. cap. VII. ostendimus amplissime. Insuper vero Ecclesia vehementer flagrat desiderio restituendæ pristinæ consuetudinis, atque una sanctitatis & pietatis, quam majores nostri florentissimam reliquerant; ob quam quotidiana corporis Christi participatione dignati sunt. *Optaret quidem*, inquit Concilium Tridentinum Sess. XXII. cap. VI. *sacrosancta Synodus, ut in singulis Missis fideles adstantes, non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarent, quo ad eos hujus sanctissimi sacrificii fructus uberior proveniret: nec tamen, si id non semper fiat, propterea Missas illas, in quibus solus Sacerdos sacramentaliter communicat, ut privatas & illicitas damnat, sed probat, atque adeo commendat.*

CAPUT VIII.

Diluuntur argumenta assumpta ex pompis adhibitis ad Sacramenti venerationem: cereis accensis, suffitu, floribus quibus altaria exornantur, & iconibus Eucharistiæ, a Jesuitis apud Indos fabricatis.

ULTRO fatemur, ejusmodi cultus exterioris notas inventum habere difficilem apud veteres Christianos: sed cum adoratio interior in spiritu & veritate, corporis Christi in Eucharistia, ineunte ætate Ecclesiæ, ita ut adulta & senili, semper factitata sit; obfirmato pectore defendimus, ex his cærimoniis & ritibus externis, libertatis & fervoris Christiani fœtibus genuinis, non posse colligi, novum dogma de adoratione Eucharistiæ exhibenda constitutum fuisse, veteribus Christianis inauditum & inusitatum.

Non hic repetere opus est, quæ libro 1. abundanter explicuimus. Dico tantum, nihil in Arnobio, Tertulliano, & Clemente Alexandrino, magis adversum aut repugnans suffitui, sertis florum, aut cereis ac-

censis reperiri, quam quod Origenes, Lactantius, & Cyprianus, adversus templa protulerunt: quibus tamen ad synaxes & preces publicas uti Protestantes non recusant. Igitur fateri necesse est, fore sanctos & pietati fidelium conducibiles ejusmodi ritus, exterioresque cærimonias, dummodo ad normam dirigantur, & salibus sancti & religiosi objecti condiantur. Pluviam & serenitatem votis & suppliciis ab idolis expetere, grande piaculum crimenque horrendum Gentilium fuit; quod iisdem in verum Deum conversis, magnum religionis ac veræ pietatis Christianorum argumentum evasit. Suffitus apud Ethnicos impius & sceleratus, apud Judæos justus & pius fuit. Quemadmodum ergo infinitos fœtus specie dissimiles ac diversos, Sol in viscеribus terræ vegetat: Deus verus omnes cultus & cærimonias exteriores ad se relatas perficit, & ad veram pietatem & religionem utiles efformat ac dirigit. Quid vero magis incommodat aut repugnat Christianæ religionis legibus, cærimonias ac ritus quosdam Gentilium in usum & asscesim Ecclesiæ Catholicæ transferre, quam verba Gentilitati destinata, ac veluti consecrata? quibus uti ipsi Scriptores Canonici non perti-

meſcunt. Epiſt. II. S. Petri cap. II. v. 4. *Si enim Deus Angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in judicium reſervari.* Ezechielis cap. VIII. v. 14. *Et ecce ibi mulieres ſedebant plangentes Adonidem.* Idem dicere de imaginibus Euchariſtiæ nihil vetat, quas Fidelibus Indis dant Jeſuitæ. Enimvero cum icones indicia ſint amoris & pietatis erga res effictas & repræſentatas, & ſacrorum donorum, ſeu Euchariſtiæ, dilectionem commendet S. Ignatius, ut oſtendimus cap. II. lib. I. effigie expreſſam eam habere ac venerari, a pietatis & veræ religionis inſtitutis alienum eſſe non poteſt.

Inſuper, ſi miracula in gratiam ejuſmodi imaginum a Jeſuitis relata, falſa ac ſuppoſititia ſunt, veritas non eſt indiga falſitatis, eaque ſuis autoribus comprobanda relinquo.

CAPUT IX.

Diluitur objectio assumpta ex solennitate Festi Corporis Christi, precibus ad Eucharistiam fusis, genuflexionibus, & aliis cultus exterioris notis.

I. CUM inclinata jam ætate religionis Christianæ, solennitas Festi Corporis Christi decimo tertio sæculo instituta sit, atque in Ecclesia S. Martini Leodiensis, occasione data revelationis factæ Julianæ virgini Leodiensi, primulum exorta & inchoata: totis retroactis sæculis inauditam fuisse adorationem Eucharistiæ, plusquam potest, defendit Dallæus. Et postquam hujus Festi magnificentiam, & munerum popularium apparationem, veluti festum Jovis aut Cybeles, descripsit; sic concludit lib. II. de religioso Cultus objecto cap. XVII. pag. 286.

» Nunc clara & perspicua est nostræ ratiocinationis consecutio; Apostolos, si Eucharistiam numen esse itidem cum Latinis latriæ cultu dignum credidissent, hoc ei » Festum æque cum Latinis fuisse consecraturos. Sed virum doctum inter homines

Protestantes non inventum iri à nobis confido, qui ejusmodi ratiocinationem aut consecutionem tuendam recipere velit. Enimvero Festum sanctissimæ Trinitatis, ipsa solennitate Corporis Christi non multo vetustius est. Autor Micrologi, qui vixit anno MLXXXV. in plerisque locis celebratum refert, hoc est, ab omnibus Ecclesiis generaliter receptum nondum fuisse. At verò, si consecutio Dallæi est ad normam accurate directa; quid vetat Socinianos animadvertentes novitatem Festi sanctissimæ Trinitatis, non secus ac Festi Corporis Christi, pernegare, Apostolos adorasse Trinitatem, eidem, si adorandam credidissent, hoc Festum consecraturos? Sed cum ex Scriptoribus Canonicis & Ecclesiasticis omnium sæculorum, adorandam esse Trinitatem intelligere facile esse respondeant Calviniani: quid Catholicæ veritatis defensores respondere prohibebit, ex iisdem Scriptoribus, Scripturæ scilicet & traditionis fontibus, a nobis perspectum iri venerationem & cultum Eucharistiæ debitum? Insuper, Festum Corporis Christi, supplicationes Sacerdotum longo ordine procedentium, suffitus, flores projecti, & extensa aulæa per plateas & vicos, tantummodo

sunt cultus exterioris indicia; quorum mutationes, imminutiones, aut amplificationes, non tam in Christi institutione, quam in pietatis ac prudentiæ Christianæ consiliis ac libertate positæ sunt.

II. Similiter respondeo argumento ex precibus ad Christum in Eucharistia positum fortis assumpto, quas primis sæculis Ecclesiæ inusitatas fuisse contendit Dallæus. Hanc enim objectionem abundanter lib. I. diluimus, in quo precum ejusmodi antiquitatem demonstravimus, nihilque novi præter formam externam habere docuimus.

III. Non felicius procedit ratiocinatio, qua ex eo quod non nisi jejunis liceat Eucharistiam percipere, sibi persuadet, ea consuetudine antiquiorem non esse Eucharistiæ adorationem. Nam etiamsi hæc persuasio à veritate non esset alienior, nihil adorationis antiquitati officeret: quippe cum ex Apologia II. S. Justini, Apologetico Tertulliani, cap. XXXIX. & lib. II. ad Uxorem cap V. intelligamus, cœtibus antelucanis, ab hominibus non nisi jejunis Eucharistiam percipi potuisse. S. Augustinus Epist. CXVIII. cap. VII. observat, non nisi à jejunis recipi, dempta anniversaria feria V. majoris Hebdomadæ: quod etiam lege canonis XXIX.

sancivit Concilium Carthaginense III. Sed cum ejusmodi usus & asceſis ad extrinsecum Eucharistiæ cultum pertineat, legibus Ecclesiasticis institutum & humanis, & a mutationibus ac vicissitudinibus non liberum: dico perceptionem Eucharistiæ ab hominibus, tum jejunis, cum non jejunis, factitatam, esse æquabiliter adorationis argumentum & indicium certum; quoniam qui non jejuni olim receperunt, accuratius Christum imitatione consequi hac agendi ratione sibi persuaserunt; adeoque instinctu venerationis & adorationis Christo exhibendæ, nihil immutare voluerunt. Non aliam rationem condendi hujus canonis XXIX. habuisse videntur Patres Carthaginenses: *Ut Sacramenta Altaris non nisi a jejunis hominibus celebrentur, excepto uno die anniversario, quo Cœna Domini celebratur.* Similiter & Thebani, sua consuetudine instituenda, qua non nisi sero & die advesperascente Eucharistiam celebrabant, unicam adorationem spectasse videntur, ut refert Socrates lib. V. cap. XXI. & Sozomenus lib. VII. cap. XIX.

Sed si bona fide ejusmodi cultus exteriores notas, tamquam novitates post stabilitum adorationis dogma institutas teme-

ritate superstitionis humanæ, Dallæus nobis exprobrat: cur eandem novitatem communionis Anglicanæ fratribus non objicit? qui non nisi humiliter, flexis genibus, Eucharistiam recipiunt, præcepto ad hunc ritum speciatim constituto, quod legitur Liturgiæ Anglicanæ pag. 202. edit. Londinensis anni MDCLXXVIII. Non enim est apud Dallæum magis perspicuum adorationis signum & argumentum, quam genuflexio: nihilominus reluctante contribuli Hospiniano, qui ait, *Hoc Sacramentum magna cum religione & reverentia tractandum esse, pro cujusque Ecclesiæ consuetudine, honesto habitu, moderatis gestibus, sobrie, religiose, aperto capite, flexis genibus, & si quæ sunt similes liberæ cærimoniæ.* Lib. v. Hist. Sacrament. cap. VIII. pag. 411.

Sed dubio procul reponent Protestantes, se non posse dubitare quin Anglicanæ communionis fratres omnem adorationem Eucharistiæ denegent, quam ejusmodi cultu soli Deo debito colendam esse nec credunt, nec existimant. Ego vero respondeo, eo pejores ac deteriores illos esse, quo extrinsecus Eucharistiam colunt, quam intrinsecus nullo cultu dignam reputant. Nos vero meliori fide externo cultu veneramur,

quod intus & in corde adoramus. Adeoque fatèri necesse est, non debere Protestantes ex genuflexionibus & aliis externæ adorationis notis, quas Eucharistiæ rependimus, captare contumeliam, aut nobiscum scindendæ unitatis causam sibi fabricare: cum ipsimet ad Liturgiam aut synaxim Anglicanam admissi e Gallia nostra Calviniani, flexis genibus Eucharistiam similiter percipiant. Si vero licet genua flectere, ac liberis ejusmodi cærimoniis uti; quid vetat mensas, cui apponitur Eucharistia, mundis linteis ac floribus sternere, & templa, dum synaxes effiunt, odoribus & thure vaporare? Hæc enim omnia disciplinam & temperationem morum liberam spectant, quos varios varia tempora postulant: ipsam vero fidei immutabilis substantiam scopulis immobiliorem nihil attinent.

CAPUT X.

Solvitur objectio assumpta ex vituperationibus & probris, quibus Gentiles afficere potuissent Christianos, si Eucharistiam esse adorandam existimassent.

I. OMNES ritus exterioris cultus, quos usu & consuetudine receptos habet Ecclesia ad celebrationem Eucharistiæ, quoad ejus fieri potest, exaggerat Dallæus; miraturque Gentiles, qui tot calumniarum probris primitivorum Christianorum famam contaminarunt, eos non appellasse Θεοφάγους, hoc est, *Dei Voratores*, quemadmodum solent hodie Turcæ & Mahumedani, ut refert in suis Irineribus Bullæus Gultius, & olim Averroes: cum præsertim dicat Cicero, de Natura Deorum lib. III. cap. XVI. *Ecquem tam amentem esse putas, qui illud quo vescatur, Deum esse credat?*

Ego vero, postpositis tædiosis sermonum amplificationibus, breviter respondeo, Gentiles æquiores fuisse ac magis religiosos ipsis Calvinistis, quominus criminibus com-

mentitiis majores noſtros accuſarent: idque ex duabus cauſis potiſſimum intelligere facile eſt.

1. Gentiles non aliam animo conceperunt comeſtionem fieri poſſe, præter naturalem; qua ſcilicet nutritio corporis ex alimento accepto perficitur, quod varie tractans natura convertit, propriiſque ductibus in omnes extremaſque corporis particulas diffundit atque confert. Comeſtio enim eis ſemper viſa eſt, illa naturæ laborantis actio, qua quodcumque durius & ſolidius alimentum dentibus in ore conſtructis manditur, extenuatur, & molitur; manſum vero, & ad nutritionem præparatum, crebra agitatione & motibus linguæ detruditur in ſtomachum, ceu viam communem, per quam illabitur in ventriculum, tum pituitæ oris perfuſione, cum tunicæ ejus, quæ ventriculo continuata eſt & communis, attrectatione.

2. Non ignotum, nec inauditum erat Gentilibus, attonitis Capharnaitis Judæis, & quærentibus Diſcipulis quomodo poſſet Chriſtus dare ſuam carnem ad manducandum, ipſum Chriſtum ejuſmodi fore ſui corporis comeſtionem pernegaſſe; cum ipſos de modo carnis comedendæ muſſan-

tes sic affatus esset, Joan. cap. VI. vv. 62. 63. 64. *Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis filium hominis ascendentem ubi erat prius? Spiritus est qui vivificat: caro non prodest quidquam. Verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt.* Igitur mirum non est, Gentiles nomen *Voratorum Dei*, θεοφάγων, primis Christianis non imposuisse, quos Deum suum manducare, aut ejus carnibus vesci naturaliter, neutiquam existimabant.

Quamobrem cum Calvinistæ sciant certissime, nos carnem Christi in Eucharistia extensam & circumscriptive collocatam non credere, sed definitive & modo spirituali; comestionemque substantiæ corporis Christi non esse naturalem, nec per tritionem ac extenuationem dentibus peractam: nihil magis impium, & ab institutis rectæ rationis & justitiæ alienum est, quam Catholicos viros *Voratores Dei*, ac θεοφάγους, cum Turcis & Mahumedanis, hominibus in rebus Christianæ religionis bardis & βαρβαροφάγοις, appellare.

II. Non majori consideratione reputandum est argumentum XXIV. quod Dallæus assumit ex disputandi ratione Celsi adversus Christianos, qua, ut ex libris Origenis

χῦ Κέλσου intelligimus, exprobrabat adorationem hominis cruci affixi, ipsis exaggerantibus immensitatem veri Dei, pessundantibus & floccifacientibus Deorum simulacra. Miratur Dallæus, in mentem non incurrisse adorationem panis & vini, marmorum & lapidum cultu multo deteriorem & irreligiosiorem; adeoque concludit incredibile esse, tunc temporis adoratam fuisse Eucharistiam. Insuper addit, facile, fuisse majoribus nostris, si in Eucharistia præsens numen existimassent, obstruere ora Gentilium continuo exprobrantium, Deum Christianorum in oculos non posse incurrere: ut ex Theophilo Antiocheno ad Autolicum, intelligimus, & ex Dialogo Minutii Felicis, subtitulo, *Octavius*, in quo Cæcilius Gentilium patronus ait: *Deum suum nec ostendere possunt, nec videre.* Nihil enim, quam panem & vinum in Eucharistia quotidie adoratum ostendere ac videre, facilius erat.

RESPONS. Ejusmodi objectio hominis est opinionsi, cui tenacitas erroris sensum communem abstulit; nihil enim incunte ætate Christianæ religionis, a Gentilium & Celsi mente alienius esse potuit, quam suspicio adorati a Christianis panis & vini,

qui Deum invisibilem solum cultu & adoratione dignum palam & publice prædicabant. Sed ut perspectum habeamus quam facile sit ejusmodi objectionem friare, subjicio Celsum & Cæcilium nostra ætate adversus Catholicos viros disputare: quis ex nobis tanta fatuitate laboraret, ut nos adorare panem & vinum responderet, quæ in Eucharistia existere non credimus, qui nec Deum in speciebus percipi oculis existimamus? Verumtamen, si ratiocinatio Dallæi ad normam recte directa procedit, æquabili ratione probabit, ætate nostra Eucharistiam a Christianis non adorari, qua transactis temporibus Celsi & Minutii Felicis. Quis enim hodie vir Catholicus Celso & Cæcilio interrogantibus non dicat cum Clemente Alexandrino? Θεὸς σεμνὸς καὶ προσκυνητὸς, *Deus venerandus & adorandus*: lib. III. Stromatωv pag. 223. Cum S. Justino Apologiæ II. pag. 64. ὅθεν Θεὸν μόνον προσκυνῶμεν, *Proinde solum Deum adoramus*. Cum Origene lib. I. contra Celsum pag. 10. de diversis Philosophorum sectis: εἴπερ οὖν δεῖ πιστεύειν, ὡς ὁ λόγος ἐδίδαξεν, ἐνί τινι τῶν αἱρέσεως εἰσηγησαμένων ἐν Ἕλλησιν ἢ βαρβάροις. πῶς ἐγὼ μᾶλλον τῷ ὅτι πᾶσι Θεῷ, καὶ τῷ διδάσκοντι τὸν μόνον δεῖν σέβειν, τὰ ἄ-

λοιπὰ,

λοιπὰ, ἤτοι ὡς μὴ ὄντα, ἢ ὡς ὄντα μέν, ἐκ τιμῆς ἀξία, ὑ μὲν ἐκ προσκυνήσεως καὶ σεβασμοῦ, παρὰ; *Ergo si credendum est, ut ratio docuit, ani cuipiam eorum qui has sectas induxerunt, quæ apud Græcos celebrantur aut Barbaros: quanto magis Deo hujus universi Domino, & ei qui docet hunc solum esse colendum, cætera vero, sive non existant, sive existentiam habeant, parvi esse existimanda, digna quidem honore, non etiam cultu & adoratione?* Et tandem cum eodem Origene de Eucharistia non respondeat, quod ait Homilia v. in diversos Novi Testamenti locos, libri prioris cap. III. ab omni falsi suspicione vindicata: *Quando sanctum cibum, illudque incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane & poculo frueris, manducas & bibis corpus & sanguinem Domini; tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur: & tu ergo humilians temetipsum, imitare hunc Centurionem, & dicito: Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum; ubi enim indigne ingreditur, ibi ad judicium ingreditur accipienti.* Quis enim ex his non perspiciat plenissime, tempore Origenis adoratam fuisse Eucharistiam, adeoque suo complexu revera Deum continuisse, etiamsi oculis percipi non posset? Quippe cum eo tempore, non

secus ac ætate S. Chrysostomi, *Vocabatur mysterium: quoniam non quæ videmus, aspicimus; sed alia videmus, alia credimus. Talis est enim nostrorum mysteriorum natura.* Καὶ ἄλλως ὃ μυστήριον καλεῖται, ὅτι οὐχ ἃ ὁρῶμεν, βλέπομεν, ἀλλ' ἕτερα ὁρῶμεν, καὶ ἕτερα πιστεύομεν. τοιαύτη γὰρ καὶ τῶν μυστηρίων ἡμῶν φύσις. Homilia VII. in I. ad Corinth. pag. 378.

CAPUT XI.

Diluitur argumentum Dallæi, assumptum ex objectionibus veterum Patrum, Origenis, Tatiani, & Minutii Felicis, adversus Gentiles, quas contendit videndas fuisse supervacaneas, & prorsus alienas a sensu communi, si adorandam esse Eucharistiam reputassent. Ratio disputandi S. Irenæi, & Tertulliani, adversus Docetas & Ebionæos, vindicatur.

I. FATERI necesse est, Origenem contra Celsum lib. IV. vituperantem idololatriam Ægyptiorum erga crocodilos, vitulos, & hœdos, impietatis horribilis crimine eos accusasse, eo quod vescerentur Diis quos colebant: Tatianum Orat.

contra Græcos, exprobrasse eis mactationem ovis, quam adorabant; idemque objectasse Minutium Felicem, in Dialogo sub titulo Octavii. Porro Dallæus hæc omnia assumit, ad concludendum incredibiliter positas fuisse ejusmodi objectiones a Patribus existimantibus Eucharistiam adoratione dignam, quas retorquere facile erat in homines qui Christum Deum suum quotidie manducaverint & adoraverint.

Revera amplissimus ejusmodi retorsioni argumenti relictus fuisset locus, si Deum suum Christiani eodem modo comedissent, quo vitulos & hœdos deglutiebant Ægyptii, quos primum mactabant, deinde coquebant, & mensis appositos dentibus extenuabant & conterebant. Sed cum econtra Christiani incruentum suum sacrificium celebrarent, victimamque mirabili modo & a sensibus alieno comederent; nihil ejusmodi retorsione absurdius, aut a rectæ rationis norma alienius fingi posse, supra hujus libri capite x. mox ostendimus.

II. Insuper addit, ex adoratione Eucharistiæ firmissimas objectiones assumi potuisse à S. Irenæo & Tertulliano, contra Docetas & Ebionæos, hos asserentes Christum puri hominis corpus; illos, corpus

phantasticum habuisse: quas cum prætermiserint, jure merito videri eis inauditam & inusitatam ejusmodi adorationem. Sed cum illi Hæretici non negarent, Christum esse etiam in corpore phantastico adorandum: non tam perspicaci sum animo, ut intelligam, quâ ratione melius processissent S. Irenæo & Tertulliano objectiones assumptæ ex adoratione corporis Christi, quam ex probatione veræ existentiæ ejusdem in Eucharistia. Immo vero, corpore præsente in Eucharistia, tota machina corporis phantastici ruebat necessario; quæ faciliter cum adoratione Christi convenire ac consistere poterat. Mirum igitur non est, S. Irenæum, objectione ex adoratione postposita, ex præsentia reali potius argumentum assumpsisse: quod revera præstitit lib. VI. adversus Hæreses cap. II. *Vani autem omnino, quod universam dispositionem Dei contemnunt, & carnis salutem negant, & regenerationem ejus spernunt, dicentes non eam capacem esse incorruptibilitatis. Sic autem secundum hæc, nec Dominus sanguine suo redemit nos, neque calix Eucharistiæ communicatio sanguinis ejus est.* Tertullianus similiter lib. IV. contra Marcionem cap. XL. ut veritatem carnis Christi

comprobet, ait: *Acceptum panem & distributum Discipulis, corpus illum suum fecit, Hoc est corpus meum, dicendo.* Nam jure merito hæc verba sequentia, *Hoc est figura corporis mei*, per hyperbaton apposita fuisse proxime post hæc verba, *Hoc est corpus meum*; quæ post hæc, *Acceptum panem*, adscribi debuerant; defendit doctissimus Archiepiscopus Senonensis, Cardinalis Perronius. Etenim cum animo intendisset Tertullianus probare, panem qui revera in Veteri Testamento existimabatur figura corporis Christi, verum & proprium in Novo evasisse, dicendo, *Hoc est corpus meum:* manifesta consecutione constabat, Christum verum corpus assumpsisse.

Equidem scio, Edmundum Albertinum, Charentonii templi Ministrum, plusquam poterat contendisse lib. II. de Eucharistia, ut hanc Perronii Cardinalis interpretationem dilueret. Sed recognoscere jam non est difficile, Albertinum nihil magis imbecillum & enervatum eo capite prodidisse. Quod cum præsentiam realem magis spectet, quam adorationem, ad quam speciatim tuendam in hac Lucubratione dedita opera animum appuli: ad Opus Cardinalis Perronii de Eucharistia, & ad tomum III. de

Perpetuitate Fidei lib. II. capp. II. III. IV. & V. Lectorem syncerum remitto, quibus invictissime probavit Autor, plus arrogantiæ intolerandæ in Albertino fuisse, quam virtutis, & Calviniſmi Athletam eo loci, non tam fortibus, quam fulgentibus armis pugnasse, & cladem feciſſe.

CAPUT XII.

Diluuntur novæ objectiones Protestantium, assumptæ ex agendi ratione Juliani Apostatæ adversus Christianos, & ex S. Augustino, Theodoreto, & Scriptoribus quibusdam, Philosophis, Judæis, Mahumedanis, qui sæcul. XI. & XII. religionis Christianæ hostes infensissimi extiterunt.

I. Sive Dallæus propriæ imbecillitatis conscius, ex argumentis quæ adversus adorationem Eucharistiæ prodidit lib. II. de religioſi Cultus objecto, extiterit; ſive ſectæ, cui nomen dederat, rebus conducibile ac neceſſarium prudenter exiſtimaverit; hanc materiam integro Libro dedita opera conſcripto, haud ſcio an bene vel male dixerim tornatam, incudi red-

dendam atque iterum tuendam recepit. Ea igitur de causa lib. VII. de Cultibus Latinorum religiosis, titulum *Adorationis Eucharistiæ* iterum inscripsit, postquam satis concessit, publici juris facto anno MDCLXXI. sexto post emissum in vulgus, anno scilicet MDCLXV. Opus de objecto Cultus religiosi, quod ipse vita comite dicaverat Serenissimo Principi, Augusto Brunsvicensium & Luneburgensium Duci. Utcumque res sint, nec opus nec necesse esse arbitratus sum recentioris istiusmodi Lucubrationis confutationem aggredi; quippe cum 1. repetitio & amplificatio satietatem pariat, ac fine tædio Lectoris, retaliare non potis sit. 2. Mihi visus est Dallæus hanc materiam, quam non injucunde poliverat, non alia de causa retractasse, nisi ut ei, continuo subjiciens per calumniam, Ecclesiam Romanam panem & vinum adorare, obscuritatem & tenebras adferret. 3. His immorari amplius supervacaneum esset, cum objecta quædam cogitatione reputanda in eo libro tantummodo incurrant, quibus nos expedire hoc solitario capite facile est; reliqua vero confutationem Historiæ Eucharistiæ, quam paucis abhinc annis Larroquius, superstitionis Calvinianæ Minister, ex Dallæo

corrasit, aut Dallæus ex Larroquio expilavit, potius spectent, quam adorationis defensionem. Jam ergo his objectionibus nos extricare juvabit.

II. Primam assumit Minister lib. VII. de Cultibus religiosis cap. XIII. ex agendi ratione Juliani Imperatoris, Apostatæ, adversus Christianos: quo capite vehementer exaggeratis commentitiis probris ac contumeliis, quibus majores nostros afficiebat; videlicet, ipsiusmet Jesu Christi adoratione, signo Crucis in fronte, ipsius etiam Crucis veneratione & cultu religioso; observat incredibiliter adorationem panis & vini prætermissam ab eo videri, siquidem ea ætate, non secus ac nostra, Christiani flexo poplite Eucharistiam de geniculis adorassent: adeoque concludit, eo tempore morem adorandæ Eucharistiæ inauditum & receptum nondum fuisse.

Respons. Ego vero, cum nihil in religione Christiana reconditum Juliano in monasteriis enutrito, & sæpius ad synaxes admisso, nihilque impervium esse potuerit: non dubito quin perfectissime intellexerit, in celebratione Eucharistiæ, pani & vino divinum cultum non rependi; sed soli Christo, quem majores nostri, sicut & nos,

verum Deum & hominem in Eucharistia existentem credebant. Adeoque nihil mirabile aut incredibile videri debet, si ejusmodi cultum non exprobraverit. Quippe cum nihil magis ab institutis rectæ rationis & æquitatis alienum fingi possit, quam adorationem panis & vini exprobrare hominibus, quorum perpetua constansque persuasio est, neutiquam panem aut vinum post consecrationem consistere; sed econtra, ipsum Christum Dominum ab omnibus humanæ servitutis incommodis & anxietatibus liberum, in Eucharistia divino quodam modo & inexplicabili, non circumscriptivo, collocari. Multo igitur congruentius erat rationi, Christi Domini cultum lacessere, quem humanis conditionibus in terris versantem, egenum, ac pauperem, in cunis vagientem, denique cruci affixum omnes homines conspexerant. Insuper videtur incogitabile, Dallæum velle Julianum genuflexionibus Christianorum coram Eucharistia factitatis, si revera factæ fuissent, commoveri: cum ipse rotunde recognoscat, fratres Anglos de geniculis Eucharistiam recipere; & ejusmodi cultum pium ac religiosum admittat, nulla exprobratione dignum, dummodo non pani, quem manus

Lib. VII. de Cult. relig. cap. IX. pag. 872.

pistoris in mactra depsit, & in furno excoquit; sed pani vivo; qui de cælo descendit, Christo Jesu referatur. Quid igitur officit legibus pietatis & religionis Christianæ, si neque panem minime existentem, neque species superstites; sed ipsum corpus Christi, Divinitati intime conjunctum, de geniculis inclinato vultu cum timore & tremore recipiamus?

III. Secundam objectionem adducit ex intricato loco S. Augustini, cap. x. lib. III. de Trinitate, quo postquam sanctissimus Doctor varia signa sive miracula recensuit a Deo immediate aut ab Angelis factitata, quæ per se timore mentes humanas percellunt, & stuporem excitant; alia refert quibusdam usibus religiosis destinata, quæ deinceps consumuntur, & manibus hominum fabricata & perfecta sunt, inter quæ panem Eucharistiæ recenset. *Sicut panis*, inquit, *ad hoc factus in accipiendo Sacramento consumitur.* Continenti sermone de his ultimis signis, quæ corpora sunt industria hominum factitata, ait: *Sed quia hæc hominibus nota sunt, quia per homines fiunt, honorem tamquam religiosa possunt habere, stuporem tamquam mira non possunt.* Cum nihil difficilius sit, quam sanæ mentis aciem

a consuetudine sensus communis abducere, ingenue fateor me non tam perspicacis esse ingenii, ut artem efformandæ objectionis ex hoc loco S. Augustini, adversus adorationem Eucharistiæ, intelligere possim. Veruntamen Dallæus, cum nihil adoratione dignum existimet, quod non sit stupendum & mirabile; & hunc panem honorem habere tamquam religiosum, neutiquam vero stuporem tamquam mirum, ex Augustino intelligat: eidem adorationis cultum referendum, Augustinum nunquam reputasse sibi persuadet.

RESPONS. Respondeo 1. etiamsi hæc postrema signa hominibus nota & manu hominum facta, non excitent stuporem, vocari tamen a S. Augustino miracula, *Quæ proprie miracula dicuntur*; adeoque a Dallæo posse reputari adoratione digna. *Init. cap. x. lib. III. de Trinit.* 2. Cum ipse bona fide recognoscat eodem capite, hæc signa tamquam religiosa posse habere honorem, etiamsi stuporem non habeant; perperam ea indigna adoratione reputabit, quippe qui defendat, honorem ab adoratione dissimilitudinem non habere, uti ostendimus hujus libri II. cap. I. cujus etiam adorationis cultum Scriptura soli Deo adscribit his verbis: *Soli Deo honor & Rom. cap. XVI. v. 27. & 1. Tim. cap. I. v. 17.*

gloria: ut supra quoque demonstravimus lib. ejusdem cap. IV. 3. S. Augustinus eo capite vocat Eucharistiam *Pietatis celebrationem.* Pietas autem adorationem significat ex eodem Augustino, Epist. XXIX. *Pietas cultus Dei est.* Alibi pietatem a caritate, quæ adoratio ipsa est, non discernit, lib. scilicet X. de Civitate Dei, cap. IV. *Hic est Dei cultus, hæc vera religio, hæc recta pietas, hæc tantum Deo debita servitus.* 4. Denique quid immorari necesse est in investiganda explicatione hujusce loci S. Augustini, qui vix materiam quam tractamus, attinet? cum ipsemet conceptis verbis adorationem Eucharistiæ doceat, Enarrat. in Psalmum XCVIII. *Nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit. . . . . Et non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando.* Uti ostendimus lib. I. cap. X.

IV. Jam superest excutiendus nonus locus Theodoreti, quem lib. I. cap. XIII. adorationi Eucharistiæ propitium vindicavimus; assumptus a Dallæo ex Quæstionibus in Genesim, Interrog. LV. ἀβελτηρίας τὸ ἐσθίόμενον προσκυνεῖν· *Summæ insaniæ est comestum adorare:* ex quo concludit Minister, Eucharistiam quam quotidie co-

medimus, non posse ab hominibus nisi mente captis adorari.

RESPONS. Libenter fatemur, summæ insaniæ esse quod comeditur adorare; sed mansum & dentibus in ore constructis attritum, & in stomachum detrusum, velut esculentum ex carnibus animalium confectum. Enimvero luce meridiana clarius perspectum habemus, Theodoretum eo loci ejusmodi alimentorum comestionem, ex quibus nutritio corporis humani consuetudine naturæ perficitur, spectare. Explicat enim causas, ob quas Deus jussit hominibus post diluvium carnibus animalium mundorum vesci, & ab esu immundorum abstinere. *Jubens occidere & comedere volatilia & natatilia & terrestria animalia.* Καὶ πετεινὰ, καὶ νηκτὰ, καὶ χερσαῖα ζῶα θύειν καὶ ἐσθίειν κελεύσας. *Propterea vero animalia quædam immunda dixit, alia vero munda: ut illa quidem tamquam immunda exhorrentes, non deificent; hæc vero quæ comeduntur, non adorent.* Διὰ τοῦτο τὰ μὲν ἀκάθαρτα τῶν ζώων λέγει, τὰ δὲ καθαρά· ἵνα τὰ μὲν ὡς ἀκάθαρτα βδελυττόμενοι, μὴ θεοποιῶσι, τὰ δὲ μὴ προσκυνῶσιν ἐσθιόμενα. At vero corpus Christi dum comedimus, non occidimus; sacrificium enim vocamus incruentum, ἀναίμακτον θυσίαν.

V. Denique postrema objectio, quam attenta cogitatione semper reputavi, quamvis adorationem Eucharistiæ directe non spectet, colligitur ex Scriptoribus quibusdam religioni Christianæ infensis, Judæis, Philosophis, & Mahumedanis. qui non nisi post tempora Berengariana, scilicet post sæculum XI. cœperunt Dei comestionem Christianis viris exprobrare, eosque *Voratores Dei*, θεοφάγους per calumniam appellare. Uti intelligimus potissime ex his verbis Averrois, qui initio sæculi XIII. obiit, apud Cardinalem Perronium relatis ex Petro Scarga Jesuita: *Se Christiana secta deteriorem aut inceptiorem nullam reperire, cujus sectatores suum quem colunt Deum dentibus discerpunt & devorant.* Ex his colligit Dallæus, ante tempora Berengariana, quibus sibi persuadet constitutum fuisse dogma transsubstantiationis, nulli cultui seu adorationi obnoxiam fuisse Eucharistiam.

Lib. III. de Euch. cap. XXIX

RESPONS. Plusquam necesse est patet, ejusmodi objectionem non directe, sed subsultu quodam in adorationem resilire, quatenus ex præsentia corporis Christi & transsubstantiatione consequitur: verumtamen silentio prætermittere non expedit; cum præsertim assignare non difficile sit aliam

causam tam fatuæ exprobrationis & contumeliæ adversus Christianos, præter novitatem dogmatis, & recenter Berengarianis temporibus constitutam doctrinam præsentiæ & transsubstantiationis.

Berengarius in Concilio Romano sub Nicolao II. anno MLIX. hæresis crimine convictus, subscribere coactus est retractationi his verbis conceptæ, & dedita opera efformatæ, adeoque fateri, *Scilicet panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solum Sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Domini nostri* JESU CHRISTI *esse: & sensualiter, non solum Sacramento, sed in veritate, manibus Sacerdotum tractari, & frangi, & fidelium dentibus atteri.*

At vero cum opus sit Dei, quod nemo corrigere possit, quem Deus despexerit, relapso in pristinam hæresim Berengario, alterum Concilium Romæ celebravit Gregorius VII. ad rerum Christianarum summam Præfecturam evectus, undeviginti annis post primum Concilium elapsis: in eoque nova lex imposita est, redintegrata lite, homini opinioso & contumaci iterum subscribendi alteri retractationi, quæ priorem non tam amplificat quam explicat, &

sic se habet: *Ego Berengarius corde credo, & ore confiteor, panem & vinum, quæ ponuntur in altari, per mysterium sacræ orationis & verba nostri Redemptoris, substantialiter converti in veram & propriam ac vivificatricem carnem & sanguinem* Jesu Christi *Domini nostri, & post consecrationem esse verum Christi corpus, quod natum est de Virgine, & quod pro salute mundi oblatum in cruce pependit, & quod sedet ad dexteram Patris: & verum sanguinem Christi, qui de latere ejus effusus est, non tantum per signum & virtutem Sacramenti, sed in proprietate naturæ & substantiæ.*

Constat hisce retractationibus nihil aliud animo intendisse Ecclesiam, quam ut Berengarius resipisceret, mentemque ab hæresi ad sanam fidem & doctrinam de præsentia & transsubstantiatione traduceret. Verumtamen ex variis hujusce ætatis monumentis intelligimus, occasione data ejusmodi retractationum, divisas fuisse Catholicorum Theologorum discrepantesque sententias de fractione & comestione corporis Christi. Quamvis enim nulla esset de substantia dogmatis dissimilitudo sententiæ; sive omnes verum Christi corpus per conversionem panis ore fidelium excipi, sibi firmiter

firmiter persuaderent: quidam retractationum Berengarii literæ submorose nimis adhærentes, affatim defenderunt, corpus Christi revera frangi & dentibus conteri; alii vero, quorum opinio continuo tempore invaluit, ejusmodi fractionem & tritionem in symbolis sive speciebus ac stragulis, quibus corpus Christi & sanguis involvuntur, offieri tantummodo, propugnarunt.

Duo Viri hac ætate pietate & doctrina celebres, primam opinionem tuendam receperunt; scilicet Gualterus, qui obiit Magnus Prior S. Victoris Parisiensis anno Christi MCLXXX. uti intelligimus ex Opere ejus *adversus quatuor Labyrinthos Franciæ*, scilicet, Petrum Abailardum, Petrum Lombardum, Petrum Pictaviensem, & Gilbertum Porretanum. Hujus Gualteri Codex MS. notatus I. I. 11. habetur in Bibliotheca S. Victoris Paris. ex cujus lib. III. cap. XI. hæc verba adversus Abailardum R. P. Mabillonius exscripsit Analectorum veterum tom. III. pag. 450. *Demum venit ad Berengarium* Abailardus. *Hic enim Hæreticus asserebat, in figura & in sacramento totum fieri, nihil in veritate. Postea vero convictus coram Nicolao Papa & pluribus Episcopis confessus est, etiam & juravit, panem scilicet & vinum*

post consecrationem, non solum sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Christi esse; & sensualiter non solum sacramento, sed etiam veritate manibus Sacerdotum tractari, & frangi, & fidelium dentibus atteri. Ecce catholica fides. Iste autem Scholasticus sic exponit: Vere quidem, ait, est, sed in sacramento tantum. Item ait: Sane dici potest fractio illa & partitio, non in substantia corporis, sed in ipsa forma panis sacramentali fieri; ut vera fractio & partitio sit ibi, quæ sit non in substantia, sed in sacramento, id est in specie. Item, Est ibi vera fractio & partitio quæ sit in pane, id est in forma panis. Item, Fractio & partes illæ, quæ ibi videntur fieri, in sacramento fiunt, id est in specie visibili. Ideoque illa Berengarii verba ita distinguenda sunt, ut sensualiter, non modo sacramento, sed in veritate dicatur corpus Christi tractari manibus Sacerdotum, frangi quoque & atteri dentibus. Vere quidem, sed in sacramento tantum. Vera est igitur ibi attritio & partitio. Ecce dum catholicam fidem, nulla prorsus distinctione indigentem, solitis sibi argumentationibus distinguit, alterum se probat Berengarium. Nam sicut ille asserebat, Omnia fiunt, sed in sacramento tantum: sic & hic. Ille vero correctus addidit sacramento & fractioni, attritioni etiam

dentium, veritatem quam negabat: iste econtra in omnibus veritatem subtrahit, dum asserit omnia fieri, non in substantia, sed in specie visibili & forma panis & sacramento tantum.

Ad eandem opinionem alter mentem suam aggregavit, Abbaudus Abbas incerti loci, cujus tractatum integrum *De fractione corporis Christi*, publici juris fecit idem P. Mabillonius eodem tomo III. Analectorum veterum pag. 442. quem hic exscribere tædio esset. Hæc tantum verba referam, ex quibus patet, ejusmodi Theologos de permansione integri corporis Christi in cælo non dubitasse, quamvis in terris manibus Sacerdotum frangi revera existimaverint. *Quomodo ergo*, inquit, *de uno eodemque corpore quæritur, quod integrum maneat in cælo, & frangatur in terra? Hic maxime apparet quod superius dixi, ideo Apostolum & Evangelistam verbum fractionis* * *præcipue posuisse, ut hoc sua autoritate firmaretur, unde facilius cor humanum dubitaret. Valde enim sibi ipsi adversa videtur assertio, cum de uno eodemque corpore prædicatur, quod integrum maneat & frangatur. Sed has angustias non patitur humana inopia: divinæ autem potentiæ metas præfigere non valet humana infirmitas, etsi conetur temeritas. Quæ enim impossibilia sunt apud*

* Benedixit ac fregit. *Matth. cap. XXVI. v. 26.*

homines, possibilia sunt apud Deum.

Cum vero tam aspera atque horrida dictio in ore Theologorum non versaretur ante tempora Berengariana; sed econtra omnes homines fideles præsentiam corporis Christi, & transsubstantiationem sine repugnantia crederent, ac, postposita discussione modi mirabilis, quo revera caro & sanguis Christi ore fidelium percipiebantur; cum alimentis ordinariis quibus vescebantur, & arte naturæ nutriebantur, magnam dissimilitudinem habere divinum hunc cibum, sibi persuaderent: nemini homini mirum videri debet, ante condemnationem Berengarii, & exsurgentem ex intelligenda ejus retractatione opinionum ejusmodi divisionem, Christianos viros contumelia *Voratorum Dei*, ac Θεοφάγων inquinatos non fuisse; sed hoc probro inaudito & inusitato apud majores nostros, post sæculum XI. rumore ejusmodi opinionis faciliter per orbem sparso, affectos permansisse.

Eccam igitur habemus veram, certam, & solidam tam immanis & intolerabilis contumeliæ & calumniæ causam, quam homines Protestantes in fictam novitatem constituti dogmatis de præsentia corporis Christi in Eucharistia, & transsubstantia-

tione, inter densas tenebras Historiæ, & contortos fumos sæculorum XI. & XII. transferre perperam conantur. Quæ cum ita sint, dubitandi locus non relinquitur, argumentum ex scribendi & agendi ratione hostium religioni Christianæ infensissimorum assumptum, & in adorationem Eucharistiæ detortum, non solum vanum & supervacaneum, sed fractum & dissipatum remanere.

FINIS.

S. GREGORIUS NAZIANZ.
Orat. XIII. pag. 213.

Δέλθοιο καὶ τούτοις προσκυνητὰς
τοὺς νῦν ὑβρίζας.

Utinam & eos accipias adoratores,
qui te nunc contumelia
afficiunt.

DISQUISITIO THEOLOGICA DE PRÆCEPTO DIVINO COMMUNIONIS SUB UTRAQUE SPECIE.

NUllus dubitandi locus relinquitur inter Catholicos & Protestantes Theologos, quin manducare corpus Christi, & ejus sanguinem bibere, non solum opus, verum etiam necessarium sit ad æternam salutem comparandam; ex his Domini verbis, Joan. cap. VI. v. 54. & seq. relatis, quibus Discipulis suis mussantibus, & qua ratione comedendam carnem suam dare posset inquirentibus, respondit: *Amen, amen dico vobis: Nisi manducaveri-*

tis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & ego resuscitabo eum in novissimo die. Caro enim mea, vere est cibus: & sanguis meus, vere est potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.

Sed vehemens exsurgit inter eos concertatio de duobus capitibus, quæ scindendæ unitatis, ac faciendi schismatis causa sunt. Primo enim anquirunt, an corpus quod comeditur, sit verum & proprium; similiter an sanguis verus propriusque bibatur: Secundo, an absolute necessarium sit ad salutem procurandam, istud corpus Domini sub specie panis comedere, & sanguinem sub specie vini bibere. Primam quæstionem peritis Virorum doctorum lucubrationibus abundanter enucleatam prætermittam: alteram vero quadam elucidatione non indignam, quantum in me erit, excutiam. At vero, ut labor iste faciliter feliciterque procedat, existimo varios Novi Testamenti locos, qui Communionem corporis & sanguinis Christi spectant, esse singulari cura examinandos, uti syncere vi-

deamus, an ex iis verum & conceptis verbis expressum præceptum Communionis sub utraque specie panis & vini, omnibus, nullo dempto, hominibus adultis impositum possit intelligi.

Partium Catholicarum & Protestantium Doctores æquabiliter fatentur, legem percipiendæ Eucharistiæ sub specie vini, haud tanta cum necessitate fuisse impositam, ut nullus ab ea eximatur. Non enim prohibent Protestantes quominus homines abstemii & a vino abhorrentes, sub solitaria specie panis communicent: nec adeo generalem esse legem Communionis sub utraque specie existimant, ut in omni casu generaliter ab omnibus ei obtemperandum esse, sibi persuadeant. Sed quæstio est, an adeo conceptis verbis expressum sit in Scriptura præceptum Communionis sub utraque specie, ut nemo homo communiter & ordinarie ab ejus obtemperatione liber sit: Denique, an illud sit ejusmodi, ut in potestate Ecclesiæ non positum sit laicos homines & mulieres, ipsosque Sacerdotes, extra ritum sacrificii, a perceptione Eucharistiæ sub specie vini arcere; adeo ut judicia Concilii Constantiensis adversus Wicleffum, Joannem Hus, &

Disciplina Ecclesiastique, c. 1. sect. XII. numb. VII. pag. 239.

Hieronymum de Praga; & Tridentini contra Lutherum, Zuinglium, & Calvinum abnuere liceat, ac secura conscientia rejicere.

Quinetiam fatentur partes adversæ, tum Catholicæ, cum Protestantes, non necesse fuisse continuis temporibus omnes institutionis primæ adjunctas seu annexas conditiones custodire. V. g. Non opus fuit communicantes semper soluto jejunio, Eucharistiam recipere, horis serotinis, discumbentes, atque in pane azymo.

Primus Scripturæ locus, ex quo divini Sacramenti institutionem intelligimus, habetur Matthæi cap. XXVI. vv. 26. 27. & 28. *Cœnantibus autem eis, accepit* JESUS *panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: hoc est corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit: & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Eadem fere repetit S. Marcus cap. XIV. vv. 22. 23. & 24. *Et manducantibus illis, accepit* JESUS *panem: & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc est corpus meum. Et accepto calice, gratias agens dedit eis: & biberunt ex illo omnes. Et ait illis:*

Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur. S. Lucas cap. XXII. vv. 19. & 20. *Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.* Dixerat antea, Christum discumbentem cum Discipulis, eis præcepisse ut inter se calicem dividerent: v. 14. *Discubuit, & duodecim Apostoli cum eo.* & v. 17. *Et accepto calice gratias egit, & dixit: Accipite, & dividite inter vos.*

Planissime plenissimeque constat his tribus locis, Christum Dominum imperasse suis Apostolis, ut calicem sanguinis sui biberent, eosque huic præcepto confestim obtemperasse, atque illud affatim perfeciisse. Sed contendo ex his neutiquam consequi, hoc præceptum omnes fideles spectasse: quippe cum ex conceptis textus Evangelici verbis intelligamus, solis præsentibus, ac cum Christo speciatim ac nominatim discumbentibus præscriptum fuisse. Insuper videtur incredibile, Christum iis qui hoc præceptum perficere non poterant, præscripsisse. Cum vero calix quo Christus usus

est in Cœna, esset, ut probabile est, in aliis conviviis usitatus, suo complexu non plus continere poterat sacri laticis, quam partite ab hominibus duodecim & singulatim poterat exhauriri. Igitur hæc verba S. Matthæi, *Bibite ex hoc omnes*. & hæc S. Marci, *Et biberunt ex illo omnes*, neminem hominem, præter duodecim Apostolos, spectant aut attinent. Hoc animadvertit conceptis verbis S. Justinus Martyr, Apologiæ II. pro Christianis pag. 98. lit. B. Οἱ γὰρ Ἀπόστολοι ἐν τοῖς γενομένοις ὑπ' αὐτῶν ἀπομνημονεύμασιν, ἃ καλεῖται Εὐαγγέλια, ὅτως παρέδωκαν ἐντετάλθαι αὐτοῖς τὸν Ἰησοῦν λαβόντα ἄρτον, εὐχαριστήσαντα εἰπεῖν· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἀνάμνησίν μου· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου· καὶ τὸ ποτήριον ὁμοίως λαβόντα, καὶ εὐχαριστήσαντα εἰπεῖν· τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου· καὶ μόνοις αὐτοῖς μεταδοῦναι. *Nam Apostoli in commentariis a se scriptis, quæ Evangelia vocantur, ita tradiderunt præcepisse sibi* Jesum: *eum enim, pane accepto, cum gratias egisset, dixisse: Hoc facite in mei recordationem: hoc est corpus meum; & poculo similiter accepto, & gratiis actis, dixisse: Hic est sanguis meus, ac* solis ipsis *ea tradidisse.* Quæ cum ita esse ex sacri contextus inspectione intelligantur; perperam his solitariis S. Lucæ verbis, *Hoc facite in meam*

commemorationem, vindicare se posse putant Protestantes, impositam fuisse Communionis calicis legem omnibus, nullo dempto, hominibus. Ex his enim Evangelistarum verbis non intelligimus præscriptam a Christo, aut imperatam Eucharistiæ distributionem, seu ad plebem porrectionem, sed confectionem, quam hæc verba significant: *Hoc facite.* quæ quidem potestatem seu virtutem faciendi ab eodem Christo suis Apostolis datam indicant, quos creavit ac instituit Sacerdotes his verbis: *Hoc facite in meam commemorationem*: hoc est, Consecrate & facite corpus & sanguinem meum ad mei recordationem. Nemini autem homini in mentem sanam venit, ejusmodi potestatem a Christo datam esse mulieribus & omni populo. Et quidem si ex his verbis non consequitur, datam esse nisi Apostolis faciendæ Eucharistiæ potestatem; manifesta & naturali consecutione patet, cum ipsimet dixerit: *Bibite ex hoc omnes*; &, *Dividite inter vos*; hanc vocem, *omnes*, solitarios spectare Apostolos duodecim, neutiquam vero omnes homines generatim & generaliter, sive laïcos, sive mulieres.

At vero (inquit Charentonii templi, non humillimi ingenii Minister Claudius, in Ex-

plicatione vernacula sectionis LIII. Catechismi typis impressa Hagæ-Comitis, anno MDCLXXXII. apud Abrahamum Arondeum) si præceptum his verbis expressum, *Bibite ex eo omnes*, non spectat laïcos; nihil in institutione Sacramenti erit, quo ejus participatione teneantur, nihil quo jus habere videantur percipiendi sive panis, sive calicis.

Sed nihil magis ejusmodi ratiocinationis genere vanum ac supervacaneum est: quippe cum Christus suos Apostolos non instituerit Sacerdotes & ministros, nisi ad usum populi, ac consecrationem, seu confectionem Eucharistiæ in eorum potestate non posuerit, nisi ut eam plebi Christianæ porrigerent & administrarent: quamvis lege speciatim sancita non significaverit, ejusmodi administrationem sub una, aut sub utraque specie fieri debere. Præterea satis intelligimus ex conceptis Christi verbis Joannis cap. VI. relatis v. 54: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* jus vindicatum, ac præceptum certum & dedita opera præscriptum omnibus fidelibus manducandi corporis, & bibendi sanguinis: utpote imposita pœna inobedien-

tibus amittendæ vitæ, sancitum; sponsa vero mercede vitæ æternæ, ac permansionis in Christo, obtemperantibus. Sed hæc omnia certam, ac consulto & de industria conscriptam legem percipiendæ Eucharistiæ sub utraque specie non significant. Omnes homines manducare debent carnem Christi, & bibere sanguinem; atque ejusmodi præcepto non obtemperantibus de salute æterna desperandum est: sed neutiquam ex his consequitur, conceptam fuisse legem, & impositam omnibus comedendi corporis sub specie panis, & una bibendi sanguinis sub specie vini. Immo vero eo devolutum est totum difficultatis & quæstionis propositæ caput; hoc improbabile Protestantibus probandum incumbit. In Ecclesia enim Catholica non dubitamus, sub solitaria specie panis aut vini porrigi nobis carnem, & propinari sanguinem Christi. Præterea maximam dissimilitudinem animadvertimus inter Eucharistiæ administrationem, & confectionem: numquam conficiunt ministri & Sacerdotes, nisi sub utraque specie. *Dividite inter vos. Biberunt ex illo omnes. Bibite ex hoc omnes.* Sed sub unica specie panis, ex Evangelicis Scriptoribus administratam fuisse Eucharistiam

intelligimus. Primo, ex cap. XXIV. S. Lucæ, quo refertur historia Emmaüntinorum peregrinorum, quibus, nec Apostolica, nec Sacerdotali amplitudine exornatis, Christus
v. XXX. Dominus corporis sui dapem admovit. *Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis.* Continuo sermone observatum est, eundem Christum cognitum fuisse in fra-
v. XXV. ctione panis: *Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via: & quomodo cognoverunt eum in fractione panis.* Quis enim ex relatione hujus actionis non intelligat, Christum Discipulis
Tom. 1. p. 173. porrexisse Eucharistiam, qua S. Hieronymus in Epitaphio Paulæ ad Eustochium, ait Christum domum Cleophæ in ecclesiam dedicasse? *Repetitoque itinere Nicopolim, quæ prius Emmaus vocabatur, apud quam in fractione panis cognitus Dominus, Cleophæ domum in ecclesiam dedicavit.*

S. Augustinus eo loci Evangelistam spectasse panem Eucharistiæ existimat, quem eodem accipit sensu, quo S. Paulus Epist. 1. ad Cor. cap. X. scilicet lib. III. de Concord. Evangelistarum, cap. XXV. in quo mentione facta de Discipulis Christum in fractione panis agnoscentibus, ait: *Nec quisquam se Christum agnovisse arbitretur, si ejus corporis*

particeps

particeps non est, id est Ecclesiæ, cujus unitatem in sacramento panis commendat Apostolus, dicens: Unus panis, unum corpus multi sumus. 1. Cor. x. 17. *ut cum eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum, & agnoscerent eum.* De pane enim Eucharistiæ dubio procul loquitur S. Paulus, quocum corpus Ecclesiæ comparat, dum ait: *Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus.* postquam v. 16. cap. x. hujus Epist. dixit: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?*

Venerabilis Beda, qui fato concessit anno Christi DCCXXXI. vel DCCXXXIII. die XXVI. Maii, ad hunc locum S. Lucæ ait: *Impedimentum permittit esse Deus, donec ad sacramentum perveniatur; sed percepta unitate corporis Christi, impedimentum inimici auferetur, ut Christus possit agnosci.* Quod quidem satis congruit iis quæ dicit Augustinus continuo sermone ejusdem cap. XXV. lib. III. de Concord. Evang. *Non autem incongruenter accipimus, hoc impedimentum in oculis eorum a satana factum fuisse, ne agnosceretur* JESUS: *sed tamen a Christo est facta permissio usque ad sacramentum panis, ut uni-*

tate corporis ejus participata, removeri intelligatur impedimentum inimici, ut Christus possit agnosci.

In eandem ivit sententiam Theophylactus ad hunc locum S. Lucæ. *Sed & aliud innuit, quod scilicet sumentibus sacrum panem, aperiuntur oculi eorum, ut eum cognoscant; magnam enim habet & ineffabilem Dei caro virtutem.*

Jam vero si dubium non supersit, quin S. Lucas eo loci de Eucharistia mentionem fecerit; luce meridiana clarius patet, ipsum Christum Dominum eam sub una specie, postquam revixit, porrexisse Discipulis peregrinis Emmaüntis. Neque enim temere confugiendum est ad figuram synecdochen, & inconsulte dicendum, Evangelistam cœnæ partem pro toto commemorasse; nec dubitandum quin postquam manducassent, biberint Discipuli. Quippe cum de epoto calice in hac cœna non solum nihil dicat Evangelista; sed conceptis verbis asserat, benedicto pane, fracto, & porrecto, ex oculis eorum Christum repente evanuisse. *Accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognoverunt eum: & ipse evanuit ex oculis eorum.* non potuisse eis propinare cali-

Luc. XXIV. 30. 31.

cem, certissime constat ex hujus defectionis Christi ab oculis eorum celeritate ac pernicitate maxima, quam textus Græcus Evangelii mirabiliter exprimit: Καὶ αὐτὸς ἄφαντος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν.

Jam ergo secundum locum excutiamus. Assumitur ex cap. 11. Actuum Apostolorum, versibus 41. & 42. in quo postquam S. Lucas mentionem fecit multitudinis hominum Evangelio credentium, ait, in doctrina Apostolorum ac panis fractione eos perseverasse. *Qui ergo receperunt sermonem ejus, baptizati sunt: & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia. Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.* At vero, secundum S. Paulum 1. Corinth. cap. x. v. 16. panis, quem frangimus, est participatio corporis Domini. *Et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* Adeoque etiamsi locus iste Actuum Apostolorum Græce legatur: ἐν τῇ κοινωνίᾳ, καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου, καὶ ταῖς προσευχαῖς. *In communicatione, & fractione panis, & orationibus.* erit semper de pane Eucharistiæ intelligendus: non enim ait S. Paulus: *Communicatio panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* sed, *Panis, quem*

frangimus; quod idem significat ac *fractio panis*. Igitur dialectus Hebraica videtur, quoniam Judæi non cultro panem secabant, sed frangebant: quamobrem panes eorum vocantur κλασοὶ, *fracti panes*; dicebantque *frangere panem*, pro, *ejus participes alios facere*. Isaiæ cap. LVIII. v. 7. *Frange esurienti panem tuum, & egenos, vagosque induc in domum tuam.* Et Lamentationum Jeremiæ cap. IV. v. 4. *Parvuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.* S. Marci cap. VIII. v. 19. ὅτε τοὺς πέντε ἄρτους ἔκλασα εἰς τοὺς πεντακισχιλίους. *Quando quinque panes fregi in quinque millia.*

Versio Syriaca, quæ a Christo nato antiquissima est, hunc locum Actorum de pane Eucharistiæ explicat, & in Græco textu legisse oportet: ἐκοινώνουν ἐν ταῖς προσευχαῖς, καὶ τῇ κλάσει τῆς εὐχαριστίας. *Communicabant in precibus, & in fractione Eucharistiæ.* Quamobrem Theodorus Beza ad hunc locum observat, veteres Christianos in illis conviviis quæ Agapas vocabant, solitos etiam fuisse sacram Domini Cœnam usurpare, ut liquet ex I. Corinth. cap. XI. Qua de re agitur Tertulliani Apologetici cap. XXXIX.

Isaacus Casaubonus, inter Scriptores

Protestantes μεγαλώνυμος, agnoscit, tam e veteribus, quam e recentioribus esse, qui interpretentur hæc verba Evangelii S. Lucæ, & Actorum, de Sacramento. Exercit. XVI. contra Baronium, §. XXXVIII. pag. 466. edit. Genev.

Hugo Grotius, Interpretum Scripturæ Protestantium doctissimus, explicans hæc verba, ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου, de pane Eucharistiæ intelligenda esse docet. *Frugalibus*, inquit, *conviviis, quæ Eucharistiæ sumptione claudebantur. quare Eucharistiæ mentionem fecit Syrus.*

Erasmus stat dubius nisu in medio, & anceps de sensu huius loci. *Incertum*, ait, *hic an loquatur de pane consecrato, cum nulla fiat mentio calicis.*

Larroquius conceptis verbis de Eucharistia hæc verba esse intelligenda subjicit, Hist. Eucharist. lib. III. pag. 545.

Hæc igitur omnia palam demonstrant, hunc locum esse jure merito de Eucharistia intelligendum; adeoque ineunte ætate religionis Christianæ, sub solitaria specie panis administrasse veteres Christianos Eucharistiam. Difficile profecto est maxime perspicere qua de causa vini mentionem omiserit S. Lucas, si ad Deum propitian-

dum & procurandam ſalutem, ſub hac ſpecie ſumere neceſſarium exiſtimaverit; cum mentionem panis, precum, & doctrinæ non prætermiſerit. *Perſeverantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.*

Sed defendit firmiter Claudius, pag. 42. Explicationis ſectionis LIII. Catechiſmi, hoc exemplum Diſcipulorum Emmaüntinorum nihil attinere, & ex eo poſſe tantum aſſumi conjecturas improbabiles. Sed utinam ad argumenta quibus noſtræ fulciuntur conjecturæ, reſpondere placuiſſet Miniſtro; ipſe ſuas reſponſiones non ſolum leviſſimas, ſed & diſſipabiles facilitet recognoſceret. Quippe ſatis eſſe putat dicere,

» Si colligamus ex omiſſione facta a S. Luca
» epoti calicis a Diſcipulis Emmaus, ſolam
» ſpeciem panis eis fuiſſe porrectam; æqua-
» bili ratione colligendum eſſe, in convivio
» a Joſepho ſuis fratribus appoſito, dapes
» tantummodo ad manducandum oblatas,
» pocula vero ad bibendum propinata non
» fuiſſe: cum hoc tantum præceperit diſpen-
Geneſ. cap. XLIII. v. 16. » ſatori domus ſuæ: *Inſtrue convivium, quoniam mecum ſunt comeſturi meridie;* non di-
» xerit, *& bibituri.*

Sed incogitabile eſt, hominem tantiſper

lectioni Scripturæ ac ſtudio aſſuetum, ejuſmodi concluſionem ex hoc loco Geneſis aſſumere, quæ continuis verſiculis hujus capitis contrarium aperte docet; ſcilicet, fratres Joſephi non ſolum cum eo compotaſſe, ſed inebriatos eſſe. Verſ. XXXIV. *Biberuntque, & inebriati ſunt cum eo.* Textus Hebræus habet: *Et bibentes cum eo, vino exhilarati ſunt.* Nihil enim ejuſmodi compotationis in integra narratione S. Lucæ de Diſcipulis Emmai inveniri poteſt, quam de induſtria & conſulto prætermiſſam fuiſſe, valde probabile & credibile eſt.

Inſtat Claudius, & obfirmato pectore perſequitur eadem pag. continenter, Neceſſe eſſe concludere ex hoc ſilentio S. Lucæ de ſpecie vini, ſi hoc genus ratiocinationis locum habeat, commentitium ſeu fictum amicum Davidis, menſæ ejus accumbentem non bibiſſe; quoniam ait tantum David, comediſſe panem ſuum: ſimiliterque Prophetam Agur potu nullo indiguiſſe, cum dicat tantum Domino, *Fac ut decerpam panem dimenſi mei.* Eo enim recidunt omnes vires Magni Claudii adverſus exemplum Diſcipulorum Emmaüntinorum.

Sed falſum eſt David tantummodo dixiſſe, commentitium amicum ſuum come-

disse panem suum. Id refertur Psalmo XL. v. 10. quo de Juda proditore Christi vaticinatur David Domini figuram repræsentans, ubi juxta Vulgatam editionem ait: *Qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem.* Et juxta textum Hebræum, ex versione Leonis Judæ, Interpretis Calvinianis non suspecti: *Qui cibo meo victitabat, sublato pede velut calce me petebat.* Ex quibus intelligimus, per *panem* significari totum alimentum, quod vulgo in prandio assumitur, cibumque & potum æquabiliter comprehendit. Enimvero לֶחֶם quod revera *panem* significat Hebraice, etiam in Scriptura sæpe designat *escam* & *victum*, a radice לָחַם quæ *vesci* Latine sonat: cap. III. Genes. v. 19. Exodi XXV. v. 30. *convivium* & *epulum*, Eccl. cap. X. v. 19. adeoque pro cibo & potu una junctis solet usurpari; ut observat Buxtorfius, Calvinianæ partis Scriptor doctissimus, Lexici Hebraici & Chaldaici pag. 394. edit. Basileensis anni MDCLXXVI. Insuper dubium non est, David eo loci cibum & potum intellexisse; cum de Juda proditore vaticinium aliter intelligi non possit, cui revera Christus suæ mensæ accumbenti cum cæteris undecim Apostolis, panem & potum, seu corpus &

sanguinem suum, sub utraque specie, jam tum creato scilicet Sacerdoti & Eucharistiæ ministro, porrexerit.

Jam excutiendum supereſt testimonium Prophetæ Agur, scilicet Salomonis Proverbiorum cap. xxx. v. 8. in quo juxta textum Hebræorum legimus: *Inopiam & divitias ne dederis mihi: sed fac ut decerpam panem demensi mei.* Et secundum Vulgatam versionem, *Mendicitatem, & divitias ne dederis mihi: tribue tantum victui meo necessaria.* Ex quo intelligimus, per vocem חֻקִּי significari *victum*, seu totum nutritionis alimentum, quod cibum & potum comprehendit.

At luce meridiana clarius patet, S. Lucam, cum ait in Evangelio cap. xxiv. cognitum fuisse JESUM *in fractione panis.* & in Actis Apostolorum, cap. ii. fideles perseverasse *in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus,* ibi consulto prætermisisse potionem vini, ac solam panis speciem spectasse. Id enim fatentur libenter omnes docti Interpretes Scripturæ, partium Protestantium, Hugo Grotius, Isaacus Casaubonus, Theodorus Beza, & ipse Erasmus: adeoque plusquam necesse est, patet, ipsas Claudii conjecturas omni probabilitate carere.

Restat nunc examinandus celebris locus S. Pauli, ex cap. XI. Epist. I. ad Corinthios, his versibus expressus.

Versu XXIII. *Ego enim accepi a Domino quod & tradidi vobis, quoniam Dominus* JESUS, *in qua nocte* v. XXIV. *tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit & dixit: Accipite, & manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter &* v. XXV. *calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine: hoc facite quotiescumque bibetis, in meam commemo-* v. XXVI. *rationem. Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis: mortem* v. XXVII. *Domini annuntiabitis donec veniat.* ITAQUE *quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne: reus erit corpo-* v. XXVIII. *ris & sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat, & de calice* v. XXIX. *bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit, non dyudicans corpus Domini.*

Duo sunt in his versibus multa consideratione reputanda. 1°. Quod se a Christo accepisse refert S. Paulus, & tradidisse Corinthiis, de institutione Sacramenti Eucharistiæ: quod ab Evangelistis antea citatis, & præsertim S. Luca, acceptum refertur, &

complexu horum quatuor versuum continetur, scilicet XXIII. XXIV. XXV. & XXVI. in quibus nihil est quod concertationem aut controversiam moveat inter homines Protestantes, & Catholicos viros de communione sub utraque specie: quippe cum inter nos conveniat, sic à Deo institutam fuisse Eucharistiam, ut sub utraque specie ab Apostolis, Sacrificis, Presbyteris, & Episcopis continuis temporibus effieret. Controversiam vero solummodo habemus de conditione institutionis: seu contendimus, non ea lege institutam fuisse certa, ut non nisi sub utraque specie plebi Christianæ semper porrigeretur; & defendimus, hujus abscesis exercitationem & abrogationem in Ecclesiæ Catholicæ potestate & arbitrio positam fuisse.

2°. Considerandum venit quod ex hac narratione concludit Apostolus, & ab hac voce incipit, ὥστε, *Itaque*, versibusque XXVII. XXVIII. & XXIX. comprehenditur. At videmus versu XXVII. alternatim concludere, reum fore violati corporis & sanguinis Domini, *quicumque manducaverit panem hunc*, VEL *biberit calicem Domini indigne.* Ex hoc enim consequitur manifeste S. Paulum existimasse, posse vel solum comedi pa-

nem, vel bibi solitarium vinum; atque utrovis indigne sumpto, hominem polluti corporis & sanguinis reum extitisse. Illa particula, *vel*, ἢ πίνῃ, *vel biberit*, in omnibus codicibus MSS. Græcis occurrit, ad quorum fidem cum cura expresserunt paucis abhinc annis Angli Protestantes editionem Græcam Novi Testamenti, in Theatro Sheldoniano, anno MDCLXXV. Theodorus Beza, Erasmus, & Sebastianus Castellio, traduxerunt, *aut*: & si quidem in Latinis editionibus ante Concilium Tridentinum occurrat particula, *&*, loco, *aut*; mendum est ad fidem Autographi Græci, in quo nunquam occurrit particula καὶ, corrigendum. Dico, nunquam, etiamsi non ignorem, in editione Bibliorum Polyglottorum Londinensium annotatum esse ad hunc locum S. Pauli, Codicem MS. Græcum Alexandrinum, a Cyrillo Leucare sereniss. Regi Magnæ Britanniæ Carolo I. dono missum, habere καὶ πίνῃ, non, ἢ πίνῃ. Quippe cum solitarius codex suspecta manu correctus, cæteris non antecellat; & plures propriis oculis viderim, ac manibus tractaverim antiquiores & meliores in Bibliothecis S. Germani Paris. Colbertina, & Regia, in quibus particula ἢ, neu-

tiquam vero, καὶ, legitur: ex quibus, mendum irrepsisse in Codicem Alexandrinum, intelligere necesse est, sive primula librarii errantis manu, aut apostatæ Cyrilli solerti ac maligna corruptione.

At, inquit Claudius, S. Athanasius eo loci legit καὶ, &, non, ἢ, vel. Ego vero firmissime pernego, hanc lectionem placuisse S. Athanasio, cujus Opus nullum citat Minister, nec proferre potest, præter quemdam forte Sermonem *de cruce & passione Domini*, cum Operibus S. Athanasii compactum, sed ei falso adscriptum, & invictissime abjudicatum ab Erasmo, Abrahamo Scultetо, & Andrea Rivetо, diversæ partis Criticis, quorum scientiam Protestantes in suspicione non ponunt. S. Basilius Magnus hunc locum S. Pauli cum particula disjunctiva citat, *aut biber, vel bibit*, lib. II. de Baptismo, quæst. III. pag. 677. Tom. I. Idem præstat S. Chrysostomus Homilia XXVII. in caput XI. I. Epist. ad Corinth. pag. 566. editionis Commel. anni MDXCVI. S. Cyprianus lib. III. Testimoniorum, num. XCIV. & Epistola XV. edit. Oxoniensis. At vero quoniam non est apud Latinos inusitatum uti particula *aut* disjunctivâ, pro & conjunctivâ, hic

error facilitèr irrepsit in exemplaria Latina Epistolarum S. Pauli, in quibus particula & eo loci occurrit. Cum autem hæc particularum ἢ & καὶ promiscua acceptio apud Græcos magis rara sit, & omnes Codices MSS. Græci habeant ἢ πίνῃ, *vel biberit*; ita legendum esse non dubito. Quamobrem doctissimus Grotius sensum disjunctivum huic loco S. Pauli vindicare contendit. *Potest*, inquit, *disjunctiva hic in sua proprietate sumi, quia fieri potest, ut dives seorsim a pauperibus biberet, non ederet; aut ederet, non autem biberet seorsum.*

„ At objicit Claudius pagg. 22. & 23. Dico, hanc particulam *vel* sæpe in Scriptura „ pro copulativa usurpari, ut multis exem„ plis probari potest. Et eo sensu accipien„ dam esse eo loci Apostoli, ex integro con„ textu intelligimus. Nam præterquam quod „ versu proxime antecedenti particulam co„ pulativam usurpavit: *Quotiescumque man„ ducabitis panem hunc, & calicem bibetis*; eo„ dem sensu sequentibus usurpat: *Probet au„ tem seipsum homo: & sic de pane illo edat, & „ de calice bibat; nam qui manducat & bibit „ indigne, judicium sibi manducat & bibit: non „ dijudicans corpus Domini.* Qui enim fieri po„ test, ut utriusvis speciei usum in libera ho-

minis potestate reliquerit Apostolus, cum utramque speciem conceptis verbis eodem loci præcipiat?

Cum nullos Scripturæ locos citaverit Claudius, in quibus particula disjunctiva pro copulativa collocata sit, his immorari non necesse est. Sed inquirendum restat, an ex contextu Apostoli particulam *vel*, pro *&*, positam intelligere opus sit. Eo recidit totum argumentum Claudii, quod scilicet versu XXVI. *Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis*, S. Paulus particulam copulativam usurpet. Sed mirum videri non debet, quippe cum versus XXVI. ex iis sit, quibus Apostolus narrationem concludit simplicem rerum a Christo Domino gestarum in institutione sacramenti Eucharistiæ: in qua cum Apostolos Sacerdotes creaverit his verbis: *Hoc facite in meam commemorationem*, eisque sacri faciendi potestatem contulerit; fatemur libenter esum panis a potione calicis non discreviſſe. Hoc enim convenit nobis cum Protestantibus, semper debere Sacerdotes Eucharistiam conficere sub utraque specie. Quamobrem cum S. Paulus usque ad versum XXVII. ea tantum referat simpliciter quæ accepit: *Ego enim accepi*

a Domino quod & tradidi vobis. & ex proprio prædio nihil proferat; non debuit alternatim de speciebus Eucharistiæ loqui: sed hoc non impedit quominus potuerit alternatim concludere vers. XXVII. quod quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus futurus sit polluti corporis & sanguinis Domini. Nam ex relicta in potestate Apostolorum seu Sacerdotum corporis & sanguinis Christi consecratione seu confectione, ad normam directa ratiocinatione consequitur certissime, neminem hominem debere corpus Domini edere, vel sanguinem bibere indigne. Quamobrem dum ait continuo sermone Apostolus: *Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat, &c.* præceptum tantummodo spectat probationem seu specimen, quod sui edere cuicumque impositum est, cum manducanti panem sacrum, tum bibenti calicem; neutiquam vero spectat comestionem una & potionem. Sensus igitur S. Pauli est, debere hominem seipsum diligenter explorare & attentare, sive manducet, sive bibat. Quemadmodum ejusdem Epist. cap. x. vers. XXXI. dum ait: *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid*

quid facitis : omnia in gloriam Dei facite. præceptum non ſpectat manducationem, aut bibitionem, & alias vitæ humanæ & civilis functiones ; ſed rerum ac negotiorum omnium ad gloriam Dei directionem. Item cum ait Apoſtolus ejuſdem Epiſt. cap. VII. v. 39. de vidua muliere, *Cui vult nubat : tantum in Domino.* non præcipit nubere mulieri cujus vir obdormierit : ſed cum ei liberum ſit cui velit nubere, jubet non niſi in Domino : ſeu potius nubere permittit, dummodo in Domino.

Sed dato, non conceſſo, ex his verbis, *Et ſic de pane illo edat, & de calice bibat,* impoſitum ab Apoſtolo præceptum intelligendum eſſe : defendo alternum eſſe pro pane & vino ; & particulam *&* Latine, ac καὶ Græce, non copulative, ſed diſjunctive accipiendam eſſe. 1. Quia verſu proximo, ſcilicet XXVII. *Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne :* particula eſt disjunctiva, ἢ πίνῃ, *vel biberit :* adeoque cum continui ſermonis ſit idem ſenſus, verſu ſequenti : *Et ſic de pane illo edat, & de calice bibat :* particula *&* disjunctiva debet exiſtimari. 2. Non raro, nec inſolenter apud Autores Græcos particula καὶ uſurpatur

pro particula alterna ἢ, *vel*. Apud Aristotelem lib. IV. de Generatione Animalium, ἢ κεφαλῆ, ἢ κεφαλῆται, *vel superat, vel superatur*. Lib. II. Magnorum Moralium, ἢ ἀρετὴ μετὰ λύπης, ἢ ἡδονῆς, *Virtus cum dolore, vel voluptate*. Adeoque possent propter connexionem & commissuram cum versu XXVII. ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον, *vel calicem biberit*, hæc verba versus XXVIII. καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· sic Latine verti, *Et sic de hoc pane edat, vel de calice bibat*. Cornelius Schrevelius, Calvinista Grammaticus, observat in Lexico manuali Græco-Latino, Lugduni Batavorum impresso anno MDCLXX. particulam καὶ æquabiliter significare &, *etiam, atque, nam, igitur, aut*. Ipse vero, particulam ἢ copulativam esse, non dicit; sed tantum significare *vel, an*. Eduardus *Leich*., e secta Britannicorum Protestantium non ignobilis Scriptor, in sua Critica Veteris & Novi Testamenti, Amstelodami publici juris facta anno MDCLXXIX. animadvertit, apud S. Matthæum cap. XV. v. 4. particulam καὶ esse disjunctivam, & verti debere Latine, *aut*. Cui consonit Georgius Pasor, etiam Calvinista Batavus, in Lexico Græco-Latino in Novum Testamentum. Exem-

plum hujus significationis particulæ καὶ habemus cap. XII. v. 37. ejusdem Evangelii: ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ· quæ Vulgata submorose textui adhærens traduxit: *Ex verbis enim tuis justificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis*; pro, *vel ex verbis tuis condemnaberis*. Verum enimvero adeo Protestantes recognoverunt hanc particulam καὶ esse nonnunquam disjunctivam, ut hunc versum XXIX. cap. XI. Epist. I. ad Corinth. ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει· Latine verterint, *Nam qui edit*, AUT *bibit indigne, judicium sibi edit & bibit*: cum Vulgata versio habeat, *Qui enim manducat & bibit*, &c. Id vero perspectum habemus ex versione Latina Novi Testamenti, typis impressa Tiguri per Christophorum Froschonerum, anno Christi MDXLIV. cura Petri Cholini, & Rodolphi Galterii, quæ habetur compacta in fine versionis Bibliorum Leonis-Judæ, qui proxime elapso sæculo, ejurato Judaïsmo, ad Zuinglianismum se traduxit.

Sed scisciantur a nobis adversarii, qua ratione possimus annuntiare mortem Domini, manducando panem & bibendo calicem Domini, juxta præceptum S. Pauli:

1. Cor. 11. v. 26. *Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis: mortem Domini annuntiabitis donec veniat:* si vel manducare vel bibere desistamus, antequam veniat.

Responsio facilis est, hunc versum xxvi. capitis x i. Epistolæ i. ad Corinthios, esse partem seu membrum narrationis, qua S. Paulus explicat Corinthiis quæ de institutione Eucharistiæ a Domino acceperat: *Ego enim accepi a Domino quod & tradidi vobis.* Revera enim ad summum explicat hic S. Paulus, & paraphrasi quadam explanat quod ipse Christus ab Evangelistis supra citatis dixisse refertur; nec aliud significat, quam quod Christus ait Discipulis suis: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem. Hoc facite quotiescumque bibetis, in meam commemorationem.* Ex his autem, quæ tantummodo duodecim Apostolis dicta sunt, qui soli sub specie vini, quo tempore Eucharistia instituta fuit, percipere potuerunt, ut supra ostendimus; nihil aliud colligi potest, quam quod ex conceptis Evangelii verbis naturaliter & necessario consequitur. Quamobrem cum ex Evangelio intelligamus, solis Sacrificis successoribus Apostolorum impositam fuisse necessitatem

Luc. xxii v. 19.

conficiendæ Eucharistiæ, & sumendæ sub utraque specie; hoc tantum ex narratione S. Pauli versibus quatuor, XXIII. XXIV. XXV. & XXVI. comprehensa colligere possumus: adeoque illud præceptum Laïcos & plebem Christianam non spectare, quæ ex eodem S. Paulo in conclusione ex hac narratione assumpta, potest alternatim sub specie panis aut vini Communionem percipere. *Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne*, &c. 1. Cor. XI. v. 27.

Hanc explicationem tam perspicue confirmat S. Gregorius Nazianzenus, ut Claudius neutiquam infirmare possit; quamvis ad sui erroris patrocinium eum aggregare nitatur, pag. 43. Explicationis sui Catechismi, qua citat Orationem XI. S. Gregorii de S. Gorgonia, quam dicit aliquid antityporum corporis & sanguinis Domini recondidisse, & lacrymis admiscuisse, juxta versionem male fidam Rudolphi Hospiniani, lib. V. Hist. Sacrament. cap. VIII. pag. 408. adeoque concludit, Communionem domesticam sub utraque specie conjunctim factitatam fuisse. Sed econtra S. Gregorius ait alternatim, antityporum quid illam recondidisse corporis vel sanguinis: Καὶ εἴ που τι τῷ ἀντύπῳ τῷ τιμίῳ

σώματος ἢ τὸ αἷματος ἡ χεὶρ ἐθησαύρισεν, τῶν καταμιγῆσαι τοῖς δάκρυσιν. *Et si quid uspiam antityporum honorandi corporis* VEL *sanguinis manus recondidit, id lacrymis admiscuisset.* Doctissimus Jacobus Billius, Abbas S. Michaëlis in Eremo, quo nemo Linguam Græcam melius calluit, particulam, ἢ τὸ αἵματος, sciebat alternatim debere verti; adeoque traduxit, *Et si quid uspiam antityporum pretiosi corporis* AUT *sanguinis manus recondiderat*, &c. Ex his enim licet concludere, Communionem domesticam, non sub utraque, sed sub utravis specie fieri.

Non magis veritatis congruit institutis, quod profert Claudius, ut delatam ad absentes sub utraque specie Eucharistiam comprobet, ex Apologia II. S. Justini Martyris: Οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι δίδοασιν ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου, καὶ οἴνου, καὶ ὕδατος· καὶ τοῖς οὐ παρεῦσιν ἀποφέρουσι. *Vocati apud nos Diaconi dant cuilibet præsentium accipere Eucharisticum panem, & vinum, & aquam: & ad absentes perferunt.* Non dicit, Ea conjunctim, vel alternatim *ad absentes perferunt*, καὶ τὰ συνεζευγμένα τοῖς οὐ παρεῦσιν ἀποφέρουσι· sed tantummodo, *Et ad absentes perferunt.* Fieri enim poterat, ut Diaconi

ſub utravis ſpecie, non ſub utraque deferrent. Quemadmodum ſi quis diceret hodie, Sacerdotes panem & vinum in ſacrificio Miſſæ ſumere, & poſtea præſenti plebi porrigere, & ad ægros abſentes deferre: ſupervacaneum & abſurdum eſſet concludere, ætate noſtra Euchariſtiam plebi ſub utraque ſpecie porrigi, & ad ægros deferri. Uno verbo, nihil aliud ſignificare vult S. Juſtinus, niſi communionem Euchariſtiæ præſentibus, & deinde abſentibus porrigi, ut ibidem ipſe S. Juſtinus ait: Καὶ ἡ δόσις καὶ ἡ μετάλημψις ἑκάστου γίνεται, καὶ τοῖς οὐ παροῦσι διὰ τῶν διακόνων πέμπεται. *Traditio & communicatio Euchariſticorum cuilibet fit, & abſentibus per Diaconos mittitur.* Igitur hæc S. Juſtini verba perperam a Claudio aſſumuntur ad concludendum vere & caſtigate, ætate ſancti Martyris Euchariſtiam plebi adminiſtratam fuiſſe ſub utraque ſpecie. Origenes ſæculo proxime ſequenti ætatem Juſtini, de ſola ſpecie panis mentionem facit in ſuis ad S. Matthæum Commentariis, pag. 254. quæ publici juris fecit, & primus Græce edidit Clariſſ. Huetius, & potiſſime libro VIII. contra Celſum, pag. 416. edit. Cantabrig. Ἐν ᾧ καὶ σύμβολον ἡμῖν τῆς πρὸς

τῆ Θεοῦ εὐχαριστίᾳ, ἄρτος εὐχαριστία καλούμενος. *Est & nobis symbolum eucharistiæ ad Deum, panis Eucharistia dictus.* Similiter attendere possumus, frustra nihilominus repugnante Isaaco Casaubono, ad S. Ignatium, Epist. ad Ephesios, dum ait: ἕνα ἄρτον κλῶντες, ὅ ἐστι φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτος τοῦ μὴ ἀποθανεῖν. *Unum panem frangentes, quod est pharmacum immortalitatis, mortis antidotum.* & ad Philadelphios: Εἷς ἄρτος πᾶσιν ἐθρύφθη. *Unus panis omnibus est comminutus.* & Epist. ad Smyrnæos: in quibus de solitario pane mentionem facit. Hic vero prætermittere nefas est, Ministrum quemdam Calvinianæ partis non indoctum, Autorem Responsionis vernaculo sermone scriptæ ad Officium sanctissimi Sacramenti, contendere hanc vocem ἕνα ἄρτον, per has voces, *unum solum panem*, debere reddi: ex quibus intelligeremus, panem solum per consecrationem integram Eucharistiam constituere; quippe cum panis solus foret immortalitatis pharmacum, & antidotum mortis. Lege pag. 12. qua crimini dat Autori versionis ejusdem Officii, quod hæc verba, ἕνα ἄρτον κλῶντες, traduxerit, *unicum panem frangentes*; non vero, *unum solum panem frangentes*.

Sed hæc satis esse videntur, ut Protestantes intelligant, loca Scripturæ non eadeo esse clara & manifesta, ut de Communione sub utraque specie Laïcis porrigenda nullus dubitandi locus relinquatur; adeoque præceptum ac mandatum divinum de ejusmodi Communione conceptis verbis perspectum habeamus. Quæ cum ita sint, & hæc quæstio ac controversia visa sit semper in religione Christiana præcipua ac capitalis; incredibile est, Deum ad eam finiendam ac dirimendam nullum tribunal, nullumque judicem reliquisse. Loca Scripturæ, quæ liti causam præbent, ad eam dirimendam assumi non possunt; siquidem variis sensibus explicatu difficillimis sunt obnoxia, de quibus non solum Catholici & Protestantes, sed & ipsi Calviniani inter se dissentiunt. Quamobrem hoc judicium ad Scripturam deferre, nihil aliud esse videtur, quam litem diu jacentem & examinatam novis vitilitigationibus exsuscitare & recoquere. Ad societatem Prædestinatorum causam agere non potis est, quos inter reprobos discernere ac recognoscere in hominum potestate non positum est. Igitur ad Ecclesiam solam Pastorum & ministrorum successione conti-

nua ab origine rerum Christianarum aspectabilem & perspicuam, *adversus quam portæ inferi non prævalebunt*, confugere necesse est.

Matth. XVI. v. 18.

FINIS.

Facundus, Episcopus Hermianensis, lib. 11. pro defens. trium Capitul. pag. 88.

Nam si humanis persuasionibus semper disceptare sit liberum, nunquam deesse poterunt qui veritati audeant resultare. Et revera quis erit contentionum atque certantium finis, si de his quæ totius Ecclesiæ consensione firmata sunt, semel licuerit ferre judicium?

INDEX AUTORUM,

Qui in duobus Libris de Adoratione Eucharistiæ, & Disquisitione Theologica de Præcepto divino Communionis sub utraque specie, citantur, probantur, vel refelluntur.

A

Pet. ABAILARDUS. pag. 177
Abbaudus, Abbas. 179
Adalgarius, Episc. Æduensis. 88
Ado. 134
Synodus Ægypti. 59
Agapetus, Papa. 92
Agur, Propheta. 199
Gabriel Albaspinæus. 143
Edmundus Albertinus. 19. 54
B. Alcuinus. 86
Alexandrinum Chronicon. 77
Alexãdrinus Codex MS. Græcus. 204
Algerus. 89. 93
Leo Allatius. 46
S. Ambrosius. 31
Anastasius Antiochenus. 22
Anastasius Sinaïta. 22. 77. 81
Anastasius. 47
Anonymus Minister Calvinianus. 52. 65. 124. 216
S. Antoninus. 122
Ecclesia Apameensis. 54
Synodus Ariminensis. *ibid.*
Aristoteles. 210
Arnobius. 147
S. Athanasius, Episc. Alexandrinus. 15. 24. 54. 205
Averroes. 156
S. Augustinus. 8. 11. 31. 42. 49. 101. 152. 170. 192. 193
Augustus, Dux Brunsvi-

censium. 167
Autores libri de Perpetuitate Fidei. 65
Autor Verſionis Officii SS. Sacram. 216.

B

Franc. Barberinus, Card. 46
Baronius, Cardinal. 14. 60. 115. 197
S. Baſilius Magnus. 73. 109. 205
Beda. 134. 193
Bellarminus, Card. 115. *& in Præfat.*
Berengarius. 91. 175. 177
Theod. Beza. 196. 201. 204
Biblia Polyglotta Londinenſia. 204
Jacob. Billius. 84. 114. 214
Binius. 57
Bullæus Gultius. 156
Joan. Buxtorfius. 200

C

Conc. Cabilonense, an. DCCCXCIV. 88
Cæcilius. 160
S. Cæſarius. 63. 71
Joann. Calvinus. 186
Henric. Caniſius. 77
Melchior Canus. 123. 134
Carolus Magnus. 87
Carolus Simplex. 88
Concil. Carthaginenſe III. 144. 153
Iſaacus Caſaubonus. 14. 60. 115. 196. 201. 216
Seb. Caſtellio. 204
Celſus. 12. 121. 160
Centuriatores Magdeburgenſes. 34
Franciſc. Chiffletius, Jeſuita. 87
Pet. Cholinus. 211
S. Joannes Chryſoſtomus. 14. 26. 34. 144. 162. 205
Cicero. 156
Claudius, Miniſter. 189. 198. 205. *& ſeq. & in Præfat.*
Cledonius. 25
S. Clemens Alexandrinus. 7. 9. 24. 147
Cleophas, Diſcip. Chriſti. 192
Franciſc. Combefis. 81. 89

Alexius Comnenus. 62
Concil. Constantiense. 185
Constantinus Copronymus. 82
Constantinus, Imp. 85
Constantinus Magnus. 14. 119
Constantius. 54
Joann. Baptist. Cotelerius. 92. 128
Rob. Creyghton. 99
S. Cyprianus. 9. 121. 124. 148. 205
S. Cyrillus Alexandrinus. 14. 26. 57. 114. 121
S. Cyrillus Hierosol. 15. 18

D

Joan. DALLÆUS, *passim in toto Opere, & in Præfat.*
Joann. Damascenus. 26. 82
Daniel Pharanita. 130
David, Propheta Regius. 199
Dionysius Alexandrinus. 134
S. Dionysius, Areopagita. 63. 65. 114
Conc. Diospolitanum, ann. CCCCXV. 42.

E

Liber ECCLESIASTES. 200
Concil. Ephesinum. 57
Epiphanius, Diaconus. 83
Epiphanius, Episcop. Salamin. 26. 120
Desider. Erasmus. 10. 73. 93. 111. 197. 201. *& seq.*
Claud. Espencæus. 71. *& in Præfat.*
S. Eulogius. 78
Eusebius Cæsariensis. 13. 119
Eusebius Emissenus. 71
S. Eustochium. 192
Eutyches. 78
Exodus. 200.

F

FABIUS, Neophytus. 133
Facundus Hermianensis. 89. 218
Ferrerius. 73
Concil. Florentinum. 22

Formosus, Papa. 88
S. Franciscus Assis. 122

G

GAGNÆUS. 71
Rodolph. Galterius. 211
Angelinus Gazæus, Jesuita. 122
Genebrardus, Parisiens. Theol. *in Præf.*
Genesis. 199
Georgius Cyprius. 82
Gerfredus Monachus. 88
S. Germanus Constantinop. 82. 109. 116
S. Gorgonia. 28. 127. 213
Gratianus. 71
Gregorius, Episcopus. 85
S. Gregorius Magnus. 110
S. Gregorius Nazianzenus, 25. 27. 101. 114. 127. 182. 213
Gregorius VII. Papa. 175
Joannes Grodecius. 16
Joann. Gropperus, Archidiac. Colon. *in Præf.*
Hugo Grotius. 73. 197. 201. 206
Gualterus, Prior S. Victoris Paris. 177.
Gultius Bullæus. 156

H

Gent. HERVETUS. 112
S. Hieronymus. 15. 192
S. Hippolytus Martyr. 113
Honoratus. 49
Stanislaus Hosius, Cardinalis. 16
Rudolph. Hospinianus. 13. 97. 99. 115. 213
Pet. Dan. Huetius. 215
Joann. Hus. 185

I

S. JACOBUS. 75
Jeremias, Propheta. 196
S. Ignatius, Martyr. 5. 61. 188. 216
S. Joannes Climacus. 75
Joannes II. Constantinop. Archiepisc. 26. 72
S. Joannes Evangelista. 23. 30. 96. 116. 183
Joannes, Hierosolymit. Episc. 42
Josephus. Antiqu. Judaic. 54

S. Irenæus. 9. 162
Irene, Imperatrix. 85
Isaias, Propheta. 196
Isidorus Peluſiota. 20. 21. 54. 60
S. Juliana, Leodienſis. 150
Julianus Apoſtata. 166
Juſtinianus, Imp. 54
S. Juſtinus Martyr. 9. 104. 142. 152. 188. 214

L

Lactantius Firmian. 121. 148
Larroquius, Miniſter. 70. 167. 197
Eduard. Leich. 210
Leo Iſaurus, Imp. 82
Leo II. Papa. 54
Leo Judæ. 200. 211.
Leontius Conſtantinopol. 77
Leontius Hieroſolymit. 62
Cyrillus Leucaris. 204
Leunclavius. 77
Liturgia Anglicana. 154
Pet. Lombardus. 177
B. Lucas, Aſceta. 89
S. Lucas, Evangeliſta. 23. 115. 187. 195. 201
Lutherus. 186

M

Joann. Mabillonius. 87. 177
Joannes Manſur. 82
Codices MSS. Biblioth. S. Germani Pariſ. Colbert. & Reg. 204
S. Marcus. 23. 186. 196
S. Matthæus. 22. 96. 186
Maximinus. 101
S. Maximus, Epiſc. Hieroſolymit. 35
S. Maximus, Monach. 114
Hugo Menardus. 110
Concil. ſub Menna. 54
Milletterius. 73
Minutius Felix. 9. 121. 159

N

Neſtorius. 78
Concil. Nicænum II. 85
Nicetas. 70
Nicolaus II. Papa. 175
Nilamon, Diaconus. 60
S. Nilus. 45

S. Nonna, mater S. Gregor. Nazianz. 31

O

ORGANTINUS, Jesuita. 138
Orlandinus, Jesuita. 122
Origenes Adamant. 9. 10. 11. 148. 215
Origenes alter. 48

P

Georg. PACHYMERES. 69
Michael Palæologus. *ib.*
S. Paschasius Ratbertus. 92
Georg. Pasor. 210
S. Paula. 192
S. Paulus Apost. 23. 31. 117. 192. 202. 206. *& seq. ac in Præf.*
Joannes *Pearson.* 6
Pelagius, Papa. 92. 127
Card. Perronius. 73. 139. 174. *& in Præf.*
S. Petrus. 24
Petrus Pictavienſis. 177
Petrus Venerabilis. 89. 93
Photius Constantinop. 92. 127
Gilb. Porretanus. 177
Possevinus. 10
Possinus, Jesuita. 46
Hier. de Praga. 186

R

Nicol. RIGALTIUS. 108. 124
Matthæus Raderus, Jesuita. 75
Andreas Rivetus. 10. 205.

S

Claud. *de* SAINTES. 59. *& in Præf.*
Andreas *Sall*, Theol. apud Anglos Prof. *in Præf.*
Salomonis Proverbia. 201
Petr. Scarga, Jesuita. 174
Corn. Schrevelius. 210
Matth. Scrivenerus. *in Præf.*
Abraham. Scultetus. 10. 205
Synodus Seleucienſis. 54
Serapio. 134
Sergius, Patriarc. CP. 80

Severiani. 68
Silverius, Papa. 92
Jacob. Sirmondus, Jesuita. 64. 89
Sixtus Senensis. 10
Socrates, Histor. 153
Sozomenus. *ibid.*
S. Stephanus Junior. 84
Josephus Maria Suaresius. 46
Caspar. Suicerus. 20. 60. 65
Laurent. Surius, Cartusianus. *in Præf.*
Versio Syriaca Bibliorum. 196

T

TATIANUS. 9. 162
Tertullianus. 9. 143. 147. 152. 196
Novi Testamenti editio Græca, e Theatro Sheldoniano. 204
Ejusdem edit. Lat. Tigurina, an. MDXLIV. 211
Tharsitius. 134
Theodoretus. 6. 63. 166. 172
Theodorus Mopsuestenus. 76
Theodulus. 46
Theophilus Antiochenus. 159
Theophylactus. 192
Joannes *Thiers.* 139
Concil. Trident. 146. 186
Trigaltius. 133
Franciscus Turrianus, Jesuita. 6. 77

V

VIGILIUS, Papa. 92
Gerard. Joann. Vossius. 80
Isaac. Vossius. 5. 6
Wastelius, Carmelita. 42
Wicleffus. 185

Z

ZELACRISTUS. 118
Euthymius Zigabenus. 62
Zuinglius 180

APPROBATIO
THEOLOGORUM PARISIENSIUM.

Hæc Dissertatio M. JACOBI BOILEAU, *Doctoris sacræ Facultatis Theologiæ Parisiensis; Societatis Sorbonicæ*, de Adoratione Eucharistiæ, *germanum Ecclesiæ Catholicæ sensum solide exponit, e sanctorum Patrum monumentis depromptum, aliisque probatis Autoribus: atque ideo dignam censemus, quæ publicam lucem aspiciat. Datum Lutetiæ pridie Kalend. Januarii, anno Domini* MDCLXXXV.

J. B. CHASSEBRAS.

A. FAURE.

SUMMA PRIVILEGII
Regis Christianissimi.

CAUTUM est autoritate Regis, ne quis in ipsius regno, aliisve locis ejus ditioni subjectis, intra duodecim annos a die publicationis exemplarium numerandos, librum

qui sic inscribitur : *De Adoratione Eucharistiæ libri duo. Quibus accedit Disquisitio Theologica de Præcepto divino Communionis sub utraque specie. Autore* JACOBO BOILEAU, *Theologo Parisiensi, Socio Sorbonico, Ecclesiæ Metropolitanæ Senonensis Decano* : præter voluntatem Autoris excudat, aut vendat. Qui secus fecerit, mulcta ei indicta, prout amplius in ipso Diplomate regio continetur, dato Cavillæ, die XIII. mensis Septembris anni MDCLXXXIV. & signato, De mandato Regis, LE PETIT, atque in Acta Bibliopolarum Parisiensium relato die XV. mensis Januarii anni MDCLXXXV. a CAROLO ANGOT, Syndico.

PARISIIS,
E Typographia GABRIELIS MARTINI, via Jacobea, sub Sole aureo.

M. DC. LXXXV.

GODEFRIDI IAC. F. THOMASI
R. P. NOB. MEDICI.